

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Mgr. Ludmila Vasil'ová

Kostely s renesančními prvky
na Moravskokrumlovsku

Rigorózní práce

Olomouc 2019

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci vypracovala samostatně a použila jsem přitom jen uvedené prameny a literaturu.

V Olomouci .....

.....

Resumé

Práce se zabývá problematikou sakrální architektury v období renesance v regionu Moravský Krumlov. Stěžejními pilíři jsou zde čtyři kostely vykazující zřejmé renesanční znaky. Jedná se o kostel Nejsvětější Trojice v Běhařovicích, sv. Jana Křtitele ve Višňovém, sv. Anny v Morašicích a kostel sv. Jiljí v Prosiměřicích.

Cílem je představit čtenáři tyto stavby. Všechny spojuje skutečnost, že byly v období renesance zasazeny významnými stavebními akcemi, které se promítly na jejich současném vzhledu. Kostely ve Višňovém, Morašicích a v Prosiměřicích mají společné to, že jejich původ sice sahá do období rané gotiky, ale koncem 16. století prošly razantní přestavbou. Kostel Nejsvětější Trojice byl v této době celkově vystaven.

Po úvodní kapitole, která je zaměřena na samotnou renesanci, se následující čtyři části věnují jednotlivým kostelům. Všechny kapitoly jsou z důvodu přehlednosti členěny podle shodné struktury a jejich hlavním úkolem je představit jednotlivé kostely. V každé části je popsána farnost, kde je konkrétní kostel vystavěn, a její historie. Značný důraz je kladen na stavebně-historický vývoj jednotlivých staveb a jejich současnou podobu. Následuje popis výzdoby a vybavení. Všechny předchozí celky zastřešuje krátká závěrečná kapitola, která vyzdvihuje společné znaky jednotlivých kostelů.

K práci je přiložen seznam pramenů a použité literatury, ze které text vychází. Funkci vizuální podpory plní obrazová příloha předkládající především fotografie jednotlivých kostelů, plány a mapy vztahující se k tématu.

The thesis deals with the issue of the sacral architecture in the Moravský Krumlov region. The main pillars here are four churches showing clear renaissance characters. It is the church of the Holy Trinity in Běhařovice, st. John the Baptist in Višňová, st. Anna in Morašice and church of st. Jiljí in Prosiměřice.

The aim of this work is to introduce these buildings to the reader. All churches have in common the fact that during the Renaissance they were affected by significant building actions that reflected their contemporary appearance. Churches in Višňová, Morašice and Prosiměřice have in common, that their origin dates back to the early Gothic period but underwent a profound reconstruction in the late 16th century. The church of the Holy Trinity was generally constructed in the Renaissance.

After the introductory chapter, which focuses on the renaissance itself, the following four sections are devoted to individual churches. For the sake of clarity, all chapters are structured according to the same structure and their main task is to present the individual churches. Each part describes the parish where the particular church is built and its history. Considerable emphasis is placed on the building-historical development of individual buildings and their current form. Following is a description of decoration and equipment. All the previous units are covered by a short final chapter, which highlights the common features of individual churches.

The work is accompanied by a complete list of sources and used literature from which the text is based. The visual support function is supplemented by a pictorial supplement presenting mainly photographs of individual churches, plans and maps related to the topic.

Obsah

Úvod.....	6
1 Renesanční umění a Moravskokrumlovsko	8
1.1 Renesanční umění, jeho znaky, hlavní představitelé a díla	8
1.1.1 Renesanční umění v Čechách	12
1.2 Moravskokrumlovsko –vymezení a nastínění vývoje	14
2 Kostel Nejsvětější Trojice ve farnosti Běhařovice	20
2.1 Městečko Běhařovice a dějiny farnosti.....	20
2.1.1 Kostel sv. Václava v Běhařovicích	25
2.2 Kostel Nejsvětější Trojice v Běhařovicích v průběhu dějin	26
2.2.1 Vývoj stavby v 19. století	28
2.2.2 Farní kostel v první polovině 20. století	31
2.2.3 Stavba a její vybavení ve druhé polovině 20. století.....	36
2.2.4 Kostel a jeho úpravy po roce 2000.....	43
2.3 Současná podoba kostela Nejsvětější Trojice v Běhařovicích	47
2.4 Výzdoba interiéru: Malby v presbytáři.....	51
2.4.1 Historie maleb	52
2.4.2 Současná podoba maleb	54
2.5 Vybavení kostela	56
2.6 Věž kostela	57
2.6.1 Zvony	59
2.7 Kostelní krypta	61
2.8 Úprava prostranství kolem kostela	63
3 Kostel sv. Jana Křtitele ve Višňovém	65
3.1 Stručné dějiny višňovské farnosti.....	65
3.2 Stavební historie kostela sv. Jana Křtitele ve Višňovém	69
3.2.1 Renesanční přestavba.....	70
3.2.2 Barokní stavební akce	70
3.2.3 Rekonstrukce a úpravy kostela na přelomu 19. a 20. století.....	71
3.2.4 Opravy budovy v první polovině 20. století	74
3.2.5 Proměny stavby ve druhé polovině 20. století.....	75
3.3 Současný popis kostela sv. Jana Křtitele ve Višňovém a jeho vybavení.....	80
3.3.1 Vybavení kostela.....	84
3.4 Renesanční věž a její vybavení.....	86

3.4.1 Zvonicové patro a zvony	87
3.5 Hraběcí hrobka.....	88
3.6 Prostranství okolo kostela.....	89
4 Kostel sv. Anny v Morašicích	91
4.1 Z dějin farnosti a obce Morašice	91
4.2 Kostel sv. Anny v Morašicích od počátků své historie do současnosti.....	97
4.2.1 Opravy památky v 19. a 20. století	99
4.2.2 Velké opravy budovy ve druhé polovině 20. století a změny provedené po liturgické reformě.....	100
4.2.3 Restaurátorské práce a největší rekonstrukce kostela po roce 2000	101
4.3 Popis kostela sv. Anny v Morašicích.....	103
4.3.1 Výmalba interiéru	106
4.3.2 Zařízení kostela a jeho výzdoba.....	106
4.4 Věž kostela	110
4.4.1 Historie morašických zvonů.....	111
4.4.2 Bář kostela a její dokumenty	112
4.5 Prostranství kolem kostela.....	113
5 Kostel sv. Jiljí v Prosiměřicích	115
5.1 Obec Prosiměřice a stručná historie farnosti	115
5.2 Kostel sv. Jiljí – proměna stavby v průběhu dějin.....	121
5.2.1 Historické počátky a stavební úpravy budovy do přelomu 15. a 16. století	121
5.2.2 Renesanční úpravy	123
5.2.3 Stavební akce v období baroka	124
5.2.4 Opravy kostela v 19. století a začátkem 20. století.....	124
5.2.5 Opravy a úpravy stavby v letech 1970-1977	126
5.2.6 Změny provedené po roku 1977 v souvislosti s liturgickou reformou	128
5.2.7 Rekonstrukce kostela v letech 1995-1996	129
5.3 Nynější podoba kostela sv. Jiljí v Prosiměřicích, jeho vybavení a výzdoba	130
5.3.1 Vybavení kostela sv. Jiljí v Prosiměřicích.....	134
5.4 Renesanční věž kostela.....	137
5.4.1 Zvony	138
5.4.2 Listiny z bář kostela.....	139
5.5 Kostnice pod věží	139
5.6 Současný vzhled okolí kostela.....	140

6 Architektonické srovnání sakrálních staveb v Běhařovicích, Višňovém, Morašicích a Prosiměřicích a jejich osudů	141
6.1 Podobnost osudů kostela v Běhařovicích a ve Višňovém	142
6.1.1 Objasnění původu kostela v Běhařovicích.....	142
6.2 Společné osudy kostelů ve Višňovém, Prosiměřicích a Morašicích	143
Závěr	145
Seznam použitých pramenů a literatury	147
Prameny	147
Použitá literatura.....	150
Internetové zdroje	154
Přílohy	155
Seznam příloh	155
Obrazová příloha.....	158
Textová příloha	202

Úvod

Znovuzrození. Právě toto slovo charakterizuje nový umělecký proud zcela ovládající uměleckou italskou scénu v 15. století provázený silnou touhou znovu navrátit slávu antiky – renesanci. Po dlouhé době, kdy veškeré umělecké projevy ovládala gotika, přichází nový fenomén, který chtěl skoncovat se všemi starými pohledy na svět. Renesance se obracela především ke světu, k vědě a přírodě. Stejně jako gotika se nakonec stala dalším univerzálním slohem, který se promítl do rozličných uměleckých oblastí a inspiroval vznik vrcholných uměleckých děl.

Do českých zemí přichází nové renesanční myšlení se zpožděním téměř dvou století ve srovnání s Itálií. Vzhledem k politickým a náboženským aspektům, které ovlivňovaly umělecký rozmach v naší zemi, a také vzhledem k silné oblibě gotiky již renesanční umění u nás nenašlo tak velký ohlas v sakrální architektuře. Při budování kostelů, kaplí a klášterů u nás zcela vévodil sloh gotický a barokní. Právě v období renesance u nás bylo postaveno jen velmi málo kostelů. Renesanční byly spíše jen přístavby k již stávajícím gotickým kostelům. Sakrální stavby vybudované v 16. století jsou spíše výjimkou a většinou byly iniciovány stavebníky z nekatolického prostředí.¹

Jednou z těchto sakrálních staveb je kostel Nejsvětější Trojice v Běhařovicích, který mě oslnil svou krásou. I zde se mísí gotika s renesancí. Avšak právě tato monumentální stavba byla skutečně postavena koncem 16. století s využitím tehdy již nových uměleckých tendencí. Během hlubšího zkoumání jsem si všimla mnohých specifických znaků, které tato stavba vykazuje shodně s kostelem sv. Jana Křtitele v nedaleké farnosti Višňové. Vedlo mě to k myšlence zaměřit se na sakrální architekturu v celém regionu Moravského Krumlova a prozkoumat původ zdejších kostelů s nadějí, že se mi podaří vypátrat i další stavby, které mají svůj počátek v období renesance, anebo alespoň nesou jasné renesanční znaky. Snažila jsem se utřídit zjištěné informace a podat odpovědi na otázky, které zůstávají v rámci renesanční sakrální architektury na Moravskokrumlovsku nezodpovězeny. Z prozkoumaných kostelů se mi nakonec podařilo renesanční prvky objevit celkem u čtyř kostelů, což mě fascinovalo. Jednalo se o zmíněné kostely v Běhařovicích, ve Višňovém a dále v Morašicích a Prosiměřicích, u nichž byl hypoteticky předpokládán taktéž renesanční původ.²

---

¹ Například sakrální stavby ve Velkých Losinách, ale i v Běhařovicích, byly původně postaveny pro nekatolické bohoslužby.

² Hypotéza se potvrdila jen částečně. Kostely ve Višňovém, Morašicích a v Prosiměřicích. Těchto staveb se ale týkala renesanční přestavba.

Cílem mé práce bylo provést analýzu dostupných pramenů a literatury a sestavit text, který by čtenáři představil jednotlivě tyto sakrální stavby s renesančními prvky. Soustředit se primárně na jejich původ se zaměřením na kompletní stavebně-historický vývoj a pokusit se potvrdit renesanční původ nebo významné architektonické zásahy do stavební historie staveb v období renesance. Zaměřit se na současný popis těchto památek a jejich vybavení. Za důležité považuji podat ve stručnosti základní obecné i historické informace o farnostech, ve kterých jsou postaveny, a krátké srovnání společných osudů popisovaných kostelů.

Práce je členěna celkem do šesti kapitol. Protože ústředním tématem jsou kostely mající co do činění s renesančními stavebními akcemi na Moravskokrumlovsku, první kapitola se snaží čtenáři poskytnout základní přehled o renesančním umění samotném a o moravskokrumlovském regionu. Následující čtyři kapitoly se věnují jednotlivým kostelům. Vzhledem k přehlednosti práce je úmyslně ve všech těchto kapitolách dodržena stejná struktura textu. Nejprve je věnována pozornost farnosti, do které popisovaný kostel patří, následuje stavebně-historický přehled stavby a současný popis budovy spolu s představením jejího vybavení a výzdoby. Jednotlivé kapitoly dokresluje stručný popis prostranství obklopujícího dané stavby. Poslední kapitola je koncipována jako souhrnné zamýšlení nad souvislostmi a společnými architektonickými prvky zmiňovaných budov.

Aby si čtenář dokázal lépe představit a srovnat popisované sakrální památky, práci doplňuje obrazová příloha. Najdeme v ní především historické a současné fotografie čtyř kostelů, o nichž práce pojednává. Její součástí jsou ale i fotografie historické listiny, mapy, plány a fotografie vybavení a výzdoby uvedených staveb.

Jako nosnou část práce jsem použila upravený a upřesněný text své diplomové práce z roku 2017 zabývající se kostelem Nejsvětější Trojice v Běhařovicích a poznatky ze své bakalářské práce týkající se kostela sv. Jana Křtitele ve Višňovém. Ta musela být pro tyto účely kompletně přepracována. Při zpracování celého textu jsem vycházela nejen z dostupné literatury, ale primárně z informací uvedených v pramenech, kde stěžejní roli hrály zejména farní kroniky z farností Běhařovice, Višňové, Trstěnice a Prosiměřice a dále materiály deponované ve spisových archivech – především v Diecézním archivu Biskupství brněnského v Rajhradě, Moravském zemském archivu v Brně a Národním památkovém ústavu v Brně. Využívala jsem také zapůjčené soukromé materiály, monografie a vzpomínek pamětníků.

Na tomto místě bych chtěla poděkovat všem, kdo mi jakkoliv pomohli při tom, aby mohl vzniknout tento text. Zejména PhDr. Jitce Jonové, Th.D., a Mgr. Lence Vašíčkové za odborné rady. Dále farářům příslušných farností za možnost nahlédnout do farních dokumentů a panu kronikáři Emilu Veisovi za cenné informace.

1 Renesanční umění a Moravskokrumlovsko

Vzhledem k tomu, že jádrem práce jsou kostely s renesančními prvky na Moravskokrumlovsku, považovala jsem za vhodné nejprve následující stránky věnovat samotné renesanci. Kde vznikla, čím novým se v umění vyznačovala, jak postupně pronikala do českých zemí. A následně představit moravskokrumlovský region. Ten je zde stručně popsán spolu s hlavními historickými událostmi zaměřenými především na období renesance.

1.1 Renesanční umění, jeho znaky, hlavní představitelé a díla

Renesance stojí na počátku novověku. Začátek 15. století přišel nejen s novými vědeckými a geografickými objevy, ale i s převratnými změnami ve společnosti spojenými se změnou životního stylu. Na místo theocentrismu se dostává antropocentrismus.³ Zrodil se humanismus.⁴ Naprostá změna myšlení a života s sebou přinesla i proměnu uměleckého projevu. Umění renesance nastupuje po svébytném gotickém slohu, který jako jediný vznikl ve středověku bez jakékoliv návaznosti na antiku. Krásu vertikálních linií štíhlých staveb sahajících do obdivuhodných výšek s prostornými okny a lomenými oblouky vyplněnými vitrážemi postupně vystřídaly horizontální stavby převážně s obdélníkovými okny, hojně zdobené štukovými prvky. Strnulé gotické sochy a figury na plátnech středověkých umělců vystřídaly živě působící, dokonale propracované postavy. Tyto změny nebyly náhlou záležitostí, ale začaly do umění pronikat postupně s novým myšlením, které mělo svůj zrod v Itálii.⁵

Renesance měla svá vývojová období označovaná jako quattrocento, cinquecento a manýrismus.⁶ Každé z období mělo své hlavní protagonisty. Především vrcholné období je plné zvučných jmen, z nichž vyniká trojice florentského kruhu: Leonardo da Vinci, Raffael Santi a Michelangelo Buonarroti.

---

³ Srov. BLÁHA Jaroslav, ŠAMŠULA Pavel, *Průvodce výtvarným uměním III.*, s. 12.

⁴ Humanismus byl spjatý s renesancí. Renesanci chápeme jako umělecký sloh vzniklý ve 14. století v Itálii, kdežto humanismus představuje tehdy nový směr, myšlenkový proud, kladoucí důraz na člověka, smyslovou krásu a svobodu. Srov. www.dejepis.com/ucebnice/renesance-a-humanismus/ (cit. 11. 3. 2019). Podrobně k humanismu u nás srov. HLOBIL Ivo, *Humanismus a raná renesance na Moravě*.

⁵ Srov. GOMBRICH Ernst Hans, *Příběh umění*, s. 223-388. JOHNSON Paul, *Dějiny renesance*. ODEHNALOVÁ Alena, *Vybrané kapitoly z dějin kultury*, s. 138-159.

⁶ Quattrocento – rané období renesančního umění typické prolínáním s uměním gotiky. Cinquecento – období vrcholné renesance, kdy se naplno projevuje nové umění. Manýrismus – období pozdní renesance čerpající z výtěžků vrcholného období. Specifickými prvky jsou např. záměrná deformace a odmítnutí přílišné líbivosti. Srov. tamtéž.

Samotné slovo renesance, jak již bylo naznačeno, znamená obrodu, zrození, znovuoživení. Právě Italové si byli vědomi, že jejich stát na Apeninském poloostrově byl v dávné minulosti středem celého civilizovaného světa. Vzhlíželi k opomenutému antickému umění s touhou navrátit, znovuzrodit slávu a majestátnost bývalého Říma.⁷ I když první pronikající renesanční myšlenky můžeme vidět už v díle gotického malíře Giotto di Bondone,⁸ za první protagonisty úžasné inovace pokládáme skupinu mladých umělců z Florencie, v jejímž čele stál ve 14. století Filippo Brunelleschi.⁹ Mladí umělci chtěli skoncovat se starým gotickým uměním a vytvořit zcela nový pohled na svět. Studovali antické řecké a římské umění, obraceli se k vědě a k přírodě. Právě fenomenální architekt Brunelleschi studoval důkladně nejen současný okolní svět, ale obracel se i k zříceninám starověkých budov, jakou byl například Pantheon. Vytvořil architekturu nové éry, v níž se dalo volně používat prvků klasické architektury v novém pojetí harmonie a krásy. Své zkušenosti promítl do uspořádání sloupů, pilastrů, oblouků, rámování dveří, štítů a dalších prvků takovým způsobem, jaký byl tehdy zcela nevídaný a neměl nic společného s minulým gotickým projevem. Brunelleschi se do dějin nezapsal jen jako iniciátor nového umění, ale i jako objevitel perspektivy, která přicházela s iluzí reality.¹⁰

Nový přístup a objevy, s nimiž přišli italští umělci na počátku 15. století, nakonec vyvolaly rozruch v celé Evropě.¹¹ Na celé skutečnosti měl velký podíl celkový rozvoj měst, který s sebou nesl vznik uměleckých cechů a škol.¹² Umění se nepoužívalo už jen

---

⁷ Italové obviňovali Góty ze zavinění rozpadu římské říše a svoji pozornost zaměřili opět na předešlou antickou krásu. Minulý sloh tak hanlivě označovali za gotický, který měl být jen mezidobím, středem mezi klasickou dobou a novou epochou znovuzrození antiky. Právě toto meziobdobí dnes známe pod pojmem středověk. Srov. GOMBRICH Ernst Hans, *Příběh umění*, s. 223-388.

⁸ Giotto di Bondone byl italský malíř. Žil ve Florencii v letech 1267-1337. Jeho nejznámější freska Víry je typická novými rysy, které se plně rozvinuly až v období renesance. Setkáváme se zde poprvé s dokonalou iluzí a využitím perspektivních zkratk. Postava ženy, ač se jedná o malbu, má vzhled sochy. Toto ztvárnění bylo naprosto převratné a mělo změnit dějiny umění. Obyvatelé Florencie byli na Giotto velmi hrdí, mladí umělci k němu vzhlíželi. Srov. tamtéž, s. 205.

⁹ Filippo Brunelleschi (1377-1446) byl vůdcem umělecké skupiny ve Florencii. Je autorem např. kopule florentské katedrály nebo kostela Cappella Pazzi ve Florencii. K dalším významným členům florentské skupiny patřil např. sochař Donatello (1386-1466) proslulý svou sochou sv. Jiří. Srov. PIJOAN José, *Dějiny umění sv. V.*, Kolektiv autorů, *Dějiny umění*, s. 117.

¹⁰ Perspektivní zkratky můžeme pozorovat už v klasické antické době. Matematické řešení tohoto problému ale přinesl až Filippo Brunelleschi. O jeho matematická pravidla se po něm opírali mladí umělci. První, kdo na tuto skutečnost zareagoval, byl Masaccio (1401-1428), který namaloval známou fresku ve florentském kostele se svatou Trojicí s postavou Panny Marie a sv. Jana. Nutno podotknout, že právě střední okno v presbytáři v kostele v Běhařovicích je inspirováno tímto dílem. Srov. tamtéž.

¹¹ I když nebyl rozhodně tak výrazný, podobný vývoj s národními rozdíly současně nastával i v jiných částech Evropy. Renesanční tendence na počátku 15. století lze pozorovat nejen v Itálii, ale třeba i v Německu a Bulharsku. Italští umělci se svým výjimečným projevem a metodami však zůstávali na špičce tehdejšího uměleckého světa. Srov. GOMBRICH Ernst Hans, *Příběh umění*, s. 223-388.

¹² Téměř každé větší město v Itálii, v Německu nebo ve Flandrech mělo svoji „malířskou školu“. Nejednalo se o školu v pravém slova smyslu. Mistr malíř měl při sobě své pomocníky, kteří mu pomáhali s přípravnými pracemi.

k vyobrazení a popisu biblických výjevů, ale obracelo se k okolnímu světu, studovalo krásu přírody a lidského těla.

V Itálii renesance v 15. století zvítězila na plné čáře a její projevy se odrazily do všech uměleckých oblastí. V architektuře Brunelleschi zavedl tvary klasických budov – sloupy, frontony, římsy do nových kostelů. Městské domy byly pokryty sítí z plochých pilastrů a násloupí s vlysem a římsou. Byl vyhlazen gotický lomený oblouk a nahrazen klasickým tvarem.

Nutno však podotknout, že mnozí umělci nedokázali být tak revoluční jako např. Brunelleschi a tvořili jakousi spojnicí mezi gotikou a renesancí. Netočili se zády k zaužívanému gotickému projevu, ale vkládali do něho nové prvky, a vytvořili tak smírné pojetí mezi starými tradicemi a novými tendencemi.¹³ Po celé 15. století se především v zemích severně od Itálie nadále rozvíjel gotický sloh. Mnohé stavby tak obsahovaly typické prvky gotické architektury jako je např. opěrný systém a lomený oblouk s opěrným pilířem. Nicméně s novým vkusem přišly i nové umělecké projevy. U staveb převládala horizontální linie. Znovu se začíná uplatňovat valená klenba, která je podpírána řadou sloupů. Lomený oblouk nahrazuje oblouk půlkruhový. Fasády budov byly převážně hladké, vyzdobeny štukovou výzdobou (krajkoví, ornament, psaníčkový vzor, závitnice, vlašťovčí ocase...) sgrafitem (ornamentální, figurální, rostlinné výjevy...) a sloupovím, bez ohledu na architektonickou funkci. Bohatou výzdobou se vyznačovaly především portály budov, kde nacházíme detailně propracované reliéfy a v nikách umístěné sochy. Oblíbeným prvkem byly lodžie, arkády, balustrády. Okna byla používána nejčastěji obdélníková nebo s půlkruhovým obloukem. Právě tyto znaky nese i architektura v českých zemích a pozorujeme je konkrétně i u kostelů moravskokrumlovského děkanství. I když v období renesance vznikla řada krásných kostelů, přesto převládaly především světské stavby. Pro architekturu 15. století jsou typické zámky, paláce, měšťanské domy a radniční věže. K nejvýznamnějším renesančním architektům, mimo zmiňovaného Filippa Brunelleschiho, patří Battista Alberti¹⁴ nebo Andrea Palladio.¹⁵

Tak jako se dostávaly nové renesanční prvky do architektury, pronikaly i do ostatních uměleckých odvětví. V období raného sochařství byl prvním renesančním průkopníkem

---

Podle talentu také mohli pomáhat s dokončováním mistrových uměleckých děl, k čemuž bylo nutné dokonale ovládat mistrův umělecký styl, který si mladí uční postupným pozorováním svého učitele osvojili. Srov. tamtéž.

¹³ Mezi tyto představitele patřil např. sochař Lorenzo Ghiberti (1378-1455). Srov. tamtéž.

¹⁴ Leon Battista Alberti (1404-1472). Postavil palác pro bohatého florentského obchodníka Ruccellaieho. Jedná se o třípatrovou budovu s klasickými prvky. Kolektiv autorů, *Dějiny umění*, s. 117.

¹⁵ Andrea Palladio (1508-1580). Jeho nejslavnějším dílem je Rotonda neboli kruhová vila u Vicenzy. Je postavena ze čtyř stejných stran s portálem kolem centrální síně, připomíná římský Pantheon. Srov. tamtéž, s. 140.

Donatello,¹⁶ jenž svou sochou sv. Jiří s rozhodným postojem a emotivním výrazem ve tváři rozbortil klidné gotické pozice. Právě zde se odrazila důkladná studie lidského těla podle živých modelů v nejrůznějších postojích s přesvědčivými gesty. Cílem bylo vytvořit co největší iluzi reality. Nejčastějšími sochařskými náměty byly náboženské výjevy jako např. piety, sv. Jiří, David nebo Mojžíš. Právě tyto motivy použil nejslavnější představitel vrcholného renesančního sochařství, kladoucí důraz na dokonalou kompozici a vyjádření hlubokého křesťanského citění, Michelangelo Buonarroti.¹⁷ Ne všechny motivy však byly náboženské. Především antropologické prvky nacházíme u Celliniho,¹⁸ patřícího k období manýrismu.

Stejně jako architektura a sochařství se na vytvoření nové krásy podílelo i malířství. I zde je patrný návrat k antickým principům „mimesis“. Právě umění napodobit bylo měřítkem mistrovství, ať už se jednalo o studium modelu nebo přírody. I když i zde ještě převládají náboženské výjevy. Převratným objevem pro malířství je objev perspektivy, která používá matematiku a geometrii při vytváření malířské kompozice a prostoru. Silně byl využíván iluzionismus se smyslem pro detail. Tomu napomáhala i nová malířská technika olejomalba.¹⁹

K autorům raného období, vedle již dříve zmiňovaného Masaccia, patří např. Fra Angelico²⁰ nebo Jan van Eyck.²¹ Z období vrcholného renesančního malířství nelze nejmenovat všestranného geniálního umělce Leonarda da Vinciho,²² Michelangela

---

¹⁶ Donatello (1386-1466) byl představitelem rané renesance. Mramorová socha vznikla v letech 1415-1416. Je vytvořena v mírně nadživotní velikosti. Zřejmě je detailní propracování i drobných částí těla. Srov. BLÁHA Jaroslav, ŠAMŠULA Pavel, *Průvodce výtvarným uměním III.*, s. 24.

¹⁷ Michelangelo Buonarroti (1475-1564) z Florencie je jeden z největších představitelů vrcholné renesance a světového umění vůbec. Byl nejen sochař ale i architekt, malíř a básník. Tvořil především v Římě. Jeho mecenášem byl rod Medici. Ze sochařských děl je známá jeho Pieta v chrámu sv. Petra v Římě, David, Mojžíš. Srov. tamtéž, s. 31.

¹⁸ Benvenuto Cellini (1500-1571) žil ve Florencii v letech 1500-1571. Byl typickým představitelem sochařství pozdní renesance. Živil se zároveň jako zlatník. Z jeho díla je nejznámější ženský akt Diana.

¹⁹ Srov. GOMBRICH Ernst Hans, *Příběh umění*, s. 223-388. ODEHNALOVÁ Alena, *Vybrané kapitoly z dějin kultury*, s. 144.

²⁰ Fra Angelico pocházel z Florencie. Byl mnichem dominikánského řádu. Žil v letech (1387-1455). Svě obrazy maloval na zdi kláštera. Nejznámější je Zvěstování z roku 1440. Srov. GOMBRICH Ernst Hans, *Příběh umění*, s. 223-388.

²¹ Jan van Eyck žil v letech 1390-1441. Gentský oltář je jeho nejznámějším dílem. Datujeme do roku 1432. Obraz s mnoha výjevy, převážně figurativními s renesanční krajinou, je namalován technikou olej na dřevě. V jeho centru je oltář s Božím beránkem obklopeným svatými. Důležitým výjevem jsou do detailu propracované postavy Adama a Evy vyobrazené na otevřených oltářních křídlech. Srov. BLÁHA Jaroslav, ŠAMŠULA Pavel, *Průvodce výtvarným uměním*, s. 13.

²² Leonardo da Vinci (1452-1519). Byl nejstarší z malířů tzv. florentského kruhu. Byl především malíř, ale mj. i sochař, architekt, vynálezce, hudebník a vědec. Ve svých obrazech používá sfumato, trojúhelníkovou kompozici. Dbá na důkladnou psychologii zobrazovaných postav. K vrcholným dílům portrétního umění vůbec patří jeho olejomalba Mona Lisa. Nejznámější freskou je Poslední večeře Páně vytvořená technikou tempera v mokré omítce. Srov. tamtéž, s. 29-31.

Buonarrotiho²³ a Raffaella Santiho.²⁴ I když renesančnímu malířství vévodí především italsí umělci, z mimo italských autorů nelze opomenout Španěla El Greca²⁵, Nizozemce Hieronyma Bosche²⁶ a německého malíře Albrechta Dürera,²⁷ kteří představují především období manýrismu.

1.1.1 Renesanční umění v Čechách

I když renesance v Itálii byla v plném proudu již od počátku 15. století, do českých zemí se dostává se zpožděním na jeho konci a až na začátku 16. století se začíná plně uplatňovat. Za první renesanční architekturu je považována stavba vlašských mistrů, kterou postavili na Pražském hradě pro Ferdinanda I. – Letohrádek královny Anny (Belvédér) v Královské zahradě. Právě zahájení stavby letohrádku roku 1538 bývá obvykle považováno za počátek vrcholné renesance v Čechách. Tato vrcholná fáze u nás přetrvávala až do konce 17. století. Po roku 1620 mluvíme o manýrismu.²⁸

Právě umění italské renesance a humanismus mělo za následek proměnu společnosti i v českých zemích. Renesanční období v Čechách je považováno za období relativně mírové a rozvojové. Ovšem ač jde o etapu velkého kulturního a společenského rozmachu, je pravdou, že v českém prostředí se toto nové umění v sakrální oblasti příliš neprosadilo. To neznamená, že by toto umění bylo protikřesťanské. I zde přišlo s novými akcenty a inspiracemi. V období renesance ale bylo v našich zemích postaveno kostelů jen pomálu. Tato skutečnost vyplývala

---

²³ Michelangelo, již dříve zmiňovaný jako sochař a architekt, je autorem velkolepé výmalby Sixtinské kaple ve Vatikánu. Strop znázorňuje biblické scény ze stvoření světa. (Stvoření Adama a Evy, vyhnání z ráje...). Mezi lunetami se střídají postavy proroků. Na čelní stěně je vyobrazen poslední soud. Srov. GOMBRICH Ernst Hans, *Příběh umění*, s. 223-388.

²⁴ Raffael Santi (1483-1520) pocházel z Umbriny, tvořil ve Florencii. Jeho obrazy se vyznačují zdánlivou jednoduchostí a lehkostí. Nejznámějším jeho dílem je Madona velkovévody. Srov. tamtéž.

²⁵ Malíř El Greco (1541-1614) byl původem Řek. Působil i v Itálii. Pro jeho malbu jsou typické postavy s protáhlými, nadpřirozenými tvary a expresivním výrazem. Jeho obrazy mají zcela nový rukopis s netypickou barevností. Tyto prvky lze pozorovat v jeho ztvárnění Svaté Trojice, kde Kristova postava je zkroucená a protažená v typicky manýristickém duchu. Expresivně působí bolestné obličejové andělů i zsinlost Kristova těla.

²⁶ Hieronymus Bosch byl holandský malíř. Nevíme přesně, kdy se narodil, ale zemřel roku 1488. Proslavil se děsivým zobrazováním mocností zla. Zabýval se lidskou špatností. Tato skutečnost je vyobrazena v jeho triptychu, na dvou křídlech, kde je barvitě vyobrazen jeho Ráj a peklo. Srov. BLÁHA Jaroslav, ŠAMŠULA Pavel, *Průvodce výtvarným uměním III.*, s. 65.

²⁷ Albrecht Dürer (1471-1528) byl největším představitelem německé renesance. Zabýval se nejen malbou a kresbou, ale i dřevořezbami a rytinami. Mimo portrétního umění (včetně vlastního autoportrétu a portrétu matky) používá ve svých dílech biblické náměty. Z nich nejznámější je mědiryt Adam a Eva. Srov. GOMBRICH Ernst Hans, *Příběh umění*, s. 383.

²⁸K pronikání renesance do českých zemí srov. BARTLOVÁ Milena, *Pravda zvítězila: výtvarné umění a husitství 1380-1490*. Kolektiv autorů, *Dějiny českého výtvarného umění II/1 od počátků renesance do závěru baroka*. POJSL Miloslav, *Dvanáct století naší architektury*, s. 77-78. RYCHLÍK Jan, PENČEV Vladimír, *Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí*, s. 167-207.

především z předchozích politických a náboženských událostí v naší zemi. Navíc pozdní gotika, která u nás měla dlouhé trvání, plně doplnila všechny dosavadní sakrální potřeby.²⁹

I když byla v zemi převaha nekatolíků, ať už se jednalo o utrakvisty, české bratry, kalvíny, nedošlo v renesanci k vytvoření nekatolického architektonického typu, který by vyhovoval liturgickým potřebám. Jedním z aspektů, proč se nekatolíci neobrátili k novému renesančnímu umění, nebylo ani tak to, že vycházelo z antického pohanského umění, ale skutečnost, že vzniklo v katolické Itálii. Druhým byla skutečnost, že luteránům, a především utrakvistům kladoucím při bohoslužbě důraz na eucharistickou úctu, katolické kostely v podstatě vyhovovaly. Potřebu sakrální architektury pokryla předchozí gotika.³⁰ V českých zemích byla navíc gotika spojena se sakrálním místem, proto i v renesančních stavbách architekti úmyslně používali její architektonické prvky.³¹ K sakrálním stavbám, které označujeme jako renesanční, patří např. mariánský kostel ve Staré Boleslavi,³² kostel Jednoty bratrské v Mladé Boleslavi,³³ kostel sv. Petra a Pavla v Kralovicích³⁴ nebo kostel sv. Salvatora v Praze.³⁵ Velmi časté však byly renesanční přístavby ke gotickým kostelům, budovy se svou výstavbou koncem 16. století patřily spíše k výjimkám, ovšem i zde architekti vycházeli z gotického základu.³⁶ Z pohledu architektury lze ale konstatovat, že renesance je stylem především šlechtickým, městským, protože oproti předchozí éře gotiky se u nás značně rozšířil repertoár světských staveb. Ve velkých městech se stavějí paláce a rezidence bohaté šlechty. Na venkově jsou přestavována stará panská sídla a vznikají zámečky. Okrasou všech těchto staveb byly arkády, balustrády, nástěnné malby a bohatá štuková výzdoba.³⁷ Důraz je kladen i na úpravu v okolí staveb.³⁸

Renesanční malířské a sochařské tendence evropských škol se projeví i do českého uměleckého projevu. Navíc se do umělecké tvorby více než v architektuře promítly

---

²⁹ K přehledu historického vývoje církevních staveb srov. ROZEHNALOVÁ Eva, TOMÍŠKOVÁ Marie a kolektiv, *Církevní stavby*, s. 18-22 a 62. KRČÁLOVÁ Jarmila, *Centrální stavby české renesance*. HEROUT Jaroslav, *Staletí kolem nás*.

³⁰ Hlavním chrámem české kališnické církve byl Chrám Matky Boží před Týnem z poloviny 15. století. Ten byl ale vystavěn v podobě pozdní gotiky. Dnes jej známe v podobě, kterou nabyl v polovině 17. století, kdy byla loď nově zaklenuta a stavba dnes nese renesanční a barokní prvky. Podrobně srov. CERMANOVÁ Pavlína, *Husitské století*, s. 413-438.

³¹ Srov. HORNÍČKOVÁ Kateřina, ŠRONĚK Michal, *Umění české reformace (1380-1620)*, s. 245.

³² Katolický kostel ve Staré Boleslavi vznikl na začátku 17. století, paradoxně podle plánů pro luteránský kostel Nejsvětější Trojice v Praze na Male Straně. Srov. tamtéž s. 262.

³³ Datace vzniku kostela je 1544-1554. Srov. tamtéž, s. 246.

³⁴ Kralovický kostel byl postaven v letech 1575-1581. Tamtéž s. 250.

³⁵ Kostel sv. Salvatora byl vystavěn v Praze na Starém Městě po roku 1610.

³⁶ Srov. ROZEHNALOVÁ Eva, TOMÍŠKOVÁ Marie a kolektiv, *Církevní stavby*, s. 18-22 a 62.

³⁷ Pro výzdobu portálů, oken, arkýřů a dalších ozdobných prvků se používal především pískovcový kámen.

³⁸ Pozornost je věnována nejen zahradám, ale i náměstím s tržišti a ulicím. Srov. ODEHNALOVÁ Alena, *Vybrané kapitoly z dějin kultury*, s. 141. POJSL Miloslav, *Dvanáct století naší architektury*, s. 78.

i specifické české náboženské okolnosti spojené s utrakvismem a pronikajícími nekatolickými církvemi. Na české scéně, ať už u malířství v podobě deskových, převážně oltářních obrazů, či fresek, nebo v sochařství – u reliéfů a soch, jednoznačně převládaly biblické výjevy. Velmi rozšířené byly především epitafy poukazující na hluboký náboženský život.³⁹ Mimo tradičních náboženských témat, jako byly např. poslední soud, poslední večeře, vzkříšení... najdeme u nás v tomto období i náměty s husitskou tematikou, což se projevilo i v knižní iluminaci.⁴⁰ Vzhledem k náboženským motivům nacházíme nejznámější renesanční umělecká díla v sakrálních prostorech. Řada z nich, stejně jako v gotice, není signována.⁴¹ U jiných už je autorství nesporné. Např. malby Lucase Cranacha⁴² v katedrále sv. Víta v Praze nebo sochařské dílo Tobiasa Lindera⁴³ v zámecké kapli v Březně. Nelze nezmínit, že v období renesance u nás bylo zvykem šlechty zhotovovat si bohatě zdobené vznešené náhrobky s vyobrazením zemřelého.⁴⁴

1.2 Moravskokrumlovsko –vymezení a nastínění vývoje

Dějiny Moravskokrumlovska jsou pro nás vzhledem k pochopení sakrálního stavitelství v regionu klíčové. Navíc ukazují na způsob života v oblasti i v době, ze které ve zmíněných farnostech nemáme ještě žádné dochované zprávy. Nejdůležitější bylo město Moravský Krumlov. Jako největší obec a centrum dění nepřímo určovalo způsob života v okolních vesnicích.

Moravskokrumlovský region s centrálním městem Moravský Krumlov, vzdáleným dvacet sedm kilometrů jihozápadně od Brna, je vinařskou oblastí rozléhající se v okolí řeky Rokytné v Jihomoravském kraji. Místní jméno „Krumlov“ pochází z německého označení

---

³⁹ Např. Epitafní oltář kalvínské rodiny Smiřických z roku 1588 od neznámého autora ze zámecké kaple sv. Vojtěcha v Kostelci nad Černými Lesy. Srov. tamtéž.

⁴⁰ Např. Deska z oltáře z Vliněvsi se sv. Vojtěchem a mistrem Janem Husem. Autor je neznámý, ale stylem ho řadíme do podunajské školy. Dílo vzniklo po roce 1510. Podrobně v HORNÍČKOVÁ Kateřina, ŠRONĚK Michal, *Umění české reformace (1380-1620)*, s. 142.

⁴¹ Např. v Chrudimském kostele se nachází oltář s výjevem zmrtnýchvstání od neznámého malíře z dílny „Mistra královohradeckého oltáře“. Nebo retábl sv. Jana Křtitele z Chrámu Matky Boží před Týnem v Praze, kde známe jen monogram autora I. P. Dalším neznámým umělcem je např. tzv. mistr „Michal“ – autor oltářního retáblu Nanebevzetí Panny Marie v Kutné Hoře. Srov. HORNÍČKOVÁ Kateřina, ŠRONĚK Michal, *Umění české reformace (1380-1620)*, s. 139.

⁴² Lucas Cranach st. (1472-1553). Jeho oltář Panny Marie je považovaný za jeden z nejvýznamnějších obrazů Svatovítské katedrály. Srov. tamtéž.

⁴³ Tobias Linder (†1611) je autorem reliéfu pašijového cyklu z kazatelny v zámecké kapli v Březně a sochařské výzdoby hlavního oltáře. Srov. tamtéž s. 292-295.

⁴⁴ Renesanční náhrobky si začala pořizovat nejprve katolická šlechta. Utrakvisté tento počin považovali zprvu jako rozmařilost a projev pýchy. Později se ale honosné náhrobní kameny s podobiznou zemřelého staly ve vyšší společnosti standardem. Tyto náhrobky nacházíme i v kostelích v Běhařovicích, Višňovém, Prosiměřicích i Morašicích.

„krumm“ a znamená „křivý, zakřivený.“ Toto pojmenování je odvozeno od širokého meandru řeky Rokytné. Název „Krumlov“ nacházíme již v listinách z 13. století, zato přívlastek „Moravský“ byl k názvu přidán až v polovině 17. století kvůli odlišení od Českého Krumlova.⁴⁵ Až do roku 1960 tvořilo Moravskokrumlovsko samostatný okres.⁴⁶ Dnes je tento region součástí okresu Znojmo. Zůstalo však zachováno dnešní moravskokrumlovské děkanství, které má dvacet sedm farností, jež se více méně kryjí s bývalým okresem.⁴⁷

Krajina moravskokrumlovského děkanství patří mezi nejstarší osídlené oblasti nejen v naší zemi, ale na evropském kontinentu vůbec. Hlavní příčinou je vhodná geografická poloha s příhodně zvlněnou krajinou kolem dolního toku řeky Rokytné s poměrně klidnými klimatickými podmínkami. Všechny tyto faktory vedly k tomu, že tato lokalita byla poměrně intenzivně osídlována již v průběhu starší doby kamenné. Od tohoto období byla oblast hustě obývána až do přelomu 9. a 10. století, o čemž svědčí bohaté archeologické nálezy.⁴⁸ Na přelomu 9. a 10. století došlo zřejmě na Moravskokrumlovsku k vylidnění a až do 12. století máme jen velmi málo archeologických nálezů, což svědčí o značném populačním poklesu. Přesto v tomto období vznikly dva románské kostelíky v běhařovické farnosti.⁴⁹

---

⁴⁵ Místní jméno „Krumlov“ se nachází již v latinském dokumentu psaném Rudolfem Habsburským z 6. května 1277. Srov. HAŇÁK Vilém, *Vlastivěda moravská. Moravskokrumlovský okres*, s.14.

⁴⁶ Do okresu Moravský Krumlov patřily následující obce: Běhařovice, Biskoupky, Bohutice, Branišovice, Budkovice, Čermákovice, Damnice, Dobelice, Dobronice, Dobřínsko, Dobelice, Dolní Dubňany, Dukovany, Džbánice, Heřmanice u Rouchovan, Horní Dubňany, Horní Kounice, Hostěradice, Hrubšice, Chlupice, Jamolice, Jezeřany, Jiřice, Kadov, Kašenec, Křepice, Kubšice, Lesonice, Loděnice, Maršovice, Medlice, Miroslav, Miroslavské Knínice, Míšovice, Morašice, Našiměřice, Olbramovice, Petrovice, Polánka, Přeskače, Ratišovice, Rešice, Rokytná, Rouchovany, Rybníky, Řeznovice, Skalice, Skryje nad Jihlavou, Stupešice, Suchohrdly, Šemíkovice, Šumice, Tavíkovice, Trnové Pole, Trstěnice, Tulešice, Vedrovce, Vémyslice, Višňové. Samotné město Moravský Krumlov má asi 5800 obyvatel.

⁴⁷ Do děkanství Moravský Krumlov patří tyto farnosti: Běhařovice, Bohutice, Branišovice, Dobřínsko, Horní Dubňany, Horní Dunajovice, Horní Kounice, Hostěradice, Jiřice u Miroslavi, Kadov, Loděnice, Mikulovice, Miroslav, Moravský Krumlov, Našiměřice, Olbramovice, Oleksovice, Petrovice, Práče, Prosiměřice, Těšetice, Troskotovice, Trstěnice, Vedrovce, Vémyslice, Višňové a Žerotice. Současným děkanem je Mgr. Pavel Vybíhal. Místoděkan je Josef Dvořák. Farnosti v děkanství spravuje jedenáct farářů a jeden trvalý jáhen.

⁴⁸ Archeologický nálezový fond, který je značně obsáhlý, je uložen především v Muzeu a galerii Knížecí dům v Moravském Krumlově a v Moravském zemském muzeu v Brně, dále např. v muzeích ve Znojmě, Třebíči i Jihlavě. O obrazu nejstaršího osídlení svědčí archeologické nálezy, mající v mikroregionu dlouhou tradici, sahající až do poloviny 19. století. Z nejstarších nálezů z doby kamenné se nám dochovaly zbytky lineární, vypichované a později malované a šňůrovité keramiky, dále nálevkovité poháry vypovídající o nejstarších nositelích kultury Moravskokrumlovska. Z období doby bronzové bylo v okolí Moravského Krumlova objeveno několik pohřebišť. Osídlení je zde doloženo i z doby římské, kdy se zde vystřídali Keltové a Germáni. Slované do této oblasti přišli zřejmě kolem 6. století v tzv. době hradištní. Předpokládá se, že obyvatelé, kteří v regionu zůstali, žili jen v malých osadách, z nichž nejznámější je hradisko Rokytno s malým románským kostelem, jež sloužilo jako centrum správního a obranného systému. Srov. HAŇÁK Vilém, *Vlastivěda moravská. Moravskokrumlovský okres*, s.14.

⁴⁹ Jednalo se o kostel sv. Václava a Všech svatých. Podrobněji je jim věnována pozornost v historii farnosti Běhařovice.

Samotné nejdůležitější město bývalého okresu Moravský Krumlov vzniklo jako královské město založené Přemyslem Otakarem II. ve 13. století.⁵⁰ Do tohoto období zařazujeme i vznik větších osad, v nichž byly vystavěny první kostely. Do této skupiny patří i obce Višňové, Prosiměřice a Morašice.

15. století, v době, kdy do Českých zemí pozvolna pronikají první renesanční prvky, bylo Moravskokrumlovsko silně sužováno válkami a nepokoji a na rozvoj umění v regionu nebyl prostor. Z Moravského Krumlova se stala jedna z husitských základen a vlivem vpádu husitských vojsk do okolních osad celá oblast strádala, trpěla chudobou a hladem. Poničeno a vypáleno bylo několik kostelů.⁵¹ Z tohoto období se nám v Moravském Krumlově dochovalo mohutné kamenné opevnění města se třemi vstupními branami. Celá situace se začala lehce zlepšovat až v šedesátých letech, kdy celé oblasti prospělo přátelství krumlovského pána Jindřicha z Lipé⁵² s Jiřím z Poděbrad.⁵³

Klid zbraní na počátku 16. století přinesl opětovný rozkvět regionu. V samotném Krumlově byl během 16. století ponurý středověký hrad přestavěn ve skvostné sídlo, zohledňující nejnovější renesanční trendy v architektuře a kultuře bydlení. Všechny exteriéry i interiéry byly bohatě vyzdobeny. Dominantní byly trojkřídlé arkády na velkém nádvoří.

---

⁵⁰ Přemysl Otakar II. (1233-1278) byl důležitou postavou českých dějin. Bývá řazen k největším českým panovníkům. Pro svou moc a bohatství bývá nazýván „král železný a zlatý“. Zemřel v bitvě na Moravském poli. O jeho blízkém vztahu k Jižní Moravě mluví i to, že po jeho smrti byly nejprve jeho ostatky odvezeny do Znojma. Až později roku 1297 do Prahy. Srov. RYCHLÍK Jan, PENČEV Vladimír, *Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí*, s. 99-102. PLAČEK Miroslav, *Moravské hrady za vlády Přemyslovců a jejich poměry*, s. 118-119. V té době navíc vznikají kláštery v nedalekých Dolních Kounicích a v Oslavanech, jež měly se svým značným hospodářským zázemím velký vliv i na rozkvět Moravskokrumlovska. Podrobněji srov. KOCOUREK Jaroslav, PODHORSKÝ Marek, *Pozoruhodná místa naší vlasti*, s. 24. Též Kolektiv autorů, *Moravský Krumlov ve svých osudech*, s. 39-40, UGWITZ Antonín, *Příběhy města Moravského Krumlova a sousední vesnice Rokytne*, s.20. KRATOCHVÍL Augustín, *Vlastivěda Moravská II. místopis. Ivančický okres*, s. 80.

⁵¹ Majitelem panství v Moravském Krumlově v první polovině 15. století byl Benešek z Kravař, který z města učinil husitskou základnu, z níž husité podnikali své výpady do okolí. Situace se změnila po nátlaku krále Zikmunda, kdy přešel na katolickou stranu on i jeho nástupce Jan Jičínský z Kravař. Ten byl zprvu velmi aktivním stoupencem katolické strany. Však po nátlaku husitských vojsk, kdy roku 1423 vtrhl do moravskokrumlovského regionu Jan Žižka s táborskými vojsky a poničil několik vesnic, přešel Jan na táborskou stranu a pod příslibem ušetření města Krumlova poskytl husitům plnou podporu. Lavírování mezi katolictvím a husitstvím u moravskokrumlovských pánů bylo zaznamenáno nejen u Jana Jičínského, ale i u jeho nástupců. Srov. Kolektiv autorů, *Moravský Krumlov ve svých osudech*, s. 90-94.

⁵² Jindřich z Lipé spravoval panství spolu se svým bratrem Pertoldem z Lipé od roku 1437. Po jeho smrti roku 1482 pečoval o panství sám Pertold až do roku 1482. Srov. Kolektiv autorů, *Moravský Krumlov ve svých osudech*, s. 52. JUŘÍK Pavel, *Encyklopedie šlechtických rodů*, s. 106-110.

⁵³ Blízké vztahy s českým panovníkem utužil sňatek Jindřicha s královnou dcerou Barbarou. Nejen že český král podporoval Jindřichovy záměry, ale moravskokrumlovské panství se rozrostlo ještě i o Ivančice. Díky královské podpoře došlo na Moravskokrumlovsku i k oživení obchodních styků nejen na domácím trhu, ale i se zahraničím. I když obchodní činnost omezovala různá cla, pomohl místním obyvatelům v jejich živobytí překonat největší nouzi a pozvedl prosperitu regionu. Srov. Kolektiv autorů, *Moravský Krumlov ve svých osudech*, s. 64.

Na jihozápadní straně byla vystavěna renesanční věž. Nový zámecký dvůr musel uspokojit vysoké nároky majitele a nadchnout návštěvy a hosty z nejvyšších společenských vrstev.⁵⁴

S postupným politickým uklidněním a vylepšováním finanční situace šla ruku v ruce nejen výstavba nových měšťanských domů v Moravském Krumlově,⁵⁵ ale i panstvo v přilehlých vesnicích začalo budovat a přestavovat nové menší zámečky v renesančním stylu. To se týkalo i obcí Višňové, Prosiměřice a Tavíkovice, kde vyrostly krásné renesanční stavby. Také domy venkovského obyvatelstva se začaly proměňovat a odrážet novou bytovou kulturu. Jako stavební materiál se už i na vesnicích začal místo dřeva a došků používat kámen, pálená cihla s pálenými taškami. U bohatších domů se zde v oknech místo původních pláten začaly objevovat skleněné výplně.

Právě renesanční období na Moravskokrumlovsku, vzhledem k prudkému sociálnímu a kulturnímu rozvoji, můžeme označit jako „zlatý věk.“ Většina obyvatel byla česká. Přesto zde žili také Němci.⁵⁶ Téměř veškeré obyvatelstvo se živilo zemědělstvím, neboť vlastní plodiny a zvířectvo bylo zásadním předpokladem k přežití pro místní usedlíky. Výhodou bylo, že právě období pánů z Lipé je označováno jako velmi klimaticky příznivé, což regionálnímu rozvoji zemědělství ještě více nahrávalo.⁵⁷ Velkého rozvoje se zde v 16. století dočkalo vinohradnictví a rybníkářství. Navíc se většina obyvatel živila řemeslem, což podporovalo i čilý stavební ruch.

O náboženském životě měšťanů a vesnického obyvatelstva po husitských válkách na přelomu 15. a 16. století v okolí Krumlova máme jen strohé informace. Předpokládá se ale, že zřejmě přímo v městě Moravský Krumlov a větších vesnicích převažoval utrakvismus, kdežto jen v menších osadách přetrvávala katolická víra, která se postupně rozmáhala. Asi v polovině 16. století se ale situace změnila. Část krumlovských měšťanů i venkovské šlechty se přihlásila k novému učení Martina Luthera. Ke konci století měli v regionu již protestanti převahu a katolíci byli v naprosté menšině. Nermalou skupinu v regionu tvořili i novokřtenci, kteří na počátku 16. století pronikli takřka do všech osad na Moravskokrumlovsku. Vzhledem ke své pracovitosti, velké řemeslné zručnosti a mírumilovnosti byli u domácího obyvatelstva oblíbeni. Zvláštní podpoře se těšili čeští bratři,

---

⁵⁴ Srov. tamtéž.

⁵⁵ Nejznámější je Knížecí dům na náměstí v Moravském Krumlově s bohatou renesanční výzdobou, jež byl vystavěn kolem roku 1600. Výrazná je zvlněná atika s hranolovými pilíři, koulemi a piniovými šiškami. Srov. ČERNO Jan, SKLENÁŘ Martin, KOTKOVÁ Květoslava, *Moravský Krumlov ve fotografii*, s. 44.

⁵⁶ Vzájemný národnostní poměr obyvatelstva nelze přesně určit. Dobovým úředním jazykem byla čeština až do událostí po bitvě na Bílé hoře, kdy byla vystřídána němčinou. Srov. Kolektiv autorů, *Moravský Krumlov ve svých osudech*, s. 85.

⁵⁷ Problémem byly jen příležitostné pohromy jako vichřice, krupobití a požáry, jež byly v té době velmi obvyklé. Že by ale kraj postihla výrazná katastrofa, nemáme zaznamenáno. Srov. tamtéž, s. 85.

ke kterým se začali hlásit i páni z Lipé. Především Pertold Bohobud z Lipé,⁵⁸ jenž panství převzal roku 1605, byl velkým českobratrským vyznavačem.

Celá situace se i na Moravskokrumlovsku zkomplikovala po událostech souvisejících s bitvou na Bílé hoře roku 1620, kdy byl Krumlov i okolí z velké části vylidněn, město i osady vypáleny a pobořeny. Sám krumlovský pán se totiž aktivně zúčastnil stavovského povstání v Brně na Špilberku, za což byl spolu s ostatními účastníky potrestán. V jeho případě to byla ztráta majetku. Pertold Bohobud, poslední pán z Lipé v Moravském Krumlově, s jehož působením pomyslně uzavíráme období renesance na Moravskokrumlovsku, pak zemřel v chudobě ve vyhnanství roku 1643.⁵⁹ Jeho majetek byl předán do rukou rodu z Lichtenštejnů.⁶⁰ Spolu s nimi přišly do města i přilehlých vesnic výrazné změny. Obyvatelé jiného vyznání než katolického museli buď kraj opustit, nebo se podvolit katolické konfesi. Došlo také k výraznému poněmčení regionu. Významný rod Lichtenštejnů měl nad panstvím správu až do počátku 19. století.⁶¹

I přes různé negativní vlivy, zpravidla válečné, se nám na Moravskokrumlovsku dochovaly významné renesanční památky, kterým vévodí zmiňovaný zámek s pětipatrovou věží a prostorným arkádovým nádvořím, přičemž zámek si do dnešních dnů zachoval svou čistě renesanční podobu.⁶² Svůj současný vzhled získal také i nejstarší dochovaný dům na náměstí T. G. Masaryka – Knížecí dům.⁶³ Z ostatních renesančních pamětihodností je

---

⁵⁸ I když musel během svého působení v moravskokrumlovském panství oficiálně z politických důvodů několikrát přestoupit na katolickou víru, neustále s českými bratry sympatizoval a v kraji jejich postavení bránil. Srov. tamtéž, s. 94-102.

⁵⁹ Pertold zemřel v Uherské Skalici. Zůstali po něm tři synové. Jindřich zemřel ještě v dětském věku a jeho bratr Karel v jinošském. Syn Čeněk Hovora z Lipé po matce zdědil panství Brandýs. Protože se ale neustále hlásil k českobratrskému vyznání, nemohl se panství ujmout a usídlil se Dolním Slezsku. Podrobně v KNOZ Tomáš, *Pobělohorské konfiskace. Moravský průběh, středoevropské souvislosti, obecné aspekty*, s. 165-182.

⁶⁰ Prvním novým majitelem z rodu Lichtenštejnů se stal kníže Gundakar z Lichtenštejna (1586-1658), kterému císař Ferdinand předal zkonfiskovaný majetek. Zaplatil za něj 600 tisíc zlatých.

⁶¹ Poslední Lichtenštejní v Moravském Krumlově byli Karel III. a jeho synové Karel IV. a Rudolf. Už kolem roku 1834 však rod do Krumlova zavítal jen příležitostně a roku 1848 mělo město již svého starostu. Lichtenštejnové drželi panství do roku 1908. Panství pak přešlo do rukou rodu Kinských, kteří ho vlastnili do roku 1945. Srov. HAŇÁK Vilém, *Vlastivěda moravská. Moravsko-Krumlovský okres*, s. 100-127. Významnými majiteli panství byli i páni z Kunštátu. K tomu srov. PLAČEK Miroslav, FUTÁK Petr, *Páni z Kunštátu. Rod erbu vrchních pruhů na cestě trůnu*.

⁶² Po roku 1945 zámek sloužil jako středisko městských úřadů, protože náměstí bylo pobořeno. Sídli zde také československá armáda. Od roku 1963 zde působil národní podnik Konekta, zabývající se zpracováním zahradního nábytku. Od stejného roku bylo v prostorách zámecké budovy také učiliště a internát Železničního stavitelství. Od roku 1989 je zámek v soukromých rukou. Přehledné shrnutí o proměnách zámku v renesanci a baroku srov. Kolektiv autorů, *Sborník Státního archivu Znojmo 2010*, s. 164. Jako zajímavost doporučuji: <https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/jihomoravsky-kraj/1825211-zamek-v-moravskem-krumlove-pujde-za-tyden-do-drazby-zacne-se-na-14>. (Cit. 12. 3. 2019).

⁶³ Jedná se o šlechtický reprezentační městský palác. V 17. století byl spojen ze dvou dříve samostatných domů. Nejprve patřil Marii z Lipé, po roce 1620 spolu s panstvím přešel do majetku rodu Lichtenštejnů. Roku 1690 úplně vyhořel. Následně tedy prošel rozsáhlou rekonstrukcí v druhé polovině 20. století a stal se dnešním

možné zde najít zbytky zmiňovaného městského opevnění⁶⁴ a židovský hřbitov s renesančními náhrobky.

Z období renesance se ve větších osadách v regionu dochovalo mnoho renesančních staveb. Jednalo se především o drobná panská sídla – zámečky, panské domy a mlýny. Co se týká sakrálních budov, tak stejně jako v jiných částech naší země i zde docházelo spíše ojediněle k přestavbě či dostavbě již stojících gotických kostelů. K těmto stavbám patří kostely ve Višňovém, Prosiměřicích a Morašicích. Za nejvýznamnější renesanční sakrální stavbu na Moravskokrumlovsku považují kostel Nejsvětější Trojice v Běhařovicích.

---

významným kulturním střediskem města Moravský Krumlov. Srov. Kolektiv autorů, *Moravský Krumlov ve svých osudech*, s. 168-182. Kolektiv autorů, *100 let založení muzea v Moravském Krumlově 1907-2007*.

⁶⁴ Hradební systém byl pobořen švédskými vojáky roku 1645. Dnešní dochované části dosahují výšky 4–5 metrů. Zeď je vystavěna z lomového kamene a kamenných kvádrů. Z původních tří vstupních bran se dochovaly dvě. Tzv. Tulešická brána a Severní brána. Srov. HAŇÁK Vilém, *Vlastivěda moravská. Moravsko-Krumlovský okres*, s. 99.

2 Kostel Nejsvětější Trojice ve farnosti Běhařovice

Ze všech kostelů, kterými se zabývá tato práce, zaujímá první místo kostel Nejsvětější Trojice v Běhařovicích. Jedná se o jednu z největších sakrálních staveb na Moravskokrumlovsku. Je vystavěný v lokalitě dávající možnost kostelu zazářit na několik desítek kilometrů ze všech světových stran a taktéž lze z věže kostela sledovat okolní krajinu, a to až do sousedního Rakouska.⁶⁵ Jedná se nejen o monumentální stavbu, ale také o jediný kostel vystavěný přímo v období renesance, který se nám dochoval do současnosti, aniž by prošel barokními nebo pseudogotickými úpravami.

Rozhodla jsem se tomuto kostelu věnovat největší pozornost pro jeho velikost, výjimečné umístění a historickou hodnotu. Navzdory velmi malému množství dochovaných zpráv o kostelu do 19. století o něm máme ze všech dále popisovaných památek informací nejvíce. Existují nejen dochované listiny, zprávy a další archivní materiály, ale především záznamy z farních kronik poskytující informace o životě a podobě kostela od konce 18. století do současnosti.

2.1 Městečko Běhařovice a dějiny farnosti

Jihomoravské městečko Běhařovice, jehož název je odvozen od osobního jména „Běhař“, se nachází 12 km jižně od Hrotovic a 20 km od Znojma. I když Běhařovice nejsou velkou obcí – mají jen náměstí a čtyři ulice, stávala zde vždy fara a farní kostel, do kterého docházeli věřící z okolních vesnic. Do farnosti tak vždy mimo Běhařovic patřily ještě sousedící Dobronice, Újezd, Františkov, Tavíkovice, Křepice, Ratišovice a Stupešice. Do farnosti patří i Přeskače, které však měly nejpозději od 13. století nejen svůj kostel, ale i faru. Do Běhařovic byly Přeskače přičleněny až v 17. století.⁶⁶ Ze sakrálních staveb patřících do farnosti se nám ale dochoval právě kostel Všech svatých v Přeskačích.⁶⁷ I když přesnou

---

⁶⁵ K zhlédnutí z věže jsou Štýrské Alpy. Při dobré viditelnosti lze prý dohlédnout až na okraj Vídně. Podrobněji: MÁTLOVÁ Marie, *Paměti*, audionahrávka z roku 2016.

⁶⁶ Srov. LIBOR Jan, *Přeskače 1279–2009: Z dějin rolnické vsi na Moravskokrumlovsku*, do s. 21.

⁶⁷ Názory historiků zmiňujících kostel v Přeskačích se značně liší. Například G. Wolny uvádí, že kostel pochází až z 15. století. A. Hrudíčka zmiňuje 13. století. Farní kronika však mluví o 10. století. Srov. WOLNY Gregor, *Kirchliche Topografie*, sv. IV., s. 277. HRUDIČKA Alois, *Topografie diecéze brněnské*, s. 643. FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Pamětní kniha farnosti Běhařovice od 1778 do současnosti*, s. 154. Nejvíce zmínek o tomto kostelíku patřícího do farnosti lze dohledat v: *Diecézní archiv Biskupství brněnského v Rajhradě*, Přeskače, hřbitovní kaple 1862–1995, inv. č. 885/P551. Podrobněji jsem historii kostela Všech svatých v Přeskačích popisovala ve své předchozí diplomové práci. Vzhledem k mírné změně tématu již nepovažuji za nutné se jím v této práci znovu zabývat. Srov. VASÍLOVÁ Ludmila: *Kostel Nejsvětější Trojice ve farnosti Běhařovice*, s. 12-16.

dataci této budovy nelze přesně určit, sloh, ve kterém je postavena, prozrazuje, že zde stála již v době raně gotické.

Největší a nejvýznamnější obcí celé farnosti byly vždy Tavíkovice.⁶⁸ Protože zde mělo panstvo své zázemí, vznikaly zde pracovní příležitosti a možnost obživy i pro obyvatele přilehlých obcí. Okolní vesnice spadající do farnosti, včetně Běhařovic, byly spíše drobnými osadami osídlenými jen několika málo rodinami. Ty patřily k tavíkovickému panství.⁶⁹

Písemné zmínky máme až ze 14. století související s životem farnosti a s prvním majitelem tavíkovického velkostatku Bedřichem.⁷⁰ Přesný rok zřízení fary v Běhařovicích není znám, ale duchovní správa tu byla již před rokem 1348 spojována s farářem Soběslavem,⁷¹ který se stal spolu se svým synovcem Štěpánem vlastníkem značného majetku v Běhařovicích a sousedních Dobronicích. Nástupcem faráře Soběslava byl Ruppert a poté Jakub,⁷² za jehož působení farnost trpěla husitskými válkami, při nichž byl pobořen kostel, a farníci docházeli do Horních Kounic.⁷³ Od Jakubovy smrti roku 1453 spravovalo farnost dalších deset katolických kněží,⁷⁴ a to až do konce 16. století, kdy se ve farnosti usadili novokřtění. V této době farnost začala strádat, především kvůli nepokojům, které toto období provázely. Městečko i okolní osady se potýkaly s chudobou, mnoho budov bylo vypáleno. Katolíků značně ubylo. Novokřtění nakonec získali početní převahu. Nejvíce se jich usadilo

---

⁶⁸ Název je odvozený od jména „Tavík.“ Ten se se svým rodem usadil v této oblasti a založil tam osadu. V období od 16. století do současnosti zde postupně byla palírna, pivovar, kovárna, pekárna, sušárna, hospoda, lihovar, závod na výrobu kvasnic, cukrovar atd. Srov. VEČEŘA Petr, *Tavíkovice 650 let*, s. 6.

⁶⁹ Mimo Běhařovic se jednalo o Dobronice, Přeskače, Přesovice, Ratišovice a Šemíkovice. Největší jsou Tavíkovice, které mají v současnosti asi 600 obyvatel, následují Běhařovice se 400 obyvateli. Ostatní obce mají přibližně 100 obyvatel. Nejmenší jsou Dobronice s přibližně 80 obyvateli.

https://www.czso.cz/staticke/sldb/sldb2001.nsf/obce/593737_opendocument. (cit 24. 11. 2016).

⁷⁰ Roku 1349 učinil Bedřich zápis o svém majetku do Brněnských desek. I v dalších letech je možné se setkat s různými smlouvami tavíkovických šlechticů. Zmínky o ostatních pánech z Tavíkovíc do 16. století je možné najít při různých stvrzováních smluv a majetkových záležitostech. Většinou se jedná o spory o polnosti. Jsou na nich ale uvedena jen jejich křestní jména. Byli to například Vilém, Mikuláš, Jindřich, Miloš, Barbora, Janiš, Václav z Tavíkovíc a další. *Diecézní archiv Biskupství brněnského v Rajhradě, Běhařovice 1694–1947, listiny, inv. č. 3384/B174.*

⁷¹ První známý farář měl podíl na majetku nejen se svým synovcem Štěpánem, ale i se svým bratrem Filipem a jeho synem Štěpánem. Jednalo se o dva velké statky s rozsáhlými polnostmi. Srov. FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Pamětní kniha farnosti Běhařovice od roku 1778 do současnosti*, nestránkovaná část. Těž DVORSKÝ František, *Vlastivěda moravská, Hrotovský okres*, s. 52. KUBÍČEK Jaromír, *Bibliografie okresu Znojmo*, s. 22. HRUDIČKA Alois, *Topografie diecéze brněnské*, s. 642.

⁷² Přesná datace správy farnosti faráři Ruppertem a Jakubem není známa. Roku 1370 je ale zmiňován spor Rupperta o desátky s klášterem sv. Kateřiny ve Znojmě. Srov. tamtéž.

⁷³ Husitské války v kraji jsou zmíněny jen okrajově v období 20. – 30. let 15. století. I poškození a následná oprava kostela není blíže specifikována. Srov. FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Pamětní kniha farnosti Běhařovice od roku 1778 do současnosti*, nestránkovaná část a MATOUŠEK František, *Pamětní kniha Běhařovice 1923 do současnosti*, s. 6.

⁷⁴ Po faráři Jakubovi následovali Johan Hroch, Johan, Filip, Urban, Ondřej, Dionýs, Johan Krumlovský, Nikolas a Jakub Jaroměřický. Jejich působení v Běhařovicích je dokazatelné převážně z listin upravujících majetkové záležitosti – především zaznamenávající spory o desátky. Srov. WOLNY Gregor, *Kirchliche Topografie*, sv. IV., s. 245.

v Tavíkovcích, ale i v Běhařovicích měli většinové zastoupení.⁷⁵ Proto roku 1606 je jako správce farnosti uváděn evangelický pastor Georg Regia. V tomto období byl v Běhařovicích vybudován nový současný kostel Nejsvětější Trojice.

Roku 1622 byli novokřtění vyhnáni armádou,⁷⁶ farnost však po ničivých vpádech vojsk zůstala zcela rozvrácená a opuštěná, až nakonec zanikla úplně. Největší škody byly způsobeny v Tavíkovcích, které byly vypáleny.⁷⁷ Městečko Běhařovice bylo sice ušetřeno ničivého vpádu vojáků roku 1622, ale roku 1627 celé vyhořelo. Farnost byla tedy dále spravována jako komenda Horních Kounic.⁷⁸ Krátké obnovení nastalo až roku 1673, kdy došlo k novému osídlení obcí. Jako nový farář zde byl ustanoven Adam Kučata.⁷⁹ Farnost ale neustále živořila, a to až do přifaření k Horním Kounicím roku 1690.

I když se i nadále Běhařovice potýkaly s nedostatkem věřících, k trvalému obnovení farnosti došlo roku 1736 nástupem faráře Simona Antonína Brosenbauera,⁸⁰ za jehož působení vznikl v blízkosti fary Špitál u Nejsvětější Trojice, fungující až do konce 19. století. Po něm roku 1763 přišel na faru v Běhařovicích Kaspar Josef Koukal,⁸¹ za jehož služby se začala situace ve farnosti stabilizovat a vše fungovalo bez větších změn až do počátku 20. století, což potvrzují záznamy Pavla Huyna⁸² z roku 1902. Důležitým mezníkem pro věřící do té doby byl rok 1802, kdy farnost přišla o svůj nejstarší kostel sv. Václava, a rok

---

⁷⁵ Novokřtění se původně usadili v blízkých Tavíkovcích, kde měli zřízený i svůj společenský dům. Konec 16. století je v Běhařovické farnosti spojován s násilnostmi, kterých se novokřtění často dopouštěli na původním obyvatelstvu. Srov. VEČEŘA Petr, *Běhařovice*, s. 9. Dále DVORSKÝ František, *Vlastivěda moravská, Hrotovský okres*, též DVORSKÝ František, *Vlastivěda moravská II. místopis Moravskokrumlovský okres*.

⁷⁶ Tažení proti novokřtěncům proběhlo ve farnosti ve dvou vlnách. První bylo po bitvě na Bílé hoře roku 1620 a druhé roku 1622. Novokřtění odešli na Slovensko do Velkých Levárov. Zmínka dostupná na: http://velkelevare.sk/nazov_obce.html. (cit 22. 11. 2015).

⁷⁷ Kronika obce neuvádí počty mrtvých. Zmiňuje jen několik umučených, mnoho zavražděných a odvečených. *Kronika obce Tavíkovice 1920*, s. 4. Materiály v: *Státní okresní archiv ve Znojmě*, Archiv obce Běhařovice, Běh/1, 1500–1945, inv. č. 0005.

⁷⁸ *Diecézní archiv Biskupství brněnského v Rajhradě*, Běhařovice a Horní Kounice BH 22, 1683–1700, inv. č. 3428/B 222.

⁷⁹ Adam Kučata byl správcem farnosti až do roku 1690, sídlil na faře v Horních Kounicích, i když v Běhařovicích fara byla. Srov. *Diecézní archiv Biskupství brněnského v Rajhradě*, Běhařovice 1694–1947, inv. č. 3384/B174.

⁸⁰ Simon Antonín Brosenbauer sloužil ve farnosti a pobýval na faře v Běhařovicích od roku 1736 až do své smrti roku 1763. Srov. tamtéž.

⁸¹ Farář Koukal působil v Běhařovicích v letech 1763–1800 a najdeme o něm zprávy v nejstarší farní kronice. Roku 1799 v Běhařovicích zřídil sirotčinec a nadaci pro podporu chudých dětí. Srov. FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří: *Pamětní kniha farnosti Běhařovice od roku 1778 do současnosti*, nestránkovaná část. Po Kasparu Koukalovi nastoupil Valentin Frank, Johan Mašíček, Josef Gironez, Georg Skluna a František Stancel (do r. 1855). Záznamy v nejstarší farní kronice uvádějí, že roku 1804 nebyli ve farnosti jinověrci, mimo několika málo židů. Srov. FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Pamětní kniha farnosti Běhařovice od roku 1778 do současnosti*, s. 4. Též MIKYSKA Alois, *Galerie kněží brněnské diecése okres Znojmo, děkanství Hostěradické*, nestránkováno.

⁸² Pavel hrabě Huyn působil v Běhařovicích v období 1901–1904. Více se o něm dočteme v podkapitole Historie kostela počátkem 20. století.

1822 spojený s vybudováním současné fary. Zmíněn je i rok 1832, kdy celou oblast zasáhla cholera a téměř čtvrtina farnosti vymřela.⁸³

Za zmínku stojí některé události spojené s obdobím světových válek, které pečlivě zaznamenávali faráři Jan Škarda a Josef Otruba.⁸⁴ Během první světové války postupně narukovalo z farnosti 402 mužů a desetina z nich se již nevrátila.⁸⁵ Vesnice se potýkaly s nedostatkem potravin a léků. Po první světové válce přišla pozemková reforma, při níž tavíkovický patron Robert Goldschmidt⁸⁶ přišel o dvě třetiny pozemků, což se projevilo na vysoké nezaměstnanosti a došlo k odlivu původního obyvatelstva, jejichž místo nahradili přistěhovalci.

Během druhé světové války bylo z Běhařovic, Dobronic a Tavíkovice vystěhováno několik rodin a na jejich místo se nastěhovali Němci evangelického vyznání. Ti však před koncem války farnost rychle opustili. Ne všichni z původních majitelů se ale vrátili zpět do svých domovů.⁸⁷ Během války také došlo k odvedení mnoha mladých mužů z farnosti na nucené práce do Německa. Někteří byli zatčeni a uvězněni.⁸⁸ Nejhůře pocítila farnost válečné boje v květnu 1945, kdy se přes Běhařovice, Stupešice a Dobronice přehnaly německé tanky. Střelba poničila důležité obecní budovy včetně kostela a fary a pobořila domy kolem hlavní cesty. Naštěstí se útok obešel bez ztrát na životech a až do konce války už se podobné tažení neopakovalo. Po válce se poměry ve farnosti uklidnily, ale vesnice znovu přišly o značnou část obyvatel, protože po vypuzení Němců se i někteří rolníci z Běhařovic a Tavíkovice rozhodli zabrat opuštěné usedlosti v pohraničí a z farnosti se tak vystěhovalo přes 600 lidí.⁸⁹

V období komunismu došlo k velké změně v životě farnosti. Po skončení války byl majetek tavíkovického panstva zestátněn a úřady též vykoupily mnoho farních pozemků.

---

⁸³ V Běhařovicích onemocnělo 87 osob. Počty v ostatních osadách nejsou uvedeny. MATOUŠEK František, *Pamětní kniha Běhařovice 1923*, s. 7. Podrobněji v: VEČEŘA Petr, *Běhařovice*, s. 6.

⁸⁴ Jan Škarda působil na faře v Běhařovicích v letech 1904–1961. Jeho nástupce Josef Otruba řídil farnost v letech 1920–1961. Srov. MIKISKA Alois, *Galerie kněží brněnské diecéze okres Znojmo*, nestránkováno.

⁸⁵ Srov. ŠKARDA Jan, *Knihy zesnulých a odvedených v období světových válek*. Kniha obsahuje podrobné seznamy odvedených a zesnulých s údaji o jejich rodinných poměrech, okolnostech návratu či úmrtí a přesné datace.

⁸⁶ Hrabě Goldschmidt vlastnil tavíkovické panství v letech 1898–1942. Měl velký vliv na rozkvět nejen Tavíkovice, ale i celé farnosti. Podrobněji o jeho životě v podkapitole Kostelní krypta.

⁸⁷ Roku 1942 bylo vystěhováno celkem osm rodin. MATOUŠEK František, *Pamětní kniha Běhařovice 1923*, s. 244.

⁸⁸ Z farnosti odvedli dvě desítky mužů. Nevrátili se čtyři. Podrobnosti v: MATOUŠEK František, *Pamětní kniha Běhařovice 1923*, s. 244. Též VEČEŘA Petr, *Běhařovice*, s. 8. VEČEŘA Petr, *Tavíkovice 650 let*, s. 13 a HRDLIČKA Ladislav, *Historie budování obce Tavíkovice – Dobronice – Čermákovice – Medlice – Horní Kounice – Přeskače 1945–1985*, s. 12.

⁸⁹ Nejvíce obyvatel se přesouvalo do nedalekých Hostěradic a dále pak do okolí Znojma. Srov. MATOUŠEK František, *Pamětní kniha Běhařovice 1923*, s. 224.

V obci bylo založeno JZD zaměstnávající většinu obyvatel. V tavíkovickém renesančním zámku se nacházela kaple, kde se sloužily bohoslužby.⁹⁰ Poté, co se ale zámek stal státním pracovištěm, nebylo již toto možné a běhařovická farnost postupně začala pociťovat úbytek tavíkovských farníků. Kostel běhařovický byl pro místní příliš daleko, proto část věřících začala docházet do farnosti hornokounické a mnozí během komunistického režimu odpadli úplně. Snahou běhařovického faráře Josefa Fialy⁹¹ a především tavíkovických farníků bylo vybudovat tedy v obci v 70. letech kostel. I když byly prvotní pokusy o výstavbu nové kaple státním režimem přerušeny, podařilo se je po roku 1989 obnovit a kostel byl nakonec na začátku našeho století roku 2002 přece jen vystavěn.⁹²

Zastoupení obcí ve farnosti zůstalo do současnosti nezměněno. Od poloviny 13. století se zde vystřídalo celkem dvacet osm kněží a více než padesát kaplanů.⁹³ Z běhařovické farnosti také vyšla mnohá duchovní povolání. Dosud se jednalo celkem o deset kněží⁹⁴ a devět řádových sester.⁹⁵ Z nich je zvláštní pozornost ve farních kronikách věnována misionáři Františku Venutovi,⁹⁶ pocházejícímu z malých Dobronic.

Na faře se v současné době pravidelně schází farní a ekonomická rada. Laici se snaží vypomáhat zdejším kněžím v pastoračním úsilí vedením modlitebních skupin a prací

---

⁹⁰ Zámek v Tavíkovcích byl vybudovaný na místě původní tvrze ze 14. století, kterou vlastnil rod Tavíků. Od 15. století se majitelé často střídali. Důležitá byla přestavba tvrze v renesanční zámek s prostorným arkádovým nádvořím a parkem v 16. století hrabětem Teufelem. Drobné úpravy následovaly v 19. století za držení rodu Fürstenberků a především počátkem 20. století za tehdejšího majitele Roberta Goldschmidta. Ten zámek opravil a přebudoval v jednopodlažní palác. Jeho rodině patřil až do roku 1942. Budova pak sloužila místnímu JZD. Nyní je prostor využíván jako ubytovna pro ústav sociální péče „Domov u lesa.“ V zámku byla kaple zasvěcená Panně Marii, ve které se konávaly bohoslužby až do poloviny 20. století. Kaple se do současnosti nedochovala. Srov. *Diecézní archiv Biskupství brněnského v Rajhradě*, Tavíkovice, zámecká kaple 1862–1915, inv. č. 885/P551.

⁹¹ Josef Fiala byl běhařovickým farářem v letech 1961–2007. Je mu věnována pozornost v podkapitole: Stavba ve druhé polovině 20. století.

⁹² Podrobné informace o historii a popisu stavby kostela v Tavíkovcích je možno dohledat v: NOVÁK Pavel, *Tavíkovice – Kostel Panny Marie Matky jednoty křesťanů*, nestránkováno. Kolektiv autorů, *Kostel Panny Marie Matky jednoty křesťanů 10 let*, nestránkováno.

⁹³ O nejstarších farářích spravujících farnost Běhařovice je již pojednáno na předchozích stranách v historii farnosti. První zmínka je o faráři Soběslavovi z 13. století. Následoval Rupert, Jakub, Hroch, Filip z Račic, Urban, Ondřej, Dionýs, Adam Kučata, Jakub Nigrin, Georg Matinkowitz, Michal Svoboda, Václav Ježek, Simon Antonín Prosenbauer, Kašpar Jan Nepomuk Koukal, Valentin Frankl, Johan Mašíček, Josef Gironč, Georg Skluna, František Štancl, Rudolf Cvrček a posledním farářem do konce 19. století byl Antonín Kubíček. Následovali Pavel Huyn, Jan Škarda, Josef Otruba, Josef Fiala, Jaromír Gargoš a Jiří Bradáč. Srov. předchozí uvedené zdroje.

⁹⁴ Mimo Františka Venuty to byli ještě Maxmilián Horák, Ignác Iro, Jan Kvído, Antonín Pošvář, Jan Stejskal, Josef Ševčík, Josef Ševčík ml., Václav Ševčík a Michal Cvingrál. Srov. MIKYSKA Alois: *Galerie kněží brněnské diecéze okres Znojmo*, vložená příloha.

⁹⁵ Jednalo se o Leopoldu Cahovou, Miladu Říčákovou, Štěpánku Pelánovou, Boženu Polickou, Marii Nehybkovou, Annu Nehybkovou, Annu Coufalovou, Marii Moravcovou a Ludmilu Němcovou. Srov. tamtéž.

⁹⁶ František Venuta – jezuita, se narodil 1931 ve Stupešicích. Působil jako lékař na misiích v Zambii. Posledních dvacet let života prožil v USA, kde po dosažení profesury z teologie, biologie a filosofie přednášel na bostonské univerzitě až do své smrti roku 1994. Pochovaný je v Bostonu. Podrobněji v soukromé sbírce dopisů a fotografií paní Marie Venutové z Dobronic.

s mládeží a rodinami. Je zde aktivní schola a několik varhaníků. Je podporována spolupráce s obcemi, které se podílejí na opravách kostelů i na celkovém životě farnosti. Z celkového počtu obyvatel, kteří zde žijí, se více než polovina hlásí ke katolické církvi.⁹⁷

V současnosti se ve farnosti Běhařovice nacházejí celkem tři kostely – Farní kostel Nejsvětější Trojice v Běhařovicích, filiální kostel Všech svatých v Přeskačích a Panny Marie Matky jednoty křesťanů v Tavíkovcích. V ostatních vesnicích kostel není, ale můžeme zde najít drobné kapličky vystavěné v období baroka.⁹⁸

Původně však měla farnost ještě o jeden kostel navíc. Podle zpráv z roku 1656⁹⁹ stály v Běhařovicích totiž kostely dva – kostel Nejsvětější Trojice a kostel sv. Václava. Tomu, jako předchůdci současného kostela, a vzhledem k historické důležitosti této sakrální stavby z hlediska dějin farnosti, jsou samostatně věnovány následující řádky.

2.1.1 Kostel sv. Václava v Běhařovicích

Původně stával na náměstí v Běhařovicích románský kostel zasvěcený sv. Václavovi obklopený hřbitovem. Přesné datum vystavění ani vysvěcení není známo a informací o něm je pomálu. Přesto však víme, že v Běhařovicích stál před rokem 1348.¹⁰⁰ Jednalo se o menší jednodílnou stavbu obdélníkového půdorysu s apsidou. Kostelík vykazoval typické znaky románské architektury s mohutnými zdmi a malými okenními a dveřními otvory.¹⁰¹ Měl zřejmě jen jeden vstup zdobený reliéfy. Stavba byla původně bez věže. Ta k němu byla přistavěna až v 18. století.¹⁰² Kostel zdobený reliéfy měl mít velmi prosté zařízení s malým oltářem.

Budova však několikrát vyhořela, což se podepsalo na její statice i vzhledu. Nejrozsáhlejší škody způsobil požár roku 1577, po kterém se stavba nacházela v dezolátním stavu. Z tohoto důvodu se rozhodl tehdejší majitel tavíkovického panství vystavět kostel nový. Kostel sv. Václava nadále sloužil Běhařovicím jako farní kostel, i když roku 1626 při požáru městečka znovu vyhořel a následně byl vyrabován Švédy.

---

⁹⁷ Při posledním sčítání roku 2015 bylo ve farnosti 1360 obyvatel, z toho 723 katolíků. Srov. FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Pamětní kniha farnosti Běhařovice od roku 1778 do současnosti*, přiložené statistiky.

⁹⁸ Ve farnosti se nachází celkem osm kapliček a zvoníc.

⁹⁹ Zaznamenáno ve zprávě z roku 1656 rozhodnutí biskupské konzistoře o tom, že kostel Nejsvětější Trojice je kostelem farním. Srov. tamtéž. Doloženo v: *Diecézní archiv Biskupství Brněnského v Rajhradě*, Běhařovice 1694–1947, inv. č. 3384/B174.

¹⁰⁰ Bylo to za faráře Soběna. Srov. DVORSKÝ František, *Vlastivěda moravská, Hrotovský okres*, s. 52.

¹⁰¹ Nejstarší zprávy vycházejí z nedochovaných listin z bání kostela z roku 1602. Srov. FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Pamětní kniha farnosti Běhařovice od roku 1778 do současnosti*, s. 152 a nestránkovaná část kroniky. MATOUŠEK František, *Pamětní kniha Běhařovice*, s. 9.

¹⁰² Bylo to za faráře Jana Koukala roku 1776.

Roku 1802 byl celý zbořen, včetně věže, a farním se stal kostel Nejsvětější Trojice.¹⁰³ Na místě, kde stával románský kostelík, byla roku 1826 vybudována současná fara s prostorným dvorem a hospodářskými budovami. Ta nahradila původní faru ze 17. století, jež stávala v místech dnešní sýpky.¹⁰⁴ Zrušen byl i přilehlý hřbitov.

Jako památka na původní románský kostel byla před budovou nově vystavěné fary roku 1826 vybudována kaplička zasvěcená sv. Václavovi, ke které se příležitostně konává procesí.¹⁰⁵ Kaplička byla vystavěna v pseudobarokním vzhledu a do současnosti prošla několika rekonstrukcemi, které byly vždy spojeny s opravou fary.¹⁰⁶

2.2 Kostel Nejsvětější Trojice v Běhařovicích v průběhu dějin

Písemných zpráv, které hovoří o historii kostela, máme jen velmi málo. Hlavním důvodem je především skutečnost, že se nedochovala farní kronika z konce 16. století.¹⁰⁷ Přesto však máme k dispozici alespoň stručný zápis z listiny uložené v báni kostela z roku 1682, která byla objevena při rekonstrukci věže začátkem 19. století, a několik korespondenčních listin mezi běhařovickým farářem a brněnskou konzistoří zmiňujících farní kostel v období 18. století.¹⁰⁸ Drobné zmínky o kostele z konce 16. století uvádí též kronika farnosti Trstěnice.¹⁰⁹

---

¹⁰³ MATOUŠEK František, *Pamětní kniha Běhařovice 1923*, s. 5. Též FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Pamětní kniha farnosti Běhařovice od roku 1778 do současnosti*, nestránkovaná část. Tato informace, která je uvedena v nejstarší farní kronice, se rozchází s textem v Topografie G. Wolnyho, podle něhož nebyl kostel sv. Václava po požáru roku 1577 již obnoven. Srov. WOLNY Gregor, *Kirchliche Topografie*, sv. IV., s. 277.

¹⁰⁴ Podle děkanské zprávy z roku 1657 byla původní farní budova na spadnutí a následně opravena. Pak sloužila až do roku 1826. Tato stará budova byla původně až v zadní části současné farní zahrady. Nová fara z roku 1826 několikrát vyhořela a byla opravována. Největší oprava je zaznamenána roku 1884. Doloženo v: *Státní památkový úřad pro Moravu a Slezsko v Brně*, Běhařovice – fara 1826, BĚH/1.

¹⁰⁵ Jedná se o drobnou barokní stavbu obdélníkového půdorysu s půlkruhovitým závěrem. V průčelí je štít s redukovanou volutou. Uvnitř kapličky je nízká plochá klenba. Nad vstupem je zapuštěná malá mramorová deska, dochovaná z původního kostelíka, s reliéfem znázorňujícím ukřižovaného Krista. Je na ní vyražen rok 1630. Další mramorový reliéf je zasazen na východní stranu vnitřní zdi z první poloviny 17. století a znázorňuje dvě ženské postavy. Stavba je zastřešena sedlovou střechou pokrytou červenou pálenou taškou. K jejímu vybavení patří oltář z původního kostela sv. Václava.

¹⁰⁶ Oprava kaple je ve farní kronice zmíněna jen v roce 1979. Ve spisu Státního památkového úřadu je však založeno ještě dalších osm drobných oprav. *Státní památkový úřad pro Moravu a Slezsko v Brně*, Farní kostel Nejsvětější Trojice v Běhařovicích BĚH/1, 1938–195. Též *Spisový archiv pro Moravu NPÚ v Brně*, Běhařovice, kaple sv. Václava, BV/61, inv. č. 6204.

¹⁰⁷ O této kronice mluví současná nejstarší farní kronika. Byla údajně zničena během třicetileté války. Mimo jiné měly být v Běhařovicích na faře uloženy ještě jiné různé matriky, které nepřečkaly první světovou válku. Srov. FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Pamětní kniha farnosti Běhařovice od roku 1778 do současnosti*, s. 156.

¹⁰⁸ Korespondence archivovaná v: *Diecézní archiv Biskupství brněnského v Rajhradě*: Běhařovice 1694–1947, inv. č. 3384/B174.

¹⁰⁹ Kronika farnosti Trstěnice je nejstarší z dochovaných kronik na Znojemsku. Je psaná od roku 1204 do současnosti. Roku 1599 zde najdeme jen nepatrnou zmínku o nedalekém majestátním kostele v Běhařovicích, kam se konala pouť. Kronika je nestránkovaná.

Kostel Nejsvětější Trojice byl vystavěn roku 1596, o čemž svědčí letopočet vytesaný do kamene v renesančním portálu při vstupu do lodi kostela. Na své náklady ho nechal postavit tehdejší majitel tavíkovického velkostatku Jiří Kristián Teufel z Gundersbachu.¹¹⁰ Existují však dvě odlišné verze hovořící o tom, pro koho byl kostel původně vybudován. První z nich hovoří o nekatolickém původu kostela, druhá mluví ve prospěch katolického původu této sakrální stavby.¹¹¹

Jisté ale je, že roku 1657 kostel Nejsvětější Trojice nebyl ještě vysvěcen a měl jen jediný oltář¹¹² s maličkou zákristií. Z dochovaných listin z roku 1671 také víme, že to bývalo významné poutní místo a že už tehdy byla stavba považována za nejkrásnější kostel v děkanství.¹¹³

Podle zprávy od běhařovického faráře Jakuba Nigrina z roku 1691 pro brněnskou konzistoř byl kostel koncem 17. století ve velmi špatném stavu. Mimo majetkových poměrů farnosti a kněžských příjmů je totiž ve zprávě uvedeno, že farní kostel Nejsvětější Trojice je v dezolátním stavu, protože držitel panství v Tavíkovících prodal materiál určený na opravu střechy. Navíc odebral měděnou makovici, která byla na věži, a vše použil pro soukromé účely. Ve zprávě je též drobná zmínka o tom, že kostel má ubohý hlavní oltář s obrazem v hrozném stavu. Též je uvedeno, že v kostele jsou ještě dva boční oltáře, které jsou v ještě horším stavu než oltář hlavní, holé – bez obrazů.¹¹⁴

Z roku 1792 máme první informace týkající se přímo kostela i z nejstarší kroniky, která zde krátce poznamenává, že v tomto roce zde byl kostel v presbytáři a na stropě lodi vymalován iluzorními malbami Josefem Winterhalterem ze Znojma.¹¹⁵ Další zprávy o kostele popisují až rekonstrukci, které budou věnovány následující stránky.

---

¹¹⁰ Jiří Kristián Teufel z Gundersdorfu se svou manželkou Evou obýval velkostatek v Tavíkovících od roku 1549 až do smrti 1608. Měl velký podíl na celkovém rozvoji Tavíkovíc a okolí. Vystavěl nejen kostel v Běhařovicích, ale i zámek v Tavíkovících. Teufel byl komořím arcivévody Matyáše Habsburského, bratra císaře Rudolfa II. Srov. VEČEŘA Petr, *Tavíkovice 650 let*, s. 4. SEDLÁK Stanislav, *Stručné dějiny obce Tavíkovice*, s. 12. Kolektiv autorů, *Ilustrovaná encyklopedie*, s. 64.

¹¹¹ Podrobně je o možném původu kostela pojednáno v poslední kapitole. Ta se zabývá společnými rysy popisovaných sakrálních renesančních staveb.

¹¹² O tom, zda byl oltář konsekrován, nejsou zmínky.

¹¹³ V listinách dochovaných v Diecézním archivu Biskupství brněnského se vedou především spory o majetek a rozsah farnosti Běhařovice. Do děkanství tehdy patřily Jaroměřického. Dnes patří Běhařovice do děkanství Moravský Krumlov.

¹¹⁴ Doloženo v: *Diecézní archiv Biskupství brněnského v Rajhradě*, Běhařovice 1694–1947, inv. č. 3384/B174.

¹¹⁵ Jan Josef Winterhalter byl znojemský malíř a freskař. Narodil se roku 1743 ve Vohrenbachu a zemřel roku 1808 ve Znojmě. Jeho malby najdeme například v Louckém klášteře ve Znojmě, ve Vranově nad Dyjí nebo v Tasovicích. Významným dílem byla mimo maleb i vyřezávaná kazatelna v kostele sv. Mikuláše ve Znojmě ve tvaru zeměkoule.

2.2.1 Vývoj stavby v 19. století

Od druhé poloviny 19. století byl kostel několikrát opravován. Roku 1845 budova neodolala náporu vichřice a přišla o celou střechu i s makovicí a s křížem. Po této události chátrala a k opravě došlo až po deseti letech. Konkrétně roku 1856 se uskutečnila oprava většího rozměru, do níž patřilo kompletní nové opláštění šindelové střechy. Ostatní opravy na budově, které se toho roku ještě uskutečnily, nejsou podrobněji zaznamenány. Víme ale, že tehdy byly poprvé restaurovány i nástěnné malby v presbytáři. První rozsáhlá rekonstrukce, o níž máme podrobnější zprávy, započala roku 1884. Je škoda, že se nejednalo o zdařilou opravu. Měla se původně týkat jen výmalby interiéru a částečné výměny krytiny na lodi kostela, stala se však nakonec kompletní opravou celé památky, během které došlo k několika významným přestavbám budovy. Promítla se do oprav exteriéru i interiéru. Změny se týkaly i tehdejšího vybavení a výzdoby kostela. Jednalo se o opravy a úpravy, jež s sebou přinesly proměnu dosavadního vzhledu kostela.

Rekonstrukce roku 1884

Iniciátorem dlouho plánované rekonstrukce byl běhařovický farář Rudolf Cvrček¹¹⁶ spolu se svým kaplanem Janem Bádalem.¹¹⁷ Vše začalo opravami v interiéru se záměrem co nejrychleji sloužit bohoslužby v čistém prostoru. Nejprve byl tedy kostel uvnitř lodi vymalován a proběhlo restaurování renesančních maleb v presbytáři, které je ovšem v současnosti hodnoceno jako fatální.¹¹⁸

Následovalo položení nové dlažby v celém kostele. Během těchto prací však došlo k velkým škodám, protože farář Rudolf Cvrček souhlasil se zadržáním původního vchodu do krypty pod kostelem, který se nacházel v přední části lodi před presbytářem. Velká kamenná deska, překrývající vchod do hrobky, s letopočtem 1597 a iniciálami pána z Tavíkovíc G. C. T. Z G.,¹¹⁹ byla vytržena a odstraněna jako odpad z kostela. Až po několika měsících ji zachránil následující farář Antonín Kubíček, který ji nechal vsadit do přední strany

---

¹¹⁶ Rudolf Cvrček působil v Běhařovicích v letech 1884–1895. Srov. FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Pamětní kniha farnosti Běhařovice od roku 1778 do současnosti*, nestránkovaná část.

¹¹⁷ Rekonstrukce byla plánována od roku 1881, kdy do farnosti nastoupil jako novokněz Jan Bádál. Oprava pod vedením faráře Rudolfa Cvrčka byla započata v březnu roku 1884 a na jejím uskutečnění se shodli starostové všech vesnic patřících do farnosti. Po Rudolfu Cvrčkovi v ní pokračovali jeho nástupci Antonín Kubíček, Pavel Huyn a Josef Škarda. Srov. tamtéž.

¹¹⁸ Podrobně je pojednáno o restaurování maleb v popisu současné podoby kostela.

¹¹⁹ Georg Christian Teufel z Gundesheimu.

schodiště vedoucího na kůr. Zedníci také odstranili kamenné nášlapy schodů vedoucí dolů do krypty a vše důkladně zazdili, tudíž se hrobka stala již naprosto nepřístupná.¹²⁰

Necitlivé opravy se dočkaly i renesanční sloupy pod kůrem při vstupu do chrámové lodi, kdy řemeslníci maltou a omítkou zahladili původní tvar těchto sloupů, když srovnali patku i hlavici do roviny. Značně byl poškozen i reliéf portálu, kde došlo opět k zahlazení ozdobného žlábkování. Je dobře, že k podobným úpravám nedošlo i u ostění dalších vchodů do zákristie a u velkých oken. V těch byly měněny staré skleněné výplně za zcela nové.¹²¹ Kostel dostal nové vitrážové malby. Původní tvar oken s gotickými kružbami však zůstal zcela zachován a neprošel nikdy žádnými opravami. Výjimkou bylo jen okno, které bylo vybudováno v čele presbytáře takřka po deseti letech.¹²²

Po těchto vnitřních pracích se přistoupilo k opravě střechy. Původní šindelové zastřešení lodi bylo místy prohnílé a dřevé, proto dostal kostel v poškozených částech nový šindelový plášť s tím, že celá krytina byla čerstvě opatřena nátěrem. Na kompletní opravu střechy farnost tehdy neměla dostatek finančních prostředků.

Vrcholem všech tehdejších oprav se stala úprava střechy věže. Zde se nechala odstranit původní gotická bání pokrytá šindelem a udělat celá nová vazba podle zcela nového architektonického návrhu. Střecha má od té doby jiný tvar a je zřejmě o něco nižší než ta původní.¹²³ Na vršek byla znovu instalována makovice, i když drobných rozměrů, do níž nechal farář vložit listinu se stručným popisem soudobých poměrů, průběhem opravy kostela a záznamem ze svěcení nového kříže zasazeným do bání.¹²⁴

Neogotické vybavení kostela

Během oprav v kostele v letech 1884–1913 docházelo průběžně i k obnově vybavení. Jako první přibýly do lodi kostela roku 1905 nové lavice, protože ty staré již byly velmi chatrné a poškozené červotočem. Navíc gotická výzdoba na nich už byla polámaná a působily

---

¹²⁰ Jedním z argumentů bylo, že do hrobky se již stejně nesmí pochovávat a „mrtví mají mít klid,“ a tak se tam stejně nebude chodit. Brzy se ale objevily nečekané problémy, kterým se musela věnovat další velká oprava kostela v 2. polovině 20. století. Podrobněji v podkapitole „Kostelní krypta“.

¹²¹ Popis toho, jaké byly v oknech výplně před touto rekonstrukcí, se nikde v kronikách ani v archivních spisech neobjevuje.

¹²² Podrobněji v následující kapitole věnující se současnému popisu kostela.

¹²³ Střecha byla dokončena v červenci roku 1884 tesařem Václavem Jahodou z Moravských Budějovic. I když byla práce provedena precizně, farníci tuto změnu velmi těžko nesli. Dodnes se hovoří o tom, že střecha byla původně mnohem hezčí a vyšší. V obecní kronice najdeme zprávu, že střecha musela být nepatrně snížena z politických důvodů, aby nemohl být z věže sledován život ve Vídni. Tuto informaci, i když je dodnes rozšířena mezi lidem, nelze nijak dokázat, ba navíc záznamy v kronice a ve spisech dochovaných v archivu tuto skutečnost popírají. *Spisový archiv pro Moravu NPÚ v Brně*, Kostel Nejsvětější Trojice B/66. 1971–2009., inv. č. 6202.

¹²⁴ Kříž ukoval běhařovický kovář Bernard Kašpar. Jeho svěcení bylo pro farnost velkou událostí. Listina v bání dokonce zapisovala všechny důležité osobnosti kraje, které se slavnosti zúčastnily. Opis listiny najdeme v: FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Pamětní kniha farnosti Běhařovice od roku 1778 do současnosti*, s. 150.

velmi nevzhledně. Na těch nových ale výzdoba zcela chyběla, což se ukázalo po několika měsících jako nevyhovující, protože se do prostoru nehodily. Musely tedy být ještě dozdobeny gotickými fiálami.¹²⁵

Z nového vybavení, které kostel Nejsvětější Trojice koncem 19. století dostal, byly nejdůležitější novogotické oltáře. Vše začalo tím, že manželka běhařovického starosty nechala pro kostel darem vyrobit novou sochu Panny Marie Lurdské. Po jejím vzoru se pak farníci rozhodli uspořádat sbírku a zakoupili spolu s mariánskou sochou ještě jednu sochu sv. Josefa.¹²⁶ Obě dřevěné sochy nechali usadit do původních gotických oltářů, nacházejících se před vítězným obloukem po obou stranách lodi, místo původních obrazů. Staré obrazy vyobrazovaly Pannu Marii a svatého Jana Nepomuckého. Jsou signované zmiňovaným Winterhalterem ze Znojma.

Ovšem při instalaci soch na místo starých obrazů farář s kostelníkem naznali, že boční oltáře jsou již ve špatném stavu a je škoda do nich dávat nové sochy. Spolu s farníky tedy rozhodli, že při příležitosti celých oprav kostela nechají i tyto dva oltáře vyrobit nové po vzoru původních oltářů ze začátku 17. století. To se nakonec podařilo do dvou let uskutečnit a roku 1890 stály v lodi dva novogotické oltáře s novými sochami Panny Marie po pravé straně a svatým Josefem vlevo.¹²⁷

Přesto, že hlavní oltář se jevil zprvu ještě v uspokojivém stavu, ve srovnání s novými oltáři působil ten největší a nejdůležitější v čele kostela omšele. I když farnost vzhledem k jiným probíhajícím opravám na kostele vykazovala silné známky finančního vyčerpání, po prvotním nesouhlasu se nakonec podařilo faráři Rudolfovi Cvrčkovi farníky přesvědčit a uspořádat pro nový oltář další sbírky. Biskupství nechalo pro tuto záležitost vypracovat samostatný projekt řešící budoucí podobu oltáře a východní strany presbytáře, kde se mělo přestavět i nevhodné malé okno ve zdi presbytáře za původním starým oltářem. Do průčelí kostela bylo tedy nakonec, po vzoru oken v lodi kostela, vybudováno nové vitrážové okno s obrazem Nejsvětější Trojice. Okno tak mělo nahradit původní obraz svaté Trojice, jež byl

---

¹²⁵ Lavice byly darem od majitele velkostatku v Tavíkovcích Jindřicha Frankla. Od něho do kostela přibýlo celkem deset párů lavic, což nedostačovalo a farnost ještě nechala ze sbírek dodělat další. Kolik jich bylo nakonec pořízeno, není již v kronice uvedeno.

¹²⁶ Sochu Panny Marie nechala zhotovit Eleonora Kovaříková. Většinu finančních prostředků za sochu sv. Josefa uhradila Josefa Pokorná, která přišla na faru původně se stejnou prosbou jako manželka starosty – chtěla pro kostel nechat vyrobit Pannu Marii Lurdskou. Když jí farář vysvětlil, že taková socha je již objednaná, domluvili se na soše sv. Josefa, aby mohly být při té příležitosti nahrazeny oba zašlé obrazy v bočních oltářích. Srov. FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Pamětní kniha farnosti Běhařovice od roku 1778 do současnosti*, s. 162.

¹²⁷ Sochy byly do nových oltářů umístěny během velké slavnosti s průvodem od fary přes celou ves, která se konala o svátku svatého Václava za přítomnosti představeného premonstrátského kláštera v Praze Františka Wágnera. Staré oltáře i s původními obrazy nechal farář umístit do velké jízdárny na faře. Oltáře byly v příštích letech zlikvidovány. Obrazy dostaly nové zlaté rámy a byly zavěšeny v jídelně na faře. V pozdějších letech se vrátily zpět do kostela.

součástí starého oltáře. Tento prvek se už totiž v samostatném oltáři neměl znovu objevit. Nový oltář se nechal zhotovit v novogotickém stylu s mnoha gotickými věžičkami a okrasnými prvky. Vedle svatostánku umístěného v centru oltáře se nacházely z obou stran sochy dvanácti apoštolů. Oltář měl mramorovou menzu, zbytek byl vyroben ze dřeva. Umístit ho do kostela před okno s vitráží Nejsvětější Trojice se podařilo v květnu roku 1892.¹²⁸

Pořízení nového hlavního oltáře mělo být z finančních důvodů původně poslední velkou investicí, týkající se vybavení kostela. Roku 1895 ale proběhlo střídání kněží a do farnosti Běhařovice nastoupil nový farář Antonín Kubíček.¹²⁹ Ani on nechtěl v opravách kostela zůstat pozadu a podařilo se mu farníky znovu přesvědčit, aby se podíleli na sbírce pro nové varhany, pořízeny nakonec roku 1899. Měly devatenáct rejstříků a cínové píšťaly. Podle pozdějších zápisů byly pak tyto píšťaly během první světové války zrekvírovány a nahrazeny částečně plechem. Roku 1918 pak prošel celý nástroj generální opravou, při které varhanář opatřil i nové píšťaly, opět vyrobené z cínu.¹³⁰

2.2.2 Farní kostel v první polovině 20. století

Na počátku 20. století se stal novým farářem Pavel Huyn.¹³¹ V Běhařovicích působil od roku 1901 do roku 1904. I když se za dobu svého působení, co se týkalo oprav, nejvíce věnoval rekonstrukci kostela Všech svatých v Přeskačích a opravě běhařovické fary, úprav se dočkal i farní kostel Nejsvětější Trojice v Běhařovicích.

Zde se nejprve jednalo o menší změny v původní „staré“ zákristii, na jižní straně od presbytáře, kde došlo k seřezání stěn a upravení podlahy. Do celého prostoru nechal Huyn

---

¹²⁸ I toto bylo spojeno s velkou slavností. Zúčastnil se jí i brněnský biskup František Bauer, který na novém oltáři 14. května sloužil mši svatou. Doloženo v: *Diecézní archiv Biskupství brněnského v Rajhradě*, Postavení nového oltáře ve farním kostele 1892, inv. č. 149.

¹²⁹ Antonín Kubíček spravoval farnost Běhařovice v letech 1895–1901. MIKYSKA Alois, *Galerie kněží brněnské diecéze okres Znojmo*, nestránkováno.

¹³⁰ Výrobu i opravu varhan provedl varhanář z Tišnova Jan Mudroch. Při opravě roku 1918 spolupracoval s běhařovickým stolařem Josefem Valáškem, který provedl opravu novogotické skříně. Farní kroniky nikde neuvádějí, jak vypadaly původní varhany a co se s nimi po výměně za nové stalo. Doloženo v: *Státní památkový úřad pro Moravu a Slezsko v Brně*, Varhany, BĚH/1.

¹³¹ Pavel Huyn se narodil v Brně roku 1868. Zemřel v Itálii roku 1946. V letech 1904–1916 byl brněnským biskupem. I zkušenosti a zážitky z farnosti Běhařovice ho zřejmě později vedly k tomu, že jako biskup zřídil v diecézi institut sester Těšitelek. Ve svých listech a pamětech totiž zmiňoval jednu běhařovickou rodinu s mnoha dětmi, se kterými nakonec zůstala sama matka. Ta však těžce onemocněla a o sourozence i nemocnou matku se musela starat čtrnáctiletá dcera. Tato zkušenost měla být impulsem k tomu, že hned v prvním roce svého biskupského působení založil kongregaci sester Těšitelek. Ty skládaly slib chudoby, čistoty a poslušnosti. Jejich předním úkolem a posláním bylo pečovat o chudé a potřebné. Staraly se především o nemocné v soukromých domech. Vybráno z: FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Pamětní kniha farnosti Běhařovice od roku 1778 do současnosti*, nestránkované části. Kolektiv autorů, *Brněnská diecéze 1777–2007 historie a vzpomínky*, s 23.

vystavět Boží hrob.¹³² Větším zásahem do budovy bylo vybudování zcela nové zákristie ze severní strany, kde se dříve nacházela jen menší předsíňka s bočním vchodem, který zůstal zachován. Vedle tohoto vchodu navíc vznikl nový vstup do kostelní krypty pod presbytářem, jenž měl samostatné vstupní dveře.¹³³ Jednalo se o zásahy do architektury z exteriéru jen málo patrné, protože zákristie vznikla jen vyhloubením do širokých nosných zdí presbytáře a lodi kostela. Viditelné byly jen jedny dveře vedoucí do hrobky.

Pavel Huyn působil v Běhařovicích sice pouhé tři roky, ale přesto měl značný vliv na podobu kostela i jako pozdější brněnský biskup. Ještě před svým vystřídáním nechal do Běhařovic pořídit nové věžní hodiny, jejichž instalaci provedl až jeho nástupce Jan Škarda roku 1908. Huyn také nechal na své náklady zrestaurovat kazatelnu a zповědnicí, což bylo poslední plánovanou prací, která zakončila sérii úprav a oprav započatých již roku 1884.¹³⁴

Doplnění vybavení kostela na počátku 20. století

V období do první světové války bylo do kostela pořízeno několik obrazů a soch, zakoupených z darů věřících. Mimo zmiňovaných obrazů od Wintelhaltera a dvou soch v bočních oltářích dostal kostel obraz Panny Marie s příčně položeným Ježíškem.¹³⁵ Z roku 1912 má také kostel dvě vzácné sochy – Božské Srdce Páně a Srdce Panny Marie. Obě sochy jsou dřevěné, polychromované s bohatým zlacením.¹³⁶

V prosinci 1913 k výbavě kostela přibyla soška pražského Jezulátka.¹³⁷ Stejný rok objednala farnost pro kostel v Německu betlém, čítající více než padesát figurek o velikosti 35 cm. Vyřezaný byl ze dřeva. Betlém bývá vzhledem ke své rozloze od té doby o Vánocích instalován v prostoru pod kůrem mezi podpěrnými sloupy. Ve zbývajícím období během roku je uskladněn v oratoři nad starou zákristií.¹³⁸

---

¹³² Vybudován byl roku 1902. Boží hrob byl ve staré sakristii otevřen po celý rok k rozjímání věřících nad utrpením Ježíše Krista. Autorem byl stejně jako u novogotických oltářů řezbář Václav Heubel ze Znojma.

¹³³ Více v podkapitole „Kostelní krypta“.

¹³⁴ Pavel Huyn, již jako brněnský biskup, přijel do Běhařovic roku 1908 na slavnostní mši svatou, při níž byly hodiny požehnány. Opravu kazatelny provedl pozlacovač z Běhařovic Václav Hůrek a o opravu zповědnic se postarali Jan Šálek se synem z Křepic. Uskutečněna byla až roku 1914. Srov. FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Pamětní kniha farnosti Běhařovice od roku 1778 do současnosti*, nestránkovaná část.

¹³⁵ Autorem obrazu je vídeňský umělec Adolf Charlemonte. Obraz na svoje náklady pořídil pro kostel roku 1893 farář Rudolf Cvrček a nechal ho zavěsit nad vchod do zákristie. Signatura je na obraze.

¹³⁶ Dnes jsou sochy na místě původních bočních oltářů. Vyrobeny byly v sochařské dílně v Tyrolsku. Byly darem rodiny Dvořákových z Běhařovic. Srov. *Spisový archiv pro Moravu NPÚ v Brně*, Evidenční listy movitých a nemovitých památek Jihomoravského kraje.

¹³⁷ Sošku věnovala Marie Němcová z Tavíkovice. V období Vánoc je soška stále vystavována.

¹³⁸ Vyrobena byla v řezbářské dílně Müllerova v Mnichově. Farnost ho zakoupila z daru anonymního věřícího z Běhařovic.

Od konce 19. století do roku 1918 bylo vystavěno ve farnosti velké množství křížů a opravena řada kapliček a božích muk z období baroka. Nejznámější je kříž z roku 1877 postavený přímo před farním kostelem.

Vývoj stavby v letech 1918–1945

V období světových válek se stala pro farnost péče o kostel a faru vedlejší záležitostí. Pro obyvatelstvo bylo prvořadě přečkat těžký život, který s sebou válka přinášela. Kostel měl tehdy za sebou celou řadu čerstvých oprav a v tomto období bylo cílem ho jen udržovat. Ani do interiéru se nepořizovalo žádné drahé zařízení.

I když stavba neměla zaznamenat žádné plánované změny, zcela bez poškození se jí válečným obdobím projít nepodařilo. Co se týkalo kostela, v průběhu první světové války se běhařovický farář Jan Škarda¹³⁹ musel potýkat s poškozením omítky na kostele a interiéru věže. Nejvíce však byla poničena a vyrabována fara a došlo ke zničení některých matrik. Proto během druhé světové války farář všechny zachované dokumenty a drahé předměty z kostela uschoval do krypty pod kostelem, jak tomu bylo i v okolních farnostech.¹⁴⁰ V kostele se v té době nenacházelo žádné drahé zařízení od bohoslužebných předmětů počínaje až po sochy a obrazy.

Během první i druhé světové války byl svou polohou a viditelností kostel strategickým bodem. Vojáci během obou válek obsadili věž, odkud mohli dobře pozorovat okolní krajinu. Kroniky o tom sice mlčí, ale dosvědčují to vyryté německé nápisy v omítce ve všech patrech věže.¹⁴¹

Zatímco během první světové války byla poškozena hlavně fara, ničivé události během druhé světové války se podepsaly především na kostele. Nejprve se jednalo o tažení německých tanků v květnu 1945, při kterých byl kostel Nejsvětější Trojice zasažen střelbou. Ta poškodila vitráže v oknech z jižní strany, vstupní dveře a zdivo kostela. Došlo k lehkému

---

¹³⁹Jan Škarda se narodil roku 1862 v Rajhradě. Před příchodem do Běhařovic působil ve Střížově u Jihlavy. Když se stal roku 1904 hrabě Huyn biskupem, investoval Jana Škardu na své místo do Běhařovic jako faráře. K tomu navíc jako zástupce spravoval farnost Rouchovany a Jevišovice. Ve farnosti Běhařovice strávil patnáct let. Za dobu jeho působení prošel kostel generální opravou. Restaurovány byly malby v presbytáři a kostel dostal nové vybavení. Jako jediný vedl přesné statistiky o běhařovickém obyvatelstvu, které pečlivě zapisoval do kroniky. Velmi podrobně zapisoval těžký život ve farnosti během války. V jeho službě mu vždy vypomáhali kaplani. Nejprve to byl Josef Rampula, dále Václav Hlavička a jako poslední Jaroslav Solař. Jan Škarda byl od roku 1920 z Běhařovic vrácen zpět do Střížova u Jihlavy, kde roku 1922 zemřel. Vybráno z: FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Pamětní kniha farnosti Běhařovice od roku 1778 do současnosti*.

¹⁴⁰ Stejnou zprávu najdeme například i v historii sousední farnosti Višňové, kde byly rovněž cennosti uschovány v kryptě pod kostelem. *Diecézní archiv Biskupství brněnského v Rajhradě*, Kostel sv. Jana Křtitele ve Višňovém, W16, inv. č. 111 05.

¹⁴¹ Vyryté zápisy vojáků a různé podpisy jsou dnes chráněny památkovým úřadem a nemohou se přelíčit. Doloženo v: *Státní památkový úřad pro Moravu a Slezsko v Brně*, Střecha 1946, BĚH/1.

narušení krytiny. Naštěstí škody nedosahovaly žádných tragických rozměrů a hned po válce byl kostel uveden do původního stavu za pomoci místních farníků.¹⁴²

V souvislosti se světovými válkami se ve farnosti neustále drží zpráva o tom, že byla v tomto období snižována věž kostela kvůli vojákům, kteří odtud pozorovali Vídeň. Velmi matoucí může být i to, že jsou ve farnosti ještě pamětníci, kteří dosvědčují tuto skutečnost. Tato domněnka je však zcela mylná. Dochází zde totiž chybně ke směšování dvou událostí. První je reálné snížení věže spojené s její úpravou již roku 1884, jež je popisována na předchozích stranách. Druhou je následně popsána nešťastná příhoda, která se stala právě v období druhé světové války zaznamenaná farářem Josefem Otrubou.¹⁴³

Oprava střechy v době druhé světové války

Kostel Nejsvětější Trojice v Běhařovicích je vystavěn v otevřené nečleněné krajině, která je velmi často vystavena náporu vichřic a různých větrných bouří. V důsledku nevhodně projektované střechy proto v celé zaznamenané historii kostela dochází k její devastaci a k následnému poškození celé budovy vlivem povětrnostních podmínek. K dosud nejzávažnějšímu poškození střechy kostela došlo právě v průběhu druhé světové války, což následně vedlo k novému řešení jejího opláštění.

Bylo to v srpnu roku 1946. Přes Běhařovice se od Stupešic směrem k Přeskačím přehnala silná vichřice. Tato ničivá smršť odnesla celou střechu farního kostela i s krovu až směrem k dnešnímu hřbitovu. Zůstaly jen holé zdi s klenbou, která však velmi trpěla během příštích měsíců, kdy kostel nebyl zakrytý. Celý podzim byl kostel nezastřešený a začal promokát, čímž utrpěla celá budova, především pak malby na stropě lodi i presbytáře.¹⁴⁴ Největší snahou faráře bylo dostat kostel opět co nejdříve pod střechu. To se povedlo

---

¹⁴² Jednalo se o opravení poškozené omítky na pěti místech. Největším problémem byly poškozené vitráže, ale zde se jednalo jen o malé škody – díry o velikosti 10 cm ve třech oknech. Do oken byla ve vymlácených místech vsazena obyčejná sklíčka místo barevných. Bylo to ale opraveno tak dobře, že je to pouhým okem nerozpoznatelné. Evidováno v: *Státní památkový úřad pro Moravu a Slezsko v Brně*, Střecha 1946, BĚH/1.

¹⁴³ Jana Škardu vystřídal roku 1920 Josef Otruba. Narodil se roku 1884 v Náměšti na Hané. Během první světové války sloužil jako polní kurátor v rakouské císařské armádě, kde si však značně podlomil zdraví, když prodělal choleru a tyfus, a proto byl po roku 1918 poslán do menších farností v Lanžhotě a Střížovicích u Rosenic, kde se postupně plně zotavil. Do Běhařovic přišel roku 1920. Na rozdíl od svého předchůdce vedl jen sporé záznamy do farní kroniky. Velkým problémem je, že nezaznamenával mnohé počiny svého kaplana, proto v kronice schází správné datace k některým stavebním úpravám provedeným na farním kostele. Víme ale, že od roku 1946 postupně opravil celý kostel. I když byl jeho zdravotní stav v posledních letech vážný, ve farnosti prožil čtyřicet jedna let. Zemřel roku 1961. Vzhledem k jeho zdravotnímu stavu mu vždy vypomáhal kaplan. Za dlouhou dobu jeho působení v Běhařovicích mu jich bylo k ruce celkem dvanáct. Z nich nejvýznamnější byl František Caha. Vybráno z: FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Pamětní kniha farnosti Běhařovice od roku 1778 do současnosti*.

¹⁴⁴ Vlhkost už byla údajně viditelná i z vnitřku budovy na stropě lodi a presbytáře, kde se objevilo mírné olupování omítky. Trpělo vymalování, ale k výraznému poškození naštěstí nedošlo. Opravy na malbách drobnějšího charakteru provedl malíř Jan Říha z Brna roku 1947.

začátkem prosince. Při kompletní výměně střechy se velmi dbalo na to, aby se zachoval její původní tvar, což se podařilo. Přesto se celá událost neobešla bez následků a přinesla s sebou velkou změnu ve vzhledu celého kostela. Na nové krovy už totiž nebyla zpět vrácena šindelová střecha, ale po rozhodnutí Národního památkového ústavu v Brně kostel dostal červenou pálenou tašku bobrovku.¹⁴⁵ I když se práce prováděly co nejprecizněji, hned první jaro polovinu tašek opět odnesl vítr, a to i přesto, že nedosahoval žádné výjimečné intenzity. Zjistilo se totiž, že pálená taška se chová jinak než původní dřevěná krytina a je mnohem náchylnější na odlupování. Šindele byly lehčí, pevně přiléhaly k sobě a tvořily celistvější plášť, což také dosvědčuje skutečnost, že bývalá střecha odletěla celá i s krovy, a ne po jednotlivých taškách. Proto musela být krytina následujícího roku znovu položena a z vnitřní strany vymazána speciální směsí cementové malty, kravských chlupů a kožešiny, aby neopadávala.¹⁴⁶ Další změnou provázející opravy střechy bylo vystavění velkého nového oboustranného schodiště do věže kostela a na kůr z vnější strany věže před vchodem do kostela.¹⁴⁷

Když si uvědomíme, že zmiňovaná událost, kdy se celá budova ocitla bez střechy a následně dostala jiné zastřešení a vchod na věž, byla zatím největší změnou pro kostel, je omluvitelné, že se mnohým pamětníkům k této příhodě vmísila i úprava věže koncem minulého století.¹⁴⁸ Při kompletní výměně střechy se hledalo nové vhodné technologické řešení, jež by zamezilo podobnému odnesení střechy. Řešením mělo být jiné ukotvení krovů a zmíněná pálená taška, která je mnohem těžší než původní šindel. V příštích letech se ale i toto řešení neukázalo jako příliš šťastné. Objevil se totiž nový, doposud nepoznaný problém, kterým je odlupování jednotlivých tašek, s nímž se kostel v různých podobách potýká až do současnosti.

Nabízí se otázka, zda příliš strmá střecha kostela trpěla pod náporům větru i v době vybudování kostela. Podle dobových záznamů z farních a obecních kronik totiž víme, že ještě koncem 18. století se z jižní strany od Běhařovic nacházely lesy a pásy s větrolamy, které

---

¹⁴⁵ Hlavním stavitelem byl Ladislav Všetečka ze Znojma. Nová střecha byla pořízena téměř miliónovým nákladem. Velkou částkou přispěl Národní památkový ústav a Moravský zemský ústav v Brně i Okresní úřad ve Znojmě. Částečně se farnost zadlužila až do roku 1954, kdy byl dluh státem anulován. FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Pamětní kniha farnosti Běhařovice od roku 1778 do současnosti*, nestránkovaná část. Doloženo v: *Moravský zemský archiv v Brně*, Farní úřad Běhařovice, F. 16, 1717–1951, inv. č. 0006.

¹⁴⁶ Toto podmazání střechy se udrželo na kostele do současnosti. I přesto se pokrývači každoročně, především v jarních měsících, potýkají s opadáním několika málo šupin ze střechy.

¹⁴⁷ Schodiště bylo vybudováno na jaře 1947. Mělo posloužit také snadnějším přístupem při opětovné opravě střechy.

¹⁴⁸ Současní pamětníci této události mají dnes přes osmdesát roků. Někteří svým vyprávěním přesně dosvědčují události popsané ve farní kronice. Srov. MÁTLOVÁ Marie, *Paměti*, audionahrávka z roku 2016. Též FIALA Josef, *paměti*, audionahrávka z roku 2016.

silný vítr zřejmě srážely. Je tedy dost pravděpodobné, že ničení střechy větrem je problémem až posledních dvou století.

2.2.3 Stavba a její vybavení ve druhé polovině 20. století

Na podobu kostela Nejsvětější Trojice v Běhařovicích od padesátých let až do konce minulého století měl velký vliv farář Josef Fiala,¹⁴⁹ který ve farnosti působil více než padesát let. Za dobu jeho působení kostel prošel několika rozsáhlými opravami a bylo pořízeno nové vybavení.

Přestavba zákristí a úpravy v letech 1953-1958

Všechny práce na počátku druhé poloviny 20. století odstartovala roku 1953 úprava prostranství kolem kostela.¹⁵⁰ Po ní se opět pozornost soustředila na interiér kostela. Proběhlo několik menších úprav, jako například instalace elektrického topení do lodi kostela a rozvod elektrického osvětlení po celé budově.¹⁵¹

Největší změny, které se dotkly především interiéru kostela, byly úprava nové zákristie po levé straně vedle presbytáře a výměna varhan. Vnitřek zákristie původně zahrnoval malou místnost bez oken s drobnou předsíňkou. Tento prostor se v té době novému kaplanovi Josefu Fialovi jevil jako nedostačující. Přístavba nové zákristie ovšem nebyla povolena z důvodu, aby zůstal zachován původní tvar kostela.¹⁵² Celou situaci se farář Josef

---

¹⁴⁹ Josef Fiala do farnosti přišel jako kaplan již roku 1956, od počátku však vykonával všechny práce za těžce nemocného faráře Josefa Otrubu. Za dobu jeho působení se řádně staral o farní budovu a o všechny kostely ve farnosti, které prošly četnými opravami. Největší péči věnoval právě farnímu kostelu Nejsvětější Trojice, kde se mu navíc v sedmdesátých letech podařilo prosadit úplně nové vybavení navržené Viktorem Dohnalem. Hned po svém nástupu do Běhařovic navázal na snahy bývalého faráře Otruby a především kaplana Františka Cahy vystavět kostel v Tavíkovících. Po prvním neúspěšném pokusu koncem šedesátých let a následně několikaleté prodlevě se mu přece jen tento úmysl podařilo realizovat. Roku 2002 byl kostel Panny Marie v Tavíkovících postaven i navzdory jeho věku a zhoršenému zdravotnímu stavu. Josef Fiala od roku 1969 začal psát novou současnou farní kroniku. Tu pečlivě vedl až do roku 2007, kdy byl vystřídán Jaromírem Garošem. Na příkaz brněnského biskupa Vojtěcha Cikrleho odešel na odpočinek do Ústavu sociální péče pro mládež do Břežan, kde v současné době slouží jako duchovní výpomoc sestry Hedviky. V Běhařovicích prožil padesát jedna roků. Byl prvním farářem na faře v Běhařovicích, kterému nikdy nevypomáhal kaplan. Srov. FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Pamětní kniha farnosti Běhařovice od roku 1778 do současnosti*. FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Kronika farnosti Běhařovice od roku 1950 do současnosti*.

¹⁵⁰ Podrobněji je pojednáno o této úpravě v samostatné podkapitole následující kapitoly.

¹⁵¹ Po boku celé lodi kostela byly umístěny roku 1954 radiátory, což se ale následujícího roku ukázalo jako nedostačující. Další trubky pak byly za rok zavedeny do prostoru mezi lavice. Vytápění kostela se od roku 1955 nezměnilo. Doloženo v: *Spisový archiv pro Moravu NPÚ v Brně, Kostel Nejsvětější Trojice B/66, 1964–2007*.

¹⁵² V původní zákristii byl umístěn jen maličký stolek se skříňkou. Před bohoslužbami musely bývat dveře otevřené ven, aby se do zákristie vešel kněz spolu s ministranty, kteří se nevměstnali ani do přilehlé předsíňky. Podrobně je možné se o tom dočíst v: FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Kronika farnosti Běhařovice 1950 do současnosti*, nestránkováno. Též doloženo v: *Spisový archiv pro Moravu NPÚ v Brně, Kostel Nejsvětější Trojice B/66, 1971–2009, inv. č. 6002*.

Otruba s kaplanem nakonec rozhodli řešit alespoň částečným vybouráním silných nosných zdí kostela z vnitřní části zákristie a využití části prostoru z předsíně. Tímto vylámaním zdí vzniklo v prostoru ze všech stran o dva metry více místa, do kterých farář nechal na míru vyrobit nábytek na liturgické předměty. Celá přestavba zákristie ve výsledku není patrná z exteriéru kostela ani z pohledu z presbytáře. V něm byla při pracích v zákristii zvýšena podlaha a vybudovaný nový stupínek k oltáři a mezi kněžištěm a lodí došlo k opravě dubového sloupkového zábradlí.¹⁵³

Při té příležitosti nechal kaplan u stolaře rovnou vyrobit do kostela i nové zповědní prostory, umístěné nyní pod kůrem po obou stranách lodi. Jednalo se o dvě malé zповědní místnosti s dveřmi a malými okny, od okolí oddělenými dřevěnými příčkami. Uvnitř byly využívány původní dřevěné zповědnice s mřížkou.¹⁵⁴

Roku 1957 přišel farní varhaník s myšlenkou, aby se pořídily nové varhany. Padesát let staré novogotické varhany se mu jevily již nevyhovující. Skříň nesla silné známky napadení červotočem a rejstříky již z velké části nefungovaly. Hlavní příčinou bylo, že děravou střechou zatékalo na kůr a do varhan se dostala voda. Po opravě střechy a vysušení se čekalo několik měsíců na opravu, ta ale příliš nepomohla.¹⁵⁵ I když tento nástroj už nevyhovoval, jeho nahrazení novými varhanami Biskupství brněnské zamítlo. Po prozkoumání celé záležitosti ale nakonec dovolilo a finančně podpořilo generální opravu celých varhan. Ty byly během následujícího roku kompletně opravené, vyčištěné, naladěné, seřazené a postavené do nové dubové skříně, která kopírovala původní novogotickou.¹⁵⁶ Novou skříň nástroj dostal až roku 2001, jinak bez větších oprav slouží kostelu do současnosti.

---

¹⁵³ Celá úprava zákristie, stupínku i zábradlí proběhla roku 1956. Zábradlí pod stupínkem prošlo pak znovu renovací roku 1960. Od kdy bylo pod vítězným obloukem zábradlí, není zmiňováno. Opravu a následnou výměnu provedl Ladislav Hůrek z Běhařovic. FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Pamětní kniha farnosti Běhařovice od roku 1778 do současnosti*, s. 167.

¹⁵⁴ Podnětem k tomu bylo nedostačující soukromí během slavení svátosti smíření.

¹⁵⁵ Podobná situace, kdy do varhan natekla znovu voda ze střechy, se opakovala roku 1977. Na opravu se tehdy čekalo dva roky, aby byly varhany dostatečně suché. Tehdy se podařilo varhany zcela opravit. Doloženo v: *Státní památkový úřad pro Moravu a Slezsko v Brně, Varhany, BĚH/1*.

¹⁵⁶ Celá výstavba nových varhan trvala deset dní. Při kolaudaci byla upravena intonace. Původní nastavení bylo vyhodnoceno pro kostel s jemnou akustikou jako příliš hlučné, byly tedy celkově ztišeny. Opravu nástroje provedli dva řemeslníci Bernard Vításek z Opavska a Josef Čubík z Bruntálska. Nové varhany měly do konce roku 1958 dvacet rejstříků. Svěcení 18. listopadu 1958 proběhlo „tiše“ kvůli špatnému zdravotnímu stavu místního faráře Josefa Otruby. Hlavním organizátorem opravy varhan byl kaplan Josef Fiala. Doloženo v: *Státní památkový úřad pro Moravu a Slezsko a Brně: Varhany, BĚH/1*. Podrobně v: FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Pamětní kniha farnosti Běhařovice od roku 1778 do současnosti*, s. 157–158.

Oprava věže kostela v letech 1956-1965

Kromě zmiňovaných úprav v zákristii a na kůru proběhly změny i na kostelní věži. Spolu se zavedením elektrického proudu do kostela se začalo pomýšlet na nové elektrické zvonění. Tomu předcházelo pořízení celé nové konstrukce nesoucí zvony. Původní dřevěná byla nahrazená ocelovou.¹⁵⁷ Při vytahování nové konstrukce na věž došlo k poškození zdiva věže. Josef Fiala se tedy rozhodl přistoupit rovnou k její opravě. Věž tedy dostala novou omítku a dveře. Jako první nechal farář vyrobit nové dvojité dveře vedoucí z věže na kůr. Po obnově omítky a nasazení nových dveří na kůr se jevíly nevzhledně dvoje dveře pod věží vedoucí do předsíně kostela i hlavní dveře do kostela z počátku padesátých let. Proto se farníci rozhodli uspořádat dobrovolnou sbírku a nechali i tyto dveře vyměnit.¹⁵⁸

Celou opravu věže, která se protáhla až do roku 1965, završil náročný nátěr plechové střechy s výměnou makovice. Původní pozinkovaný plášť už byl na mnoha místech rezavý a do makovice na věži zatékalo. Nátěr červenou barvou provedl klempíř celkem ve čtyřech vrstvách, aby se nemusel brzy obnovovat.¹⁵⁹ Poté sundal starou dřevěnou makovici s křížem, který v ní byl původně zasazený v dřevěném sedle. Protože ale do dřeva zatékala voda, prohnulo a křížek zapadl do makovice, do které pak tekla voda. Podle staré zhotovil klempíř novou makovici a kříž zasadil do ocelového talíře, aby zabránil zatékání v budoucnosti. Nová makovice i s vyčištěným křížem byly před instalací na věž pozlaceny plátkovým zlatem.¹⁶⁰ Velkou škodou je, že ve staré makovici byly uschovány dokumenty zaznamenávající opravy kostela a život farnosti. Ovšem vzhledem k chabému uložení jen v koženém pouzdru se nic z toho nedochovalo, neboť voda vše zničila. Žádné nové listiny do opravené báně roku 1965 vloženy nebyly.¹⁶¹

Úprava interiéru kostela v důsledku liturgické reformy

V letech 1962-1965 se konal velký církevní koncil,¹⁶² po němž došlo v řadě kostelů ke změně vybavení.¹⁶³ Běhařovický kostel nebyl výjimkou a s novými předpisy došlo v interiéru,

---

¹⁵⁷ Elektrické zvonění je od té doby ovládáno ze zákristie. Uspořádání zvonů na věži zůstalo stejné.

¹⁵⁸ Masivní dveře vyrobil stolař František Lapeš z Horních Kounic. Srov. tamtéž.

¹⁵⁹ Nátěry uskutečnil jeden člověk J. Ouroda ve věku 61 let bez lešení a speciálního jištění. Stihl to během čtyř měsíců. Srov. tamtéž.

¹⁶⁰ Pozlacení provedla firma Hanal z Jihlavy lístkovým zlatem, 24 karátovým. Srov. tamtéž.

¹⁶¹ O zbytcích listin z báně roku 1965 farní kroniky mlčí. Celá záležitost byla považovaná za vedlejší. Podrobněji v: FIALA Josef, *Paměti*, audionahrávka z roku 2016.

¹⁶² II. vatikánský koncil se uskutečnil v letech 1962-1965 a jednalo se o reformní koncil. Týkal se především změn v liturgickém životě církve. Do bohoslužeb byl místo latiny zaveden národní jazyk, mše svatá se sloužila čelem k lidu, byl kladen důraz na Písmo svaté apod. Srov. ŠIDLOVSKÝ Evermont, *Svět liturgie. Slovník základní církevní terminologie*. POKORÝ Ladislav a kol., *Obnovená liturgie*, s. 27–32, 247–252.

především v presbytáři, k velkým změnám. I když se od roku 1967 začalo pozvolně užívat nových liturgických předpisů, proměna bohoslužebného prostoru přišla až začátkem sedmdesátých let. Hlavním důvodem byla velká oprava kostela v Přeskačích a pokus o výstavbu nového kostela v Tavíkovcích.¹⁶⁴ Mimo to v Běhařovicích probíhala rekonstrukce fary a přílehlých objektů.¹⁶⁵ Ve farním kostele byly v té době prováděny jen základní drobné opravy.¹⁶⁶

V listopadu roku 1969, jako reakce na liturgické předpisy, byl do kostela v Běhařovicích poprvé dovezen provizorní dřevěný oltář a mše svatá se začala sloužit čelem k lidu.¹⁶⁷ K velkým, původně neplánovaným změnám ale mělo dojít až po roce 1970. Naplánované bylo jen pořízení nového vybavení, ale nakonec výměnu provázela rozsáhlá rekonstrukce celého kostela, trvající až do roku 1980.

Běhařovický farář Josef Fiala nechal vypracovat projekt od soudobého architekta Viktora Dohnala, který měl řešit úpravy chrámového prostoru spolu s novým vybavením.¹⁶⁸ Do kostela navrhl nový svatostánek, obětní stůl, boční oltáře do lodi a zpovědnice, které měly být vybudovány pod kůrem kostela.¹⁶⁹ Nejbouřlivější reakce ze strany farníků provázely rozmontování a odstranění původního novogotického oltáře a následně dvou bočních oltářů a dřevěných soch Panny Marie a svatého Josefa, pořízených koncem 19. století.¹⁷⁰ Pak přišla na řadu příprava nového stupínku pod obětní stůl a svatostánek v presbytáři. Po celé ploše běhařovičtí řemeslníci položili nové mramorové dlaždice. Během pokládání nové podlahy

---

¹⁶³ K úpravě kostelů v důsledku liturgické reformy srov. ČERNOUŠEK Tomáš, *Liturgický prostor*. KOPEČEK Pavel, *Liturgie a architektura: moderní sakrální architektura v Čechách a na Moravě*.

¹⁶⁴ Podrobněji v předchozí kapitole o kostelích ve farnosti.

¹⁶⁵ Fara s hospodářskými budovami byla opravována v letech 1965–1971. Pořízeno bylo i nové vybavení. Podrobně v: FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Kronika farnosti Běhařovice 1950 do současnosti*, rok 1967 nestránkováno.

¹⁶⁶ Roku 1967 to byla instalace nového hromosvodu a okapů. Ve stejném roce došlo k drobným opravám střechy, protože do oblasti nad kůrem zatékala voda, a menší opravě jednoho okna na kůru, kde bylo nahrazeno jen malé rozbité sklíčko. Pořízení ozvučení do kostela roku 1969. Srov. tamtéž.

¹⁶⁷ Oltář farnosti darovaly řádové sestry ze Skalice, okres Znojmo.

¹⁶⁸ Postupovalo se podle biskupstvím schváleného návrhu. Doloženo v: *Státní památkový úřad pro Moravu a Slezsko a Brně*: Farní kostel Nejsvětější Trojice v Běhařovicích BĚH/1 S–1/56. Jako zajímavost: Křesťanský magazín:

http://www.ceskatelevize.cz/porady/198528273krestansky_magazin/30929838006/, (cit 9. 9. 2015).

¹⁶⁹ Návrh na zpovědnice byl pro farníky v té době nepřijatelný a nesouhlasili s jejich umístěním pod kůr kostela. K tomu došlo o deset let později s tím, že farář po poradě s farníky návrh upravil a zpovědnice vyrobili podle svých potřeb, aby napodobovaly původní zpovědní místnosti, do kterých mohly být znovu umístěny původní zpovědnice. Srov. FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Kronika farnosti Běhařovice 1950 do současnosti*, rok 1973–1975. Nestránkováno.

¹⁷⁰ I když tato změna byla farníkům předem ohlášena a většinou schválena, při odklizení oltářů se farnost rozdělila na odpůrce a příznivce nového vybavení. Mnozí věřící se s odstraňováním původních oltářů těžko smířovali. Hlavní oltář byl umístěn na faru, kde je uchováván dodnes. Boční oltáře nechal farář přenést do hospodářských budov. Byly ale údajně ve špatném stavu a po uklidnění situace byly postupně zlikvidovány. Srov. tamtéž.

odstranili i dřevěné zábradlí, které dělilo prostor kněžiště od lodi, a kazatelnu, stojící před mřížkou pod vítězným obloukem, aby věřící nebyli od nového oltáře, na němž se měla sloužit mše svatá, ničím oddělováni.¹⁷¹

I když byl nový oltář instalován doprostřed presbytáře hned po položení nové dlažby, nebyl ještě obložen mramorem. Před jeho dokončením začali řemeslníci pracovat na konstrukci pro nový svatostánek a boční oltáře před vítězným obloukem, u nichž se plánovalo mramorové zdobení. Celé obložení podstavce pod svatostánek a oltáře dostaly až za rok, protože v kostele zároveň probíhaly malířské práce. Roku 1972 byl dokončený zlatý svatostánek ozdobený zlatou korunou, i boční oltáře, na které byly instalovány bílé dřevěné sochy Panny Marie a Božského srdce Ježíšova. K celému novému zařízení kostela patřila i nová zlatá křtitelnice.¹⁷²

Během těchto přípravných prací pro nové vybavení byla dokončena rekonstrukce farní budovy a farář rozhodl, že když už je k dispozici lešení, bylo by vhodné loď kostela vymalovat. Spolu s muži ve farnosti nakonec odhlasovali, že se odstraní původní světle modré vymalování v lodi a rostlinné motivy na vítězném oblouku a vše bude vymalováno na bílo. Bílá barva měla podpořit jednoduchost a měla celý prostor sjednotit s novým světlým vybavením se zlatými prvky. Vše doladily i nové lustry zavěšené v lodi kostela. Měly podobu bílých bání zavěšených na zlatých prutech. Kostel tak roku 1972 získal světlejší vzhled. Plánovalo se navíc vyměnit i mramorovou podlahu v lodi kostela, k tomu ale došlo až po devíti letech.¹⁷³

Je také třeba zmínit, že při výmalbě vítězného oblouku si dělníci všimli velké praskliny uprostřed, zasahující až do stropu v lodi.¹⁷⁴ Téměř 5 cm široká rýha dosvědčovala, že se klenba kostela začíná mírně rozjíždět. Celou záležitost prozkoumal stavební inženýr a rozhodl, že oblouk musí být nutně zpevněn. Bez odkladu skupina techniků do oblouku instalovala ocelovou trubku vedoucí na půdu kostela spolu se sedmi ocelovými dráty, jež byly

---

¹⁷¹ Kazatelnu nechal farář vynést do věže, do prostoru před vstupem na kůr. Nachází se zde dodnes.

¹⁷² Vše opět navržené architektem Viktorem Dohnalem. Svatostánek s korunou vyrobil v provizorních podmínkách H. Kotrba a křtitelnici Třasák. Srov. FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Kronika farnosti Běhařovice 1950 do současnosti*, rok 1973, nestránkováno. Schválené plány jsou archivované v: *Spisový archiv pro Moravu NPÚ v Brně*, Kostel Nejsvětější Trojice B/66. 1971–2009, inv. č. 6202.

¹⁷³ Hlavním důvodem bylo, že se do té doby nepodařilo sehnat dostatečné množství mramoru. V lodi byla tedy až do roku 1981 ponechána původní dlažba. FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Kronika farnosti Běhařovice 1950 do současnosti*, rok 1973–1975, nestránkováno.

¹⁷⁴ Podle poznámky ve farní kronice už si praskliny všimli věřící dříve, ale ze spodní části se nejevila tak velká, proto jí nikdo nevěnoval velkou pozornost. Doloženo na fotografii v příloze č. 20. Na fotografii je dokreslena šipka ukazující na opravovanou prasklinu ve vítězném oblouku.

zachyceny ocelovými plotnami v bočních zdech lodi. Vše přikryla nová omítka, proto toto technické opatření není nijak viditelné a nenarušuje vzhled zdiva.¹⁷⁵

I když se svěcení nového oltáře konalo v nově upraveném interiéru, započaté práce na kostele se zdaleka nechýlily ke konci. Hned po velké farní slavnosti postavili řemeslníci lešení kolem kostelní věže a pokračovaly práce v exteriéru.¹⁷⁶

Oprava věže, trvající bezmála půl roku, začala původně už roku 1972 drobnějšími opravami omítky, během kterých ovšem zedníci naznali, že nemá smysl provádět jen lokální opravy a je potřeba nahodit na věž omítku kompletně novou. Kolem věže tedy bylo postaveno patnáctipatrové lešení a omítka z celé věže byla oklepána. Zedníci pak místo ní nahodili novou v barvě krémově bílé. Důkladně se při tom dbalo na to, aby byla zachována původní renesanční štuková výzdoba. Na řadu přišly i klempířské práce. Při bližší prohlídce se totiž zjistilo, že oplechování střechy už je na mnohých místech opět zasažené korozi. Poškozené části klempíři nahradili novým plechem a zbytek střechy důkladně natřeli.¹⁷⁷ Nový bílý nátěr dostaly i ciferníky věžních hodin.

Po dokončení oprav věže se po krátké přestávce práce přesunuly na střechu a posléze na loď kostela. Na střeše řemeslníci vyměnili poškozené tašky, neboť místy zatékalo do kostela, a nově z vnitřní strany vymazali maltou východní část střechy, která je více vystavena nárazu silného větru, a místa, na kterých byla krytina nově podkládána. Klempíři provedli opravu okapů a nově je natřeli. Vlhkost z poškozených svodů způsobila největší problémy v zákristii. V jarních měsících sem zatékala voda, která úplně zničila podlahu, nábytek i vnitřní omítku. Vše bylo vyměněno za nové. Poslední klempířskou prací byla instalace nového hromosvodu na celou budovu.

Celá střecha lodi kostela měla dostat, stejně jako věž, nový plášť. Starou omítku nejprve dobrovolníci z farnosti kompletně ostrouhali a připravili na nové omítání a následné malování. Zedníci fasádu na lodi kostela provedli stejným způsobem jako u věže. Celý kostel měl tedy krémově bílou barvu omítky, kombinovanou s kamenným ostěním kolem oken a dveří. Opěrné sloupy po stranách stavby byly taktéž ponechány v přírodním kamenném

---

¹⁷⁵ Původně bylo navrženo, aby stěny k sobě držela ocelová tyč. Protože ale měla vést přes celou šířku lodi, zvolil farář tuto dražší a na provedení komplikovanější variantu. Celou práci provedli technici z Primstavu z Brna. Srov. tamtéž.

¹⁷⁶ Svěcení oltáře se konalo 8. prosince 1973. Provedl je brněnský kapitulní vikář Ludvík Horký. Do oltáře byly vloženy ostatky svaté Marie Goretti, které z Itálie pro kostel v Běhařovicích dovezl již zesnulý biskup Karel Skoupý. Srov. tamtéž.

¹⁷⁷ Opravu věže provedli zedníci z Běhařovic a Dobronic. Klempířskou práci zajistili farníci z Křepic. Na nátěr věže musel farář zajistit malířskou firmu ze Znojma. Ten se později ukázal jako nedostačující. Barva totiž neobsahovala pryskyřice a začala v příštích letech brzy plesnivět. Roku 1977 musela být střecha znovu celá natřena. Srov. tamtéž.

vzhledu. Na všech nárožích byly v pískovém odstínu zvýrazněny stavební kvádry. Střecha lodi i věže byla červená.¹⁷⁸

Oprava kostela v letech 1985-1986

Další velká oprava farního kostela Nejsvětější Trojice v Běhařovicích zorganizovaná Josefem Fialou byla zahájena hned na jaře 1985 opravou střechy. Ta byla hodně poškozena po několika vichřicích, co se krajem prohnaly během léta a podzimu. Silný vítr opět shodil asi třetinu tašek. Ty se však tentokrát rozbily a musely být nahrazeny novými. Oprava střechy pak pokračovala v obvyklém sledu – podmazání střechy z vnitřní strany, klempířské práce a jejich nátěry. Po střеше zedníci opravili opadanou omítku na zdi lodi a nově ji olíčili.

Kamenné části opěrného systému, ostění oken a další kamenné prvky žádnou opravu nepotřebovaly. Výjimkou byly dva kamenné erby v průčelí oboustranného schodiště před věží. Levý erb byl vlivem povětrnosti tak poškozen, že ho nešlo opravit. Na přání památkového úřadu kameníci zhotovili z pravého erbu odlitek a z umělého kamene vyrobili náhradu za levý erb. Na původním místě tedy zůstaly opět dva erby, které jsou co do vzhledu identické.¹⁷⁹

Největší oprava tentokrát proběhla na věži a trvala bezmála rok.¹⁸⁰ Plech, ač byl pravidelně a řádně natírán, už byl zcela zkorodovaný a do věže kostela zatékalo, čímž trpěla i dřevěná konstrukce střechy. Uvažovalo se o opětovné výměně plechu. Po poradě s farníky a klempíři nakonec farář souhlasil, aby se nepořizoval znovu zinkový plech, ale aby byla střecha opláštěná do mědi. Po strhnutí starého plechu nastoupili jako první tesaři. Ti museli odstranit staré prohnilé bednění a zkontrolovat stav dřevěných nosných trámů. Z východní strany, kde do věže zatékalo, bylo třeba pilíře vyměnit za nové a vše obít novým bedněním. Pokračovali klempíři, kteří na celou střechu věže položili měděné pláty a vše řádně oplechovali. Zvýšenou pozornost přitom věnovali jihovýchodní straně, kde plech podkládali dvojitou vrstvou, aby se předešlo odchlípení a zatékání do věže a na kůr. Na závěr dostala střecha věže novou pozlacenou bán a kříž. Do zlaté báně osobně běhařovický farář Josef Fiala

---

¹⁷⁸ Práce byly provedeny v letech 1973–1974. Většinu oprav dělali dobrovolníci z farnosti, především důchodci z Přeskač. FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Kronika farnosti Běhařovice 1950 do současnosti*, rok 1973–1975. Neustránkováno.

¹⁷⁹ Celou opravu hradil Okresní úřad ve Znojmě. Podrobný záznam je možno dohledat v: *Státní okresní archiv ve Znojmě*, Farní úřad Běhařovice, F. 16, 1717–1951, inv. č. 0006. Též v: *Spisový archiv pro Moravu NPÚ v Brně*, Kostel Nejsvětější Trojice Běhařovice B/66. 1971–2009, inv. č. 6202.

¹⁸⁰ Začátek opravy byl v březnu 1985 do konce prosince 1986. První komplikací bylo, že farnost neměla k dispozici tolik sad lešení, a dalším problémem bylo sehnat tolik mědi, aby pokryla celou střechu. Obojí se nakonec podařilo obstarat během dvou měsíců. Srov. FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Kronika farnosti Běhařovice 1950 do současnosti*, rok 1986, neustránkováno.

vložil pamětní listiny.¹⁸¹ Oprava věže pak pokračovala obvyklými zednickými pracemi zahrnujícími ostrouhání staré a nahození nové omítky a nové vymalování, jež bylo vykonáno po vzoru poslední opravy. Práce na věži uzavřelo nasazení nových věžních hodin s měděnými ciferníky a zlatými hodinovými ručičkami.¹⁸²

Po venkovních pracích bylo lešení přesunuto do interiéru kostela, kde dostala novou výmalbu loď a předsíň. Do čistého interiéru byly na stěny lodi zavěšeny obrazy nové křížové cesty¹⁸³ ve zlatých rámech, které nahradily obrazy ze začátku 20. století. Ty působily příliš tmavě a farář usoudil, že se k novému světlému zařízení kostela nehodí. Nové obrazy věřící přijali s nadšením.¹⁸⁴

Nelze nezmínit, že roku 1990 byly do věže ulity dva nové zvony. Jinak nepočítáme-li běžné opravy, mezi něž patřila například oprava topení,¹⁸⁵ elektřiny¹⁸⁶ nebo seřízení varhan,¹⁸⁷ neproběhla v interiéru kostela dalších téměř dvacet let žádná jiná větší změna. Podobně tomu bylo i v exteriéru budovy, kde každým rokem probíhala jen lehká oprava uvolněných tašek a okapů.

Památce velmi prospělo pořízení venkovního nasvícení roku 2003. Od té doby je kostel ze všech stran v noci osvětlen a je tak možné jeho neobyčejnou krásu pozorovat i v noční krajině, ve které jasně září do dálky několika desítek kilometrů.¹⁸⁸

2.2.4 Kostel a jeho úpravy po roce 2000

O roku 2000 do současnosti se na kostele uskutečnily celkem tři opravy většího rozsahu, přičemž podnětem k jejich uskutečnění opět byly vždy nevyřešené potíže spojené

---

¹⁸¹V listinách jsou zachyceny soudobé poměry a opravy kostela z roku 1985–1986. Kopie textu je uložena na faře v Běhařovicích.

¹⁸²S novými hodinami byl do kostela instalován i nový způsob elektrického zvonění ovládaný automaticky. Základnu měl v zákristii.

¹⁸³Autorem je pražský malíř Jiří Říha. Obrazy byly pro kostel namalovány již roku 1984.

¹⁸⁴Staré obrazy farníci přestěhovali na faru. Jednalo se o sériový tisk ve tmavých rámech. Obrazy neměly žádnou historickou hodnotu. Do současnosti se nedochovaly.

¹⁸⁵Topení bylo opravováno v roce 1992. Pod lavice byly roztaženy nové trubky, protože dosavadní vytápění kostela se jevílo jako nedostatečné. Srov. FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Kronika farnosti Běhařovice 1950 do současnosti*, rok 1992. Neustránkováno.

¹⁸⁶Nové rozvody elektřiny v kostele jsou ve farní kronice zapsány roku 2003. Došlo též k opravě elektrického zvonění. Srov. tamtéž.

¹⁸⁷Varhany roku 2001 prošly běžným čištěním a laděním. Doloženo v: *Státní památkový úřad pro Moravu a Slezsko v Brně*, Varhany, BĚH/1.

¹⁸⁸Součástí bylo i pořízení tří nových pouličních lamp před kostel na přání věřících. Veškeré osvětlení pořídil na své náklady městy Běhařovice a výdaje za elektřinu jsou hrazeny jako součást pouličního osvětlení. O instalaci reflektorů osvěčujících kostel se postarala firma MORES z Višňového. Srov. FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Kronika farnosti Běhařovice 1950 do současnosti*, rok 2003. Neustránkováno.

se zničením střechy. V této souvislosti k nejzávažnějšímu poškození došlo roku 2007 a svým rozsahem se přiblížilo k opravě v době druhé světové války.

Generální oprava kostela roku 2005

Jednalo se o dosud poslední opravu, která se promítla do prací na celé budově. Po vichřici roku 2003 sice bylo vhodné, aby se uskutečnila dříve, ale farnost byla plně zaměstnaná výstavbou kostela v Tavíkovících,¹⁸⁹ na které pracovali řemeslníci a dobrovolníci z celé farnosti, větší práce na farním kostele proto musely počkat až do roku 2005. Iniciátorem opravy kostela se stal tentokrát městys Běhařovice, který upozornil na již opadávající omítku a farnosti nabídl pomoc.¹⁹⁰ Jednalo se o první opravu exteriéru budovy, kterou mimo dobrovolníků kompletně provedla jen jedna firma.¹⁹¹

Opravy probíhaly podle osvědčeného postupu. Začalo se výměnou poškozených tašek na střeše lodi. Nejvíce práce na střeše měli klempíři, kteří na celém kostele vyměnili již prohnílé svody a okapy za nové měděné. Po překontrolování plechu na kostelní báni řemeslníci ke spokojenosti všech zjistili, že na střeše věže měděný plech od minulé rekonstrukce zůstal zcela nepoškozený.

Ani omítku na lodi kostela nebylo třeba tentokrát celou ostrouhat. Opraveny byly jen poškozené spodní části a loď kostela malíři olíčili opět na čistě bílo. To ovšem neplatilo o věži, kde se omítka olupovala a opadávala na většině plochy. Proto ji zedníci před olíčením celou odstranili a nahodili novou.¹⁹²

Rekonstrukce se tentokrát dočkaly kamenné části kostela, které byly již zašlé a porostlé mechem. Ostění oken potřebovalo důkladně očistit kartáčem a omýt. Stejně práce následovaly na kamenech opěrných pilířů. Také nad vstupem do věže provedli kameníci drobnou opravu zabudovaných erbů pánů z Tavíkovíc. Restaurování kamenných prvků proběhlo i na hlavním portálu při vstupu do lodi kostela a na renesančních sloupech pod kůrem.¹⁹³

---

¹⁸⁹ Svěcení kostela v Tavíkovících se uskutečnilo roku 2002. Dokončující práce většího rozsahu – především v suterénu, však trvaly až do roku 2005. Srov. tamtéž.

¹⁹⁰ Městys Běhařovice sehrál důležitou roli při získávání dotací, čímž pomohl faráři Josefu Fialovi, který už byl starý a nemocný. Nejvíce na opravu přispělo ministerstvo kultury, Jihomoravský kraj a JE Dukovany. Navíc zajistil pomoc při náročném stavění lešení a zajištění nových podlážek. Lešení bylo sice farní, ale podlázky se již nedaly použít. Srov. FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Kronika farnosti Běhařovice 1950 do současnosti*, rok 2005. Nestránkováno.

¹⁹¹ Práce provedla firma OSP Moravský Krumlov, která zvítězila v konkurzu.

¹⁹² Do dvou let od dokončení prací se omítky na věži začala znovu olupovat. Protože ale byla ještě v záruce, musela firma roku 2009 opadaná místa na věži opravit. Všechny práce pak prováděli horolezci na lanech, aby se nemuselo stavět lešení. Srov. tamtéž, rok 2009.

¹⁹³ Zde se jednalo jen o drobná obroušení a očištění.

Práce v exteriéru zakončila oprava soklu kostela a výkop odvlhčovacího kanálu kolem kostela, aby se zabránilo vlhnutí a opadávání omítky v příštích letech. Navíc na chodník kolem celého kostela nechal městys Běhařovice položit novou zámkovou dlažbu a proběhla úprava parku.

Oprava po vichřici roku 2007

Oprava střechy, fasády a kamenných částí trvala až do konce roku 2006, poté se práce přesunuly na farní budovu. S výmalbou vnitřku kostela se tentokrát ještě minimálně dalších pět roků nepočítalo, protože interiér byl stále pěkný a čistý. Všechny plány ale změnila silná větrná smršť, která se přehnala přes celé naše území 18. ledna 2007¹⁹⁴ a její ničivá síla se nevyhnula ani Běhařovicím. Rozsah škod byl velký. Na kostele se vítr podepsal největším poničením střechy od druhé světové války, což vedlo k zmíněné opětovné opravě střechy a následně i k neplánované výmalbě lodi kostela.

Protože oprava střechy byla roku 2005 provedena důkladně, nedošlo tentokrát k opadávání jednotlivých střešních tašek, ale vítr načechrál celý křidlicový plášť po celé délce jihovýchodní strany lodi. I když tašky pevně držely u sebe, velká síla větru je odtrhla i se střešními latěmi a zpevňujícím spodním nátěrem od krovů střechy. Celý plášť se navíc odtrhl od měděného plechu u věže, zvlnil se a na několika místech popraskal. Ve střeše tak vznikla spousta velkých děr, kterými začalo do kostela silně zatékat. Celé vlhnutí a podmokání stavby ještě podpořily strhané měděné okapy. Následkem tohoto poškození se zcela zničila omítka v kostele i s malbou během několika málo měsíců.¹⁹⁵ Tato větrná bouře se tak stala příčinou největšího poškození kostela od roku 1946.

Opravy začaly hned na jaře. Bylo třeba sundat a kompletně znovu položit polovinu střechy a zajistit nové oplechování, aby do kostela nezatékalo.¹⁹⁶ Zároveň od března začaly probíhat velké opravy v interiéru. Stékající voda poničila strop a stěny, především na jihozápadní straně, a bylo zapotřebí vymalovat celou kostelní loď. Největší poškození

---

¹⁹⁴ Orkán Kyrill dosahoval rychlosti až 216 km/hod. Českou republikou se přehnal 18. – 19. ledna 2007 a způsobil víc než 4000 škod na celém území. Srov. <http://www.pozary.cz/clanek/6490-vetrna-smrst-orkan-kyrill2007/>. (cit 7. 8. 2016).

¹⁹⁵ Velkým problémem bylo, že k poškození došlo v období zimy, která byla velmi deštivá, a pokrývači byli ochotni nastoupit k opravě velkého rozsahu až po alespoň mírném oteplení. Všechny snahy, aby se s pracemi začalo již v únoru, nakonec ztroskotaly. S opravou střechy se počítalo v březnu – hned na začátku jara. Mezitím nechal farář střechu provizorně zakrýt, což se ale neosvědčilo a budova kostela chátrala. Srov. FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Kronika farnosti Běhařovice 1950 do současnosti*, rok 2007-2009, nestránkováno.

¹⁹⁶ Oprava zahrnovala sundání původní krytiny, přibití nových střešních latí a znovu položení tašek. Vše se opět z vnitřní strany vymazávalo maltou. Naštěstí se nemusely pořizovat nové střešní tašky. Měděné plechy byly všude odtrhané a poničené, okapy a svody strhané. Nedávno vykonané práce z předminulého roku se tak musely opakovat. Srov. tamtéž.

řemeslníci vysledovali v oblasti kůru nad varhanami,¹⁹⁷ kde se zvenku střecha od věže zcela odtrhla a do kostela pak navíc zatékala voda z celé věže. Zedníci zde museli omítku oškrabat a před závěrečným malováním nahodit novou. Celé vymalování bylo pečlivě provedeno v jemných odstínech podle původního vzoru tak, aby nebyly patrné na kostele žádné změny.¹⁹⁸ V presbytáři k poškození zdiva nedošlo a barokní a renesanční malby tedy zůstaly nedotčené.

Oprava budovy provedená roku 2012

S rokem 2007 přišla velká změna pro celou farnost. Z důvodu vysokého věku a přibývajících zdravotních komplikací byl stávající farář Josef Fiala po více než padesáti letech služby v Běhařovicích přeložen. Jeho nástupcem se stal bývalý kaplan z Moravského Krumlova Jaromír Gargoš.¹⁹⁹ Ten se o několik let později dostal navíc ještě do duchovní správy farnosti Horní Kounice a Višňové.²⁰⁰

Nový farář se musel nejprve soustředit na opravu kostela v Horních Kounicích, který nutně potřeboval rekonstrukci, a po ukončení oprav se od roku 2012 věnoval opravě kostela v Běhařovicích. Rekonstrukce, během níž se nekonaly několik měsíců v kostele bohoslužby,²⁰¹ zahrnovala práce v kněžišti, opravu historických kamenných prvků a úpravu prostranství před kostelem.

První část obnovy byla spíše technického charakteru. Nejdříve proběhla sanace zdiva a oprava elektrických rozvodů, vody a odpadů v celém kostele. Tyto práce se týkaly hlavně kněžiště a staré zákristie, která nyní slouží jako technická místnost kostela. V lavicích a u stěn lodi proběhla také oprava a výměna topení.

Po těchto opravách přišly po dvaceti sedmi letech na řadu renesanční a barokní iluzorní malby v presbytáři.²⁰² Současně s obnovou maleb probíhaly v kostele kamenické restaurátorské práce na renesančních sloupech pod kůrem a portálu při vstupu do kostela. Šlo

---

¹⁹⁷ Voda z části zatekla i do varhan. Po vysušení se naštěstí ukázalo, že k poškození nedošlo. Srov. tamtéž.

¹⁹⁸ Opravu provedli zedníci z Běhařovic a malířská firma Malstav ze Znojma. Srov. tamtéž.

¹⁹⁹ Jaromír Gargoš se narodil roku 1978 ve Vyškově, pocházel z Milešovic z farnosti Otnice. Nejprve se vyučil v nábytkářském učilišti v Rousínově a pak začal studovat teologickou fakultu v Olomouci. Jako jáhen sloužil rok v Břeclavi a vysvěcen byl roku 2005 v Brně. Další dva roky působil jako kaplan v Moravském Krumlově, Petrovicích, Vémyslicích a Kadově. Do Běhařovic přišel v srpnu roku 2007 zprvu jako administrátor a od roku 2010 zde byl jmenován farářem. O tři roky později navíc spravoval i farnost Horní Kounice a Višňové. I za jeho působení proběhla větší oprava farního kostela i kostelů v Přeskačích a Horních Kounicích. Jeho služba ve farnosti skončila v listopadu roku 2015, kdy byl přeložen do Oslavan. Srov. FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Pamětní kniha farnosti Běhařovice od roku 1778 do současnosti*.

²⁰⁰ Horní Kounice byly přiřazeny k Běhařovicím v letech 2009–2013. Pak byly vyměněny za farnost Višňové.

²⁰¹ Bohoslužby byly v období od konce června do začátku září slouženy v kostele Panny Marie Matky jednoty křesťanů v Tavíkovcích.

²⁰² Malbám je věnován prostor v následující kapitole.

zejména o opravu obitých hran a výmolů, ke kterým došlo během prací v interiéru.²⁰³ Do opraveného portálu byla navíc pořízena nová kovaná mříž, která nahradila jedny ze dvojitých dveří při vstupu do kostela.²⁰⁴ Oprava farního kostela roku 2007 byla doposud poslední provedenou velkou opravou.

Od té doby se v kostele konaly jen běžné udržovací práce. U kostela Nejsvětější Trojice jsou to i nadále především opravy spojené s drobným poškozením střechy.²⁰⁵ V současné době se navíc farnost od roku 2018 připravuje na opravu všech vitrážových oken, kde byly shledány v havarijním stavu olověné kolejničky.

2.3 Současná podoba kostela Nejsvětější Trojice v Běhařovicích

I přes všechny výše uvedené opravy a úpravy si v současnosti památka udržuje svůj původní goticko-renesanční vzhled. Kostel Nejsvětější Trojice v Běhařovicích je jednolodní stavba obdélníkového půdorysu s nepatrně odsazeným polygonálně zakončeným presbytářem a čtyřbokou hranolovou věží v západním průčelí.²⁰⁶ Stavba je orientovaná kněžištěm na východ.

Největší viditelnou částí kostela je neodsazená loď volně přecházející z vnější strany v trojboce ukončené kněžiště se zapuštěnými zákristiemi a oratořemi v prvním patře, které nejsou z exteriéru patrné. Jsou vybudovány tak, že navazují na východní část lodi a zaplňují prostor vedle presbytáře do roviny s lodí kostela. Na protilehlé západní straně se k lodi přimyká hranolovitá věž. Celá budova je zpevněna opěrným systémem. Na každé straně podpírá loď pět těchto gotických pilířů a východní stranu presbytáře zpevňují další čtyři. Celkem jich tedy kostel obklopuje čtrnáct. Kamenné lehce odstupňované pilíře mají malou patku a jsou završeny esovitě projmutým nástavcem.

Nepřehlédnutelnou součástí kostela je sedlová střecha. Je neobvykle vysoká a postavena ve strmém úhlu, což je jedna z příčin, že je tak náchylná na poškození větrem. Pokryta je červenou pálenou taškou bobrovkou s měděným oplechováním a svody.

---

²⁰³ Jednalo se hlavně o poškození vzniklá při instalování lešení do kostela v minulých letech, ale i při současné opravě. Vše bylo dotmeleno umělým kamenem v pískovcovém odstínu. Doloženo v: *Spisový archiv pro Moravu NPÚ v Brně*, Kostel Nejsvětější trojice Běhařovice B/66, 1971–2009.

²⁰⁴ Mříž, která se využívá především v letních měsících k větrání kostela, ukovali kováři Zdeněk Jaroš ze Stupešic a Josef Hájek z Běhařovic. Srov. FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Kronika farnosti Běhařovice 1950 do současnosti*, rok 2007-2009, nestránkováno.

²⁰⁵ Poslední asi metrovou díru ve střeše v oblasti nad presbytářem vítr odfoukal začátkem března roku 2019.

²⁰⁶ Srov. HRUDIČKA Alois, *Topografie diecéze brněnské*, s. 642. WOLNY Gregor, *Kirchliche topografie*, sv. IV., s 277. MUK Jan, ŠAMÁNKOVÁ Eva a kol., *ABC kulturních památek Československa*, s. 36. DOBEŠ Jiří, STOKLASA Radovan, *Kostely na Moravě kraje Vysočina a Jihomoravský*, s. 54. SAMEK Bohumil, *Umělecké památky Moravy a Slezska I. A/I*, s. 37.

Kostel osvětluje celkem dvanáct velkých hrotitých gotických oken. Prostorná, vysoká okna s lomeným obloukem a kamenným ostěním jsou prolomena mezi opěrným systémem. Oken v lodi je celkem osm, čtyři z jižní a čtyři ze severní strany. Jsou podlouhlá a asi 8 metrů vysoká,²⁰⁷ dělená dvojicemi prutů a zdobená čtyřlístými kružbami.²⁰⁸ Mají nálevkovitě otevřené špalety. I v presbytáři jsou mezi opěrným systémem vybudována okna. Jsou celkem tři. Prostřední je největší, respektive nejširší, a není dělené pruty. Boční jsou uprostřed rozdělena sloupkem na dvě části. I zde jsou okna zakončena lomeným obloukem s kružbami, stejně jako v lodi. Oproti nim jsou ale tato tři o něco menší.²⁰⁹ Mezi těmito třemi okny v čele presbytáře a lodí jsou z obou stran prolomeny dvojice malých obdélných oken osvětlujících oratoř. Pod nimi jsou navíc viditelná malá čtvercová okénka, jimiž je možno nahlédnout do zákristí.

Přestože střecha věže získala jiný tvar a střecha lodí krytinu²¹⁰ a v presbytáři přibylo jedno okno, při všech ostatních opravách na budově se dbalo na to, aby byl v zásadních krocích zachován původní vzhled kostela. Téměř všechny ozdobné prvky jsou původní a nejedná se o napodobeniny. Je pozoruhodné, že nejen že tento kostel je jedním z mála kostelů v moravskokrumlovském děkanátu, jež neprošel barokní a ani následnou novogotickou přestavbou,²¹¹ ale navíc fasáda na celém kostele se po staletí upravuje stejně. Má krémově bílou barvu, což je v kontrastu s tmavým opěrným systémem a dalšími kamennými prvky na kostele.²¹²

Do kostela je celkem sedm vstupů. Tři z nich se nacházejí ze severní, východní a západní části věže. Další troje dveře, které vedou do zákristí a na oratoř, jsou v úrovni presbytáře. Poslední vchod byl vybudován uprostřed jižní strany lodí.

Hlavní vstup do lodí kostela Nejsvětější Trojice se nachází na západní straně. Ten však dnes není z exteriéru viditelný, protože se před ním nalézá ještě uzavřená předsíň, vybudovaná pod věží. Do ní vedou v současnosti dvojce dveře z jižní a severní strany. Prostor pod věží byl původně otevřený s třemi arkádami – na severní, západní a jižní straně. Podloubí však bylo zrušeno během úprav kostela ještě před rokem 1884, kdy byly arkády uzavřeny

---

²⁰⁷ Rozměry jednotlivých oken se nepatrně liší v řádu několika centimetrů.

²⁰⁸ Kružba – jedná se o architektonický prvek, který vyplňuje horní část okna. Srov. HEROUT Jaroslav: *Slovník návštěvníků památek*, „kružba.“

²⁰⁹ Okna v presbytáři jsou o víc než metr nižší a o několik centimetrů užší než ostatní okna v kostele.

²¹⁰ Popsáno dříve v opravách kostela roku 1884.

²¹¹ Do děkanátu Moravský Krumlov patří celkem čtyřicet pět kostelů. Podobně jako v Běhařovicích prošly minimálními zásahy též kostely v Mikulovicích a Přeskačích.

²¹² Také kamenné části se v minulosti podrobily jen čištění. Nebyly nikdy omítané ani natřené barvou, jak tomu bylo např. v sousední farnosti Višňové. Srov. VASÍLOVÁ Ludmila, *Kostel sv. Jana Křtitele ve Višňovém*, s. 19. Od 16. století povětrnost zničila jen jediný erb.

dveřmi, a k věži bylo přistavěno kamenné schodiště uzavírající západní stranu. Původní renesanční oblouk je však ještě patrný z vnitřní strany předsíně.²¹³ Prostor pod věží je zaklenut třemi travé křížové klenby se štukovým rámováním na stropě, která svou bílou výmalbou vyniká v jemně okrových polích. Na podlaze je položena betonová terasová dlažba.²¹⁴ Předsíň pod věží není příliš prostorná a slouží především jako závětrí před hlavním vstupem do kostela.²¹⁵ Ten se nachází na její východní straně s renesančním portálem z 16. století s kamenným ostěním. Portál je půlkruhový s diamantováním, zdobený kanelurami se třemi svorníky. Dveře do kostela byly původně dvojité. První závětrové dveře však nahradila současná umělecky kovaná černá mříž. Za ní jsou prosklené dubové dveře vedoucí do prostoru lodi.²¹⁶

Lod' je nejprostornější částí budovy a mimo hlavní vchod je možné do ní ještě vstoupit přímo zmíněnými dveřmi z jižní strany.²¹⁷ Její délka z vnitřní strany je 25 metrů a šířka 12 metrů. Je zaklenuta čtyřmi travé křížové klenby s žebrovím dosedajícím na jednoduché kamenné římsy na předsazených pilastrech. Žebra jsou hojně zdobena štukovou výzdobou. Ta sestává z pásků a kuliček. Štukem zdobená žebra jsou uprostřed spojena zdobenými svorníky. Další okrasné plastické prvky v různých formách představují rozetky rozeseté nepravidelně na stropě v polích mezi žebry. Stěny i strop lodi jsou vymalovány v okrových barvách, v nichž výrazně vysvítají bíle olíčené podpěrné pilasty s konzolami, na něž dosedá obílené žebrovní. Čistě bílé jsou i ozdobné štukové prvky v podobě květin. Renesanční výzdoba tak zjemňuje celý prostor, který navíc doplňují barevné odlesky z vitrážových gotických oken. Barevné výplně v lodi mají pestrý nefigurativní dekorativní vzor a do oken byly pořízeny až koncem 19. století.²¹⁸ Lod' od presbytáře odděluje vítězný

---

²¹³Původní schodiště bylo dřevěné a bylo možné pod ním projít. Prostor pod věží byl tedy otevřený. Konkrétní rok provedení není v pramenech zaznamenán.

²¹⁴ Současná dlažba z poloviny 20. století je položena na původní kamenné podlaze, která již byla hodně prošlapaná a popraskaná. Sice příliš nekoresponduje s ostatní dlažbou v kostele, měla být pouze přechodným řešením. V předsíni už ale zůstala natrvalo.

²¹⁵ V současné době zde na stěnách najdeme zavěšeny informační a dekorační nástěnky.

²¹⁶ Mříž byla ukována roku 2009. Hlavní dveře jsou staré víc než padesát let. Srov. FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Kronika farnosti Běhařovice 1950 do současnosti*, rok 2007-2009, nestránkováno.

²¹⁷ Boční vchod se používá v současnosti jen při zvláštních příležitostech, kdy je kostel zcela naplněný. Dveře pak napomáhají nejen k jednoduššímu vstupu a výstupu z budovy, ale i k ventilaci vzduchu v kostele.

²¹⁸Vitráže v kostele jsou z roku 1884. Skleněné výplně od zasklení naštěstí neprošly prakticky žádným velkým poničením a nebyly ještě nikdy obnovovány. Opravovaly se jen lokální části o rozměrech maximálně 30 cm² například roku 1946 při poškození střelbou během druhé světové války. Popsáno v historii kostela v první polovině 20. století.

oblouk. Ten byl až do konce 19. století vymalován rostlinnými motivy a s nápisem. Dnes je vymalován okrově, stejně jako loď.²¹⁹

Presbytář je polygonálního půdorysu o délce 10 metrů a šířce 6,5 metru. Prostor má kombinované klenutí sestávající z renesanční valené klenby a paprscité gotické klenby bez žeber v závěru presbytáře. Dochoval se zde vzácný renesanční kazetový strop s iluzorními malbami, které opticky dotvářejí architektonické řešení prostoru. Vzhledem k jejich významnosti je o těchto malbách samostatně pojednáno v následujících podkapitolách.

Jak již bylo zmíněno, ve východní části presbytáře jsou prolomena celkem tři hrotitá okna. Boční gotická okna jsou původní z konce 16. století, opět zdobená barevnými vitrážemi s dekorativním vzorem jako v lodi. Okenní otvory jsou však trochu menší než podloubnější okna v lodi. Pod prostorem pod okny v kněžišti je proto více místa, které vyplňují fresky.²²⁰ Hlavní vitrážové okno, prolomené ve východní ose presbytáře, je zdobeno vitráží kombinovanou malbou na skle. Vyobrazuje Nejsvětější Trojici. Do kostela bylo vybouráno po vzoru všech ostatních oken až roku 1894. I když je okno ze všech nejširší a jako jediné vyobrazuje figurální motiv, na první pohled není patrné, že se jedná o napodobeninu.²²¹ Konkrétně můžeme na obraze vidět ukřižovaného Krista, podpíraného Bohem Otcem s Duchem svatým v podobě holubice nad nimi. U nohou Ukřižovaného klečí z každé strany dva andělé. Celý výjev zkrášlují květiny vymalované na okrajích okna a ve spodní části erby patronů kostela. Vymalování presbytáře je laděno především do modrých a hnědých odstínů, na což navazuje i výrazně modré pozadí vitráže.

Celkově ale interiér kněžiště působí oproti lodi tmavým dojmem. K prosvětlení celého prostoru kostela napomohlo nejen vybavení, ale i světlá mramorová dlažba, která je položena na podlaze v lodi i v presbytáři tak, že prostor v kněžišti je v centrální části pod oltářem a svatostánkem vyvýšen třemi stupínky.

Po levé a pravé straně presbytáře najdeme malé obdélné dveře s původním kamenným ostěním vedoucí do přilehlých zákristí – stará na jižní straně a nová na straně severní. Dnes se využívá zákristie ze severní strany, která je větší než na protilehlé straně, díky ztenčení mohutného zdiva v minulých letech za působení faráře Josefa Fialy. Prostor z jižní strany nyní slouží jako technická místnost.²²² Zákristie jsou zaklenuty valenou a klášterní klenbou.

---

²¹⁹ Výmalba vítězného oblouku byla přemalována ještě před rokem 1884. Znění nápisu na oblouku není možno z dochovaných fotografií vyčíst. Doloženo v. *Spisový archiv historických fotografií NPÚ v Brně, Běhařovice – Farní kostel Nejsvětější Trojice, M/1–17/192.*

²²⁰ O freskách podrobně v následující podkapitole věnované malbám.

²²¹ Zajímavostí je, že právě toto nejmladší okno v kostele je nejvíce poškozeno a potřebuje nové olovené kolejničky.

²²² Je zde hlavní rozvaděč elektřiny, zařízení na ovládání zvonů a podobně.

Nad oběma je v prvním patře vybudovaná oratoř, ze které lze vidět do presbytáře čtyřmi okny z každé strany. Sdružená okna jsou malá, obdélného tvaru, oddělená od sebe sloupky.²²³ Oratoře se v současnosti využívají jen jako skladiště a nejsou běžně přístupné.²²⁴ Do zákristií je možno vstoupit i z vnější strany budovy. Každá má svůj vlastní vchod v přední části kostela. Vchod do staré zákristie je navíc propojen se vstupem na oratoř. Ze severní strany jsou prolomeny dvoje dveře. Jedny mají samostatný vchod do zákristie a o druhé se dělí na vstup do horní části na oratoř a dolů do krypty pod presbytářem, které je věnována jedna z následujících podkapitol. Kamenná šnekovitá schodiště do horních částí i do krypty jsou velmi úzká a jen málo osvětlená pomocí nepatrných světlíků vybouraných ve zdi.

O západní průčelí lodi se opírá kruchta. Je vystavěna nad hlavním vstupem do kostela a zaujímá prostor nad zpovědními místnostmi v zadní části lodi.²²⁵ Kruchta je nesena celkem deseti toskánskými sloupy a podklenuta sledem křížových kleneb s vytaženými hranami. Klenební patky jsou vyznačeny kamennými florentskými konzolami. Boční části trojkřídlé kruchty jsou předsazeny a zasahují hlouběji do lodi kostela. Původní renesanční kamenné sloupy podírající kruchtu mají hladký povrch s jednoduchou hlavicí a patkou. Od počátku se udržují v přirozeném vzhledu bez jakéhokoliv barevného nátěru.²²⁶ Kamenné jsou i dvě okrasné římsy, jež esteticky doplňují bílou štukovou výzdobu na čelní straně poprsné kruchty. Na kůr se původně vcházelo dřevěným schodištěm, které bylo umístěno v místě současné zpovědní místnosti. Nyní se tam dostaneme západním vchodem přes věž kostela, jenž původně sloužil jen pro vstup do věže.

2.4 Výzdoba interiéru: Malby v presbytáři

Mezi nejvýznamnější výzdobu kostela Nejsvětější Trojice v Běhařovicích patří vymalování všech stěn včetně stropu v presbytáři. Najdeme zde dekorativní geometrizující malby, ale i figurativní motivy. Původní renesanční fresková výmalba z 16. století ale byla již v minulosti několikrát upravována a prošla mnohými restaurátorskými pracemi. Do podoby, kterou známe dnes, byl interiér v baroku vymalován Josefem Winterhalterem, který zřejmě zrestauroval a dotvořil původní temperovou fresku. Navíc je autorem dvou fresek pod okny presbytáře.

---

²²³ Protože v současnosti nejsou oratoře běžně přístupné, okna byla zabedněna a jsou v nich umístěny světlomety, které osvětlují prostor presbytáře.

²²⁴ Uskladňuje se zde betlém a podobné drobné předměty, jako například barokní lampy a korouhve, které se používají jen příležitostně.

²²⁵ Zpovědní místnosti byly přestavěny z dřevěných příček. Každá má svá okna a dveře. Uvnitř jsou umístěny barokní zpovědnice.

²²⁶ Sloupy prošly jen drobnými retušemi. Popsáno v minulé kapitole při poslední opravě.

2.4.1 Historie maleb

Malby v presbytáři byly v minulosti několikrát restaurovány. Veškerý popis těchto prací byl úmyslně vyčleněn ze stavebně historického popisu kostela a je mu podrobně věnována pozornost až na následujících stranách. Hlavním důvodem byla přehlednost textu, aby bylo zřejmé, jak se podoba maleb měnila v průběhu dějin. Není totiž pravidlem, že by restaurování maleb vždy souviselo s ostatními opravami na kostele.

Restaurování maleb roku 1884 a následné opravy až do první poloviny 20. století

Ne všechny restaurátorské práce provedené v minulosti v presbytáři byly stejně zdařilé. K těm nejméně povedeným patřila obnova maleb na konci 19. století. Fresky byly v té době již značně poškozené. Při jejich obnově roku 1884 si ale malíř práci výrazně zjednodušil a došlo k velkým škodám. Malíř totiž nejvíce poškozené části jednoduše zatřel. Jednalo se o dva namalované stojící mramorové anděly, kteří drželi obraz Nejsvětější Trojice. Vedle nich byly původně Josefem Wintelhalterem vymalovány velké antické vázy plné květin.²²⁷ Štukové kazety na stropě presbytáře byly zahlazeny do roviny a malby zatřeny. Nelze nezmínit, že výmalba lodi kostela utrpěla ztrátu podobným způsobem, protože přišla o dosavadní původní renesanční výzdobu, jež se nám dochovala už jen v presbytáři. Naštěstí nátěr překrývající zašlé malby v kněžišti nebyl příliš kvalitní a začal do roku opadávat. To ale nepůsobilo zrovna nejlépe, proto se tehdejší farář Josef Škarda rozhodl, že nechá malbu roku 1902 znovu zrestaurovat. Nejprve ale musel být z maleb odstraněn veškerý nátěr provedený roku 1884, což se podařilo jen v čelní části presbytáře. Vzhledem k náročnosti odstraňování této vrstvy už však k dalším opravám původní výmalby nedošlo a malba se dostala jen do podobného stavu, v jakém byla před rokem 1884.

I přes pokus navrátit freskovou výzdobu do původního stavu roku 1902 nebyl farář Jan Škarda spokojen s žádnými dosavadními restaurátorskými pracemi, které od roku 1884 probíhaly v interiéru kostela, především v presbytáři na štukové výzdobě, kde původní kazety zůstaly od roku 1884 zahlazené nánosy omítky. Hledal tedy vhodného malíře, který by dokázal vrátit presbytáři jeho tvář a obnovit původní renesanční a barokní výmalbu.²²⁸ Celého úkolu se nakonec ujal malíř Josef Linhart, kterému se podařilo fresky velmi pěkně obnovit.²²⁹

---

²²⁷ Obnovu prováděl malíř I. Altaner z Dolních Kounic u Brna. Jeho práce je v kronice zaznamenána jako značně nepovedená a předražená. Dva obrazy v presbytáři od Josefa Winterhaltera naštěstí nebylo třeba opravovat. Též doloženo v: *Diecézní archiv Biskupství brněnského v Rajhradě, Běhařovice, oprava kostelní malby, inv. č. 651/B222.*

²²⁸ Farář si povolal na návrh malby malíře J. Malého, který vypracoval přesný návrh malby, jež měla co nejvíce zachovat původní výzdobu. Bylo ale třeba schválení a biskupství proto stanovilo komisi, která tento návrh

Je škoda, že se nepodařilo zrestaurovat i dvě vzácné fresky v presbytáři znázorňující sv. Maří Magdalénu a Milosrdného Samaritána od malíře Josefa Winterhaltera, zničené během oprav roku 1884. Na obou obrazech byl tmavý nános barvy. Po odborném pokusu odstranit tuto tmavou a zaprášenou vrstvu však došlo i ke smytí původní malby. Vzhledem k této skutečnosti umělecká komise rozhodla, aby fresky zůstaly v sepiových a okrových barvách ve stavu, v němž se nám dochovaly do současnosti.

Poslední malířskou úpravou provedenou roku 1912, byla alespoň částečná oprava štukové výzdoby na stropě v lodi kostela. Pro náročnost a rozsah práce ani tento rok sice nedošlo k obnovení štukových kazet, které při poslední rekonstrukci zedníci zahladili a olíčili, ale byla obnovena alespoň žebrová klenba lodi. Štuková výzdoba žeber získala opět svoji dřívější krásu.²³⁰

Restaurátorské práce v druhé polovině 20. století

Další obnova maleb v presbytáři se konala až po více než šedesáti letech a byla spojena s generální opravou kostela roku 1975, kdy se farář Josef Fiala rozhodl výmalbu barevně zvýraznit. Na rozdíl od poslední opravy tentokrát nedošlo k restaurování Winterhalterových vzácných fresek pod okny v presbytáři – Milosrdného Samaritána a Maří Magdalény, které Ústav pro památkovou péči v Brně již nedovolil. Po přezkoumání bylo vyhodnoceno, že fresky se nacházejí ve velmi špatném stavu a při opravě by mohly být ještě více poškozeny. Důležitým faktorem při rozhodování byla též skutečnost, že se nedochovala žádná fotodokumentace zaznamenávající, jak Winterhalterovy fresky vypadaly před opravou koncem 19. století, podle níž by bylo možné obrazy případně domalovat. Malíři tedy obnovili jen malbu jejich okrasných rámců a samotné okrové fresky v kostele zůstaly nedotčeny.²³¹ Dále na štukové výzdobě v presbytáři i v lodi měly být původně plátkovým zlatem vyzlaceny

---

nakonec zamítla a nechala vypracovat jiný. Náklady na opravu se podařilo nakonec získat ze státních prostředků. Doloženo tamtéž.

²²⁹ Malíř vypracoval důkladný návrh založený na opravě původní výmalby s drobnými přidanými prvky. Na některých místech byla totiž renesanční freska tak poškozená, že nešlo poznat, jak malba v daném místě skutečně původně vypadala. Zde obraz dokončoval v původním stylu. V jiných částech zase při minulé rekonstrukci malbu neodborně zrestaurovali, a proto tam bylo třeba vše odstranit a nově opravit. Především musely být seškrabány nánosy na štukových kazetách na stropě presbytáře a pak znovu namalován původní dekorativní vzor.

²³⁰ Z žeber musely být seškrabány nánosy malty a následně vše dotmeleno sádkou tam, kde došlo k poškození.

²³¹ Po dohodě s Biskupstvím brněnským a Národním památkovým ústavem v Brně provedli restaurátorské práce malíři Uměleckých řemesel v Brně Miloslav Burian a Oldřich Bárta. Podle dokumentů archivovaných v památkovém úřadě v Brně na celou věc dohlížel Dr. Paukert z památkové péče. Co se týkalo dvou okrových fresek, nepodařenou opravu z roku 1884 již řešil malíř Linhart před šedesáti lety. Při probíhající opravě se též přihlédl k tomu, že ani malíř Linhart, který začátkem 20. století odvedl vynikající práci, do smytých fresek dále nezasahoval, aby byla zachována co nejvíce původní podoba obrazů. Doloženo v: *Státní památkový úřad pro Moravu a Slezsko v Brně, Běhařovice – obrazy Winterhalterovy, BĚH/1.*

kuličky a podélné proužky. Ale vzhledem k vysokému finančnímu rozpočtu na tuto úpravu bylo vše nakonec provedeno jen žlutou a okrovou barvou. Celkový výsledek byl ale odborníky hodnocen jako velmi zdařilý a spokojenost projeví i místní věřící. Malby působily jasně a svěže. Restaurování začalo v září roku 1975 a s malou přestávkou v období Vánoc trvalo až do února příštího roku.²³²

Oprava fresek roku 2012

Vzhledem k náročnosti oprav se restaurování maleb v kněžišti farnost co nejvíce vyhýbala. Renesanční a barokní iluzorní malby v presbytáři po mnohých opravách na kostele přišly znovu na řadu téměř po třiceti letech, kdy už bylo zapotřebí je znovu oživit. Jednalo se především o zvýraznění fresek v přední části za svatostánkem a dále o retušování v místech, kde byla při výměně elektriky narušena omítka. Tyto doposud poslední restaurátorské práce byly provedeny tradičním postupem zahrnujícím očištění, zatmelení a obnovení štukových prvků a maleb. Ani tentokrát se restaurátorské práce netýkaly bočních obrazů pod okny.²³³

2.4.2 Současná podoba maleb

Nejstarší malby v kostele se nacházejí na dochovaném renesančním geometrizujícím kazetovém stropě na valené klenbě presbytáře. Šesticípé kazety, jež jsou hojně zdobeny štukovou výzdobou, jsou dekorativně vymalovány ve světle modrých barvách v kombinaci s okrovými odstíny. Štukové rozetky jsou bílé. Stejná výzdoba se původně až do konce

---

²³² Protože se při opravách předpokládalo, že cena restaurování maleb v presbytáři by byla vysoká, nechtěla farnost do opravy původně vůbec investovat. Celková částka za restaurování fresek se nakonec vyšplhala na více než padesát tisíc korun, což bylo více než plánovaný rozpočet. Ovšem v porovnání s celkovými výdaji na celou opravu kostela se jednalo o přijatelnou částku a farnost se ani nezadlužila. Oprava fresek byla plně hrazena ze soukromých darů věřících. Srov. FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Pamětní kniha farnosti Běhařovice od roku 1778 do současnosti*, nestránkovaná část.

Zajímavostí je, že malíři práci těsně před vánočními svátky přerušili a pokračovali po Novém roce. V té době z kostela farníci úplně odklidili lešení, aby byl kostel na svátky čistý a prázdný a bohoslužby mohly být slouženy normálním způsobem na obětním stole v kněžišti. Dokonce ženy stihly presbytář vyzdobit vánočními stromky. Lešení bylo čtyřpatrové a zaplňovalo úplně celý prostor presbytáře. Jeho případné odstranění na svátky malíři předem zakázali, protože rozložení a stavění tak složitého lešení byl náročný proces a mohlo by dojít k poškození maleb. Navíc si na něm nechali barvy a pomůcky k dokončení prací. Přesto k němu farníci přistoupili. Než se malíři vrátili, připravili farníci lešení do původního stavu bez jakéhokoliv poškození omítek a maleb, aniž by umělci něco poznali. Na dobrovolnické práce mužů z farnosti během celých oprav, především na náročné stavění lešení, dohlížel kostelní hospodář Alois Janíček z Běhařovic.

²³³ Po doporučení Biskupstvím brněnským a dohledem Národního památkového ústavu v Brně práce provedl malíř Pavel Kobylka z Prahy s kolegyní Ivanou Příbylovou. Wintelharterovy fresky Milosrdný Samaritán a Žena hříšnice zůstaly ze stejných důvodů jako v roce 1975 neopraveny. Na opravě se finančně podílelo Ministerstvo kultury a městys Běhařovice. Nejvíce přispěli běhařovičtí farníci. Srov. FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Pamětní kniha farnosti Běhařovice od roku 1778 do současnosti*, nestránkovaná část. Doloženo v: Státní památkový úřad pro Moravu a Slezsko v Brně: Běhařovice – obrazy Wintelhalterovy, BĚH/1.

19. století nacházela i na celém stropě lodi kostela, kde pak došlo k zmíněnému zahlazení původních prvků, a od té doby již kostel není celý v modrých barvách, ale loď se ladí do okrova, s úmyslem zvýraznit kněžiště.

Stěny presbytáře jsou hojně vymalovány již zmiňovanými Winterhalterovými iluzorními malbami, které jsou velmi plastické a opticky mění reálný tvar presbytáře. Freska vyobrazuje šest sloupů se zdobnými korintskými hlavicemi, podpírajících klenbu stropu. Malba je provedena tak, že při pohledu z lodi se jeví jako by měl kostel v přední části kruhovou apsidu, což je jen optický klam. Ve skutečnosti je závěr kněžiště sklenut na způsob konchy o třech sférických kapiích, navzájem dělených zdůrazněnými pásy.

Velmi plastické jsou i malby vyobrazující bílé mramorové sochy andělů s emotivním výrazem ve tváři. Nejvýraznější jsou především dvě přímo v průčelí souměrně umístěné pod prostředním oknem kněžiště. Další andělské sochy jsou ale vymalovány i na stropě presbytáře ve volných polích mezi žebry ozdobenými štukem. Na bocích kněžiště, vedle dveří vedoucích do zákristií, najdeme vyobrazené dvě niky, ve kterých se nachází plastické malby opět bílých mramorových soch sv. Petra po levé straně a sv. Pavla napravo.

Celá původně renesanční výmalba je velmi plastická a opticky dotváří i štukovou výzdobu. Lze tedy jen obtížně z lodi kostela rozeznat, kde jsou stěny a strop vyzdobeny štukatérskými prvky a kde se jedná jen o iluzi. Jak již bylo zmíněno při popisu oprav koncem 19. století, freska měla v čelní části presbytáře původně jinou podobu. Namalované sochy andělů původně držely v rukou obraz Nejsvětější Trojice, a navíc byly hlavní součástí malby dvě velké květinové mísy.²³⁴ Dnes je v místech, kde drželi andělé obraz, umístěný svatostánek, který tak koresponduje s malbou v pozadí. Vyobrazení Nejsvětější Trojice se z kostela neztratilo, ale přesunulo se v podobě vitráže na hlavní okno kostela v čele presbytáře.

Víme, že Wintelhalter svými malbami navázal na původní renesanční výzdobu, kterou dotvořil. Výjimkou jsou zmíněné obrazy, o kterých víme, že jsou čistě jen jeho dílem – Milosrdný Samaritán a Maří Magdaléna. Výjevy jsou však dnes jen stěží rozpoznatelné a z dálky působí jen jako dvě okrové plochy pod bočními okny presbytáře. Siluety postav je možné pozorovat jen z bezprostřední blízkosti, přesto patří k nejcennějším malbám v kostele.

---

²³⁴ Květinové mísy byly opět namalované realisticky tak, aby z dálky vypadaly jako skutečné. Byly naplněné pestřými květinami. Srov. fotografie uložené na farním úřadě v Běhařovicích.

2.5 Vybavení kostela

I když má budova zachovaný téměř původní vzhled, její nynější vybavení souvisí s liturgickou obnovou po II. vatikánském koncilu, kdy byl kostel kompletně nově zařízen. Toto vybavení navržené Viktorem Dohnalem, jež se do kostela dostalo v druhé polovině 20. století, tu zůstalo dodnes. Navíc se běhařovický farář Josef Fiala v rámci liturgické obnovy řídil doporučením, aby v kostele nebyly nadbytečné věci. Zařízení kostela je tedy velmi jednoduché, aby prostor co nejvíce „dýchal“ a nebyl zatížen přebytnými předměty.

Presbytář a loď

V presbytáři najdeme jen tři komponenty. Zlatý svatostánek se symbolem eucharistie vyzařující paprsky, ozdobený zlatou korunou, umístěný pod vitrážové okno s Nejsvětější Trojicí tak, aby korespondoval s freskou v pozadí. Dále dominantní mramorový oltář umístěný na stupínku v centru kněžiště a sedes po pravé straně od obětního stolu. U stěny pod obrazy Milosrdného Samaritána a Maří Magdalény jsou příležitostně umísťovány dva menší stolky na květiny.²³⁵

K novodobému vybavení z druhé poloviny padesátých let 20. století patří ambon a dále dva oltáře před vítězným obloukem v lodi kostela. Jejich řešení je minimalistické. Na kvádrovém podstavci je položena dubová deska, za kterou jsou na pilířích umístěny bílé dřevěné sochy – Božského srdce na pravém bočním oltáři a Srdce Panny Marie za oltářem vlevo. Boční oltáře měly být původně holé, jen s deskou, což ale nebylo pro běhařovické farníky přijatelné. Proto k nim byly instalovány i zmiňované dřevěné sochy v životní velikosti, pořízené do kostela již roku 1912. Na levém oltáři je v současné době položena zlatá křtitelnice talířovitého tvaru, opět z období sedmdesátých let 20. století. K této výbavě patří ještě jednoduchý zlatý svícen umístěný u oltáře na druhé straně. Novodobou výzdobu lodi doplňují obrazy křížové cesty v jednoduchých zlatých rámech, namalované Jiřím Říhou.

V kostele najdeme i starší vybavení, které bylo původně po liturgické obnově z kostela odstraněno. Jednalo se hlavně o sochy, které však byly na přání farníků do kostela postupně vráceny.²³⁶ Nejstarší z nich jsou dřevěné sochy nadživotní velikosti Panny Marie Lurdské a svatého Josefa-pěstouna z roku 1890, které bývaly původně umístěny na novogotických

---

²³⁵ K mobiliáři patří malé židličky pro ministranty postavené u zdi vedle vchodu do zákristie. Umísťovány jsou v presbytáři však jen příležitostně.

²³⁶ Sochy nechal farář Josef Fiala přesunout na faru. Farníci však kostelní prostor s minimální výzdobou těžko přijímali, protože byli zvyklí na letitou přítomnost těchto soch v kostele. Navíc se na výzdobu pořízenou v 18. – 19. století, která měla být zcela odstraněna, farnost sama finančně skládala a nechtěla se tedy smířit s náhlým nevyužitím obtížně sehnanych soch.

bočních oltářích v přední části lodi.²³⁷ Dnes se sochy nalézají pod kůrem vedle zpovědních místností, na každé straně jedna. U levé stěny mezi okny uprostřed lodi je připevněn kříž s dřevěnou plastikou Krista se zlatými prvky, pocházející z první poloviny 18. století.²³⁸

Na protilehlé stěně lodi po obou stranách bočního vchodu najdeme zavěšeny dva nejstarší obrazy v kostele z období baroka od Josefa Winterhaltera. Po pravé straně je to obraz Piety. Je na něm vyobrazena Panna Maria v zářivě červeném rouchu s modrým pláštěm držící na klíně mrtvé tělo Kristovo, jehož levá ruka visí bezvládně k zemi. Pravou ruku drží postava anděla. Za hlavou Ježíšovou se nachází další anděl, který se dívá na trnovou korunu a hřeby položené na zemi. Druhým obrazem je Zpověď královny Žofie svatému Janu Nepomuckému. Vyobrazuje světce v kanovnickém oděvu, jak hledí k nebesům. Pravou rukou žehná královně klečící na schůdkách. Před ní je položena královská koruna a žezlo. Oba dva obrazy namalované roku 1792 jsou značně ztmavené, zarámované ve zlatém rámu.²³⁹

Nejvíce prostoru v lodi vyplňují lavice. Jedná se celkem o 26 dubových lavic seřazených ve dvou blocích. Jejich provedení ladí s ostatním zařízením pořízeným v druhé polovině 20. století. Několik původních barokních lavic se dnes nachází na kůru.²⁴⁰ Jinak nejdůležitějším vybavením kůru jsou již několikrát zmiňované varhany z roku 1907, které za dobu své existence prošly několika opravami a úpravami, ale přesto kostelu slouží spolehlivě už více než jedno století.²⁴¹

Pod kůrem je umístěna mramorová křtitelnice z 19. století, která sem byla přesunuta z přední části lodi po obnově vybavení v sedmdesátých letech, kdy ji nahradila nová. Najdeme zde i dvě barokní klekátká.

2.6 Věž kostela

V ose západního průčelí předstupuje před loď kostela čtyřhranná věž. Věž čtvercového půdorysu je vysoká 48 metrů. Celkem má šest pater, i když poslední podlaží má snížený strop. Patřům odpovídá i vnější členění věže zvýrazněné kamennými renesančními římsami v pískové barvě. Věž má celkem šest malých čtvercových oken vybudovaných v druhém a třetím patře a čtyři velká renesanční okna s kulatým obloukem v pátém patře. Každé okno

---

²³⁷ Tyto oltáře nechala farnost pořídit nové právě pro zmíněné sochy z roku 1890. Vyměněny byly za současné oltáře po liturgické obnově.

²³⁸ Kříž byl původně na faře. Svým jednoduchým provedením se zlatou bederní rouškou však zapadá k výbavě z 20. století, proto byl do kostela v sedmdesátých letech přinesen.

²³⁹ Jedná se o techniku olej na plátně. Restaurovány dosud nebyly.

²⁴⁰ Počet míst k sezení v kostele je celkem asi 300.

²⁴¹ Opravy varhan jsou popisovány v jednotlivých etapách spolu s opravami kostela. Nejdůležitější byla přestavba roku 1958. Poslední oprava se uskutečnila roku 2012.

směřuje na jednu světovou stranu a je možno z nich pozorovat celou otevřenou krajinu. O poschodí níž jsou namísto oken nainstalované věžní hodiny s měděnými ciferníky a zlatými hodinovými ručičkami. Na hranách věže jsou nepřehlédnutelné kamenné stavební kvádry, a především v horní části věže zdobí zdivo renesanční štuková výzdoba.

Ozdobou celého kostela je renesanční zdobený portál ve výšce prvního patra na severní straně věže, jehož součástí jsou tři kamenné erby pánů z Tavíkovice, kteří nechali kostel vystavět. První kamenná deska nese iniciály Jiřího Kristiána Teuffela z Gundersdorfu a další dvě patří zřejmě jeho manželkám. Tyto kamenné plastiky zároveň dosvědčují stáří budovy se zaznamenaným datem stavby 1596. Další dva erby jsou vestavěny do dvojbokého schodiště se zdobným zábradlím, ozdobeným renesančními okrasnými koulemi. Schodiště naléhá k věži ze západní strany a vede ke vstupu do věže, jež se nachází nezvykle v prvním patře, v úrovni kůru.²⁴² Vchod je společný pro varhaníka i zpěváky, kteří prostor navštěvují.

Ze zbývajících dvou stran jsou ke stěnám věže přistaveny dvě menší předsínky s arkádami, za nimiž se nacházejí z jižní a severní strany zmiňované vstupy vedoucí do věžní síně. U severního vstupu je ve zdi lodi zabudována kamenná pískovcová deska překrývající původní vchod do krypty s iniciálami zakladatele kostela Jiřího Kristiána Teuffela. Deska má obdélníkový tvar s profilovaným kruhem a rytým znakem ve středu. Na krajích si lze všimnout vyhloubenin od kovových úchytů. Ve spodní části jsou písmena „G C T Z G.“²⁴³

Věž má střechu jehlanovitého tvaru s mírně prolnutými liniemi se vztyčenou věžičkou²⁴⁴ šestiúhelníkového půdorysu zakončenou bání, z níž se vypíná zlatý kříž. Dřevěné bednění střechy je pokryto měděným plechem.

Všechna patra věže běhařovického kostela Nejsvětější Trojice jsou příležitostně přístupná veřejnosti.²⁴⁵ V posledním z nich jsou zavěšeny zvony. Přístup k nim je zajištěn šnekovitým kamenným schodištěm s prostornými náslapy. Poslední omítání vnitřní strany věže bylo před první světovou válkou. V omítce jsou vyryty zmíněné nápisy vojáků, kteří na věž vystupovali během obou světových válek kvůli výhledu do krajiny. I dnes návštěvníci věž kostela využívají k vyhlídkovým účelům. Lze dokonce vystoupit i do snížených prostorů v šestém podlaží nad zavěšenými zvony, kde se nacházejí vyhlídková okénka. Přístup je sem

---

²⁴² Schodiště má celkem čtrnáct kamenných schodů z každé strany, jižní a severní. Tři erby nad portálem jsou původní. Levý erb ve schodišti je replika za původní, již zničený.

²⁴³ Deska má rozměry 210 x 120 cm. Písmena znamenají: Georg, Cristian, Teufel z Gundersheimu. Opět popsáno dříve v opravách roku 1884.

²⁴⁴ Věžičku používali ke sledování krajiny vojáci v období světových válek, aby dohlédli do větší vzdálenosti. Dnes je již nepřístupná.

²⁴⁵ Věž je zpřístupněna v období velkých liturgických svátků a slavností městyse Běhařovice, kdy je možno vystoupit až do 5. patra k zavěšeným zvonům do vyhlídkových prostor.

však jen po úzkém dřevěném schodišti.²⁴⁶ Věžička ve střeše věže je nepřístupná.²⁴⁷ Je vhodné zmínit, že věž kostela je pro svou výšku a polohu v otevřené krajině i důležitým technickým bodem a je v současnosti využívána jako stanice pro různá technická zařízení.²⁴⁸

Nejdůležitějším vybavením věže jsou zvony zavěšené v pátém patře a věžní hodiny, jejichž skříň se nalézá o patro níže. Nejedná se však o jediné vybavení věže. Její prostory totiž v současnosti slouží k uschování některého původního vybavení kostela, které bylo v době liturgické reformy vyměněno za to nynější. Nejhodnotnější je barokní kazatelna, která se v kostele Nejsvětější Trojice od šedesátých let 20. století přestala využívat, neboť se nehodila k nově navrženému zařízení. Protože ale kazatelna z roku 1700 byla ještě v dobrém stavu, nedošlo k jejímu odnesení z kostela a je uskladněna ve věži těsně před vchodem na kůr. Barokní kazatelna je dřevěná s vyřezávaným baldachýnem. Je zdobená mramorováním s pozlacenými řezbami.²⁴⁹ Mezi další památky z období baroka, které se nacházejí v prostorách věže, patří například i mnohé obrazy. Nejstarší jsou dva značně ztmavlé obrazy ve zlatých rámech z roku 1792 od Josefa Wintelhaltera mladšího. První z nich – obraz svatého Petra z Alkantary, vyobrazuje postavu světce v řeholním oděvu, jak se modlí u kříže. Druhý představuje svatou Maří Magdalénu. Modlící se postava oděná v modrozeleném rouchu je vyobrazena ve skalnatém prostředí s lebkou v ruce.²⁵⁰ Obrazy byly dříve zavěšeny po levé straně lodi ve střední části naproti Pietě a Zpovědi královny Žofie.²⁵¹

2.6.1 Zvony

V kostelní věži jsou zavěšeny celkem čtyři zvony. Stáří dvou sahá až k počátku historie kostela, novější byly ulity v devadesátých letech 20. století. Farní kroniky uvádějí, že již v 17. století měl kostel čtyři zvony. Dva z nich ale byly na začátku 19. století zrekvírovány.²⁵²

---

²⁴⁶ Věž je přístupná především o obecních a farních slavnostech, dále také při velkých církevních slavnostech a svátcích. Do vyhlídkového prostoru se však vystupuje jen výjimečně kvůli obtížným přístupovým podmínkám.

²⁴⁷ Do nejvyšších částí lze vylézt jen po dřevěném žebříku. Navštěvuje se zcela ojedinelé.

²⁴⁸ Ve střeše věže jsou instalovány vysílače a snímače různého druhu. Zvenčí jsou tato zařízení nezahlednutelná a neruší tak exteriér památky.

²⁴⁹ Jedná se především o rostlinné dekorační motivy a vyřezávanou drapérii zlacenou plátkovým zlatem.

²⁵⁰ Oba obrazy jsou namalované olejem na plátně. Jsou již značně poškozené, tmavé a po celém povrchu zkrakelované.

²⁵¹ Obrazy nechal z interiéru kostela odstranit farář Josef Fiala po změně vybavení po liturgické obnově v 70. letech 20. století. Obrazy byly nejprve přeneseny na faru a odtud se postupně na přání farníků vrátily do kostela alespoň do prostor kůru.

²⁵² Zvony byly vydány na válečné účely Napoleonských válek roku 1810. Bližší specifikaci těchto dvou zvonů prameny neuvádějí.

Nejstarší renesanční zvon z 16. století má na sobě majuskulní latinský nápis dosvědčující autorství s reliéfem ukřižovaného Krista. Nápis je tohoto znění: „*GEORG CHRISTIAN TEUFEL LIBBARO IN GUNDESRDORF SEREN ISSIMI MATHIAE ARCEI DUCIS AUSTRIAE CIBICULARIUS OPPIDUM HOC TEMLO IN PLOMTURRIM CAMPANA NOC DECORANA AD.CONVOCCANDUM IN REM DIVINAM POPULUM AERI SONUM VOCCE OPUS DUARUM MILLUM LIBRARUM CONFLARI NICCOL. Elevari IUSSITTRINUS VERO IPSE.....ES CLANGORE TINNTUS PULSU EXPLORAVIT ANNO CHRISTI MCXCVI GIRZIK KONWARZ MISTR V. GIHLAWIE.*“²⁵³ O tom, že se jedná o jednu z nejstarších součástí stavby, svědčí přesná datace: „Anno Christi MDXCVI.“²⁵⁴ Zvon věnovaný Jiřím Kristiánem Teuffelem váží 1120 kg.

Druhý zvon je o něco menší a mladší – z roku 1631.²⁵⁵ I on má na sobě majuskulní latinský nápis a reliéf svatých Petra, Pavla, Ondřeje a Mikuláše. Mezi nimi jsou okřídlené hlavičky andílků. Na druhé straně pláště je reliéf Ukřižovaného s Marií a Janem. Pod figurálním motivem je navíc pás s vavřínovým věncem s akantem a vegetativním ornamentem pod ním.²⁵⁶ Zvon věnoval kostelu Ondřej z Ostešova – pán z Tavíkovíc. Váží 672 kg a je laděn do tónu „A1“. V současnosti je to nejvyužívanější zvon ve věži.²⁵⁷

Třetí a čtvrtý zvon nechala farnost ulít v letech 1990-1991 jako náhradu za chybějící dva původní renesanční zvony. První z nich – sv. Anežky, je se svou váhou 1300 kg největším zvonem. Je na něm nápis: „*Svatá Anežko, oroduj za nás.*“ Uprostřed je reliéf vyobrazující světici. Zvoní tónem „Es“. Druhý, menší zvon, váží 380 kilo a je zasvěcený svatému Josefu. Je laděný do tónu „B“. Oba zvony zdobí dva pásy rostlinných ornamentů.²⁵⁸

Všechny zvony jsou instalovány ve čtvrtém patře věže, tedy ve vyhlídkovém prostoru ve výšce cca 25 m. Jejich zvuk je libě sladěn a všechny se plně využívají. Při dobrých atmosférických podmínkách je z vysoké věže kostela zvonění slyšitelné ve všech vesnicích patřících do farnosti.

---

²⁵³ Český překlad nápisu zní: Jiří Christian svobodný pán z Gundersdorfu, komoří Nejjasnějšího arcivévody Rakouského Matyáše, městečko tímto chrámem, chrám věží, věž zvonem chtěje ozdobiti, dal toto kovozvučné dílo 2 tisíc liber ku svolávání lidu na bohoslužby ulíti a zde vyzvednouti. Poprvé úderem vydal zvuk léta Kristova 1596. – Jiřík Konvář v městě Jihlavě.

²⁵⁴ Tedy 1596. Zvon byl ukovaný mistrem Jiříkem Konvářem z Jihlavy.

²⁵⁵ První zvon má rozměry 111 x 125 cm. Druhý 92 x 90 cm.

²⁵⁶ Nápis je nečitelný. Rozpoznatelný je jen letopočet 1631 (arabské číslice). Zvon je zavěšený v nepřístupné výšce, proto lze jen těžko určit, co je na něm přesně vyraženo.

²⁵⁷ Mimo zvonění k bohoslužbě se jím třikrát denně v 5, 12 a 18 hodin zvoní klekání.

²⁵⁸ Zvony nechal farář Josef Fiala ulít v Brodce u Přerova v dílně paní Dytrychové. Slavnostní svěcení se konalo 19. května 1991. Světitel byl biskupský vikář Ludvík Horký. FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Kronika farnosti Běhařovice 1950 do současnosti*, rok 1991, nestránkováno.

2.7 Kostelní krypta

Hrobka pod kostelem byla vybudována pod presbytářem koncem 16. století a měla sloužit jako místo posledního odpočinku pánů z Tavíkovíc, kteří byli do té doby pohřbíváni v hrobce kostela Všech svatých v Přeskačích.²⁵⁹ Běhařovická krypta je menších rozměrů, zabírá asi polovinu prostoru presbytáře nad ní. Je zaklenuta valenou klenbou, na zemi je kamenná dlažba. Její přesná historie je pro nás však z větší části neznámá. Kdo přesně v ní byl pohřben do začátku 20. století, nevíme, protože dostupné prameny o této skutečnosti mlčí. Víme ale, že prošla dvěma zásadními stavebními úpravami.

První z nich je zaznamenána ve farní kronice a došlo k ní při opravách kostela roku 1884. Původní vchod do hrobky se nacházel v lodi kostela před presbytářem. Byl přikrytý kamennou deskou s iniciálami pána z Tavíkovíc a letopočtem dosvědčujícím stáří krypty 1596. Tento vchod byl však koncem 19. století zcela zazděn a hrobka se stala nepřístupnou. Problémem bylo, že při opravách podmokajícího kostela zedníci ucpali větrací průduchy podél soklu kostela a v hrobce přestala fungovat přirozená ventilace vzduchu. Z nejstarší farní kroniky jen víme, že brzy nato musela farnost řešit potíže s tím spojené. Lze tedy z těchto informací předpokládat, že do té doby zde byl někdo skutečně pohřbený.

Jisté ale je, že začátkem 20. století, kdy nechal do hrobky Pavel Huyn vybudovat nový vchod ze severní strany kostela vedle zákristie, byla již krypta prázdná. Po této úpravě se prostory hrobky staly posledním místem odpočinku pro dva členy rodiny Goldschmidtů, posledních pánů z Tavíkovíc. První byl roku 1927 do hrobky pohřben Leo Goldschmidt.²⁶⁰ Po něm následovala jeho matka Daisy Goldschmidtová.²⁶¹ Jeho bratři a otec Robert Goldschmidt,²⁶² jeden z nejvýznamnějších majitelů tavíkovického panství, už do rodinné

---

²⁵⁹ Přeskačská krypta je dnes zcela nepřístupná. Totožnost ani počet pohřbených osob neznáme.

²⁶⁰ Leo Goldschmidt byl synem majitele velkostatku v Tavíkovících Roberta Goldschmidta. Narodil se 5. 11. 1904 a zemřel 3. 6. 1927 při autonehodě u Křepic. U Rešic, kde bylo jeho oblíbené místo, nechal jeho otec na památku vystavět dolmen, na kterém je vyraženo datum úmrtí. Srov. VEČEŘA Petr, *Tavíkovice 650 let*, od s. 23. Doloženo v: *Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv ve Znojmě*, Archiv obce Tavíkovice, Tav/1, 1889–1945.

²⁶¹ Daisy se narodila 29. 7. 1878 a zemřela 18. 8. 1941. Spolu se svým mužem vychovala šest synů. Mimo Lea, který zemřel při autonehodě, všichni zemřeli v zahraničí, kam odcestovali před válkou z politických důvodů. Srov. tamtéž. Též *Věstník Ústředny jednoty řepařů československých*, roč. XIV., únor 1993.

²⁶² Robert Goldschmidt se narodil 10. června roku 1868. Panství v Tavíkovících zdědil roku 1898. Hrabě Robert byl velmi podnikavý a pokrokový. Přestavěl zdejší zámek do pseudorenesančního slohu. Koupil velkostatek v sousedních Horních Kounicích s veškerými polnostmi a barokní zámek v blízkých Tulešicích. V Tavíkovících se mu podařilo nejprve vybudovat vlastní lihovar, drožďárnu a škrobárnu. Roku 1924 zde založil cukrovar. Goldschmidtovy továrny byly plně soběstačné a dobře prosperovaly, protože hrabě vlastnil velký počet polností, které produkovaly potřebné suroviny pro výrobu. Navíc nechal zmodernizovat a přestavět jeden z tavíkovických mlýnů – Nový mlýn, který sousedil s cukrovarem, pro výrobu elektrické energie, jež napájela celý tovární komplex. Díky tomuto novému hospodářskému systému, který vzbudil na okrese velkou pozornost,

hrobky pochování nebyli. Dvouvrstvé zacínované rakve stály v hrobce uloženy za sebou podélně kolem stěn.

Velká změna ale přišla v padesátých letech 20. století,²⁶³ kdy se mladý kaplan František Caha²⁶⁴ rozhodl kryptu využít prakticky pro umístění kotle ústředního topení na tuhá paliva. Farář Josef Otruba i věřící tuto myšlenku přivítali, a tak z hrobky rakve nechali vynést a přemístit do nového hrobu na běhařovickém hřbitově. Jeden z hlavních argumentů uvedených farářem Josefem Otrubou bylo: „*Hrobka je v jarních měsících dost vlhká a prosakuje do ní podzemní voda, a proto je k pochovávání stejně úplně nevhodná.*“²⁶⁵ V kryptě tedy nechal kaplan nainstalovat kotel na tuhá paliva s vyvedenými rozvody do podlahy v lodi kostela. Protože ale bylo navíc nutné řešit spalinové cesty, vystavěli z krypty zedníci nahoru přes zákristii obrovský komín, který čněl ze střechy nad presbytářem. Celá záležitost nebyla nikde zaznamenána a můžeme ji zpětně rekonstruovat jen z vyprávění pamětníků. To, že má kostel Nejsvětější Trojice v Běhařovicích komín, prošlo šetřením až koncem devadesátých let 19. století.²⁶⁶ Komín musel být zbořen a střecha byla zpět zakryta bobrovkou a uvedena do původního stavu.²⁶⁷

---

se staly Tavíkovice vesnicí, která ve svém rozvoji zdaleka přesahovala okolní obce. Vliv hraběte Goldschmidta se přirozeně odrazil i na životě celé běhařovské farnosti. Podporoval farní záležitosti ve všech směrech, zvláště byl neobyčejně štědrý při všech popisovaných opravách farního kostela. Brzy po smrti manželky Daisy byl hrabě z politických důvodů vystěhován. Nejprve přebýval v odlehle távíkovické hájovně, odkud pak byl v květnu roku 1942 deportován nejprve do Terezína a poté do koncentračního tábora Treblinka, kde byl v říjnu 1943 zavražděn. Jeho ostatky se do rodinné krypty již nedostaly. Srov. VEČEŘA Petr, *Tavíkovice 650 let*, 23 a dále. Doloženo v: *Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv ve Znojmě*, Archiv obce Tavíkovice, *Tav/1*, 1889–1945. Pro zajímavost: Vybrané úryvky z: *Věstník Ústředny jednoty řepařů československých*, roč. XIV., únor 1993.

²⁶³ Podle pamětníků se jednalo o rok 1954.

²⁶⁴ František Caha se narodil 2. 5. 1924 v Kameničce u Jihlavy. Byl vysvěcen roku 1949 v Brně a do Běhařovic nastoupil jako novokněz. I když zde byl jen kaplanem, zdravotní stav faráře Otruby už byl velmi vážný, proto prakticky přejímal sám všechny povinnosti a práce ve farnosti. V Běhařovicích sloužil celkem sedm let. Protože byl velmi aktivní, zvládl za tu dobu zde provést mnoho změn. Jako první vyslovil myšlenku vybudovat kostel v Tavíkovících, což se pak podařilo jeho nástupci. Činný byl především v pastorační sféře, kdy si získal velkou oblibu mezi věřícími, především u mládeže. Co se týkalo farního kostela, tak mimo úpravy kostelní krypty se mu podařilo zorganizovat několik důležitých úprav vztahujících se ke kostelu, kterých se vždy osobně zúčastňoval. Byla to například rozsáhlá úprava terénu kolem kostela, pořízení nového vybavení do kostela a instalace nové ocelové konstrukce ke zvonům a elektrické zvonění. V Běhařovicích zůstal do října 1956 a pak odešel do Moravské Nové Vsi u Břeclavi. František Caha se velmi zapsal do paměti věřících pro svou neobyčejně houževnatou a mírumilovnou povahu. Nevýhodou bylo, že některé kostelní úpravy prováděl bez úředního schválení a jakékoliv dokumentace. Zemřel náhle v březnu roku 2000 v Hostěradicích. Vybráno z: FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Pamětní kniha farnosti Běhařovice od roku 1778 do současnosti*, neustráňovaná část.

²⁶⁵ Zda podzemní voda tehdy představovala hygienický problém, dnes nelze posoudit. Názory odborníků se na tuto záležitost různí.

²⁶⁶ Archivováno v: *Spisový archiv pro Moravu NPÚ v Brně*, Kostel Nejsvětější Trojice Běhařovice B/66, 1971–2009.

²⁶⁷ Dodnes je vidět na střeše rozdíl v barvě pálené tašky.

Zpětné přestěhování pochovaných do krypty bylo však nemožné²⁶⁸ I když se tedy dodnes prostory hrobky využívají jako plynová kotelna a skladiště, nic to nemění na skutečnosti, že krypta s renesančními znaky byla vybudována společně s presbytářem koncem 16. století k účelu pohřbívání, a byla tak s jistotou skutečně využívána jako místo posledního odpočinku pro členy rodiny Goldschmidt.

2.8 Úprava prostranství kolem kostela

Prostor okolo kostela Nejsvětější Trojice je upraven jako park s přilehlou parkovací plochou. Zajímavostí je, že kolem této sakrální stavby nikdy v minulosti nebyl hřbitov, jak tomu bylo zvykem u následujících popisovaných kostelů. Ani Běhařovice však v tomto směru nebyly výjimkou. Přilehlý kostelní hřbitov však obklopoval původní kostel sv. Václava, který se nedochoval. Nový hřbitov u kostela Nejsvětější Trojice už vybudován nebyl, i když se o této možnosti uvažovalo.²⁶⁹

Současné podoby nabylo prostranství okolo kostela poprvé začátkem 50. let 20. století. Tehdy zorganizoval běhařovický kaplan František Caha úpravu prostranství kolem kostela, která nakonec trvala dva roky. Neupravený terén byl nejprve srovnán do roviny a kolem celého kostela byl vysázen park s nízkými listnatými i jehličnatými stromy, které nebránily výhledu na kostel. Z jihovýchodní strany navíc zedníci vystavěli nízký kamenný taras, který chránil půdu před sesuvy. Prostranství zde bylo dále otevřené do krajiny, ale ze severozápadu farníci vysázeli lipovou alej. Obnoveny byly všechny travnaté plochy a celé prostranství uzavíral nízký kovový plot s osázenými záhonky z vnější strany.²⁷⁰ Proběhla oprava všech cest ke kostelu, které byly nejprve srovnány, zpevněny a následně vysypány štěrkem.²⁷¹ Při příležitosti úprav přístupové cesty nechal farář vyměnit i prošlapanou a popraskanou dlažbu v chrámové předsíni a vyměnit dvojce vstupní dveře do předsíně z jižní i severní stany.²⁷²

---

²⁶⁸ Rodinný hrob pánů z Tavíkovíc se nachází v centrální části běhařovického hřbitova. Je zde pochován Leo Goldschmidt, Daisy Goldschmidtová a na náhrobní desce je vzpomenu i Robert Goldschmidt.

²⁶⁹ Původní hřbitov kolem kostela sv. Václava farnosti sloužil až do začátku 19. století. Protože se zde ale pochovávali farníci nejen z Běhařovic, ale od roku 1792 i z Tavíkovíc, přestal kapacitně vyhovovat. Jeho rozšíření v centru obce se jevílo jako krajně nevhodné. Starý hřbitov zrušen. Srov. VASILŮVÁ Ludmila, *Kostel Nejsvětější Trojice ve farnosti Běhařovice*, s. 64.

²⁷⁰ Původní plot z roku 1950 byl z pozinkovaného pletiva a kolem kostela vydržel bezmála patnáct let. Roku 1965 byl nově natřen a po dvou letech vyměněn za úplně nový. Ten už kolem prostranství zůstal až do současné úpravy prostoru, kdy byl zcela odstraněn.

²⁷¹ Během těchto úprav celého prostranství byl do kostela přiveden vodovod a elektrické osvětlení do presbytáře. FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Pamětní kniha farnosti Běhařovice od roku 1778 do současnosti*, s. 156.

²⁷² Návrh na nové dveře i jejich realizaci provedl Ing. Kříž z Prahy.

Okolí kostela je v současnosti stále upravováno ve stejném stylu, jak bylo navrženo před sedmdesáti lety, i když se změnami, které reagovaly na potřeby farníků. Vzhledem k tomu, že většina věřících do kostela Nejsvětější Trojice dojíždí autem z okolních vesnic, bylo třeba vybudovat parkovací plochu. Roku 2003 prošlo prostranství ze severní strany před vchodem do kostela další velkou úpravou, když zde bylo vyasfaltováno parkoviště s autobusovou zastávkou. Ze severní stany před kostelem v zachované původní lipové výsadbě z roku 1950 se dnes nachází dětské a sportovní hřiště.²⁷³ V jihovýchodní části prostranství je stále udržován park s nízkým okrasným stromovým a keří. Kolem celého kostela je zámkovou dlažbou vydlážděný chodník.²⁷⁴

Vzhledem k tomu, že Běhařovicím v současnosti chybí prostor na náměstí, kde by se mohli místní obyvatelé scházet, je park kolem kostela upraven a využíván právě k tomuto účelu. Vyasfaltovaná část navíc optimálně splňuje potřeby parkovacího prostoru během bohoslužeb. Díky osazenému stromoví má být také prostor pro všechny příjemným místem pohody a odpočinku. Park je koncipován a pečlivě upravován tak, aby ještě více vynikla krása a velikost farního kostela Nejsvětější Trojice.

---

²⁷³ Hřiště bylo vystavěno na náklady městyse Běhařovice. Lipová alej vede od hlavní cesty až k presbytáři kostela. MATOUŠEK František, *Pamětní kniha Běhařovice 1923 do současnosti*, s. 52.

²⁷⁴ Před zbudováním parkoviště stávaly během bohoslužeb automobily kolem všech cest vedoucích ke kostelu, což vedlo k blokování dopravy a k velkým potížím při vyjíždění. Navíc se naproti kostelu nachází Úřad městyse Běhařovice, který nemá vlastní parkoviště, proto je to nyní používáno i mimo čas bohoslužeb. Na celé současné úpravě prostranství se podílí městys Běhařovice.

3 Kostel sv. Jana Křtitele ve Višňovém

Druhou sakrální stavbou, které je věnována pozornost v této práci, je kostel sv. Jana Křtitele. Jedná se o malebný kostelík ve farnosti Višňové, která takřka sousedí s farností Běhařovice. Tato stavba sice nemá již původ v 16. století jako běhařovický kostel a jeho stavební historie byla více zasažena dobovými přestavbami, přesto ale v období renesance dostal kostel svůj nový vzhled, který se zachoval do dnešních dnů.

Vzhledem ke svému stáří, které sahá do období rané gotiky, má kostel za sebou bohatší historickou zkušenost. Stejně jako o kostele Nejsvětější Trojice se nám i o tomto kostele do 19. století dochovalo jen velmi málo zpráv. K nejdůležitějším zdrojům, ze kterých jsem vycházela, i zde patří farní kroniky doplněné archiváliemi a výpověďmi pamětníků.

3.1 Stručné dějiny višňovské farnosti

Městečko Višňové se nachází asi 15 km od Moravského Krumlova a 25 km od okresního města Znojma. Název obce se v průběhu dějin mírně měnil a z čeho přesně je současný název odvozen nemůžeme s jistotou tvrdit. Ještě v období před první světovou válkou se totiž používal název „Višňová“ a mohlo jít o odvozeninu od „Nová Výš“.²⁷⁵ V současnosti se ale historikové více kloní k tomu, že obec nese svoje pojmenování podle rozlehlého višňového sadu, jež byl v katastru obce vysázen.²⁷⁶

Městečko s čtvercovým náměstím a sedmi hlavními ulicemi dnes patří spíše k větším obcím na Znojemsku s bohatou historií.²⁷⁷ Nejstarší zpráva o něm je z roku 1234, kdy do

---

²⁷⁵ Pojmenování v ženském rodě „Višňová“ vzniklo zřejmě přechestěním německého „Wischenau“. Název je ještě v současnosti používán některými starousedlíky. Byl také často používán ještě i v některých starších publikacích vydaných do roku 1989 nebo na dobových fotografiích. Srov. JELÍNKOVÁ Marcela a kol., *Městys Višňové slovem i obrazem*, s. 4.

²⁷⁶ Název „Višňové“ je středního rodu. Již na renesančních náhrobcích v místním kostele můžeme najít právě toto označení ve středním rodě. Srov. HAŇÁK Vilém, *Vlastivěda moravská*, s. 327. V jakých místech se nacházel višňový sad, od kterého je pojmenování odvozeno, nevíme. Zřejmě zde byl již ve 14. století. Jisté je, že dnes po něm nenajdeme ani památku a nejsou již ani pamětníci. Srov. JEÍNKOVÁ Marcela, VANČUROVÁ Ivana, *450 let povýšení obce Višňové na městys*, s. 7.

²⁷⁷ Višňové má v současnosti cca 1100 obyvatel. Pro srovnání: Moravský Krumlov má 6000 obyvatel a okresní město Znojmo asi 35000. Přesné údaje možno ověřit na stránkách obce Višňové nebo na oficiálních stránkách českého statistického úřadu: www.visnove.cz/?page_id=237. (cit. 1. 2. 2017) a <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-see2a5tx8j>. (cit. 2. 2. 2019). Višňové bylo povýšeno na městys již roku 1529, kdy zdejší panství držel rod z Petrovce. Srov. BERAN Jiří, JELÍNKOVÁ Marcela, VANČUROVÁ Ivana, *450 let povýšení obce na Višňové na městys*, s. 7. Též ŠÍPEK Zdeněk, *750 let obce Višňové*, s. 17.

osady přichází rod Jana a Matouše z Višňového.²⁷⁸ Z dochovaných dobových dokumentů víme, že již ve 13. století zde byl kostel s farou obývanou farářem Ottem²⁷⁹ a po něm následoval plebán Jordán.²⁸⁰

Další zprávy o farnosti máme až z počátku 16. století. Jsou spojené s katolickým farářem Ondřejem.²⁸¹ Avšak pozdější zprávy z roku 1546 svědčí o tom, že v polovině 16. století, kdy višňovské panství spravoval rod z Petrovce a Zahrádeckých ze Zahrádek, byla farnost již vyznání evangelického. Byl to právě Jan Zahrádecký ze Zahrádek, který se zasloužil o současnou podobu kostela svatého Jana Křtitele.²⁸² On také do obce povolal početnou skupinu novokřtěnců, kteří dokázali využít teplého klimatu k založení prvních vinogradů.²⁸³ Ve Višňovém si vystavěli svůj společenský dům, který byl ale zcela vypálen císařskými vojsky. Ač byli novokřtění původními obyvateli Višňového kladně přijati pro svou mírnou povahu, pracovitost a značnou řemeslnou zručnost, v období náboženských nepokojů prožili ve Višňovém několik útoků a po roce 1620 museli nakonec uprchnout na Slovensko.²⁸⁴

Mimo novokřtěnců byli v 16. století ve Višňovém také čeští bratři, kteří spravovali zdejší farnost. Od šedesátých let byl na faře pastor Jan a po něm Matyáš Karnowsky, který současně spravoval i Horní Kounice.²⁸⁵ Kolem osmdesátých let byl višňovským pastorem Absolon z Višňového,²⁸⁶ který měl spory s místním držitelem panství. Posledním českobratrským duchovním byl Markus Chytraus, který o farnost pečoval kolem roku 1617. O přesném osudu českých bratří z Višňového nemáme dochované konkrétní zprávy, ale předpokládáme, že v období rekatolizace farnost opustili, a fara tak zůstala zcela opuštěná.

---

²⁷⁸ Rod Jana z Višňového vlastnil v osadě tvrz. Jeho jméno je pak uváděno i později na konsekrační listině kostela v Trstěnicích z roku 1253. Srov. JELÍNKOVÁ Marcela a kol., *Městys Višňové slovem i obrazem*, s. 4. WOLNY Gregor, *Kirchliche topografie*, sv. IV. s. 247. Dále HAŇÁK Vilém, *Vlastivěda moravská*, s. 327.

²⁷⁹ Vycházíme z důležité konsekrační listiny kostela v Trstěnicích, o níž je podrobněji pojednáno ve stavební historii kostela.

²⁸⁰ Zmínku o něm uvádí listina z báně višňovského kostela z roku 1825. Informace je zřejmě čerpána z původní nedochované farní kroniky.

²⁸¹ Pravověrný katolický farář Ondřej obýval faru ve Višňovém od roku 1506. Srov. WOLNY Gregor, *Kirchliche Topografie*. s. 247.

²⁸² Podrobněji v následující kapitole.

²⁸³ Novokřtění byli ve Višňovém v letech 1560-1622.

²⁸⁴ Sídlo novokřtěnců bylo vypáleno roku 1605, 1619 a konečně císařskými vojsky roku 1620. Mnozí z nich byli povražděni. Zbylí, uprchlí na Slovensko, si vytvořili stejnojmennou osadu „Višňové“ nedaleko od Žiliny. Zmínky o historii obce Višňové u Žiliny je možno zhlédnout na www.visnove.fara.sk.

²⁸⁵ Pastor Jan nastoupil na faru ve Višňovém kolem roku 1560. Jeho nástupce Matyáš zde sloužil od roku 1573. U místních farníků se zřejmě netěšil velké oblibě z důvodu vymáhání naturálních desátků. Mimo obce Horní Kounice, která je od Višňového daleko asi 8 km, se to týkalo také 6 km vzdálených Přeskač. Srov. WOLNY Gregor, *Kirchliche Topografie*. s. 247-248.

²⁸⁶ Absolon pobýval na faře ve Višňovém od roku 1579 do roku 1583. WOLNY Gregor, *Kirchliche Topografie*, s. 248. Pastor zřejmě špatně vycházel s pány z rodu Petrovce. Podrobně srov. HAŇÁK Vilém, *Vlastivěda moravská*, s. 329.

Svědčí o tom i následná zmínka znojemského děkana o farnosti ve Višňovém ve vizitační zprávě, kterou však máme až z poloviny 17. století.²⁸⁷ Farnost tehdy nespádala do kompetence žádného faráře. Veškerý farní majetek si přisvojil zadlužený držitel panství,²⁸⁸ jenž občas pozval některého ze znojemských farářů, aby ve Višňovém odsloužil bohoslužbu.

Další zprávy o višňovské farnosti máme z roku 1690, kdy trstěnický farář Martin Kunda²⁸⁹ v hlášení pro konzistoř uvádí, že je spravována jako komenda ze sousedních Trstěnic, a to až do poloviny 19. století. Z tohoto období je pak ve farní kronice zmínka o epidemii cholery, se kterou se farnost potýkala roku 1832. Ve Višňovém na tuto nemoc zemřelo 42 lidí. V této souvislosti byl také zrušen původní hřbitov kolem kostela a byl vybudován nový hřbitov na okraji obce.²⁹⁰

Višňové, jako nová samostatná farnost, vznikla až roku 1869,²⁹¹ o což se zasloužil především majitel zdejšího panství Ferdinand Spiegel.²⁹² Za něho byl na faru do Višňového prezentován nový farář Josef Spáčil,²⁹³ s nímž hrabě úzce spolupracoval, a proto mohlo dojít k noblesní obnově zdejšího kostela. Podle jeho zápisů ve farní kronice i záznamů jeho nástupců Tomáše Havlíka,²⁹⁴ Ondřeje Králíka²⁹⁵ a Josefa Mazánka²⁹⁶ lze konstatovat, že během správy velkostatku rodem Spiegelů celé panství i farnost vzkvétaly.²⁹⁷

---

²⁸⁷ Vizitační zpráva znojemského děkana je datována do roku 1657.

²⁸⁸ Jednalo se o Ludvíka z rodu Elbognerů, který panství silně zadlužil. Srov. HAŇÁK Vilém, *Vlastivěda moravská*, s. 329-330.

²⁸⁹ Farář Martin Kunda působil na faře v Trstěnicích v letech 1669-1690. Mši svatou ve Višňovém sloužil každou třetí neděli. Podrobně v VEIS Emil, *Faráři trstěnické farnosti od roku 1253*, s. 85. Zmínky najdeme také v trstěnické farní kronice.

²⁹⁰ Záznamy jsou v nejstarší višňovské farní kronice, která informace z počátku 18. století čerpá z kroniky trstěnické. Je zde uvedena zajímavost, že během epidemie cholery zemřelo ve Višňovém 27 lidí během jednoho týdne.

²⁹¹ I z tohoto důvodu historik Gregor Wolny uvádí Višňové ve své Topografii jako filiálii k Trstěnicím. Srov. WOLNY Gregor, *Kirchliche Topografie*, s. 248. HRUDÍČKA Alois, *Topografie diecéze brněnské*, s. 629.

²⁹² Ferdinand Spiegel – Disenberg – Hanxleden zdědil panství po svém otci Karlu Filipovi roku 1839. Byl druhým majitelem panství v letech 1838-1870. Z farní kroniky víme, že se hluboce zapsal do života Višňového. Za jeho správy zde vznikla pošta, četnická stanice, záložna, lékařské ošetření, nové pracovní příležitosti... Rekonstrukce a přístavby se dočkal nejen kostel, ale přestavěn byl i místní renesanční zámek. V této době prudce vzrostl počet obyvatelstva téměř o třetinu – na 993. Srov. ŠÍPEK Zdeněk, *750 let obce Višňové*, s. 17.

²⁹³ Josef Spáčil byl farářem ve Višňovém v letech 1869-1879. Založil farní kroniku, do níž zapisoval latinsky, německy a česky. Roku 1879 odešel do sousedních Trstěnic, kde zůstal až do své smrti roku 1896. Podrobně v VEIS Emil: *Faráři trstěnické farnosti od roku 1253*, s. 97.

²⁹⁴ Tomáš Havlík byl druhým farářem ve Višňovém v letech 1879-1890. Ve farnosti byl velmi oblíben, ale trpěl velkými zdravotními problémy a byl často zastupován. Zemřel na tuberkulózu. Srov. *Kronika farnosti Višňové r. 1900-1950*, s. 241.

²⁹⁵ Ve Višňovém působil v letech 1890-1896. Poté odešel do Trstěnic. Srov. VASILOVÁ Ludmila, *Kostel sv. Jana křtitele ve Višňovém*, s. 33.

²⁹⁶ Josef Mazánek spravoval farnost v letech 1896-1903. Srov. tamtéž, s. 33-34.

²⁹⁷ Po Ferdinandu Spiegelovi panství připadlo roku 1870 jeho synovi Maria Ferdinandu Augustovi. Dále roku 1914 Konrádu Spiegelovi. Ten ale brzy zemřel na zánět mozkových blan, a tak přešlo na Felixe Spiegelu. Ten na zámku bydlel se svojí rodinou až do druhé světové války. Byl vězněn a následně se s rodinou odstěhoval do Gmündu.

Poklidný život ve Višňovém na přelomu 19. a 20. století narušila první světová válka, během níž působil ve farnosti farář Jakub Řezníček. Prožil zde nakonec obě světové války.²⁹⁸ Z městečka postupně narukovali všichni zdraví muži ve věku od osmnácti do padesáti let, víc než čtyřicet z nich v bojích padlo.²⁹⁹ Po první světové válce se velkostatek rodu Spiegelů potýkal se zadlužeností, což se odrazilo na životě v městečku.³⁰⁰ Během druhé světové války bylo z městečka vystěhováno několik českých rodin a do jejich obydlí byli dosazeni Němci.³⁰¹ Hrabě Felix Spiegel se před druhou světovou válkou zasazoval o připojení Višňového k Velkoněmecké říši, k čemuž ale nedošlo. Sám se nakonec, stejně jako ostatní Němci, musel ze zámku i s rodinou vystěhovat. Brzy po druhé světové válce budova přešla do státního vlastnictví a ministerstvo zemědělství přidělilo zámek do správy kongregaci sester svatého Františka.³⁰² Také tato válka si z řad višňovských farníků vyžádala nemálo obětí. Někteří z nich zahynuli v koncentračních táborech.³⁰³ Největší škodu obec utrpěla na samém konci války, kdy bylo Višňové bombardováno. Místní se ukrývali v lese.³⁰⁴

Po válce převzal starost o farnost krátce Václav Procházka.³⁰⁵ Po něm ale roku 1955 nastoupil nový farář František Grmolec,³⁰⁶ jenž s farností prožil více než padesát let a život ve Višňovém pečlivě zapisoval do farní kroniky. Od padesátých let 20. století se městečko Višňové začalo rychle rozrůstat a stalo se střediskovou obcí s plnou vybaveností. I v období

Tam roku 1967 zemřel. Byl to poslední majitel z rodu Spiegelů. KNOFLÍČKOVÁ Marie, *Paměti, rukopis, nestránkováno*.

²⁹⁸ Jakub Řezníček byl ve Višňovém farářem od roku 1903 do roku 1939. Pak se odebral do Střelic na kněžský odpočinek. Ve farnosti byl ale velmi oblíben a na žádost farníků se nakonec do Višňového vrátil a spolu s kaplany zde působil až do své smrti roku 1950. Srov. tamtéž, s. 34.

²⁹⁹ Srov. ŠÍPEK Zdeněk, *750 let obce Višňové*, s. 18. Pomník na památku padlých ve světových válkách je postavený na náměstí. Zdobí ho socha svatého Václava.

³⁰⁰ Zadluženost v meziválečném období se nevyhnula žádné větší obci na Moravskokrumlovsku. Višňovému se ale v tomto období podařilo vybudovat například školu, do které se sjížděly děti z širokého okolí. Více v BERAN Jiří, *70 let školy ve Višňovém*.

³⁰¹ Srov. JELÍNKOVÁ Marcela a kol., *Městys Višňové slovem i obrazem*, s. 9.

³⁰² Nejprve byl ve višňovském renesančním zámku domov důchodců. Od roku 1951 pak dětský domov. V současnosti je zde výchovný ústav pro mladistvé ve věku 15-18 let. V budově je nově zrestaurovaná kaple s působivými iluzorními malbami. Srov. JELÍNKOVÁ Marcela a kol., *Městys Višňové slovem i obrazem*, s. 52.

³⁰³ V koncentračním táboře zemřeli například J. Březina a F. Koláčný. Všichni padlí mají svůj pomník na náměstí u sochy svatého Václava.

³⁰⁴ Ve Višňovém bylo zničeno několik domů. Došlo i ke ztrátám na životech. Podrobně Srov. JELÍNKOVÁ Marcela a kol., *Městys Višňové slovem i obrazem*, s. 10

³⁰⁵ Václav Procházka od roku 1939 nejprve vypomáhal jako kaplan faráři Jakubu Řezníčkovi. Samostatně jako farář zde působil v letech 1950-1955. Přeložen byl do Valtic, kde zůstal do své smrti roku 1996. Srov. VASÍLOVÁ Ludmila, *Kostel sv. Jana Křtitele ve Višňovém*, s. 34.

³⁰⁶ František Grmolec byl dosud nejdéle působícím farářem ve Višňovém. Na zdejší faru byl původně ze zdravotních důvodů přeložen roku 1955 z Pozořic. Jako farář zde pak působil do roku 2005 a pak ještě rok spolu s novým administrátorem Slavojem Alexou a Františkem Nechvátalem jako pomocný kněz. Mezitím spolu s Višňovým spravoval farnosti Horní Dunajovice a Trstěnice. Po těžkém úrazu hlavy roku 2006 odešel na kněžský odpočinek do charitního domu v Moravci, kde roku 2010 zemřel. Pochován je v kněžském hrobě na hřbitově ve Višňovém. Srov. tamtéž, s. 34-35.

komunismu zde farnost žila živým náboženským životem a zůstalo tomu tak i po roku 1989, kdy došlo k prohloubení spolupráce mezi farností a vedením městyse Višňového.

Od roku 2006 zůstala fara ve Višňovém téměř na deset let prázdná. Farnost v té době spravovali faráři František Nechvátal³⁰⁷ z Rouchovan a Jaromír Gargoš³⁰⁸ z Běhařovic. I když dojížděli ze vzdálenějších vesnic, Višňovským věnovali nemalou pozornost a podporovali živý duchovní život ve farnosti. Zpustlá fara ve Višňovém, která musela projít rozsáhlou rekonstrukcí, na níž se podílela celá farnost, znovu ožila roku 2015, kdy sem nastoupil nový farář Pavel Klouček.³⁰⁹ Ten ochotně navázal na práci svých předchůdců a o farnost pečuje dosud.

3.2 Stavební historie kostela sv. Jana Křtitele ve Višňovém

Nejstarší dochovaná zmínka o kostele sv. Jana Křtitele ve Višňovém sahá do poloviny 13. století. Vycházíme zde z textu konsekrační listiny kostela Povýšení svatého kříže v sousedních Trstěnicích z roku 1253.³¹⁰ Jak již bylo naznačeno v předchozí kapitole, je v ní uvedeno, že zmiňovaného roku se svěcení trstěnického kostela zúčastnil i farář z Višňového Otto. Z této informace lze tedy usoudit, že ve Višňovém už kostel před tímto datem byl. Celé této skutečnosti odpovídá část současného presbytáře, který je v jádru vystavěn v raně gotickém stylu a lze ho skutečně datovat do první poloviny 13. století. Toto gotické jádro kostela je již zděné. O stáří kostela svědčí i několik původních kamenných prvků viditelných v interiéru kněžiště, jako jsou tmavé kvádry kamenných žeber křížové klenby, ostění svatostánku nebo například původní gotické sedile s lomeným obloukem. I když byly tyto původní části v průběhu let postupně restaurovány, lze je jasně rozeznat od pozdějších dodatků. Původní žulové kameny, jež přečkaly požár na konci 16. století, mají barvu tmavě hnědou, na rozdíl od napodobenin z počátku 20. století, které mají spíše světle šedý odstín.

---

³⁰⁷ František Nechvátal o farnost pečoval osm let. Roku 2013 byl přeložen do Dražovic. Srov. tamtéž, s. 35.

³⁰⁸ Běhařovický farář Jaromír Gargoš dojížděl do Višňového z Běhařovic v letech 2013-2015. Srov. *Kronika farnosti Višňové od roku 2011*, s. 45.

³⁰⁹ Pavel Klouček byl novým farářem do Višňového jmenován v červnu roku 2015. Přišel z Osové Bítýšky. Spolu s Višňovým spravoval navíc farnost Horní Dunajovice a Mikulovice. V současnosti má na starost Mikulovice a Vémyslice. Srov. tamtéž, s. 44.

³¹⁰ Srov. Listina z 29. 12. 1253 ze svěcení kostela uložena v MZA v Brně, Trstěnice, E 44, K 23.

3.2.1 Renesanční přestavba

O další historické etapě kostela sv. Jana Křtitele ve Višňovém svědčí nápis nad hlavním portálem a dochované renesanční náhrobní kameny zapuštěné do západní strany zdiva hlavní lodi. Je na nich uvedeno, že před rokem 1592 zachvátil střed městečka Višňového požár, který zasáhl i kostel, jenž jím byl značně poškozen. O tom, jak přesně kostel vypadal před ním, můžeme jen spekulovat.³¹¹ V této době byl majitelem višňovského velkostatku Jan Zahrádecký ze Zahrádek. Tento nekatolický držitel panství se zasloužil o dosud největší rekonstrukci kostela v celé jeho historii.³¹² Nejprve byla péče věnována původnímu poškozenému gotickému presbytáři. Byly opraveny nosné zdi kněžiště a vítězného oblouku. Obnovena byla křížová klenba i sanktuárium s tím, že zůstaly ponechány původní gotické prvky a chybějící části byly nahrazeny novými. Presbytář dostal novou střechu. Práce na kostele ale pokračovaly dále až do roku 1596, kdy kostel postupně získal goticko-renesanční podobu. Svědčí o tom renesančně zaklenutý strop a bohatá dobová štuková výzdoba uvnitř opravené pozdně gotické lodě kostela a původní renesanční portál před vstupem do kostelní lodi zaznamenávající celou přestavbu do roku 1596. V následujících čtyřech letech nechal ještě Jan Zahrádecký ze Zahrádek vystavět před tímto portálem renesanční věž, v níž byly v těchto letech instalovány dva zvony.³¹³

3.2.2 Barokní stavební akce

Dalším mezníkem v historii kostela je rok 1696, kdy kostel prošel částečnou barokní přestavbou. Bylo to za majitele panství Jana Gabriela ze Selbu.³¹⁴ Ten se zasloužil o to, že kostel po příštích dvě stě let měl barokní okna. Ta nahradila původní pozdně gotická s lomeným obloukem a kamenným ostěním. Úprava se týkala jen okenních otvorů v lodi kostela. V presbytáři a na věži zůstaly okenní otvory původní. Víme, že barokní okna z konce 17. století byla velká s kulatým obloukem a zřejmě jich bylo méně, než jich je v současnosti.³¹⁵

---

³¹¹ Podrobněji je o renesančních náhrobcích pojednáno v popisu kostela.

³¹² Srov. WOLNY Gregor, *Kirchliche Topografie*, s. 248. HAŇÁK Vilém, *Vlastivěda moravská*, s. 336. JELÍNKOVA Marcela a kol., *Městys Višňové slovem i obrazem*, s. 12.

³¹³ V dochovaných listinách nalezených v báni kostela je uvedeno, že jeden ze zvonů byl značně starý, ulitý roku 1284 mistrem Jiřím z Brna. Roztavil se při požáru v první polovině 19. století. Druhý zvon není podrobněji popsán.

³¹⁴ Jan Gabriel ze Selbu a následně jeho dcera byli držiteli višňovského panství v letech 1667-1779.

³¹⁵ Tato nová barokní okna byla později přebudována na současná pseudogotická s lomeným obloukem. Jedno menší barokní okno zůstalo zachováno na kůru. Kolik přesně jich loď kostela v 17. století měla, nevíme. Drobnou zmínku o tom najdeme v Kronice farnosti Višňové od roku 1900-1950.

O osudu kostela ve Višňovém v 18. století nemáme žádné záznamy. Ty se objevují až v první polovině 19. století. Na listině z bání kostela z roku 1825 je uvedeno, že roku 1824 vypukl ve Višňovém silný požár, který strávil střechu na celém kostele a roztavil dva zvony zavěšené v té době ve věži. Kostel tak byl následujícího roku opraven a dostal nové zastřešení.³¹⁶ Pokud kostel v průběhu 19. století prošel ještě jinými opravami nebo úpravami, nemáme o nich až do roku 1896 žádný záznam.

3.2.3 Rekonstrukce a úpravy kostela na přelomu 19. a 20. století

Podrobnější informace o stavebně-historickém vývoji kostela sv. Jana Křtitele ve Višňovém máme až ze začátku 20. století, kdy tehdejší višňovský farář Ondřej Králík a jeho nástupce Josef Mazánek začali psát farní kroniku. Ta je sice psaná až od roku 1900, ale Ondřej Králík zpětně stručně zaznamenal stavební práce na kostele i v předchozích letech.³¹⁷ Záznamy potvrzující tuto skutečnost je také možno dohledat v dochované korespondenci mezi správci farnosti a biskupskou konzistoří.³¹⁸ Tyto stavební opravy a úpravy provedené na přelomu 19. a 20. století jsou obzvláště důležité, protože kostelu vtiskly podobou, kterou si dochoval dodnes.

První velká generální oprava zaznamenaná v matrikách se započala roku 1886 a trvala bezmála čtyři roky. Jejím hlavním iniciátorem byl majitel višňovského panství hrabě Ferdinand Spiegel,³¹⁹ jehož původním záměrem byla oprava poškozených částí budovy s důrazem na zpevnění kostelního zdiva, jež se začalo postupně rozjíždět. O této skutečnosti totiž svědčily trhliny ve zdivu, které se objevily už před rokem 1894. Celá stavba byla nejprve v interiéru stažena ocelovými sponami. Toto řešení se ale ukázalo nejen z estetického hlediska nevhodné, ale také neúčinné. Následně tedy byla nově podezděna klenba v lodi kostela a z exteriéru byl kostel zpevněn pseudogotický opěrným systémem, což výrazně změnilo jeho dosavadní vzhled.³²⁰

Po těchto opravách drobnějšího charakteru však následovaly výraznější stavební zásahy, jež ještě více zasáhly do dosavadního vzhledu budovy. Do roku 1896 měl kostel

---

³¹⁶ Srov. Kopie pamětní listiny z bání kostela uložená na faře ve Višňovém.

³¹⁷ Úvodní záznamy faráře Ondřeje Králíka o rekonstrukci kostela roku 1896–1900. Srov. *Kronika farnosti Višňové od roku 1900-1950*, s. 1-6.

³¹⁸ Jedná se především o dochované dopisy psané farářem Ondřejem Králíkem a Josefem Mazánkem. Je možno je najít v Diecézním archivu Biskupství brněnského v Rajhradě, ve fondu korespondence FÚ Višňové a Biskupství brněnského do roku 1952.

³¹⁹ Základní informace o něm jsou zmíněny již v historii farnosti.

³²⁰ Drobnou zmínku o této přestavbě najdeme i na listině z bání kostela z roku 1899.

na severní straně presbytáře přistavěnou malou zákristii.³²¹ Ta byla ovšem vzhledem k jejímu špatnému stavu stržena a namísto ní byla vystavěna zcela nová v pseudogotickém stylu s panskou oratoří v prvním patře z jižní strany presbytáře. Na protilehlé severní straně nakonec zafinancoval Ferdinand Spiegel další novou pseudogotickou přístavbu rozdělenou na dvě části. V první se nacházela zpovědní místnost a v druhé byl zřízen nový samostatný a značně prostorný vchod do hraběcí hrobky pod presbytářem kostela.³²² Nový byl také vchod na kůr ve válcovitém přístavku se šnekovitým schodištěm na severní straně věže.³²³

Další velkou změnou byla úprava oken. Ta se uskutečnila roku 1898. Původní gotická okna z 15. století, jež byla v 17. století nevhledně zazděna a nahrazena půlkruhovými barokními okny, se dočkala obnovy. Zdivo bylo vymláčeno a došlo k restauraci původních zazděných oken s hrotitými oblouky s kamenným ostěním zdobenými kružbami. Je s podivem, že se podařilo zachránit většinu těchto původních okrasných prvků. Toto původní kamenné ostění s kružbami bylo poškozené jen na několika málo místech, kde došlo k jeho obnově či doplnění. Dlužno dodat, že tyto pozdější dodatky jsou dnes od původních jen těžko rozeznatelné.³²⁴ Mírnou úpravou prošly okenní otvory v presbytáři. Původní gotická okna byla rozčleněna sloupky. Tehdy ale došlo zcela k jejich odstranění, aby vzniklo více prostoru pro skleněné výplně. U oken v lodi kostela zůstaly sloupky zachovány. Všechna okna byla nejprve vyplněna čirým sklem, jež bylo vzápětí vystřídáno barevnými vitrážemi.³²⁵

K závěrečným opravám probíhajícím v exteriéru patřila výměna původní krytiny za novou pálenou tašku a upevnění bání se zlatým křížem na vrchol věže. Změny v exteriéru kostela završila nová fasáda tvořená jemnou bosáží ve tvaru obdélníků.

Stavební akce na kostele provedené v letech 1896-1900 se týkaly i interiéru kostela. Nejprve došlo k opravám v kněžišti. Týkalo se to původního gotického sanktuária vyhloubeného v severním průčelí presbytáře. Zdejší značně porušené původní kamenné ostění

---

³²¹ O původní staré zákristii víme jen to, že byla velmi malá a v zuboženém stavu. Zcela už nevyhovovala tehdejšími potřebám. Srov. *Kronika farnosti Višňové od roku 1900-1950*, nestránkovaná část.

³²² Stavba byla dokončena roku 1901. Velký prostorný vchod byl uzpůsoben tak, aby bylo možné tudy spouštět rakve. Do té doby se do hrobky vstupovalo nepohodlně z lodi kostela. Podobněji je o tom pojednáno v samostatném popisu hraběcí hrobky.

³²³ Do prostu kůru se do té doby vstupovalo po dřevěných schodech umístěných v zadní části lodi.

³²⁴ Při pozorném zkoumání lze rozlišit tmavší odstín a členitější tvar původních gotických prvků od pseudogotických napodobenin.

³²⁵ Tato okna pořízená roku 1900 sice prošla několika rekonstrukcemi, ale zachovala se nám do současnosti. První oprava se konala roku 1956, kdy byla barevná sklička zatavena do nových olověných kolejničků. Téhož roku také byly pořízeny nové vitráže s geometrizujícím vzorem do obou zákristií. V historii se také často řešil problém, jako ochránit okna před zničením. Roku 1972 totiž okna rozbily děti, které do nich naházely brambory. Aby se již neopakovaly podobné situace, byla okna nejprve opatřena pletivem a později plexisklem. Jeho nedostatkem však bylo žloutnutí. Speciálním nerozbitným sklem byly vitráže ochráněny až od roku 2008. Podrobně v: *Pamětní kniha farnosti Višňové a chrámu Páně sv. Jana Křtitele*, s. 183. Doloženo ve spisovém archivu NPÚ v Brně ve spisu kostela sv. Jan Křtitele ve Višňovém, č. 16687/7-68888.

bylo opraveno a byly doplněny chybějící části ve spodní části. Navíc svatostánek přikryla nově ukovaná černá dvířka s pozlacenými nýty. Opravy se dočkala i poškozená žebra křížové klenby, kde místy chyběly kamenné kvádry, které byly opět doplněny. V současnosti je tedy možné na stropě v presbytáři pozorovat tři různé odstíny žebrové klenby. Původní gotické prvky jsou nejtmaší, o něco světlejší jsou dodatky z období renesance a nejsvětlejší jsou kvádry právě z konce 19. století.³²⁶ Během oprav zdiva v presbytáři si dělníci všimli, že východní stěna presbytáře je promodelována zdvojeným sedile, které bylo v minulosti neodborně zazděno. Následně se zdivo podařilo odstranit a uvést gotické sedile do původního stavu. Stavební úpravy v interiéru kostela se z presbytáře přesunuly do hlavní lodi, došlo k výměně původní kamenné dlažby. Kostel pak byl celý nově vymalován. Na světle modro byl tónován presbytář a také vítězný oblouk, na němž byl navíc napsán nápis: „Zachraň duši svou.“ Loď kostela se nechala vymalovat jen na čistě bílo.³²⁷

Pseudogotické vybavení

Mimo stavebních úprav dostal kostel koncem 19. století zcela nové pseudogotické vybavení. Nejprve se jednalo roku 1897 o nový hlavní oltář do čela presbytáře, jenž nahradil stávající oltář z roku 1884. Součástí tohoto původního oltáře byl velký obraz sahající až do stropu s výjevem sv. Jana Křtitele, patrona kostela.³²⁸ Nový pseudogotický oltář s pozlaceným křížem uprostřed a se dvěma klanějícími se anděly po stranách byl bohatě zdobený řezbami a gotickými věžičkami.³²⁹ O rok později k němu přibyly další dva boční oltáře umístěné do lodi kostela před vítězný oblouk. Na levé straně se jednalo o oltář se sochou Božského srdce a na druhé straně se sochou Panny Marie – Bohorodičky. Do presbytáře byla pořízena nová bronzová lampa věčného světla.³³⁰

Kostel dostal i novou kazatelnu. Nahradila původní renesanční kazatelnu z 16. století. Ta byla dřevěná se čtyřmi vyřezávanými erby a českým nápisem: „Kaž slovo a nabízej.“ Původně se zvažovalo, zda by nebylo lépe původní renesanční kazatelnu napadenou červotočem zrestaurovat, ale vzhledem k rozsahu poškození a finanční náročnosti možné

---

³²⁶ V padesátých letech byla snaha všechny kamenné části barevně sjednotit, což ovšem nebylo povoleno. Vzhledem k výraznému čistě bílému vymalování jsou ale rozdíly na první pohled jen těžko rozeznatelné. Srov. VASÍLOVÁ Ludmila, *Kostel sv. Jana Křtitele ve Višňovém*, s. 14-15.

³²⁷ Dobová výmalba interiéru je dochována na historických fotografiích vlepených ve farních kronikách nebo archivovaných ve spisu kostela sv. Jana Křtitele ve Višňovém NPÚ v Brně.

³²⁸ Tento obraz je v současnosti umístěn ve zповědní místnosti. Podrobněji je o něm pojednáno v popisu vybavení kostela.

³²⁹ Oltářní menza byla vyrobena z mramoru. Zbytek byl dřevěný. Oltář byl vyrobený ve Vídni Andrem Francinim roku 1885.

³³⁰ Pseudogotická lampa byla bohatě zdobená a celopozlacená. V kostele visela až do roku 1950, kdy byla odstraněna. Do současnosti se nedochovala.

opravy se od této možnosti ustoupilo a kazatelnu nechal Ferdinand Spiegel vyrobít zcela novou. Nechal ji nainstalovat do presbytáře na evangelní stranu před vítězný oblouk. Stála na jediném sloupu s přístupem z boční strany presbytáře po šnekovitých schodech s umělecky kovaným zábradlím. Její dřevěnou poprseň zdobily plastiky čtyř evangelistů. Součástí byl původně i bohatě vyřezávaný baldachýn s jeden metr vysokou dřevěnou sochou Krista.³³¹

Nové zařízení bylo pořízeno i do lodi kostela. Jednalo se především o osmnáct dřevěných lavic³³² a nové pseudogotické varhany na kůr.³³³ Do zařízení lodi přibyla nová křížová cesta³³⁴ a farnost pořídila do kostela několik nových soch – Pražské Jezulátko, sošku Panny Marie Lurdské, sv. Antonína s malým Ježíškem a sv. Josefa.³³⁵

3.2.4 Opravy budovy v první polovině 20. století

Přihlédneme-li ke skutečnosti, že kostel prošel opravdu důkladnou generální opravou dokončenou kolem roku 1900, není třeba se pozastavovat nad tím, že další větší oprava nebyla začátkem 20. století třeba. Práce provedené koncem 19. století udržely kostel v relativním pořádku po dobu třiceti let. Na kostele do té doby byly prováděny jen drobné udržovací práce.

Navzdory těžkému meziválečnému období přišel koncem dvacátých let farář Jakub Řezníček s nápadem kostel alespoň v interiéru nově vymalovat. Nejenže farníci tuto iniciativu podpořili, ale navíc navrhli, aby byla provedena i obnova poškozené fasády. Práce začaly výmalbou presbytáře roku 1927, kde bylo přemalováno modré vymalování na čistě bílé a zalíčen byl i nápis na vítězném oblouku. Po mnohých úvahách, jak vyzdobit stropy, zůstalo kněžiště nakonec čistě bílé, zato střed vítězného oblouku zdobila malba Nejsvětější Trojice s vyobrazením nebe se svatými po levé straně a pekla se zavrženými po pravici.³³⁶ Bílá loď kostela byla na stropě vyzdobena malbou se symbolem eucharistie.³³⁷

---

³³¹ Tuto kazatelnu vyrobil Robert Hanela z Jičína. Původní renesanční kazatelna byla zcela zlikvidována.

³³² Zhotovil je stolař z Višňového Ignác Vincora. Staré lavice byly zrestaurovány a přesunuty do prostoru kůru, kde se používají do současnosti.

³³³ Do té doby kostel varhany neměl. Na kůru předtím stálo jen harmonium. To pak bylo přesunuto na faru. Veškeré náklady na pořízení varhan zaplatil hrabě Spiegel.

³³⁴ Autorem je František Kudrnáč z Vídně. Srov. *Kronika farnosti Višňové r. 1900-1950*, nestránkovaná část.

³³⁵ Všechny tyto sochy byly do kostela pořízeny v letech 1896-1901. Jako první byla zakoupena socha Panny Marie. Používala se především při farních poutích do Hlubokých Mašůvek, kde ji družičky nesly na dřevěných nosítkách s baldachýnem. Sochy sv. Antonína a sv. Josefa stály na římse po stranách kostelní lodi. Všechny se zachovaly do současnosti, i když už je v lodi kostela nenajdeme. Podrobněji v popisu současného vybavení kostela.

³³⁶ Autorem malby byl akademický malíř Rudolf Adámek, přítel višňovského faráře Řezníčka. Výjevy z nebe a pekla se silně zapsaly do paměti farníků, mnozí z nich je dokáží přesně popsat i po několika letech. Malba byla údajně velmi emotivní a barevně výrazná. V černobílé podobě se dochovaly fotografie u pamětníků a ve farní kronice z konce padesátých let 20. století. Srov. *Pamětní kniha farnosti Višňové a chrámu Páně sv. Jana Křtitele*

Z důvodu nedostatku finančních prostředků práce v exteriéru pak nakonec pokračovaly po několikaleté přestávce až roku 1943.³³⁸ Po odstranění starých omítek kostel dostal novou fasádu. Ta už si ale nezachovala původní čistě bílý vzhled, ale bílou vystřídala žlutá fasádní barva. Došlo i k zahlazení původní bosáže, což se po dokončení ukázalo jako ne příliš šťastné řešení.³³⁹

I když kostel ve čtyřicátých letech opět vyhlížel do kraje v nové fasádě, doba druhé světové války i pro něj byla smutným obdobím. Celá budova byla z velké části vystěhována. Zůstaly jen oltáře a lavice. Veškeré cenné vybavení včetně soch, obrazů, křížů, liturgických předmětů i cenných parament bylo z kostela odneseno a uschováno v hraběcí kryptě pod presbytářem, aby nedošlo k jejich případnému poškození nebo odcizení. K poškození kostela během války naštěstí nedošlo a další opravy a úpravy se konaly až roku 1952. Uschované vybavení se vrátilo zpět do kostela.³⁴⁰

3.2.5 Proměny stavby ve druhé polovině 20. století

Ve druhé polovině 20. století se do stavební historie zapsaly tři generální opravy promítající se do interiéru i exteriéru památky. První z nich uskutečnil hned začátkem padesátých let višňovský farář Václav Procházka spolu se svým nástupcem Františkem Grmolcem. Ten se pak o kostel staral dalších padesát let a za něj proběhly dvě velké úpravy a opravy. První z nich se uskutečnila v souvislosti s liturgickou reformou po II. vatikánském koncilu letech 1962-1968 a odrazila se především do vybavení kostela. Následující velká oprava se konala po roce 1989.

Rekonstrukce kostela v letech 1952-1962

Začátkem padesátých let byl kostel již ve velmi sešlém stavu. Ve farní kronice, kterou psal višňovský farář Václav Procházka až s odstupem času ze svého nového působiště, jsou

---

1950-2010, s. 146. Dále *Spisový archiv pro Moravu a Slezsko*, Korespondence Jakuba Řezníčka s Biskupstvím brněnským, č. 16687/7-6888. NPÚ Brno, spis Kostela sv. Jana Křtitele ve Višňovém, č. 679.

³³⁷ Autorem byl opět Rudolf Adámek. Fotografie se ale nedochovaly a ani pamětníci nedokáží obraz přesně popsat. Nevíme tedy, kde přesně se malba nacházela, ani jaké měla přibližně rozměry či barevnost.

³³⁸ Zajímavostí je, že finance na opravu exteriéru farnost získala dražbou kostelních míst. V lavicích byla ještě začátkem 21. století místa označena čísly.

³³⁹ Ve farní kronice je poznámka, že farníci si nemohli na novou podobu kostela zvyknout. Kostel s odstraněním bosáže ztratil svoji výjimečnost. Srov. *Kronika farnosti Višňové od roku 1900-1950*, nestránkováno.

³⁴⁰ Srov. *Spisový archiv státního památkového úřadu pro Moravu a Slezsko*, Korespondence faráře Jakuba Řezníčka s Biskupstvím brněnským, č. 16687/7-6888. NPÚ Brno, spis kostela sv. Jana Křtitele ve Višňovém, č. 679.

změny provedené na kostele v padesátých letech zaznamenány jen velmi stručně. Šlo o hrubou opravu poškozeného zdiva a pořízení nového vybavení.³⁴¹

I přes velkou nevoli mnohých farníků, kteří se nechtěli rozloučit s pseudogotickými oltáři, bylo roku 1962 do interiéru pořízeno nové vybavení. Jako první dostal nový vzhled hlavní oltář. Novogotická menza zůstala sice zachována, ale došlo k výměně svatostánku i soch kolem něj. Koncept sice zůstal stejný, ovšem provedení již bylo oproštěno od všech novogotických příkras. K pozlacenému svatostánku a dvěma sochám andělům přibyly ještě dvě bílé sochy sv. Petra a Pavla. Ty sem byly přesunuty z višňovského zámku.³⁴² Za svatostánek se nechal nakonec nainstalovat velký kříž s korpusem přivezený ze Znojma.³⁴³ K výměně bočních oltářů Panny Marie a Božského srdce vzhledem k odporu některých farníků zatím nedošlo, i když byly dobově upraveny a nově pozlaceny.³⁴⁴

Novou podobu získala roku 1956 i již značně červotočem napadená kazatelna. Nejprve musela projít generální opravou, při které truhláři ošetřili napadené dřevo. Následně došlo ke změně přístupu. Vstup na kazatelnu po točitém schodišti, umístěnou původně na jednom sloupu, se stal pro kněze dost problematický. Nově tedy byla kazatelna postavena na čtyři drobnější sloupky s přístupem po čtyřech jednoduchých schodech z presbytáře. Na závěr farář nechal strhnout červotočem napadený pseudogotický baldachýn zdobený sochou vzkříšeného Krista. Jako ozdoba zůstaly na poprsní kazatelny jen dřevěné plastiky evangelistů.

Téhož roku se započala přestavba kostelní kruchty. Nejen že byla již v chatrném stavu a hrozila zhroucením, ale volala po rozšíření. Nejprve tedy byla celá konstrukce řádně zpevněna a následně předsunuta přibližně o jeden metr do prostoru lodi. Kruchta dostala novou dřevěnou poprseň s bohatým řezbářským zdobením v podobě plastik andělíčků. Do severního průčelí kůru byl přistavěn stupínek s opravenými varhanami.³⁴⁵

Poslední zaznamenaná oprava v padesátých letech se týkala obrazů křížové cesty. Sádrové odlitky tvořící obrazy prošly očištěním a zasazením do nových ráků s lomeným

---

³⁴¹ Ze zpětného zápisu faráře Procházky, který učinil až na svém novém působišti ve Valticích, se můžeme dočíst, že s opravou kostela nesouhlasila velká část farníků. Do této skutečnosti se promítly zřejmě osobní spory mezi farníky a farářem. Přesto se nakonec opravu podařilo prosadit a získat na ni potřebné finanční prostředky. Srov. *Pamětní kniha farnosti Višňové a chrámu Páně sv. Jana Křtitele 1950-2010*, s. 7-19.

³⁴² Barokní sochy sv. Petra a Pavla patřily k vybavení renesanční zámecké kaple, která už přestala být využívána jako sakrální prostor, ale sloužila na zámku jako jednací síň.

³⁴³ Kříž byl původně umístěn na faře v Louce ve Znojmě.

³⁴⁴ Farář Procházka nechal odstranit alespoň pseudogotické zdobení oltářů – ručně vyřezávané věžičky a ornamenty. Novou součástí oltářů se staly obrazy namalované akademickým malířem Pištělkou. Zlacení provedl zlatník Tichý. Srov. *Pamětní kniha farnosti Višňové a chrámu Páně sv. Jana Křtitele 1950-2010*, s. 16–17.

³⁴⁵ Jednalo se o původní varhany z konce 19. století pořízené hrabětem Ferdinandem Spiegelem, které prošly generální opravou.

obloukem. Křížová cesta spolu s mnoha dalšími úpravami provedenými v padesátých letech se v kostele dochovala do současnosti.³⁴⁶

I když tomu ve stavební historii bylo spíše naopak, práce ve druhé polovině 20. století se započaly v exteriéru roku 1962 již za nového faráře Františka Grmolce.³⁴⁷ Nejvíce totiž potřebovala opravu zchátralá fasáda, která se již více než z poloviny olupovala. Začalo se sice drobnými lokálními opravami, ty se ale ukázaly jako nevyhovující a přerostly v celkovou opravu fasády. Ta byla celá nově nahozena, omítnuta a natřena novou fasádní barvou. Barva zůstala žlutá, ale měla mnohem světlejší odstín.

Následně prošly opravou i zničené části střechy včetně nového oplechování, aby do kostela nezatékalo. Podobné lokální opravy následovaly u poškozených oken a kostel dostal nové hlavní dveře. Ty byly dubové, zdobené uměleckým kovaním se skleněnými výplněmi. Původní dveře byly přesunuty do předsíně, kdy zastávaly funkci závětrových dveří mezi předsíní a lodí kostela.³⁴⁸

K proměně vzhledu kostela v exteriéru přispělo i očištění barevných nánosů na původním kamenném ostění u oken i dveří. Tyto práce pak pokračovaly i v interiéru. I zde byla znovu obnovena krása kamenných prvků. Ostění bylo očištěno u portálů do zákristie a zpovědnice a na všech oknech v kostele.³⁴⁹

Úpravy a opravy v šedesátých a sedmdesátých letech

Po opravě provedené roku 1962 bylo pracovní úsilí farníků věnováno úpravám prostranství kolem kostela.³⁵⁰ Práce většího rozsahu se do interiéru budovy přesunuly až roku 1968 za účelem nového uspořádání vybavení v kostele. Impuls k tomu dala liturgická reforma, jež se po II. vatikánském koncilu projevila i ve višňovském kostele.

Dříve než přišlo na samotné stěhování, nechal farář František Grmolec celý zašedlý interiér kostela řádně vyčistit a nově vymalovat. Po důkladném zvážení došlo k zamalování maleb od Rudolfa Adámka na vítězném oblouku. Hlavním zájmem višňovského faráře bylo

---

³⁴⁶ Opravu rámu křížové cesty provedl Karel Mertl z Prahy. O dochovaném vybavení je podrobněji pojednáno v popisu současného stavu kostela.

³⁴⁷ Celá oprava je opět podrobně zaznamenána v *Pamětní knize farnosti Višňové a chrámu Páně sv. Jana Křtitele*, s. 152-154.

³⁴⁸ Závětrové dveře v předsíní zůstaly v předsíní do současnosti.

³⁴⁹ Podle záznamů ve farních kronikách víme, že koncem 19. století bylo veškeré kamenné ostění opraveno a očištěno, bez jakýchkoliv barevných úprav. Bílé a žluté barevné nátěry na kamenném ostění, které bylo místy dokonce zomítáno, tedy pocházely z nějaké menší opravy v období první poloviny 20. století. Ve farních kronikách o tom ale není zmínka.

³⁵⁰ To se uskutečnilo v letech 1963-1965. Je o tom ale pojednáno později v samostatné kapitole.

odstranit výjevy z pekla a nebe, které duchovní správce pokládal za naprosto nevhodné.³⁵¹ Celý interiér kostela nakonec zůstal čistě bílý.

Samotná změna vymalování byla pro interiér kostela velkou změnou. Po následných úpravách souvisejících se výměnou či přesunem vybavení ale kostel prošel opravdu velkou proměnou. Největší změny proběhly v presbytáři, kde vznikl nezvykle volný prostor, protože odtud byly odstraněny dvě řady lavic, které nahradily jen drobné barokní židličky a sedes.³⁵² Roku 1969 byl do centrální části kněžiště instalován provizorní oltář, vyrobený z menzy hlavního oltáře původem ze zámecké kaple,³⁵³ za účelem sloužení mše svaté tváří k lidu. Zcela nový oltář, vyrobený přímo do višňovského kostela, ho vystřídal o tři roky později spolu s ambonem.³⁵⁴ Celý prostor presbytáře od hlavní lodi oddělovala umělecky ukovaná mřížka s klekátky.³⁵⁵

Aby interiér kostela působil čistě a vzdušně, rozhodl duchovní správce Grmolec na doporučení biskupství přistoupit k radikálnímu odstranění všech přebytečných soch a obrazů ze sakrálního prostoru. Jednalo se spíše o drobné lidové obrázky a soudobé sochy menších rozměrů. V kostele pak kromě soch, jež jsou součástí oltářů, zůstala jen socha Panny Marie Královny. I když sám Grmolec byl příznivcem tohoto opatření, farníci tento krok nesli zprvu velmi těžce, stejně jako v běhařovické farnosti. Přesto si však farnost na novou podobu interiéru kostela sv. Jana Křtitele brzy zvykla a k návratu odstraněných sošek už nedošlo.³⁵⁶

Rekonstrukce kostela provedené po roce 1979 až do současnosti

Koncem 20. století kostel prošel dvěma velkými opravami. První, kterou máme stručně zaznamenanou, se plánovala již o několik let dříve, ale uskutečnila se až roku 1979. Zprvu se začalo pracemi na věži kostela, kde bylo třeba na střeše opravit poškozenou krytinu, dále práce přešly z opravy věžní fasády na celý kostel, který získal světle okrový odstín. Následně pokrývači opravili poničené části střechy nad presbytářem a lodí kostela.

---

³⁵¹ Faráři Františku Grmolcovi nejvíce vadily pekelné příšery, které cenily zuby nad mariánským oltářem. Po konzultaci s památkovým úřadem v Brně mohla být malba odstraněna. Srov. *Pamětní kniha farnosti Višňové a chrámu Páně sv. Jana Křtitele*, s. 160. Podrobněji v *Spisový archiv NPÚ v Brně*, spis Kostela sv. Jana Křtitele ve Višňovém, č. 16687/7-6888.

³⁵² Lavice zde byly na straně epištolní umístěny od roku 1900. Tyto velké lavice dělníci přenesli do hlavní lodi pod krucht. Barokní židličky byly dávným darem ještě od hraběte Spiegela z místního zámku.

³⁵³ Tento oltář ze zámecké kaple byl do interiéru kostela přesunutý z kostelní krypty, kde byl předtím skladován.

³⁵⁴ Nový dřevěný oltář a ambon zhotovil višňovský stolař Oldřich Čada. Provizorní oltář ze zámecké kaple je v současnosti přesunutý do hřbitovní kaple.

³⁵⁵ Mříž ukoval umělecký kovář z Višňového J. Procházka. Po rekonstrukci kostela na začátku 21. století byla mříž použita k zabezpečení sochy Panny Marie v kapli v zámeckém parku.

³⁵⁶ Šlo o sochu sv. Terezie, jež byla původně neprakticky zavěšena na pilíři ambonu. Dále o sochu sv. Antonína a vítězného Krista z novogotické kazatelny.

Po venkovních pracích se přistoupilo k výmalbě interiéru kostela. Presbytář i loď byly olíčeny do odstínu historizující běli bez jakýchkoli barevných doplňků.³⁵⁷ Po této opravě se vizuální stav kostela od předešlého výrazně nezměnil.

Na jaře roku 1989 započala další generální oprava celé budovy rozsáhlou rekonstrukcí věže. Původní krytina, opravovaná před deseti lety, již potřebovala kompletní výměnu. Po sundání původní poškozené krytiny a opravě krovů se již ale nová pálená taška bobrovka na věž nevrátila, jak tomu bylo při dosavadních opravách zvykem. Na doporučení Památkového úřadu v Brně se místnímu faráři Františku Grmolcovi podařilo přesvědčit farníky o tom, aby byla věž kostela raději oplechována kvalitním měděným plechem, jež bude mnohem trvanlivějším řešením. Protože farnost tento návrh podpořila, byla střecha věže, jakož i malá věžička se šnekovitým schodištěm naléhající na jižní stranu věže, pokryta měděnými pláty.³⁵⁸ Opravou prošly i věžní hodiny, které dostaly nové ciferníky. Původně měla být ještě nově pozlacena bání kostela, vzhledem k náročnosti se ale od tohoto nápadu ustoupilo. Během manipulace s věžní makovicí ovšem dělníci objevili historické listiny se zápisy o kostele a farnosti.³⁵⁹ Opravy věže dále pokračovaly opravou omítek a renesanční ornamentiky. Vše získalo čistě bílý odstín. Do renesančních oken byly nainstalovány dřevěné žaluzie a nad hlavní vchod velká měděná lampa.

Oprava samotné věže trvala bezmála tři roky. Po ní rekonstrukce volně pokračovala obnovou fasády na celém kostele. Stejně jako na věži, fasáda na celé budově získala čistě bílou barvu. Byla ozdobena jemnou bosáží.³⁶⁰

Během devadesátých let probíhaly na kostele mnohé drobné opravy. Poslední velká rekonstrukce, kterou višňovští farníci zorganizovali jako dárek k osmdesátým narozeninám pro svého faráře Františka Grmolce, započala roku 2002. Nejprve prošla kompletní opravou střecha kostela.³⁶¹ V letech 2005-2010 se pokračovalo nahazením nové fasády, jež si i nadále zachovala bílou barvu s bosáží. Důležitým krokem bylo restaurování veškerého kamenného ostění.³⁶² Kostel dostal nové vstupní dveře a před vchod na západní stranu věže byl usazen nový misijní kříž.³⁶³

---

³⁵⁷ Původně se farnost chtěla uchýlit k nějakému barevnému řešení interiéru, ale na doporučení Národního památkového ústavu v Brně nakonec zvolili čistě bílý odstín. Srov. *Pamětní kniha farnosti Višňové a chrámu Páně sv. Jana Křtitele*, s. 166.

³⁵⁸ Vhodné poznamenat, že toto oplechování za uplynulých třicet let dosud nepotřebovalo opravu.

³⁵⁹ O těchto listinách je podrobně pojednáno v kapitole zabývající se vybavením věže.

³⁶⁰ Srov. *Pamětní kniha farnosti Višňové a chrámu Páně sv. Jana Křtitele*, s. 171-176.

³⁶¹ Oprava trvala dva roky. Vyměněny byly krovky, střešní latě i pálená taška bobrovka. Všude bylo provedeno nové oplechování. Střecha věže s měděným plechem rekonstrukci nepotřebovala. Srov. Tamtéž.

³⁶² Za restaurátorské práce odpovídal J. Persch a M. Kupka. Tamtéž, s. 171.

³⁶³ Misijní kříž zhotovil višňovský stolař Petr Jedlička roku 2006. Nahradil tak původní kříž z roku 1962, na němž byly zaznamenány mise z roku 1896 a 1962.

Interiér kostela byl celý vymalován na čistě bílo. Během oprav do roku 2010 došlo k mírné změně vybavení. Farář zařídil pořízení nového dřevěného oltáře do centrální části presbytáře zhotoveného po vzoru oltářní menzy hlavního oltáře.³⁶⁴ Proběhla rekonstrukce kazatelny a kostelních lavic. Postupnými opravami probíhajícími na kostele na začátku 21. století tak kostel nabyl současné podoby.

3.3 Současný popis kostela sv. Jana Křtitele ve Višňovém a jeho vybavení

Kostel sv. Jana Křtitele ve Višňovém je postaven na návrší přímo v centru městečka a je nejstarší budovou v obci. Tento původně raně gotický kostel byl ve své historii sice několikrát přestavován, ale od rekonstrukce na začátku 20. století, kdy byl regotizován, si udržuje svůj goticko-renesanční vzhled.

Višňovský kostel je jednolodní stavbou, jejíž půdorys má tvar kříže. Sestává z pětiboce ukončeného kněžiště situovaného na východní stranu, k němuž se ze severní a jižní strany přimykají přístavby obdélných půdorysů. Ze severní strany je to zákristie s oratoří v prvním patře a z jižní strany je přistavěna zpovědní místnost. Nejprostornější částí kostela je loď obdélného půdorysu, na níž na západním průčelí naléhá věž s drobným válcovým přístavkem se schodištěm. Tvar půdorysu věže je téměř čtvercový. Vzhledem k problémům se statikou budovy, jež se objevily na konci 19. století, byla celá stavba vyztužena opěrným systémem a nyní ji podpírá celkem deset mírně odstupňovaných podpěráků s jednoduchými pultovými stříškami. Tři zpevňují východní část presbytáře, další tři jižní stranu lodi a poslední čtyři protilehlou severní stranu lodi. Všechny tyto opěrné pilíře jsou vybudovány v prostorech mezi gotickými okny.

Těchto oken s hrotitým obloukem osvětluje kostel hned deset, tři v presbytáři a šest v lodi kostela. Navíc dalších šest menších obdélných oken prosvětluje prostory zákristie a zpovědní místnosti. Budova jich má tedy celkem čtrnáct. Všechna okna v presbytáři a lodi kostela s lomeným obloukem jsou původní gotická. Mají vitrážové výplně s figurativními motivy a jsou zdobena původními kružbami a kamenným ostěním. Ostatní obdélníková okna jsou novodobá s vitrážemi geometrizujících vzorů a taktéž s kamenným ostěním.³⁶⁵

Celý kostel zastřešuje členitá sedlová střecha s mírnou atikou mezi presbytářem a lodí kostela. Jako krytina je použita klasická pálená taška bobrovka. Zděné pultíky opěráků jsou holé, hladké, bez střešní krytiny.

³⁶⁴ Oltář zhotovil stolař z Višňového Josef Adámek.

³⁶⁵ O barevných výjevech v oknech je podrobněji pojednáno v popisu interiéru.

Když pomíneme renesanční ornamentiku na věži kostela, o které bude pojednáno samostatně, má loď a presbytář višňovského kostela v exteriéru čistě gotický vzhled, jak je tomu například i v Běhařovicích. Cihlově červená barva střechy kostela je v příjemném kontrastu s čistě bílou fasádou zdobenou jemnou bosáží. Působivě na této sakrální památce působí tmavé části původního kamenného ostění u oken a dveří. Tyto kamenné prvky jsou čisté, bez jakýchkoliv barevných nátěrů.

Obejdeme-li kostel sv. Jana Křtitele ze všech stran, napočítáme celkem šest dveří. Na severní straně najdeme dva vchody. Jedním lze vystoupit šnekovitým schodištěm v malé věžičce na kůr a půdu kostela, druhý ústí do zákristie a na oratoř. Další troje dveře najdeme na přístavbě na protilehlé straně budovy. Jedny vedou přes dřevěnou verandu do zповědňi místnosti a dalšími dvěma je možno sestoupit do krypty pod presbytářem. Nejdůležitější vstup se nalézá v západním průčelí věže a ústí do prostoru kostelní předsíně.

Kostelní předsíň je vybudována v přízemí věže půdorysem ve tvaru „T.“ Je zaklenuta renesanční křížovou klenbou s bočními výklenky po obou stranách, ve kterých jsou zabudovány nástěnky s příručním odkládacím nábytkem. Na zemi je položena kamenná dlažba. Tento menší závětrový prostor odděluje od lodi kostela nepřehlédnutelný kamenný portál. Tento původní renesanční portál, zdobený po stranách konzolami s volutovými závitnicemi, svědčí o renesanční přestavbě kostela. V kameni vytesaném majuskulním nápise, pod horní římsou zdobenou erby, je totiž zaznamenán letopočet 1596 spolu se jmény Jana Zahrádeckého ze Zahrádek a jeho manželky Barbory, obnoviteli chrámu.³⁶⁶

Z období renesance je i sedm náhrobních kamenů, které můžeme spatřit hned při vstupu do lodi kostela. Náhrobky patřící majitelům višňovského panství z 16. a 17. století jsou zapuštěné do zdiva západního průčelí lodi. Tyto kamenné desky jsou bohatě zdobeny figurálními motivy a reliéfy. I když nejstarší letopočet na jedné z nich uvádí rok 1500, do interiéru kostela byly umístěny až po roce 1860.³⁶⁷ Další kamenné renesanční náhrobky jsou zazděny v podlaze pod kruchtou.³⁶⁸

---

³⁶⁶ Přesná formulace nápisu je: „LETA PANE 1596 WIZDVIZEN A OBNOVEN GEST TENTO CHRAM PANE KE CTI A CHVALE BOZI NAKLADEM UROZENEGO A STATECNEHO RITIRE JANA ZAHRADECKEHO ZE ZAHRADEK NA WISSNOWEM A TRSTENICICH A UROZENE PANI BARBORI WISCHNOWSKE Z PETROVCE, MANZELKY GEHO.“

³⁶⁷ Největší náhrobek je Ludmily Koňšové z Widří. Nejstarší z roku 1500 náleží Fridrichu Břevnickému z Náchoda a Ulrichu z Náchoda. Další náhrobky patří Kašparu Pecovi z Pecechod z roku 1568, Heindrichu Wišňovskému z Petrovce z roku 1596 a jeho dcerám Evě a Kateřině, které zemřely roku 1568. Následující náhrobek se jmény řadíme k Zahrádeckým. Janu Zahrádeckému za Zahrádek, jeho matce Magdaleně Miškové ze Džbanic, manželce Barboře a jejich nejmenovaným dětem. Tento náhrobek byl zhotoven předem při rekonstrukci kostela roku 1592 a přesný rok úmrtí jednotlivých osob zde není uveden. Poslední deska patří manželce rytíře Alexandra Elbogena z Unter – Janě z Nespešowa, která zemřela roku 1629, a její dceři Sabině, jež zemřela rok po ní. Srov. VASILŮVÁ Ludmila, *Kostel sv. Jana Křtitele ve Višňovém*, s. 26.

³⁶⁸ Tuto informaci víme ze svědectví pamětníků. Přesný počet ani podobu se nepodařilo zjistit.

Lod' kostela je nejprostornější částí budovy. Má půdorys ve tvaru obdélníku o vnitřních rozměrech 12 x 9 metrů.³⁶⁹ Je zaklenuta třemi travé křížové klenby, přičemž žebra spojená na vrcholu svorníkem dosedají na římsové konzoly. Žebroví je zdobeno renesanční štukovou ornamentikou. Severní a jižní strana je prolomena třemi gotickými hrotitými okny zasazenými v nálevkovitých špaletách. U těchto původních gotických oken se dochovalo kamenné ostění s kružbami. Z šesti oken jsou čtyři rozděleny sloupkem. Jejich vitrážové výplně z přelomu 19. a 20. století mají figurativní vzory. V prvním okně severního průčelí je vyobrazen sv. Václav se sv. Antonínem. Z prostředního okna vyhlíží solušní bratři sv. Cyril s Metodějem. Na vitrážích na protilehlé straně najdeme sv. Josefa s Konrádem v prvním okně a sv. Augustýna s Ferdinandem.³⁷⁰ Zbývá dvě okna, která osvětlují prostor kůru, mají vitráže s pestře barevným nefigurativním geometrizujícím vzorem.

O západní průčelí lodě se opírá dřevěná kruchta. Původní konstrukce z období baroka stála na dřevěných pilířích a byla přibližně o dva metry užší. Během rekonstrukce na začátku 20. století se dočkala značného rozšíření a dřevěné pilíře byly vyměněny za kamenné sloupy. Úpravu kruchty před sedmnácti lety završilo předsazení střední třetiny ještě přibližně o jeden metr, a kůr tak získal svoji současnou podobu. Kruchta je nesena čtyřmi pseudorenesančními žulovými sloupy a je podklenuta třemi poli valené klenby. Její dřevěná poprseň je zdobena zlacenými kazetami s plastikami andělů hrajících na hudební nástroje.

Podlaha v lodi je ze dvou třetin dlážděna čtvercovými šablonami leštěného kamene v barvě přírodního okru. V prostoru pod kůrem je podlaha dlážděna žulovými kamennými bloky se vsazenými renesančními náhrobky. Nyní je ale tento prostor s žulovými kameny překryt dřevěným bedněním.³⁷¹

Celý interiér lodí je vymalován odstínem historizující běli, a to včetně žeber. Ta byla v minulosti tónována do tmavších odstínů, aby simulovala vzhled kamenného žebroví v presbytáři. V současnosti štuková výzdoba žeber v jednolitém barevném tónu poněkud zaniká. Barevné oživení lodí prostoru tedy zajišťují jen vitrážová okna. Čistě bíle je vymalován i lomený vítězný oblouk oddělující loď kostela od presbytáře.

Raně gotický presbytář s nepravidelným půdorysem uzavřeným v jižním průčelí třemi stranami hexagonu má půdorys o rozměrech necelých 10 m x 6 m.³⁷² Dochovalo se zde nejvíce původních prvků. Jedním z nich je gotické klenutí kněžiště jedním travé žebrové

---

³⁶⁹ Vnější rozměr lodí včetně obvodových zdí je přibližně 14 m x 11 m.

³⁷⁰ Volbu světců ve vitrážových oknech určil dárce hrabě Ferdinand Spiegel. Jednalo se o jeho oblíbené světce.

³⁷¹ Kamenná podlaha byla překryta během oprav roku 2002, čímž byl zajištěn bezbariérový přístup do kostela. Opomeneme-li estetické hledisko, nevýhodou při chůzi po dřevěných prknech je rušivé dunění.

³⁷² Údaje s přesnými rozměry jsou uvedeny v příložených plánech kostela.

klenby v kombinaci s klenbou paprscitou v závěru s jednoduchými kruhovými svorníky uprostřed. Hrotitá gotická žebra dosedají na jehlancovité konzoly zdobené žlábkováním. Jak již bylo zmíněno v historii kostela, stáří kamenných žeber je různé. Nejstarší části datujeme do 13. století, nejmladší do přelomu 19. a 20. století. Stáří jednotlivých kamenných částí lze odhadnout barevně právě podle konzol. Původní gotická konzola se dochovala jen jedna na evangelijní straně presbytáře. Od ostatních napodobenin je lehce rozeznatelná svým tmavým odstínem a preciznějším zpracováním.

Dalším původním prvkem kněžiště ze 13. století je sanktuárium s kamenným ostěním, zdobeným žlábkováním, vyhloubené v závěru presbytáře ve východní části. Je zakončeno netypickým půlkruhovým obloukem. Tento svatostánek, který se přestal používat na začátku 20. století, je uzavřen černými kovovými dvířky vyrobenými z nýtovaných pásů. Do rané gotiky patří taktéž sdružené sedile zdobené taktéž původním hrotitým kamenným ostěním s kružbami na protilehlé stěně kněžiště.

Východní průčelí kněžiště je prolomeno třemi gotickými okny stejného tvaru jako v kostelní lodi. I tato okna mají původní kamenné ostění zdobené kružbami, nejsou však rozdělena sloupkem na dvě poloviny, aby bylo co nejvíce prostoru pro vitrážové výplně s figurativními motivy. Především vitráž prostředního okna v čele kněžiště plní důležitou roli. Zobrazuje sv. Jana Křtitele, kterému je višňovský kostel zasvěcený. V okně po pravé straně je vyobrazena sv. Kristýna a po levici archanděl Gabriel.³⁷³ Koncem 19. století byla na severní straně presbytáře navíc prolomena do oratoře další dvě pseudogotická okna.

Podlaha v presbytáři je dlážděna stejně jako v lodi kostela kamennou dlažbou. A stejně jako v lodi je zde i čistě bílá výmalba stěn. Rozdílná je však barevnost tmavého žebroví, jež je v kontrastu se světlým zdivem. Zajímavé je i přiznané bílé spárování mezi jednotlivými kameny tvořícími žebra klenby.

Po stranách kněžiště najdeme dva kamenné portály se vstupy do zákristie a na opačné straně do zpovědní místnosti. Drobná zákristie obdélníkového půdorysu přilehlá k severní části kněžiště byla přistavěna v 19. století. Na západní straně je navíc vybudován výklenek se schodištěm vedoucí do oratoře v prvním patře.³⁷⁴

Přístavek naléhající k presbytáři z jižní stany čtvercového půdorysu je přepažen na tři části. Nejprostornější z nich je zpovědní místnost, která je průchozí. Je možno do ní vstoupit

---

³⁷³ Vitráže do presbytáře byly pořízeny stejně jako v lodi Ferdinandem Spiegelem. Jsou však o dva roky starší.

³⁷⁴ Z oratoře sledovalo bohoslužbu panstvo rodu Spiegelů vlastníci višňovský velkostatek.

bud' dveřmi z presbytáře, nebo bočním vchodem přes malou dřevěnou verandu.³⁷⁵ Další dvě části přístavby tvoří schodiště do krypty pod presbytářem a šachta pro spouštění rakví.³⁷⁶

3.3.1 Vybavení kostela

Nejstarší vybavení kostela, které se nám dochovalo na fotografiích, je z přelomu 19. a 20. století, kdy proběhla zmiňovaná rozsáhlá rekonstrukce kostela hrazená majitelem višňovského panství Ferdinandem Spiegelem. Ten nejen že nechal opravit celou budovu, ale postaral se také o kompletní pseudogotické vybavení v kostele. Z tohoto zařízení už ale najdeme v kostele jen malou část. Oltáře, varhany, sochy a obrazy z té doby jsou už z větší části odstraněny. Většina současného vybavení se do kostela pořídila po liturgické reformě. V té době také došlo k výrazné redukci výzdoby. Odstraněné komponenty se již do kostela nevrátily.

Presbytář

Nejstarším vybavením presbytáře je vyvýšený oltář umístěný ve východním průčelí. Jeho mramorová menza podpíraná dvěma pseudoantickými sloupky s íónskými hlavicemi byla součástí původního novogotického oltáře z konce 19. století. Na ni byl v polovině minulého století nainstalován polychromovaný svatostánek, jehož dvoukřídlá dvířka jsou zdobena řezbami s vinnou révou a obilnými klasy. Za ním se tyčí velký kříž s korpusem a po bocích z obou stran klečí dva andělé. Všechny tyto sochy jsou v životní velikosti.³⁷⁷

Novější oltář je umístěn v centru presbytáře na mírně vyvýšeném dřevěném stupínku. Byl vyrobený roku 2002 z masivního dřeva po vzoru mramorové menzy hlavního oltáře. Dřevěná deska stolu je tedy položena jen na dvou pseudoantických sloupcích s bohatě vyřezávanými íónskými hlavicemi.³⁷⁸ V prostoru mezi oběma oltáři na mírně vyvýšeném místě se nachází sedes a tři barokní židličky pro ministranty.³⁷⁹

Ještě na začátku našeho tisíciletí byl součástí vybavení presbytáře ambon. Ten byl ale po rekonstrukci roku 2002 ze sakrálního prostoru odstraněn a jeho funkci převzala kazatelna. Ta je umístěna na evangelijní straně kněžiště v úrovni pod vítězným obloukem.

---

³⁷⁵ V současnosti je zповědní místnost využívá také jako východ po skončení bohoslužby.

³⁷⁶ O kostelní kryptě je pojednáno samostatně na následujících stranách.

³⁷⁷ Je nevýhodou, že hlavní kříž zcela zastíňuje vitrážový obraz sv. Jana Křtitele, patrona kostela. Protože jeho obraz ani sochu v presbytáři ani v lodi kostela nenajdeme, cizí návštěvníci si zpravidla myslí, že se jedná o kostel Povýšení sv. Kříže.

³⁷⁸ Nový obětní stůl vyrobil višňovský stolař Josef Adámek.

³⁷⁹ Sedes zhotovil také stolař Josef Adámek, barokní židličky pocházejí z vybavení zámecké kaple, jak již bylo zmíněno ve stavební historii kostela.

Jedná se o další část zařízení pořízeným hrabětem Spiegelem. Z původního komponentu se nám do současnosti zachovala jen poprseň položená přímo na podlahu, bez podpěrných sloupků. Je vyrobená z dubového dřeva, zdobená plastikami evangelistů.³⁸⁰

Mimo soch, jež jsou součástí oltářů, najdeme v kostele ještě další tři sochy. Všechny jsou instalovány v presbytáři. Další dvě se nachází po bocích staršího oltáře. Jedná se o sochy sv. Petra a Pavla převezené do kostela v polovině minulého století z kaple višňovského zámku. Jsou v mírně nadživotní velikosti.³⁸¹ Nejstarší sochu v kostele můžeme vidět nad vstupem do zákristie. Je umístěna na dřevěném podstavci zapuštěném ve zdi na jižní straně presbytáře. Jedná se o polychromovanou dřevěnou sochu Panny Marie Královny s malým Ježíškem v náruči. Tato socha v životní velikosti je z roku 1884.³⁸²

Lod' kostela

Po obou stranách lodi před vítězným obloukem jsou umístěné dva oltáře pořízené do kostela roku 1887. Na epištolní straně je to oltář se sochou Panny Marie. Immaculata je oděna v bílém rouchu a pravou nohou šlape po hlavě hadovi. V pozadí za ní je vyzlacený prostor ve tvaru kříže se vsazenými čtyřmi deskovými obrazy, též se zlaceným pozadím. Jsou na nich vyobrazení rodiče Panny Marie – sv. Jáchym a Anna. Na zbylých dvou obrazech jsou klanící se andělé.³⁸³ Na tomto bočním oltáři je pod mariánskou sochou trvale umístěna drobná soška Pražského Jezulátka.³⁸⁴ V prostoru před oltářem stojí mramorová křtitelnice s dřevěným zlaceným víkem.³⁸⁵

Podobně řešený je i oltář na protilehlé evangelijní straně se sochou Božského srdce. I zde je socha vítězného Krista, který ukazuje na svoje srdce, oděna do bílých šatů. Čtyři deskové obrazy se zlatým pozadím divákům přibližují ústřední výjevy z Ježíšova života.

---

³⁸⁰ Kazatelně byly roku 2002 odříznuty nosné sloupky, aby nebylo třeba vystupovat do schodů. Toto praktické opatření bylo provedeno, aby mohl na kazatelnu chodit tehdy osmdesátiletý višňovský farář František Grmolec. Kazatelna zůstala položená na zemi i po jeho smrti.

³⁸¹ Tyto sochy jsou dřevěné, čistě bílé. Jejich povrchová úprava je vytvořena tak, že z dálky působí jako vyrobené z bílého mramoru. Datujeme je do první poloviny 18. století. Srov. *Římskokatolická farnost Višňové, evidenční karta movitého předmětu*, č. 15.

³⁸² Sochu daroval kostelu Ferdinand Spiegel. Je jedinou sochou, která zůstala na svém původním místě. Po liturgické reformě přišel farář František Grmolec s návrhem sochu z kostela odstranit spolu s jinými drobnými soškami. Setkal se ale s velkým odporem ze strany věřících, kteří trvali na tom, aby socha zůstala v kostele i nadále. Původně nad sebou měla pseudogotický vyřezávaný baldachýn.

³⁸³ Socha je dřevěná, polychromovaná se zlacením. Výška figury je 110 cm. Stejně parametry má i socha Božského srdce na protějším oltáři. Autor soch i obrazů je neznámý. Srov. *Římskokatolická farnost Višňové, evidenční karta movitého předmětu*, č. 20 a č. 22.

³⁸⁴ Pořízena byla roku 1890. Od té doby má na mariánském oltáři své stálé místo.

³⁸⁵ Kazatelna patří k zařízení z roku 1900.

Je vhodné podotknout, že na oltář Božského srdce je v období Vánoc instalován betlém, který zabírá téměř celou plochu.³⁸⁶

Většinu místa v lodi vyplňuje celkem dvacet čtyři lavic z tmavého masivního dřeva. Jsou zde umístěny klasicky ve dvou blocích po obou stranách. Jedná se o zařízení z přelomu 19. a 20. století. Lavice však byly roku 2004 upraveny.³⁸⁷ Další čtyři lavice přesunuté ze zámecké kaple se nacházejí na kůru.

Nejdůležitějším vybavením kůru jsou varhany umístěné na mírně vyvýšeném stupínku, aby varhaník dobře viděl do prostoru presbytáře. Současný nástroj s padesáti čtyřmi tóny pochází z roku 1900. Původní varhany, k jejichž výměně došlo v polovině minulého století, byly uloženy ve zdobené novogotické skříni.³⁸⁸

Co se týká výzdoby v lodi kostela, tak na stěnách jsou zavěšeny obrazy křížové cesty. Jedná se o obrazy s barevnými sádrovými reliéfy v dubových rámech s hrotitými oblouky.³⁸⁹ Jiné sochy ani obrazy v lodi kostela už nevidíme. Vzácné obrazy spolu s drobnými soškami však můžeme najít ve zvědné místnosti a na oratoři.³⁹⁰ Jedná se o obraz z období baroka zobrazující Kristův křest, kde můžeme mimo Ježíše vidět i sv. Jana Křtitele, patrona kostela.³⁹¹ Druhým obrazem je sv. Kateřina Sienská z druhé poloviny 19. století.³⁹²

3.4 Renesanční věž a její vybavení

K západnímu průčelí lodi byla koncem 16. století přistavěna věž téměř čtvercového půdorysu o délce vnější strany 5,5 metrů. Tato hranolová stavba sahá do výšky přibližně třiceti metrů. Sestává celkem ze čtyř pater, jejichž členění je zřejmé i z exteriéru stavby díky renesanční štukové výzdobě. Jednotlivá patra jsou totiž oddělena římsami

---

³⁸⁶ Tento betlém je součástí kostelního vybavení od roku 1957. Do té doby se vystavoval zdobně vyřezávaný pseudogotický betlém s honosnou stájí z roku 1900. Pro svoji přílišnou zdobnost byl nahrazen jednodušší prostou maštálí. Ponechány byly ale původní dřevěné figurky, ke kterým roku 1964 přibýlo ručně malované pozadí s betlémskou krajinou. Do konce 20. století byl betlém instalován v plné šíři. V současnosti se vystavuje asi třetina.

³⁸⁷ Všechny lavice byly sníženy asi o 30 cm z důvodu napadení červotočem. Postaveny byly na nové dřevěné bedně, aby nestály na holé dlažbě.

³⁸⁸ Varhanám bylo roku 1918 odebráno 27 cínových píšťal pro válečné účely. Nahrazeny byly obyčejnými hliníkovými. Tato skutečnost se nemile odrazila na jejich barvě tónu. Generální oprava varhan proběhla v letech 1958, 1976, 2006 a 2010. Srov. *Pamětní kniha farnosti Višňové a chrámu Páně sv. Jana Křtitele ve Višňovém*, s. 148.

³⁸⁹ Tato křížová cesta je v kostele od roku 1953.

³⁹⁰ Jsou to drobné sošky ze začátku 20. století – sv. Terezie z Lisieux, sv. Antonín Paduánský a zmrtvýchvstalý Kristus.

³⁹¹ Obraz od neznámého autora malovaný olejem na plátně, který je již značně ztmavlý, datujeme do začátku 17. století. Původně byl součástí barokního oltáře. Na začátku 20. století byl z presbytáře odnesen a měl být úplně odstraněn z kostela. K tomuto kroku naštěstí nedošlo.

³⁹² Také se jedná o olej na plátně od neznámého autora. Je zarámovaný ve velkém zlatém rámu.

zdobnými obloučkovým vlysem a pilastry v nárožích. Omítka je hladká s jemnou bosáží a stejně jako kostel je čistě obílena, včetně soklu.

Stěny věže jsou uprostřed prolomeny renesančními okny s kulatým obloukem a tmavými žaluziemi. Stejný tvar mají i dvoukřídlé vchodové dubové dveře v přízemí. Tento renesanční portál je zdobený renesanční římsou a po stranách dvěma pilastry. Vstoupíme jím ze západní strany do předsíně kostela.

Pro vstup do vyšších pater však slouží samostatný vchod v přístavku válcovitého tvaru s kuželovitou střechou,³⁹³ jenž se přimyká k věži ze severní strany. Na rozdíl od renesanční věže kostela byla tato věžička vystavěna na přelomu 19. a 20. století v pseudogotickém stylu. Vstupní dveře jsou zde proto jednokřídlé s hrotitým obloukem. Také okénko osvětlující šnekovité schodiště uvnitř je obdélníkového tvaru.

Ve vnitřních patrech věže je možno zhlédnout renesanční neomítnuté masivní zdivo. První tři podlaží slouží především jako skladiště. Všechny prostory osvětlují renesanční okna. Ve všech patrech je prolomeno okno v západním průčelí. V prvním patře jsou navíc ještě další dvě ze severní a jižní strany. Třetí podlaží ze severní a jižní strany zdobí jen slepá okna.

3.4.1 Zvonicové patro a zvony

Interiér posledního patra osvětlují okna prolomená do všech světových stran, z nichž je výhled nejen na celé městečko, ale i do okolí. Jedná se o zvonicové patro. Podle nejstarších zpráv z listin z bání kostela z roku 1825 měl kostel zvon z roku 1284, který byl ale zničen při požáru roku 1825. Ze zmínek v nejstarší farní kronice víme, že kostel měl navíc další tři zvony, které ale byly zrekvírovány k válečným účelům roku 1917 a 1942. Největší z nich vážil 750 kg, druhý 420 kg a nejmenší měl hmotnost 300 kg.³⁹⁴

I v současnosti jsou ve zvonicovém patře zavěšené čtyři zvony. Nejstarší dochovaný zvon byl pořízen v roce 1699. Jedná se o zvon sv. Michaela. Jeho hmotnost je 26 kg a je laděný do tónu „E1“. Od nepaměti kostelu slouží jako umíráček. Druhý zvon Panny Marie, ochránkyně Moravy, je z roku 1943. Je ulitý ze zinku a váží 60 kg. Zní tónem „B1“. Ze stejného roku i materiálu je i zvon sv. Cyrila a Metoděje o hmotnosti 230 kg laděný do tónu „G1“. Nejmladším a zároveň největším zvonem o hmotnosti 380 kg je zvon Panny Marie

---

³⁹³ Střecha je pokryta měděnými pláty, stejně jako střecha věže. Podrobněji popsáno v rekonstrukci kostela koncem 20. století.

³⁹⁴ Srov. Opis listiny z bání kostela v Pamětní knize farnosti Višňové a chrámu Páně sv. Jana Křtitele, s. 171-172.

Královný míru. Je ulitý ze slitiny mědi a cínu. Pořízen byl jako poslední roku 1959 a zní tónem „B1“.³⁹⁵ Všechny interiéry věže jsou běžně nepřístupné.

Střecha věže je pokryta měděným plechem a má tvar jehlanu se vsazenými věžními hodinami s ciferníky směřujícími na každou světovou stranu. Na vrcholu je vztyčen zlatý kříž s věžní makovicí. V té byly roku 1989 během rekonstrukce věže a kostela objeveny historické listiny z roku 1825 a 1899. Velmi špatně čitelné listiny, o kterých najdeme jen stručný zápis ve farní kronice, byly vloženy do měděné schránky a vráceny zpět do makovice. Navíc k nim tehdejší farář František Grmolec přidal listinu z roku 1989 popisující současné poměry ve farnosti, o opravách kostela a politických poměrech v Československu. Zápisy doplnil několika bankovkami a dobovými fotografiemi.³⁹⁶

3.5 Hraběcí hrobka

Pod presbytářem kostela se nachází hrobka hraběcího rodu Spiegel zum Diesenberg-Hanxleden, majitelů višňovského panství. Byla vybudována během celkových oprav a úprav kostela začátkem 19. století.³⁹⁷ V současnosti je možno do ní vstoupit levotočivým šnekovitým schodištěm v přístavku se zpozděnými místnostmi z přelomu 19. a 20. století. Tehdy byl navíc celý interiér krypty rozšířen a nově zaklenut valenou klenbou. Do té doby bylo možno do prostorů krypty vstoupit jen šachtou v lodi kostela, jež sloužila k spouštění rakví do prostoru pod presbytářem. Tento vchod je překrytý kamenným kvádrem se zdobným reliéfem.³⁹⁸

V hrobce je uloženo jedenáct dvouvrstevných zacínovaných rakví seřazených ve dvou řadách za sebou. V místech původního vstupu z lodi kostela byla ve stěně vybudována nika, do níž byly uloženy další tři malé rakve s ostatky dětí. V těchto místech jsou také uloženy tři kamenné viscerální nádoby.³⁹⁹

Vzhledem k tomu, že se nám o historii hrobky do roku 1900 nezachovaly téměř žádné písemné zprávy, nelze přesně určit, kdy, v jakém pořadí a počtu byly rakve do krypty ukládány. Podle špatně čitelných nápisů na rakvích a záznamů v knize zemřelých se podařilo

---

³⁹⁵ Ve farní kronice jsou jen letmo zaznamenány opravy zvonů. První proběhla roku 1985, kdy se ulomilo srdce zvonu sv. Cyrila a Metoděje. Roku 1994 bylo nainstalováno automatické elektrické zvonění. Poslední záznam je z roku 2017, kdy byly opraveny motory. Srov. *Pamětní kniha farnosti Višňové a chrámu Páně sv. Jana Křtitele*, s. 170. *Dále Kronika farnosti Višňové od roku 2011*, s. 48.

³⁹⁶ Srov. *Pamětní kniha farnosti Višňové a chrámu Páně sv. Jana Křtitele*, s. 171-172.

³⁹⁷ V dostupných pramenech je jen zmínka, že se to stalo před rokem 1830. Srov. *Kronika farnosti Višňové r. 1900–1950*, s. 30. Též ÁRON P., ADÁMEK J., *Paměti*, audionahrávka.

³⁹⁸ Tento kámen je úmyslně překryt kobercem, aby nedocházelo k většímu sešlapání reliéfu.

³⁹⁹ Podle vytesaných německých nápisů na víku je v nich uchované srdce zemřelých a jiné vnitřnosti.

objasnit, kdo je v hrobce pochován a v jakém roce zemřel.⁴⁰⁰ Jsou zde uloženy ostatky šestnácti pochovaných osob,⁴⁰¹ totožnost se podařilo určit u patnácti z nich.⁴⁰² Podle umístění rakví se předpokládá, že některé rakve sem byly dovezeny až po několika letech z Německa, kde zemřeli někteří příslušníci rodu Spiegelů.

V hrobce před umístěnými rakvemi je navíc vykopaná šachta, která je přikryta prkny. V ní jsou uloženy kosti a kříže ze zrušených hrobů z bývalého hřbitova, který se nacházel dříve vedle kostela.

Jedinou úpravou hrobky od roku 1900 bylo její vyčištění a zřízení elektrického osvětlení v roce 2002.⁴⁰³ V současnosti je hrobka veřejnosti zcela nepřístupná.

3.6 Prostranství okolo kostela

V nejbližším okolí kolem kostela sv. Jana Křtitele ve Višňovém se nacházel od roku 1826 hřbitov. Ten byl ale z kapacitních důvodů roku 1832 zrušen.⁴⁰⁴ Prostor se začal upravovat jako park s lipovou výsadbou. Po generální opravě kostela roku 1904 tuto lokalitu ohraničoval zdobený drátěný plot, který zde vydržel dalších šedesát let.

V šedesátých letech 20. století už plot vzhledem ke svému zuboženému stavu přestal vyhovovat. Navíc vlivem povětrnosti došlo k velkému sesuvu půdy a bylo třeba přistoupit k razantní opravě celého prostranství kolem kostela. Ta se uskutečnila v letech 1963-1965. Zedníci nejprve odstranili drátěný plot a na jeho místě vystavili kamenný taras sahající od pomníku sv. Václava na náměstí až ke kostelní věži. Dále došlo k vydláždění rovinky

---

⁴⁰⁰ Roku 1999, kdy hrobku navštívili potomci z rodu Spiegelů, kteří dnes žijí v Rakousku, byly otevřeny plechové rakve, aby bylo možno identifikovat, kdo je v hrobce pochován a kdy zemřel. Jedna rakev zůstala neurčena. Ve farní kronice je o tom jen krátká zmínka. Podrobný zápis o této skutečnosti byl pořízený zpětně roku 2007 paní Ludmilou Juřenovou. Srov. JUŘENOVÁ Ludmila, *Zápisy z historie hraběcí hrobky ve Višňovém*, rukopis, nestránkováno.

⁴⁰¹ 11 velkých rakví, 3 malé a 3 viscerální nádoby. R. 2002 bylo zjištěno, že ve třech viscerálních nádobách jsou uloženy ostatky dvou osob.

⁴⁰² Jako první zde byly uloženy ostatky hraběte Kaspara Philippa Spiegela, který zemřel roku 1837.⁴⁰² Nejstarší rakev patří hraběnce Marii Christině Bertenstein, která zde byla pochována roku 1848. Následoval roku 1867 hrabě Maria Franz Spiegel. Roku 1869 hraběnka Rosina Antonia Spiegel. Dále roku 1877 hrabě Ferdinand Otto Herman Spiegel a roku 1893 hraběnka Marie Carolina Adolfiná Isabella Christina Bernardina Pucker-Limpurg, roz. Spiegel. Jako první po rekonstrukci rodinné hrobky zde byl pochován roku 1914 hrabě Maria Ferdinand August Spiegel. Za rok následovali jeho synové hrabě Maria Kurt Christoph Joseph Spiegel a Maria Franz Spiegel. Roku 1925 zde byly uloženy ostatky hraběnky Marie Spiegel, která sice žila a zemřela v Dačicích, ale pohřbena byla v rodinné hrobce ve Višňovém, dle jejího přání. Poslední pochovanou je hraběnka Marie Ája Puckler-Limpurg, která zemřela ve Višňovém roku 1948. Ve třech dětských rakvích, které jsou uloženy ve výklenku ve zdi, jsou pochováni Maria Ferdinand a Maria Egbert Spiegel. Obě děti zemřely v říjnu roku 1880. A Rosemarie Spiegel roku 1941. Srov. JUŘENOVÁ Ludmila, *Zápisy z historie hraběcí hrobky ve Višňovém*, rukopis, nestránkováno.

⁴⁰³ Srov. *Pamětní kniha farnosti Višňové a chrámu Páně sv. Jana Křtitele*, s. 177.

⁴⁰⁴ Během prací při úpravě interiérů v šedesátých letech 20. století našli řemeslníci několik kostí z tohoto hřbitova, které následně uložili do interiéru hraběcí hrobky pod presbytářem.

před vstupem do kostela a vysypání všech přístupových cest štěrkem. Nakonec nechal tehdejší farář Grmolec vykácet šest lip z původní výsadby, aby se celý prostor prosvěttil a budova kostela byla lépe viditelná. Nechal ale z jižní strany vysázet živý plot.

Po této úpravě provedené v šedesátých letech 20. století se prostranství kostela v podstatě nezměnilo, udržuje se stejným způsobem i v současnosti. Jen na východní straně, mezi kostelem a autobusovou zastávkou, byl vystavěn nový vchod do vinného sklepa.⁴⁰⁵ Tato drobná budova je vybudována v pseudogotickém stylu, aby nenarušovala okolí kostela, a působí spíše jako kaplička.

---

⁴⁰⁵ Jedná se o vinný sklep rodu Adámků vykopaný směrem k presbytáři kostela.

4 Kostel sv. Anny v Morašicích

Další sakrální památkou, u které můžeme pozorovat renesanční prvky, je kostel sv. Anny v Morašicích. I když se jedná jen o malý kostelík, jeho architektonické provedení už napovídá, že má milovníkům historie co nabídnout. I zde bylo mým cílem zjistit, kam až sahají nejstarší kořeny této sakrální stavby, a vyhledat možnou návaznost s ostatními popisovanými kostely.

Kostel sv. Anny patří do farnosti Trstěnice, kde o něm jsou sice vedeny záznamy v zřejmě nejstarší dochované farní kronice v děkanství,⁴⁰⁶ ovšem tyto záznamy jsou místy jen stručné až heslovité, z důvodu zaměření hlavní pozornosti na farní kostel v Trstěnicích. Mimo literatury, kroniky a archivních zpráv byly pro sestavení textu klíčové informace a soukromé materiály od současného morašického kostelníka a kronikáře Emila Veise. I když se jedná opravdu o drobnou stavbu, v jedné z nejmenších obcí v Moravskokrumlovském regionu, práce by bez ní nebyla úplná.

4.1 Z dějin farnosti a obce Morašice

Jednou z nejnižže položených obcí na Moravskokrumlovsku je obec Morašice.⁴⁰⁷ Název obce je odvozen od staročeského křestního jména „Mařata.“⁴⁰⁸ Od Moravského Krumlova je vzdálena necelých 15 km a je jednou ze sousedních obcí městečka Višňového, od kterého je vzdáleno 5 km jihovýchodním směrem. Jedná se o obec, kde najdeme asi jen 120 domů s 240 obyvateli. Všechny důležité budovy jako je kostel, obecní úřad, obchod a hostinec, jsou soustředěny na návsi uprostřed obce. Pošta, škola ani lékařské středisko v Morašicích nejsou.⁴⁰⁹

Morašice vzhledem ke své velikosti nikdy nebyly samostatné, ale patřily pod správu různých farností a panství, a to i navzdory tomu, že kostel sv. Anny je jeden z nejstarších v oblasti. I v současnosti spadají pod čtyři kilometry vzdálené Trstěnice. Od kdy přesně tomu tak je, nelze přesně stanovit. Avšak listina z roku 1253, sepsaná členy Řádu německých rytířů,

---

⁴⁰⁶ Badatelé se neshodují, zda je kronika psaná zpětně či nikoliv.

⁴⁰⁷ Na Moravě můžeme Morašice najít ještě na Svitavsku, kde bychom našli kostel sv. Petra a Pavla ze 13. století. Jihomoravská obec na Znojemsku leží v malé kotlině, její nadmořská výška je 240/m. Pro porovnání již sousední obec Višňové leží v nadmořské výšce 400/m. Kolektiv autorů, *ABC kulturních památek*, s. 315.

⁴⁰⁸ Dnes „Martin.“ Současný název obce „Morašice“ se používá od roku 1925. BLAHA Jan, *Z dějin paměti obce Morašice*, s. 7.

⁴⁰⁹ Děti z Morašic v současnosti navštěvují školu v Želeticích. V období první světové války docházely do Višňového. Silnice, která spojuje malé Morašice s Trstěnicemi směrem k Moravskému Krumlovu, byla vybudována až ve dvacátých letech 20. století.

dosvědčuje, že ve 13. století tomu již tak bylo. Tato listina zaznamenávající posvěcení kostela v Trstěnicích uvádí nejstarší zmínku o farnosti a samotné obci Morašice.⁴¹⁰ Další záznam o obci se pak objevuje o více než 200 let později v listině z roku 1478.⁴¹¹

O Morašicích jako součásti trstěnické farnosti a jejich nejstarších dějinách se můžeme také dočíst v trstěnické farní kronice. Protože se ale jedná o malou obec, která ve středověku byla jen nepatrnou osadou čítající několik málo rodin, je v pramenech zmiňována jen okrajově. Přesto jsou pro pochopení dějin a osudu Morašic dějiny farnosti Trstěnice klíčové.

Z farní kroniky víme, že prvním zaznamenaným trstěnickým farářem roku 1485 byl Jan,⁴¹² o kterém se nám ale podrobnější informace nedochovaly. Velmi důležitým mezníkem je ale rok 1534,⁴¹³ od kterého mapujeme působení řádu Křížovníků ve farnosti.⁴¹⁴ Právě tento řád po více než tři století ovlivňoval život v Morašicích, kde vybudoval velký statek a za dobu jehož působení byl v obci vystavěn kostel sv. Anny. Druhá část obce Morašice se od roku 1663 stává součástí panství znojenských dominikánů se sídlem v obci Tvořihráz.

Důležitou roli ve farnosti Trstěnice hráli také novokřtění, kteří do oblasti přišli v polovině dvacátých let 16. století. Právě trstěnická farnost byla nejdůležitějším a největším sídlem novokřtěnců v celém blízkém okolí.⁴¹⁵ Skupina novokřtěnců v trstěnické farnosti byla dost početná, tvořila zřejmě až polovinu obyvatelstva, a protože novokřtění známe jako dobré řemeslníky, odrazila se tato skutečnost v hospodářském vzestupu tehdejších osad, včetně Morašic.⁴¹⁶ Druhou velkou skupinou byli starousedlíci katolického vyznání. Ti se

---

⁴¹⁰ Jedná se o již zmiňovanou listinu z 29. prosince 1253, která je hlavním svědkem existence hned několika obcí, mezi které patří i sousední Višňové. V souvislosti s Morašicemi, které jsou zde zmiňovány pod názvem „Maratiz,“ se zde dozvídáme o biskupu Anselmovi, jenž meškal ve zdejším kraji při křížácké výpravě proti pobaltským Prusům. Tento „fráter Anselm“ jak je na listině označován, posvětil kostel sv. Gotharda (dnes Povýšení sv. Kříže) v Trstěnicích a povýšil ho na farní kostel. Přičemž kostel v Trstěnicích nabyt nových pozemkových práv i v Morašicích. I když dochovaná kronika farnosti Trstěnice je psána již od roku 1204, zmínku o Morašicích v ní do roku 1253 nenajdeme. Srov. HAŇÁK Vilém, *Vlastivěda moravská Moravsko-Krumlovský okres*, s. 224.

⁴¹¹ V této listině z roku 1478 potvrzené císařem Fridrichem III. je uznaná závěť pana Cledrowitze týkající se jeho statků v Morašicích. Listina je uložena v Moravském zemském archivu v Brně, E44 K. 23.

⁴¹² Nic bližšího nám o něm ale kronika nesděljuje.

⁴¹³ Listina z roku 1534 a 1535 zaznamenává vyměnění statků v Morašicích. Velká část obce se tak stává majetkem Křížovníků, jejichž sídlo bylo v nedalekém Hradišti u Znojma. Směna půdy byla dohodnuta se Zikmundem Valeckým, pánem na Mírově a nedaleké Miroslavi. Listina je uložena tamtéž.

⁴¹⁴ Křížovníci s červenou hvězdou – své jméno přijali podle odznaku kříže na oděvu. Navíc převzali od rytířských řádů nošení zbraně. Přesto ale křížovníci nebyli řádem rytířským. Přilnuli k řádu sv. Augustýna. Jejich důležitou povinností byla navíc starost o špitál. Křížovníci, kteří spravovali zhruba polovinu vsi, měli trvalé sídlo v nedalekém Hradišti u Znojma.

⁴¹⁵ Oblast se nazývala „Horní dvory“ a spadaly sem osady v Čermákovcích, Skalici, Tavíkovcích a Višňovém. Hlavním kazatelem novokřtěnců v Trstěnicích byl Vavřinec Hueffe. Podle záznamu v novokřtěnských kronikách v trstěnické oblasti žilo nejméně sedm těchto „učedníků slova Božího“ – kazatelů s rodinami. Srov. VEIS Emil, *Církevní dění a kostel sv. Anny v Morašicích*, s. 16.

⁴¹⁶ Novokřtění zřejmě mimo Morašic obývali osadu před Trstěnicemi, která zanikla v 17. století po jejich vystěhování. Srov. HAŇÁK Vilém, *Vlastivěda moravská Moravsko-Krumlovský okres*, s. 265.

snažili udržet si v obci převahu a výsadní postavení. Vztahy ale byly navzájem napjaté nejen mezi oběma vyznáními, ale i mezi samotnými katolíky.

Tato skutečnost byla zřejmá za dalšího morašického faráře Jiřího Motyčky.⁴¹⁷ Jeho působení ve farnosti bylo provázeno mnoha nesnázemi a nepokoji přetrvávajícími i za působení jeho nástupců. Především v Morašicích se Motyčka netěšil žádné oblibě a roku 1560 ho Morašičtí požádali, aby jim vydržoval německého kazatele. I přesto však proti němu rostla v Morašicích nevraživost a po násilném útoku farníků se musel z farnosti odstěhovat.⁴¹⁸ Jeho návrat už ale nebyl možný ani po částečném uklidnění situace a kolem roku 1581 na faru v Trstěnicích přišel českobratrský farář. Avšak ani za jeho působení nevládlo v Morašicích období klidu. Na žádost farníků sem byl dosazen nový farář Jan Kuchovský z Horních Dubňan a následně Jakub Qualternus.⁴¹⁹ Údajný klid ve farnosti nastal až s nástupem katolického faráře Valentina a následným odchodem novokřtěnců. Než k němu ale došlo, sužovaly farnost nájezdy císařských žoldnéřů, kteří napadali nekatolíky.⁴²⁰ Od začátku 16. století prudce narostl v Morašicích počet německého obyvatelstva, které tvořilo většinu.⁴²¹

Velmi těžkým obdobím pro Morašice byla doba třicetileté války. Vojska, která procházela jižní Moravou, s sebou nepřinesla jen nepokoje, ale i nebezpečnou morovou nákazu, jež zasáhla i Morašice, a to ve dvou vlnách v letech 1624–1342.⁴²² Obyvatelé trstěnické farnosti trpěli chudobou. Mnozí sedláci přestali obdělávat svá pole a v Morašicích byl zřízen poplužní dvůr, na kterém museli poddaní robotovat.⁴²³

---

⁴¹⁷ Faráři Jiřímu Motyčkovi roku 1558 arcijáhen a kanovník olomoucké kapituly Martin Schmelzer zadal doživotně trstěnickou faru. Biskup March mu propůjčil dědické právo s podmínkou, aby ve své závěti byl pamětliv kostela. Na faře v Trstěnicích působil do roku 1561. Srov. VEIS Emil, *Faráři trstěnické farnosti od r. 1253*, s. 16.

⁴¹⁸ Farář Motyčka si zakusil mnohá úskalí především s farníky z Morašic a ze Džbanic. Odmítali se podílet na farních pracích a odvádět desátek. Poté, co farář na farníky vyvinul nátlak, byl jimi vážně fyzicky napaden. V důsledku toho se roku 1563 odstěhoval do Nezamyslic. Srov. tamtéž.

⁴¹⁹ Přesné datum ani jméno českobratrského faráře neznáme. Jan Kuchovský a Jakub Qualternus působili v trstěnické farnosti jen dva roky. O tom, jakého byli Jan Kuchovský a Jakub Qualternus vyznání, nejsou žádné záznamy.

⁴²⁰ Příjmení faráře Valentina není známo. Na faru do Trstěnic přišel roku 1600. Poslední novokřtěnci z Trstěnic a Morašic odešli roku 1622 na území dnešního Slovenska. Před jejich odchodem farnost čelila mnohým loupežným a násilným útokům ze strany vojáků. Místní se před vojáky ukrývali a budovali si ve vesnicích tajné skrýše, tzv. „lochy.“ Velmi zatěžující byly pro obce poplatky spojené s vydržováním císařských vojsk. Srov. ŠÍPEK Zdeněk, *730 let Morašic*, s.14. BLAHA Jan, *Z dějin a paměti obce Morašice*, s. 10-11.

⁴²¹ Památkou po německém obyvatelstvu zůstal název polní tratě „Kortlos.“ Do obce se přistěhoval z německého Drnoholce rod Hermanů, který se u nás počestil. Příjmení Herman, Balík a Křepela jsou dnes v Morašicích nejrozšířenější. Srov. tamtéž.

⁴²² Trstěnický farář zapsal do kroniky, že počet nakažených morem a mrtvých v trstěnické farnosti byl značný. Přesný údaj ale zaznamenaný není. Též nemáme žádné podrobnější informace o samotném faráři Niklasu Hatticiovi. Srov. Kronika farnosti Trstěnice, nestránkováno.

⁴²³ Roku 1629 v Morašicích 13 sedláků z 19 úplně přestalo obdělávat svá pole. Ta zůstala ležet ladem. Proboštví v Hradišti, ke kterému Morašice spadaly, pak neplynulo z těchto polností žádný zisk. Probošt Gerhard ze Sclessinu na přání kardinála Harracha situaci vyřešil tím, že roku 1629 nechal opuštěná pole

Nejtěžším obdobím pro trstěnickou farnost se ale stal samotný závěr třicetileté války, kdy na Moravskokrumlovsko vtrhla švédská vojska, která obsadila Moravský Krumlov a okolní vesnice. Nejenže byly Morašice nuceny vyživovat utábořené vojáky a odstraňovat napáchané škody z neustálých lokálních bitek, ale znovu musely čelit morové epidemii, již vojska dovlekla. Proboštská i poddanská pole ležela ladem. Dobytek uhynul. V Morašicích bylo opuštěno více než 15 domů. Mnozí obyvatelé Morašic, kteří přežili, se rozutekli a hledali úkryt v okolních lesích, kde hledali obživu. Před samotným odchodem švédských vojsk roku 1645 však došlo k vydrancování trstěnické fary i kostela. Na zdevastovanou budovu byl dosazen řádový kněz Bartoloměj Hohel.⁴²⁴ Jemu ani jeho nástupce Martinu Zelenkovi⁴²⁵ se nepodařilo dát zpustošenou farnost do pořádku a roku 1657 přechází správa Trstěnic spolu s Morašicemi pod věmyslickou farnost, kam patřila až do roku 1670.⁴²⁶

Roku 1663 získali část obce zahrnující poddanské polnosti znojemští dominikáni, kteří ji připojili k tvořihrázskému statku.

Od roku 1670 přešla farnost Trstěnice a filiální kostel sv. Anny v Morašicích ze správy ve Věmyslicích pod děkanství Jaroměřické.⁴²⁷ Počáteční klid, který nastal, narušil požár roku 1677, jenž zpustošil morašický poplužní dvůr.⁴²⁸ Křížovníkům se statek podařilo opravit až po dvaceti letech.⁴²⁹

Protože se nám od 17. století zachovala četná korespondence faráře Josefa Františka Hanáka⁴³⁰ a značné množství listin řešící majetková práva, víme, že Morašickým ztrpčovaly život neustálé spory o majetek. Hlavní příčinou bylo majetkové rozdělení obce mezi

---

v Morašicích vyjmout a založil na nich právě poplužní dvůr, jenž se v té době nacházel pouze na Hradišti u Znojma. Morašickým byl v souvislosti s touto skutečností snížen pravidelný poplatek, jenž činil tři zlaté a deset krejcarů, dvě kopy a deset kusů vajec a čtrnáct slepic. Tuto skutečnost dokazuje listina z roku 1536. Správa farnosti byla v té době na katolickém faráři Niklasu Hatticiovi. Srov. VEIS Emil, *Faráři trstěnické farnosti od r. 1253*, s. 16.

⁴²⁴ Bartoloměj Hohel (nebo Hohol) byl na faru investován roku 1633.

⁴²⁵ Premonstrát Martin Zelenka přišel do Trstěnic na faru, která byla stále v žalostném stavu, roku 1652. Přitom měl na starost faru v Mikulovicích. Srov. *Diecézní archiv Biskupství brněnského v Rajhradě, Trstěnice – korespondence od roku 1682-1947*. BKB/744.

⁴²⁶ Roku 1663 získali část obce zahrnující poddanské polnosti znojemští dominikáni, kteří ji připojili k tvořihrázskému statku.

⁴²⁷ Roku 1670 vznikl děkanát „Farnost a děkanství Jaroměřice.“ Byl jeden z nejrozsáhlejších. Měl 23 far a děkanem byl vždy ustanoven jaroměřický farář. Prvním byl Václav Achantes. Srov. VEIS Emil, *Církevní děn a kostel sv. Anny v Morašicích*, s. 22.

⁴²⁸ Požár vypukl 18. ledna. Shořela dvě velká stavení se stájemi a stodolami. Následkem požáru zemřely v Morašicích dvě děti. Srov. tamtéž.

⁴²⁹ Svědčí o tom dochovaný nápis na cihlách „S. A. F.“ z roku 1699. Jedná se o iniciály probošta Šalamouna Augustina Frendla.

⁴³⁰ Josef František Hanák pocházel z Moravského Krumlova. Do Trstěnic přišel roku 1762 a zůstal tu až do své smrti roku 1788. Jeho největší materiální starostí byla péče o zanedbaný kostel a hřbitov, o který se Morašičtí nechtěli starat. Srov. *Diecézní archiv Biskupství brněnského v Rajhradě, Trstěnice – korespondence od roku 1682-1947*, BKB/744.

křížovníky a dominikány. Další spory se týkaly hranic obce, které byly vedeny se sousední Skalicí.⁴³¹

Začátek 19. století byl pro trstěnickou farnost ve znamení velkých oprav kostela sv. Anny v Morašicích, jež byly provedeny za faráře Josefa Slováka.⁴³²

Rok 1866 je spojen s velkými škodami napáchanými procházejícími pluky. Jednalo se o vojáky ustupující rakouské armády a armády pruské. Především Prusové si počínali v Morašicích velmi ničivě. Největším problémem však byla cholera, kterou nakažení vojáci zavlekli do obce. Zhoubná nákaza v kombinaci s rabováním a malou úrodou zapříčinily, že právě druhá polovina 19. století byla pro Morašice jedním z nejtěžších období v jejich historii.⁴³³

Konec 19. století a začátek 20. století byl pro Morašice dobou rozvoje. Došlo k velkým změnám hospodaření. Pole byla hojně osázena, začaly se vysazovat ovocné sady a pěstovat vinná réva. Vzhledem ke zvýšené produkci a modernějšímu způsobu hospodářství museli hospodáři přizpůsobit své statky novým poměrům. Křížovnický velkostatek se dočkal obnovy a rozrostl se o několik hospodářských budov. Také několik malozemědělců si v tomto období postavilo nová obydlí.⁴³⁴ V Morašicích se také začaly vypalovat cihly a vznikla velkovýroba kostěných knoflíků. V tomto období ale také mnozí odešli za lepším životem do zahraničí, především do Vídně, a opačně – do Morašic začalo více pronikat německé obyvatelstvo.

Právě Němci posléze tvořili značnou část morašického obyvatelstva. Přesto byly Morašice vždy českou obcí a obyvatelé německé národnosti nikdy v historii netvořili většinu. Poněmčování vesnic těžko nesl trstěnický farář Ondřej Králík,⁴³⁵ který měl Morašice ve správě od roku 1896. Tento vlastenecký kněz ve farnosti zůstal do roku 1923

---

⁴³¹ Roku 1773 byly znovu vytyčeny hranice obce. Dosvědčuje to listina popisující hranici mezi „daunovskou“ Skalicí (podle pána Maxmiliána Dauna) a proboštskou vsí Morašice (Morašice patřily pod proboštvství na Hradišti u Znojma). Listiny jsou uloženy v Moravském zemském archivu v Brně, Trstěnice, E 44.

⁴³² Josef Slovák působil v trstěnické farnosti od roku 1773 a za jeho působení se uskutečnila velká oprava roku 1807, která je zmíněna ve stavební historii kostela. Srov. VAIS Emil, *Faráři trstěnické farnosti od roku 1253*, s. 17.

⁴³³ Pruská vojska přišla do Morašic v červenci roku 1866. Docházelo k rabování majetku a místní přišli o veškerou zásobu potravin, i když samotná úroda toho roku byla velmi slabá. Mnohé zásoby vojáci zcizili nebo znehodnotili. I když nedošlo k žádné vraždě, na cholera zemřelo mnoho Morašických. Přesný počet není zaznamenán. Prušští vojáci v Morašicích údajně trpěli cholerou málo. Místní to připisovali jejich velké zásobě potravin, především špeku, kávy a tabáku. Srov. BLAHA Jan, *Toulky morašickou minulostí* a BLAHA Jan, *Z dějin a pamětí obce Morašice*, s. 22.

⁴³⁴ Malí rolníci většinou vlastnili půdu o rozloze 4 až 5 ha. Začátkem 20. století byla v Morašicích vystavěna tzv. „Kozí ulice.“ Domky byly budovány nejčastěji z hlíny, slámy a kamene. Srov. tamtéž, s. 24.

⁴³⁵ Celkově až do druhé světové války bylo v Morašicích dost Němců. K silným rodinám patřili tzv. Besarábci, kteří obývali v Morašicích celkem pět domů. Ondřej Králík přišel do trstěnické farnosti z nedalekých Žerotic. Byl velmi vlastenecky založený. Na předchozím působišti protestoval proti otevření německé školy. Za něho došlo k velkému budování a opravám kostelů ve farnosti. Srov. tamtéž, s. 10-11.

a zaznamenával těžký život v Morašicích po dobu první světové války. Podle jeho zápisů dnes víme, že se jednalo o smutný čas velkého nedostatku. Do první světové války postupně odešlo z Morašic 103 mužů a několik jich vstoupilo do českých legií. Ve vsi zůstaly jen ženy, děti, staří a nemocní. Proto se obec potýkala s chudobou. Ve válce nakonec z Morašic padlo 22 osob.⁴³⁶

Změny s sebou přinesla také pozemková reforma provedená roku 1925. Křížovnický velkostatek přišel o velkou část půdy, a proto křížovníci celý statek pronajali do soukromých rukou.⁴³⁷ Dvacátá léta 20. století byla ve znamení velkého budování a oprav. Nejednalo se jen o farní kostely a faru, ale ve vsi byl vystavěn současný obecní úřad, hasičská zbrojnice a studovna, kterou využívaly různé spolky.⁴³⁸

V meziválečném období působilo v Morašicích několik duchovních správců. Většina z nich ale přebývala ve farnosti jen velmi krátce nebo jen dojížděla z vedlejší farnosti.⁴³⁹ Roku 1935 byl ale na faru v Trstěnicích dosazen Bohumír Růžek,⁴⁴⁰ který ve farnosti strávil dvacet let a stal se Morašickým oporou během druhé světové války. Do farní kroniky pečlivě zaznamenával útrapy tohoto období. K důležitým datům v dějinách Morašic patří rok 1938, kdy byla obec zabrána Němci. A následně vrácena zpět k Československu.⁴⁴¹

Nejtěžším válečným prožitkem bylo pro farníky bombardování ruskými stíhačkami roku 1945, kdy došlo ve farnosti ke zničení několika domů a k devastujícímu požáru. Následně nato z Morašic odešlo německé obyvatelstvo do Německa, a vesnice tak přišla o značnou část obyvatel.⁴⁴²

---

⁴³⁶ Obyvatelé Morašic postavili na památku svých padlých ve válce ve vesnici a okolí kříže. Dnes jich tuto skutečnost připomíná celkem osm.

⁴³⁷ Křížovníkům zůstalo necelých 60 ha půdy. Roku 1926 pronajali statek P. Plechatému. Byla to první budova v Morašicích, kam byl o rok později zaveden elektrický proud. Podrobněji v: VEIS Emil, *Církevní dění a kostel sv. Anny v Morašicích*, s. 40.

⁴³⁸ Jednalo se především o TJ Orel, jež zahájila svou činnost v Morašicích roku 1923. Starala se o kulturní život v obci (cvičení, divadla, taneční zábavy...). O kulturním životě obce se zmiňuje především kniha ŠÍPEK Zdeněk, *730 let Morašic*.

⁴³⁹ Byl to Václav Hlavička, který působil v Morašicích v letech 1923-1924. Po něm přišel Leopold Josef Rosenberg a zůstal ve farnosti do roku 1927. Roku 1928 byl vystřídán Františkem Kvasničkou. Ten o Morašice pečoval do roku 1932. Kromě trstěnických farářů se v Morašicích vryl do paměti višňovský správce farnosti Jakub Řezníček, který v Morašicích vypomáhal. Podrobněji v VEIS Emil, *Faráři trstěnické farnosti od r. 1253.*, s. 41.

⁴⁴⁰ Bohumír Růžek byl ve farnosti v letech 1932-1952. Podrobněji je o něm pojednáno v souvislosti s opravami kostela. Podrobněji tamtéž, s. 41.

⁴⁴¹ Kvůli třem velkým rodinám, které sídlily v Morašicích, byla obec 9. 10. 1938 připojena k „tisícileté třetí říši.“ Vzhledem k protestům a petici místních, kterou podepsalo 222 občanů, byla brzy nato 24. 11. 1938 opět vrácena zpět k Československu. Na poděkování v den návratu Morašic odsloužil Bohumír Růžek v Morašicích děkovnou mši sv. a tuto událost si Morašice s povděkem připomínají dodnes. Srov. BLAHA Jan, *Z dějin obce Morašice*, s. 22.

⁴⁴² Farní kronika zaznamenává bombardování a naprosté zničení osmi domů 7. května roku 1945. Útok se uskutečnil během prosebného průvodu a během dne se opakoval několikrát. Oběti na životech nejsou uvedeny

Je s podivem, že s nástupem komunismu bylo i v tak malé obci, jako jsou Morašice, založeno zemědělské družstvo. S novým systémem hospodaření přišly i změny v úpravě půdy v Morašicích. Vymizely ovocné sady, které vystřídal četné vinohrady.⁴⁴³ Ač Morašice leží ve vinařské oblasti, po přesunu zemědělského družstva do Hostěradic byly postupně zrušeny i tyto vinice a většina obyvatel se dnes žíví především jako drobní řemeslníci nebo soukromí hospodáři.⁴⁴⁴ I během komunismu zůstaly Morašice obcí, kde vzkvétal náboženský život.⁴⁴⁵ Tato skutečnost se projevila i po svobodných volbách po roce 1990. A i v současnosti jsou Morašičtí nepostradatelnou aktivní skupinou v náboženském životě ve farnosti. Mimo vlastního kostela sv. Anny navštěvují farní kostel Povýšení sv. Kříže v Trstěnicích, případně kostel sv. Kunhuty v sousedních Hostěradicích.⁴⁴⁶

Roku 2010 si Morašičtí prosadili vystavění nové kapličky Matky ustavičné pomoci. Současným duchovním správcem je od roku 1996 hostěradický farář Josef Dvořák, jenž trstěnickou farnost spolu s Morašicemi převzal po Františku Cahovi.⁴⁴⁷

4.2 Kostel sv. Anny v Morašicích od počátků své historie do současnosti

Samotná kamenná budova kostela sv. Anny v Morašicích, tak jak ji známe dnes, pochází z poloviny 16. století, konkrétně z roku 1550, o čemž svědčí nápis na hlavním portále. Jedná se o nejstarší datum spjaté výhradně s budovou kostela, i když se někteří historikové domnívají, že by samotný presbytář mohl být mnohem starší než loď a věž. Není ani vyloučeno, že by stáří samotného presbytáře mohlo zasahovat až do 9. století. Na tuto skutečnost by mohla poukazovat kamenná deska z monolitu, nad kterou je v současnosti umístěn oltář. Další verzí je, že by, stejně jak tomu bylo u kostela sv. Jana Křtitele

---

a pisatel se soustřeďuje především na Trstěnice. Němci z Morašic odešli hned 8. května roku 1945. Srov. tamtéž, s. 23.

⁴⁴³ Zemědělské družstvo bylo ve v Morašicích založeno roku 1950 a fungovalo až do roku 1976, kdy bylo přesunuto do větších Hostěradic. Morašické vinice byly zrušeny. Srov. VEIS Emil, *Církevní dění a kostel sv. Anny v Morašicích*, s. 42.

⁴⁴⁴ Přesto patří Morašice k vinařským obcím Znojemska. Víno je vyobrazeno i v obecním znaku.

⁴⁴⁵ Velkou slavností pro celou obec bylo svěcení nových zvonů do kostela sv. Anny roku 1970. Srov. Tamtéž s. 47.

⁴⁴⁶ Zvyk docházet na bohoslužby do sousední farnosti v Hostěradicích se objevuje již ve středověku, kdy si mnozí faráři ve farních zápisech posteskli, že farníci nedocházejí do Trstěnic. Mnohé záznamy o této skutečnosti nacházíme i ve 20. století, kdy zvyk docházet na bohoslužby do Hostěradic podpořila skutečnost, že hostěradický farář sloužil bohoslužby v Morašicích, i když nepatřily do farnosti. Bylo tomu tak např. za hostěradického děkana Františka Cahy, který se v Morašicích střídal s višňovským farářem Františkem Grmolcem. V současnosti, když Morašice spolu s Trstěnicemi patří pod farnost Hostěradice, je tato praxe běžná.

⁴⁴⁷ Josef Dvořák převzal Morašice do péče od roku 1996. Jeho předchůdce František Caha, farář v Hostěradicích v letech 1974-2000, se o Morašice dělil s višňovským farářem Františkem Grmolcem. Záznamy o tom najdeme ve farních kronikách ve Višňovém, ale i v Trstěnicích.

ve Višňovém, mohl již v období rané gotiky v Morašicích stát jako samostatný kostelík jen současný presbytář. O značném stáří svědčí nejen odlišnost stavebního slohu presbytáře a lodi, ale také vyhloubený svatostánek ve výklenku na levé straně presbytáře uzavřený kovanou ocelovou mřížkou opatřenou nýty a klenba presbytáře. Tyto znaky, které má morašický kostel shodné s okolními kostely, jež díky zachovaným listinám spolehlivě datujeme do začátku 13. století, nám dovolují předpokládat, že historické kořeny kostela sv. Anny mohou také sahát až do tohoto století.⁴⁴⁸

V literatuře se ale setkáváme s rozdílnými názory odborníků na stáří kostela. Spolehlivým historickým svědkem je dochovaný letopočet 1617 vytesaný na kamenné oltářní menze potvrzující působení křížovníků v trstěnické farnosti. Jisté je, že roku 1657 už byl považován za konsekrovaný a měl jeden poškozený oltář.⁴⁴⁹

Víme, že na přelomu 17. a 18. století byly do kostela v Morašicích nově ulity tři bohatě zdobené zvony a došlo k přestavbě věže, kdy dřevěné zvonivé patro nahradilo zdivo.⁴⁵⁰ Tehdejší zastřešení věže nebylo jehlanovité, jak je tomu dnes, ale mělo cibulovitý, značně členitý tvar s křížem na vrcholu. Navíc se mimo věže na východní straně kostela v oblasti zákristie nacházela ještě jedna menší věžička, opět s velkým křížem. Celá budova byla navíc obehnána zdí, což je doklad o tom, že již v 18. století tu byl kolem kostela hřbitov.⁴⁵¹ Máme také informace o tom, že koncem tohoto století kostel prošel drobnými barokními rekonstrukcemi, jež pokračovaly do začátku 19. století.⁴⁵²

---

⁴⁴⁸ Stejným způsobem řešený prostor presbytáře najdeme nejen v sousedním Višňovém a Hostěradicích, ale i v blízkých Vémyslicích a Prosiměřicích. O těchto kostelích víme, že jejich datace sahá před rok 1234.

⁴⁴⁹ Např. Gregor Wolny ve své Topografii uvádí: „Kostel sv. Anny může sahát nejvýše do druhé poloviny 16. století.“ Srov. WOLNY Gregor, *Kirchliche Topografie*, s. 251.

⁴⁵⁰ Ulití tří nových zvonů díky dochované listině datujeme do roku 1687. <http://www.obrazkyzkroneky.cz/img/picture/543/zvon-1617-barva.jpg> (cit 8. 1. 2017)

⁴⁵¹ O celé skutečnosti svědčí dochovaná rytina z roku 1741, na které je vyobrazená obec Morašice se zdejším kostelem ve středu. Místní hřbitov byl zrušen roku 1826. *Diecézní archiv Biskupství brněnského v Rajhradě, Trstěnice 1728-1789, BKB/744.*

⁴⁵² Roku 1772 provedl probošt z Hradiště rekonstrukci kaple sv. Hippolyta na Hradišti. A protože v té době Morašice patřily pod správu Křížovníků, probošt zároveň podpořil opravu i kostela sv. Anny. Je dokonce možné, že nejhodnotnější umělecké dílo, nacházející se v kostele – velký kříž s korpusem, pochází právě z Hradiště. Podrobně v kapitole o výbavě kostela. V diecézním archivu v Rajhradě najdeme drobnou zmínku o opravě roku 1786 a dále je zmiňována oprava roku 1803, kdy věž byla „pokryta cihlou,“ bez přesnější specifikace. *Diecézní archiv Biskupství brněnského v Rajhradě, Morašice, oprava kostela filiálního k Trstěnicím, BKB, BOB 728. Okresní archiv Znojmo, Mor 1/1786-1945.*

4.2.1 Opravy památky v 19. a 20. století

První větší oprava kostela se uskutečnila roku 1807 a byla provedena za faráře Josefa Slováka. Kostel byl nejen kompletně zrekonstruován, ale po dokončení všech prací byl přsvěcen svatému Gotthardovi,⁴⁵³ jenž se v té době v okolí těšil velké úctě.

O další opravě kostela se farní kronika zmiňuje až roku 1893. Byly při ní nově omítnuty zdi a krytina na věži byla vyměněna a nově oplechována. Už nyní je ale vhodné zmínit, že oprava nebyla příliš zdařilá a veškeré práce se musely brzy opakovat.⁴⁵⁴

Rozsáhlá oprava kostela, o které máme podrobnější zápis, se konala roku 1902. Největší změny proběhly v presbytáři. Při opravě tamějšího zdiva se zjistilo, že okna v kněžišti měla původně gotický tvar s typickým lomeným obloukem, který byl zazděn. Proběhlo tedy odbourání pozdější vyzdívký a obnoven byl tvar oken, jež už kostelu zůstal dodnes. Při malbě presbytáře byl také odkryt nápis z roku 1617. Po zednických pracích bylo do presbytáře pořízeno i nové novogotické vybavení, jež vystřídalo původní barokní. Byl vyroben nový hlavní oltář s opravou původní kamenné menzy.⁴⁵⁵ Navíc přibyl do lodi boční oltář se sochou Božského srdce a kazatelna vyrobená ve stejném stylu.

Roku 1908 proběhla úprava prostranství kolem kostela a výměna střechy na věži. Při té příležitosti byla snata makovice, do níž byly vloženy nové dokumenty. Opět kostelík dostal novou omítku a k nově opraveným ostěním nechal tehdejší farář Josef Spáčil vyrobit dřevěné okenice. Největší změnou pro kostel však bylo, že došlo ke změně okenních výplní a budova dostala barevná vitrážová okna.⁴⁵⁶ K celkové spokojenosti farníků přibyla navíc do kostela křížová cesta.⁴⁵⁷

Kostel sv. Anny neustále procházel běžnou údržbou. Větším zásahem byla roku 1922 oprava stropu. Tesaři při ní vyměnili veškeré dřevěné části a nový kazetový dřevěný strop v lodi kostela navíc pokryla štuková omítká. Během opravy pokrývači doplnili a opravili sešlou šindelovou střechu. Byla to jedna z posledních oprav původní šindelové krytiny na lodi

---

⁴⁵³ Svatý Gotthard byl benediktinský opat a biskup v Hildesheimu. Žil v letech 960-1038.

⁴⁵⁴ Veis uvádí tuto opravu v souvislosti s rokem 1894. Uskutečnil ji trstěnický farář Josef Spáčil. Podrobněji je jen zmíněno, že kostel opravu už velmi potřeboval. Provedená práce ale nebyla kvalitní a brzy po provedení se musela střecha neustále opravovat. K úplné výměně krytiny pak došlo roku 1908. VEIS Emil, *Církevní dění a kostel sv. Anny v Morašicích*, s. 38-39.

⁴⁵⁵ Hlavní pseudogotický oltář byl vyroben ze dřeva firmou Svoboda z Velké Bíteše.

⁴⁵⁶ Na tuto opravu přispěl dokonce i řád Křížovníků z Hradiště u Znojma. Vitrážová okna daroval jeden z farníků Petr Skreja. *Pamětní kniha farnosti Trstěnice od roku 1204*, nestránkováno.

⁴⁵⁷ Jedná se o barvotisk. Farář Josef Spáčil sem tuto křížovou cestu přesunul z farního kostela, kde byla vyměněna za novou, reliéfovou. *Diecézní archiv Biskupství brněnského v Rajhradě, Morašice, filiální kostel, svěcení obrazů v kostelních oknech*, BKB BOB 1632, 1905.

kostela. Hranolovitá střecha věže byla už tehdy zaplechovaná s větracími vikýři na východní a severní straně.

4.2.2 Velké opravy budovy ve druhé polovině 20. století a změny provedené po liturgické reformě

I když ve dvacátých letech byly opraveny prohnílé části šindelové krytiny, střecha kostela už byla celkově zchátralá a bylo neodkladné ji celou vyměnit. Morašičtí věřící chtěli k opravě přistoupit již po roce 1950, ale po zamítnutí místním národním výborem k ní došlo až za třináct let. Největší oprava kostela ve 20. století, která původně začala jen opravou střechy, nakonec proběhla v letech 1963-1964.⁴⁵⁸ Celá oprava s sebou nesla velkou změnu pro kostel, protože vzhledem k vysoké pořizovací ceně se po vyspravení dřevěných krovů střechy nevrátila na kostel šindel, ale po povolení Národního památkového ústavu v Brně bylo povoleno použít pálenou tašku bobrovku.⁴⁵⁹ Po položení střechy ale opravy na kostele neskončily a pokračovaly otlučením všech omítek, na kostele i na věži. Vše bylo řádně vyspraveno, nově omítnuto a vymalováno na bílo. Oprav se dočkal i opěrný systém kostela a římsy na kostele i věži. Pilíře byly vyspraveny a jejich pultové stříšky dostaly novou kvalitní cementovou maltu. Na závěr dostal kostel kompletní nové oplechování.⁴⁶⁰ Po dokončení prací v exteriéru roku 1963 se Morašičtí rozhodli následujícího roku pokračovat v rekonstrukci interiéru. Po kompletním vymalování lodi i presbytáře a oprav malby na vítězném oblouku se kostel skvěl novotou.

Nové změny v interiéru kostela s sebou přinesla liturgická reforma. Do kostela byl nainstalován nový oltář, odstraněna novogotická kazatelna a oba boční oltáře. Pořízena byla nová uzavřená zpovědnice. Mše svatá zde začala být sloužena na novém oltáři směrem k lidu od roku 1975.⁴⁶¹

---

⁴⁵⁸ Oprava byla povolena na žádost faráře z Horních Kounic Antonína Němčanského roku 1963.

⁴⁵⁹ Výměna šindelové krytiny za pálenou tašku původně nebyla v plánu. Ale protože Krajský národní výbor v Brně přispěl mnohem menší částkou, než se čekalo, chyběly na pořízení dražší šindelové krytiny peníze. Vzhledem k malé finanční podpoře ze strany Jihomoravského kraje Národní památkový úřad v Brně nakonec povolil položit na střechu bobrovku. Uloženo ve *Spisovém archivu pro Moravu NPÚ v Brně, Morašice-kostel sv. Anny, USKP 20372/7. Státní památkový úřad pro Moravu a Slezsko v Brně, Morašice-filiální kostel, SAK/PAM, 50S50/38.*

⁴⁶⁰ Opravu prováděli pracovníci JZD z Morašic.

⁴⁶¹ V té době se v duchovní správě v Morašicích střídali faráři ze sousedních vesnic. Hostěradický František Caha sloužil mši svatou vždy na druhou a třetí neděli v měsíci, višňovský František Grmolec pak každou první a čtvrtou neděli. Zajímavostí je, že Morašičtí měli za povinnost vždy zajistit dopravu faráře do Morašic a zpět. Od roku 1932 tuto povinnost zajišťovala obec, která vždy pronajala povoz pro kněze na celý rok. Pronajímatel byl pak povinen každou neděli, svátek a všechny dny, kdy byla oznámena bohoslužba, přivést včas příslušného

V následujících letech kostel sv. Anny provázely jen drobné úpravy a opravy.⁴⁶² Za zmínku stojí výměna hlavních vchodových dveří do kostela, která proběhla především z důvodu lepšího zateplení budovy. Nejprve byly do ostění mezi předsínku a loď kostela vsazeny nové skleněné dveře v ocelovém rámu. Následně kostel dostal nové vchodové dveře s umělecky kovanou mříží.⁴⁶³

K opravám většího rozsahu došlo až roku 1988. Po více než dvaceti letech od poslední opravy se povětrnostní podmínky opět odrazily na omítce kostela. Byla tedy otlučena a nově nahozena. Také interiérová výmalba se dočkala obnovy. Všechny zdi v kostele byly vymalovány na bílo, a to včetně vítězného oblouku, kde se původně nacházela malba. Na podlaze se objevila nová dlažba. Ve snaze, aby po opravě interiéru působil prostor co nejčistěji, jak tomu bylo v kostelích ve farnosti Višňové i Běhařovice, nechal farář i zde odstranit z kostela tři sochy a přebytečné obrazy.⁴⁶⁴

4.2.3 Restaurátorské práce a největší rekonstrukce kostela po roce 2000

Začátek nového tisíciletí byly pro kostel sv. Anny v Morašicích ve znamení restaurátorských prací vnitřního vybavení, na něž navázala generální oprava kostela. Z iniciativy nového trstěnického faráře Josefa Dvořáka a podpory obecního úřadu se roku 2003 přistoupilo ke generální opravě hlavního pseudogotického oltáře, který byl značně poškozen červotočem.⁴⁶⁵ V podobném stavu se nacházela i kruchta, jež přišla na řadu po čtyřech letech. Po její opravě se péče restaurátorů přesunula na deskové obrazy. Nejprve přišly na řadu obrazy čtyř evangelistů, zavěšené na přední straně zábradlí kruchty. Následně byl zrestaurován obraz Ježíše Krista v Getsemanské zahradě.⁴⁶⁶ Poslední z obrazů, který prošel renovací, byl obraz svaté Anny s Pannou Marií.⁴⁶⁷

---

faráře na bohoslužbu a po skončení obřadu ho opět odvézt zpět na jeho faru. VEIS Emil, *Církevní dění a kostel sv. Anny v Morašicích*, s. 41.

⁴⁶² Roku 1984 silný vítr vyvrátil jednu z lip u kostela, která padla na střechu kostela. Ta pak musela být neprodleně opravena. Dále byl roku 1987 nově vybetonován chodník před vchodem do kostela a provedena v kostele nová elektroinstalace. Srov. tamtéž, s. 48. Doloženo v *Státní okresní archiv ve Znojmě*, Mor/1, Místní národní výbor Morašice 1945-1976.

⁴⁶³ Nové dveře kostel dostal roku 1986 spolu s akumulací kamny.

⁴⁶⁴ Dvě sochy stály na kamenných soklech, třetí byla zavěšena na dřevěném podstavci. Jednalo se o sochy svatého Jana Nepomuckého, Antonína Paduánského a Terezie z Lisieux. Sochy byly v kostele od roku 1925-1935. Do interiéru je původně umístil farář František Kvasnička.

⁴⁶⁵ Restaurátoři Ivo a Dana Staňkovi z Dolních Kounic odstranili poškozené části dřeva, vyretušovali a obnovili barevnou vrstvu, vyleštili plochy a na závěr pozlatili řezby. Doloženo ve *Spisovém archivu pro Moravu NPÚ v Brně*, Morašice-kostel sv. Anny, USKP 20372/7.

⁴⁶⁶ Restaurování obrazů proběhlo v letech 2008-2009. Doloženo ve *Spisovém archivu pro Moravu NPÚ v Brně*, Morašice-kostel sv. Anny, USKP 20372/7.

⁴⁶⁷ Restaurování tohoto díla se ale konalo až na jaře roku 2012 po dokončení následně zmiňovaných oprav na kostele.

Roku 2010 se v Morašicích odstartovala jedna z nejrozsáhlejších oprav zdejšího kostela v jeho historii zahrnující kompletní rekonstrukci střech, nové omítky a výmalbu exteriéru i interiéru. Celou opravu zahájila celá řada přípravných průzkumů, díky nimž se nejen zjistilo, v jak velkém stádiu poškození je budova, ale navíc se podařilo datovat stáří jednotlivých segmentů a potvrdit tak stáří kostela. Historicky je velmi důležitý průzkum trámů krovů, jenž prokázal, že nejstarší borovicové trámy nad lodí a presbytářem kostela pocházejí zhruba z poloviny 17. století. Mimo nich se ve střešní konstrukci nacházely i trámy z pozdějších oprav, jež datujeme do začátku 19. století a potvrzují nám dříve zmíněné rekonstrukce.⁴⁶⁸

Co se týkalo technického stavu střešní konstrukce, tak ji odborníci označili za havarijní. A to proto, že střešní trámy nesly značné stopy biologického poškození, ať už v podobě napadení dřevokazným hmyzem nebo plísněmi a hnilobou. Protože i dřevěná konstrukce krovu je nedílnou součástí kulturní památky a nositelem historické hodnoty stavby, byla nutná generální oprava těchto částí, aby nedošlo k celkovému zhroucení střechy. Celá oprava začala obnovou těchto střešních trámů. Při samotné opravě se co nejvíce dbalo na to, aby byla pokud možno zachována autenticita a co největší množství původního dřeva s výměnou jen nezbytně nutných částí, jež tvořily asi polovinu celé konstrukce.⁴⁶⁹

Veškeré opravy odstartovaly v létě pracemi na věži. Bylo třeba sundat celou starou dřevěnou konstrukci nad věží a podle staré předlohy vyrobit novou. Tu nakonec po zalatování pokrývači pokryli pálenou taškou bobrovkou.⁴⁷⁰ Vzhledem k příznivému počasí oprava pokračovala už v lednu roku 2011, kdy se práce přesunuly na střechu lodí a presbytáře. Také tam tesaři opravili krov a položili nové latě. Na závěr pokrývači položili i zde novou tašku bobrovku. Během oprav střech byla sundána a otevřena makovice z kostelní věže.⁴⁷¹

Na jaře se začalo s opravou fasády kostela. Staré venkovní omítky byly odstraněny a nově omítnuty. Po výmalbě krémovým odstínem fasádního nátěru se práce přemístily do interiéru. Zde při seškrabování starých nánosů barev malíři objevili staré malby na klenbě

---

⁴⁶⁸ Přípravný průzkum provedl Tomáš Kyncl z firmy DendroLab z Brna v srpnu 2010. V závěrečné zprávě o datování stáří podle letokruhů se dočítáme, že všechny zkoumané trámy měly již vytvořeny letokruhy, z čehož vyplývá, že byly káceny v době vegetačního klidu. Tedy od října do dubna. Podle zprávy nejstarší letokruhy zkoumaných trámů nad lodí kostela, presbytářem a věží pocházejí z roku 1661, 1665, 1695 a 1822. Další průzkum provedli pracovníci Mendlovy univerzity v Brně, konkrétně Michal Kloiber, který vypracoval závěrečnou zprávu o stavu střešního pláště. Doloženo tamtéž.

⁴⁶⁹ Dřevo bylo nejvíce napadeno tesaříkem krovovým a červotočem. Během oprav na mladších trámech objevili tesaři letopočty napsané červenou barvou, zaznamenávající poslední opravu střechy. Srov. tamtéž.

⁴⁷⁰ Opravy proběhly v srpnu 2010. Celá špička věže byla sundána pomocí jeřábu. Pro občany Morašic to byla nezvyklá podívaná a většina obyvatel se této akce zúčastnila. Práce trvala do října 2010. Několik týdnů byla střecha překryta jen nepromokavou fólií. VEIS Emil, *Církevní dění a kostel sv. Anny v Morašicích*, s. 60.

⁴⁷¹ Podrobněji o makovici v popisu kostela svatě Anny v Morašicích.

presbytáře s motivem holubice v kruhu, jejichž namalování se datuje do 19. století. Vše ale bylo opět zalíčeno na čistě bílo s výjimkou stropních žeber, které byly vymalovány světle okrovým odstínem.

V lodi dostal nový vzhled strop. Ač byl dřevěný, tak díky omítce, která překrývala dřevěnou konstrukci, měl jen hladkou bílou podobu. Po opravě strop zůstal dřevěný, bíle natřený, ale již bez hladké omítky na povrchu. Jsou tedy viditelné dřevěné kazety.

Poslední etapou dvouleté rekonstrukce byl odvod dešťových vod a vlhkosti od základů kostela a úprava terénu kolem kostela. Při výkopových pracích na odvodní šachtě našli dělníci značné množství lidských kostí z bývalého hřbitova, který se původně nacházel okolo. Rekonstrukce provedená v letech 2010-2011 byla doposud poslední opravou, která dala kostelu sv. Anny jeho současnou podobu.

4.3 Popis kostela sv. Anny v Morašicích

Kostel sv. Anny je vystaven na návrší uprostřed malé obce Morašice. Ač se nejedná o stavbu velkých rozměrů, přesto je bílý kostel s červenou střechou a hranolovou věží dominantou obce. Jedná se o jednolodní stavbu obdélníkového půdorysu s nepatrně odsazeným polygonálně trojboce zakončeným presbytářem na východní straně. Na západní straně kostela na loď naléhá čtyřboká hranolová věž s téměř čtvercovým půdorysem.

Největší částí celé budovy je loď volně přecházející v trojboce ukončený presbytář, který má stejnou šířku jako samotná loď kostela a není tedy z exteriéru patrný. Nepřehlédnutelné jsou opěrné pilíře, zpevňující presbytář a loď po jejím obvodu. Celkem stavbu zpevňuje deset opěrných pilířů, z každé strany budovy pět, z čehož čtyři podpírají loď a šest presbytář. Na západních průčelích jsou opěráky postaveny na koso. Opěráky jsou odstupňované, nezdobné s omítnutými sokly a jednoduchým tesaným okosem a pultovými stříškami.

Loď s presbytářem zastřešuje sedlová střecha pokrytá pálenou taškou bobrovkou. Zdobným prvkem střechy je přiznané výrazné žebroví střechy s bílou maltou okolo zasazených hřebenáčů.⁴⁷² Zajímavostí je, že na půdě střechy se nachází průchodka stropem

---

⁴⁷² Při vyklizení půdy kostela před zahájením oprav v roce 2010 se zjistilo, že v prohlubeninách klenby presbytáře byly nad sebou nakupeny tři různě silné vrstvy různých materiálů. Nejspodnější vrstvou byla sláma, na ní dřevěné odřezky ze šindelů a na nich pak úlomky z pálené tašky. O tom, že byl kostel pokryt šindelem a pálenou krytinou bobrovkou, víme jistě. Nejspodnější vrstva tvořená slámou svádí k domněnce, že před šindelem byla střecha presbytáře pokryta došky. V roce 1963 nahradila šindelovou krytinu loď pálená střešní taška bobrovka. Plechová krytina věže pochází z roku 1908 a byla v témže roce pouze natřena červenou barvou. V roce 2010 byla dřevěná konstrukce věže nahrazena zcela novou a pokryta střešní taškou bobrovkou.

z půdy do presbytáře. Je vyrobena z tvrdého dřeva a její hrany jsou silně ohlazené. Odhaduje se, že jí mohlo původně procházet lano ke zvonům v době, kdy mohl být presbytář samostatnou stavbou. Později jí vedlo lano s věčným světlem. Viditelná je dnes jen z půdy střechy.

V hladkém fasádním plášti stavby mezi opěrným systémem jsou prolomena prostorná gotická okna. Podlouhlá okna s lomeným záklenkem jsou jednoduchá, nečleněná bez zdobných prvků. Najdeme jich v kostele celkem pět. Na jižní straně dvě, na severní jedno a na východní straně po bocích presbytáře mezi opěráky se nacházejí další dvě. Uprostřed v čele presbytáře mezi opěrnými pilíři je navíc vybudované malé kulaté okno a z jižní strany v oblasti kůru je prolomeno malé okno s půlkruhovým záklenkem. Okna se vzájemně liší velikostí a nepravidelným umístěním. V minulosti prošla stavba barokní přestavbou. Proto i okna měla v období 17. století jiný tvar s půlkruhovým záklenkem. Po opravě začátkem 20. století, kdy byl obnoven jejich původní gotický vzhled, nabyla své současné podoby.⁴⁷³

V minulosti měl kostel svaté Anny různě barevnou podobu fasády.⁴⁷⁴ V současnosti je omítnut čistě bíle, a to včetně všech říms a podpěrného systému, což působí čistě a svěže. Kostel nemá jiné barevné členění. Dokonce i pultové stříšky podpěráků jsou čistě bílé. Tyto bílé prvky objevující se také v hřebenech sytě červené krytiny střechy tak zmírňují kontrast mezi střechou a zděným pláštěm památky a harmonicky sjednocují a zjemňují celou stavbu.⁴⁷⁵

Kostel má jen jeden vchod prolomený v západním průčelí věže. Právě zde se nachází zdobný renesanční sedlový portál s kamenným ostěním, členěný pruty s hlubokými výžlabky. Ostění je zhotoveno ze vzácného mušlového vápence, ve kterém jsou při detailním zkoumání zahlédnutelné zkamenělé schránky mořských živočichů. Vchodové dveře byly až do konce 20. století dřevěné s kulatým svatováclavským klepadlem. Současné vstupní dveře jsou jednokřídlé, celoskleněné. Rám je vyroben z kvalitní oceli s uměleckým kováním. Mřížování po celé ploše dveří je kováno v podobě propletených křížů.⁴⁷⁶

Hlavními vchodovými dveřmi se dostaneme nejprve do malé předsíně pod věží o rozměrech přibližně 4 x 4 metrů zaklenutou jedním travé křížové klenby. Hned za vchodovými dveřmi vpravo je ve zdi zapuštěna kamenná kroupka z mušlového

---

Roku 2011 byla tou samou krytinou pokryta i loď. *Paměti kniha farnosti Trstěnice od roku 1204*, nestránkováno. Doplnující záznam je na: www.hrbac-strechy.cz/reference/kostel-sv-anny-v-morasicich-204. (cit. 24. 11. 2018).

⁴⁷³ Oprava roku 1902 je popsána v historii kostela.

⁴⁷⁴ V minulosti se nejčastěji střídala žlutá, okrová a bílá fasádní barva. Doloženo ve *Spisovém archivu pro Moravu NPÚ v Brně, Morašice-kostel sv. Anny, USKP 20372/7*.

⁴⁷⁵ Svoji současnou podobu kostel nabyl po poslední opravě v letech 2010-2011.

⁴⁷⁶ Dveře byly pořízeny roku 1986. Zhotovil je umělecký kovář Jan Španihel z Brna.

vápence.⁴⁷⁷ V malé předsínce po pravé straně se nachází dva vstupy. Jeden vede na šnekovité schodiště ústící na kůr a do prostor věže. A v průčelí hlavního vchodu jsou vestavěny skleněné závětrové dveře, kterými lze vstoupit do nejprostornější části kostela, kterou je loď.

Délka lodi v interiéru je 10 m a šířka 7 m. Podlaha v sínce i v lodi je dlážděna čtvercovou přírodní kamennou dlažbou, položenou na koso, z počátku 19. století. Nad celou lodí je nepřehlédnutelný celodřevěný trémový strop z konce 16. století, vyplněný dřevěnými kazetami. Od poslední opravy roku 2010 je opatřen bílým nátěrem.⁴⁷⁸ Na jižní straně zdi se nachází malý výklenek využívaný jako šatna, protože kostel nemá zákristii.⁴⁷⁹

O vnitřní líc západního průčelí, přímo nad vchodem do lodi, se opírá předsunutá vzácná dřevěná kruchta vybudovaná koncem 17. století. O jejím stáří svědčí letopočet 1696 vyrytý na spodním nosném trámu. Vzhledem k úzkým rozměrům lodi je zakotvena do nosných zdí lodi a není podpírána žádným sloupovím. Poprseň kruchty je rozčleněna do čtyř pilastrových polí s obdélníkovými výplněmi, ve kterých jsou vsazeny deskové obrazy čtyř evangelistů s datací taktéž 1696. Nad nimi je dřevěný římsový parapet.⁴⁸⁰

Na východní straně budovy za lomeným vítězným obloukem se nalézá o dva stupínky nad lodí kostela vyvýšený presbytář uzavřený třemi stranami pentagonu. Šířka presbytáře je 7 metrů a délka v nejdělsím místě je také 7 metrů. Kněžiště je zaklenuto jedním travé hrotité gotické žebrové křížové klenby v závěru v kombinaci s klenbou paprscitou. Na severní straně presbytáře se nachází dnes již nepoužívané sanktuárium uzavřené ručně kovanou mřížkou spojenou nýty.

Prostor kostela osvětluje celkem sedm vitrážových oken. Tři okna prolamují tři strany závěru presbytáře. Dvě z nich jsou podlouhlá, zakončená gotickým lomeným obloukem. Skleněné vitráže v kombinaci s malbou na skle v těchto oknech mají figurativní motiv. Na okně vpravo je vyobrazen svatý Josef s Ježíškem v náručí a po levé straně svatý Joachym svírající v rukou holubici. Prostřední okno je kruhové s jednoduchým geometrickým vitrážovým vzorem. Navíc prostor presbytáře z boční stany vpravo barevně osvětluje ještě jedno velké gotické okno s vitráží se svatým Křížem. Další dvě gotická okna s lomeným

---

⁴⁷⁷ Je zhotovena ze stejného materiálu jako portál. Autor neznámý.

⁴⁷⁸ Strop prošel několika rekonstrukcemi, které jsou podrobněji popsány v historii kostela. V minulosti byl ještě opatřen omítkou se zdobnými renesančními prvky. Dřevěné části byly postupně opravovány. Dnes je celodřevěný, vybudovaný v renesančním stylu s použitím nových dřevěných latí s většinou původních nosných trámů.

⁴⁷⁹ Tento drobný výklenek slouží především na ukládání obleků pro ministranty. Podle záznamů ve farní kronice byly v minulosti zřejmě v lodi výklenky dva vedle sebe. Srov. *Pamětní kniha farnosti Trstěnice od roku 1204*, nestránkováno.

⁴⁸⁰ Kruchta byla zrestaurována v roce 2007. Následujícího roku prošly renovací všechny obrazy evangelistů a na kruchtě byly připevněny zlaté řezby a plastiky znázorňující vinné hrozny a listy. ve *Spisovém archivu pro Moravu NPÚ v Brně*, Morašice-kostel sv. Anny, USKP 20372/7.

obloukem jsou prolomena po obou stranách východního průčelí lodi. Je na nich vyobrazen svatý Klement Maria Hofbauer a na protější stěně svatá Barbora. Navíc najdeme ještě jedno malé obloukové vitrážové okno na pravé straně v oblasti kůru. Toto okno s barokním půlkruhovým zakončením má jednoduchý geometrický vitrážový vzor. Všechna vitrážová okna byla do kostela pořízena v letech 1906-1909 poté, co už byl v kostele instalován nový pseudogotický hlavní oltář. Okna byla úmyslně navržena tak, aby zobrazovala zdobné prvky použité na oltáři, a lépe tak korespondovala s prostorem presbytáře.⁴⁸¹

4.3.1 Výmalba interiéru

Ze záznamů ve farní kronice víme, že kostel byl v minulosti několikrát přemalováván. Jasnou představu o tom, jak vypadaly původní malby, máme ale jen z roku 1902. Klenutý strop v presbytáři byl tehdy vymalován na modro se zlatými hvězdičkami. Zdi v kostele byly kvádrovány. Na vítězném oblouku se nacházel velký nápis „JHS“ a kolem něho barevná malba s vyobrazením vinné révy a obilných klasů. Navíc se na evangelijní straně v presbytáři našel zbytek nápisu s letopočtem 1617 a na epištolní straně zbytek těžko čitelného nápisu.⁴⁸² V současnosti je celý interiér kostela od roku 2010 vymalován na čistě bílo, aby prostor působil co nejsvětleji. I přes tuto snahu však vzhledem k slabému osvětlení lodi, kde jsou okna prolomena jen v přední části před vítězným obloukem, prostor působí spíše tmavším dojmem. Interiéru velmi napomáhá umělé osvětlení pomocí křišťálového lustru v přední části lodi.

4.3.2 Zařízení kostela a jeho výzdoba

Většina současného vybavení kostela svaté Anny v Morašicích byla pořízena začátkem 20. století za působení trstěnického faráře Ondřeje Králíka. Ten nechal jako první tehdy pořídit nový hlavní oltář. Dnes je vystaven v čele presbytáře uprostřed mezi vitrážovými okny se svatým Josefem a Jáchymem. Oltářní menza je umístěna na původní kamenné desce z monolitu, která je jednou z nejstarších dochovaných částí kostela, a kterou zcela zakrývá.⁴⁸³ Uprostřed skříňovité části oltáře je umístěn svatostánek se zdobnými

---

⁴⁸¹ Nejstarší okno se svatým Josefem bylo vyrobeno firmou Geyling ve Vídni roku 1906 z darů morašického rolníka. I ostatní okna byla do kostela pořízena z darů místních věřících. Ty už ale byly vyrobeny roku 1909 v Brně u firmy B. Škarky. Všechna okna na sobě mají nápis s prosbou o přímělu a rok pořízení. Srov. *Pamětní kniha farnosti Trstěnice od roku 1204*, nestránkováno.

⁴⁸² Letopočet vpravo a nápis vlevo byl objeven roku 1902 při seškrabávání starých omítek. Bylo možné přečíst jen „Léta.....Bohorodičky Marie.....“

⁴⁸³ O historické hodnotě monolitové desky s nápisem je pojednáno v historii kostela.

postříbřenými dvířky a pozlaceným rámem. Na svatostánku je vztyčený kříž s ukřižovaným Kristem. Součástí hlavního oltáře je šest soch. Hned vedle svatostánku z obou stran jsou instalovány sochy adorujících andělů. Cherubín po levé straně hledí na oltář a má pozlacený plášť. Serafín na protější straně má plášť růžový. Jedná se zřejmě o nejmladší sochy v kostele.⁴⁸⁴

Nad svatostánkem se nachází skříňovitý výklenek zaklenutý lomeným obloukem, aby korespondoval s gotickými okny v kostele. V centru výklenku s bohatým členitým zdobením v podobě propracované řezby zlacené plátkovým zlatem je nainstalováno sousoší svaté Anny a Panny Marie s tmavým pozadím pocházející z roku 1918.⁴⁸⁵ Místo těchto soch byl dříve součástí oltářní výzdoby obraz sv. Anny a Panny Marie. Obraz původně patřil k předchozímu baroknímu hlavnímu oltáři, kde byl zasazen v jeho středu. Po výměně barokního vybavení byl obraz na začátku 20. století přesunut do nového pseudogotického oltáře. Tento obraz ale jeho součástí dlouho nezůstal. V roce 1918 byl nahrazen současným sousoším a obraz získal nové místo za oltářem, kde je nyní trvale uložen.⁴⁸⁶

Další figury, tvořící dekorativní součást hlavní oltáře, jsou sochy svatých věrozvěstů Cyrila a Metoděje. Jsou postaveny po stranách oltáře na bohatě zdobených podstavcích v úrovni sousoší svaté Anny a Panny Marie, každý z jedné strany.⁴⁸⁷

Závěr oltáře je hojně zdobený řezbami pozlacenými plátkovým zlatem. Nad výklenkem se sousoším najdeme vyřezávaný Mariánský monogram, který vyrůstá do malého kříže. Vše je zaklenuto vyřezávaným lomeným obloukem, z něhož vycházejí čtyři menší bohatě vyřezávané fiály a jedna větší věžička s křížem umístěná ve středu na samotném vrcholu hlavního oltáře.

---

⁴⁸⁴ Andělé Cherubíni jsou strážcové světla a hvězd. Serafíni jsou andělé nejvyššího řádu. Přesné stáří soch není známo, ale podle dobových fotografií předpokládáme, že andělé mohli být do kostela pořízeni až v polovině 20. století. Srov. *Evidenční karty movitého předmětu a kulturní památky*, i. č. 29.

⁴⁸⁵ Sousoší svaté Anny a Panny Marie darovala kostelu paní Plechatá z Vídně. Ctitelka svaté Anny obdivovala průvod s uctívaným obrazem svaté Anny, a aby morašické dívky nemusely nosit při poutních slavnostech jen pouhý obraz, darovala pro tento účel kostelu toto sousoší. Sochy byly nejprve postaveny na speciálním podstavci na kraji presbytáře v ručně vyřezávané dřevěné kapličce. Kaplička je dnes součástí ozdob hlavního oltáře. Konkrétní rok, kdy bylo sousoší vyměněno s obrazem, nemáme zaznamenaný. *Evidenční karty movitého předmětu a kulturní památky*, i. č. 30.

⁴⁸⁶ Barokní obraz svaté Anny a Panny Marie malovaný olejem na plátně byl zřejmě úplně původně součástí mnohem většího obrazu a za účelem instalace do barokního oltáře byl seříznut. Tato skutečnost je patrná z kompozice postav, které jsou nepřirozeně „useknuty“. Obraz byl v oltáři zasazen v mosazném zdobeném rámu. Navíc ho osvětlovalo celkem 27 žároviček. *Evidenční karty movitého předmětu a kulturní památky*, i. č. 28.

⁴⁸⁷ Při výběru světců, kteří budou dosazeni na bok oltáře, padla jasná volba právě na Cyrila a Metoděje. A to z důvodu, aby tito světci svou přímluvou ochránili Morašice před nebezpečím a uchovali Morašickým v době okolního poněmčování jejich českou identitu. Srov. *Pamětní kniha farnosti Trstěnice od roku 1204*, nestránkováno.

Po liturgické reformě byl do kostela pořízen ještě jeden oltář. Ten byl původně vyroben do farního kostela v Trstěnicích, ale protože se nehodil do tamějšího interiéru, tak ho nechal tehdejší farář po roce přesunout právě do kostela svaté Anny v Morašicích. Oltář má atypický tvar kalichu s mramorováním. V kostele je umístěn od roku 1975 a zaujímá centrální místo v presbytáři.⁴⁸⁸

Po pravé straně před oltářem bývá umístován malý sedes, ale vzhledem k malému prostoru už v presbytáři jiné vybavení nenajdeme. Pod vítězným obloukem na schodech se pak nachází dřevěný ambon.

I vybavení lodi je velmi prosté. Podélně po obou stranách lodi jsou umístěny dva bloky lavic, na každé straně po osmi. Lavice naléhají až úplně k bočním zdem, aby byla prostředkem lodi zachována co nejširší ulička. Mimo to se ještě před první lavicí a vítězným obloukem nacházejí z obou stran tři dřevěné stoličky.

Kromě těchto asi padesáti míst k sezení v lodi mohou farníci využít i několik málo míst na kůru. Zde mají ale centrální postavení varhany, které jsou nainstalovány uprostřed kůru a zaujímají víc než čtvrtinu celého tohoto prostoru. Do kostela byly pořízeny roku 1985. Před nimi se zde hrálo jen na harmonium, jež neznámo kdy nahradilo původní první varhany, které byly do kostela pořízeny koncem 19. století. Dnešní varhany mají svoji zvláštnost, a sice že varhaník nevidí přímo do presbytáře, protože při hraní je otočen k oltáři zády. Veškeré dění pak sleduje zpětným zrcátkem.⁴⁸⁹

Je vhodné zmínit, že mimo hlavního oltáře nacházejícího se v presbytáři byly začátkem 20. století do kostela současně pořízeny ještě další dva oltáře. Ty byly umístěny v lodi před vítězným obloukem na každé straně jeden. Na severní straně se nacházel oltář Panny Marie Lurdské a na protější straně oltář Božského Srdce Páně. Oba oltáře zůstaly v kostele až do liturgické reformy. Poté je nechal farář z kostela odstranit.⁴⁹⁰ Stejně tomu bylo i s kazatelnou. Ta spolu s oltáři patřila k nejstaršímu vybavení kostela. Dřevěná vyřezávaná kazatelna stávala původně v lodi kostela před bočním oltářem Panny Marie.⁴⁹¹

Cílem duchovního správce v době liturgické reformy bylo, aby kostel působil co nejčistěji stejně jako v Běhařovicích a Višňovém. V tomto duchu zůstal interiér zařízen i dnes.

---

⁴⁸⁸ Oltář pro trstěnický kostel roku 1974 zhotovil stolař z Višňového Oldřich Čada. Srov. tamtéž.

⁴⁸⁹ Harmonium se nyní nachází na faře v Hostěradicích. Současné varhany zakoupené roku 1985 pocházejí původně z kostela v Hustopečích, kdy byly již vyřazeny. Pro kostel je zakoupil farář Václav Fišer. Posledním servisem a laděním prošly roku 2003. *Evidenční karty movitého předmětu a kulturní památky*, i.č. 24.

⁴⁹⁰ Oba oltářiky byly do kostela pořízeny roku 1902. Do té doby stál na severní straně maličký oltářík Svaté rodiny, o němž víme, že začátkem 20. století již byl v zuboženém stavu. Srov. *Pamětní kniha farnosti Trstěnice od roku 1204*, nestránkováno.

⁴⁹¹ Kazatelna z roku 1902 nahradila původní barokní kazatelnu, která naléhala na vítězný oblouk. V současnosti se místo kazatelny využívá pouze ambon. Od roku 1974 už ji v kostele nenajdeme.

Původně bylo v kostele umístěno více než sedm soch.⁴⁹² V současnosti zde najdeme před vítězným obloukem sochy na podstavcích, zavěšených do zdiva vítězného oblouku, jež v kostele zůstaly z odstraněných bočních oltářů – Pannu Marii Lurdskou a Božské Srdce Spasitele.

Prostor lodi zdobí především zmiňovaná vitrážová okna a drobné obrazy křížové cesty. Ty jsou instalovány jen v prostoru pod kruchtou.⁴⁹³ Mimo toho v kostele najdeme už jen tři závěsné obrazy. Nejvzácnější z nich zobrazuje Ježíše Krista na Olivové hoře. Pochází z roku 1700 a do kostela v Morašicích se dostal zřejmě ze zámku v Budíškovicích na Jindřichohradecku. Jedná se o olejomalbu na plátně. Je zavěšen na stěně severní straně lodi.⁴⁹⁴

Druhým obrazem je mladší olejomalba s výjevem svaté Anny s Pannou Marií. Malba visí na protější stěně lodi.⁴⁹⁵ A posledním obrazem je Kristovo ukřížování. Tento drobný závěsný obraz zdobí prostory kůru.⁴⁹⁶

K výbavě kostela patří i lidový figurkový betlém. Neznáme jeho stáří ani autora. Zajímavostí je, že je vyrobený z přepravních beden dotvořených pytlouinou a sádrou. Betlém má malované pozadí. Obsahuje všechny známé figurky, které jsou malované pestrými barvami.⁴⁹⁷

Morašická Madona na půlměsíci

Přestože morašický kostel má odlišné patrocínium, historicky nejdůležitější sochou, která je spojena s kostelem svaté Anny v Morašicích, je Madona na půlměsíci. I přesto, že tuto originální dřevěnou poloplastiku již dnes v interiéru kostela nenajdeme, jedná se

---

⁴⁹²Kromě Panny Marie Lurdské a Božského Srdce Spasitele se zde nacházela ještě socha svaté Terezie, svatého Antonína, svatého Jana Nepomuckého, Krista Krále a Krista zmrtvýchvstalého.

⁴⁹³ O obrazech křížové cesty, pocházející původně z trstěnického kostela, je pojednáno již dříve v souvislosti s opravami kostela.

⁴⁹⁴ Obraz Ježíše Krista na Olivové hoře byl podle dochovaného nápisu darován hraběnce Kateřině de Cantelmo, rozené Lindesburgové z Budíškovic. Obraz, přestože je poněkud ztmavlý, byl ve své minulosti dvakrát restaurován. Neodborně roku 1963 bratry Pergrovými, kteří obraz očistili a nanесли na něj jen nový závěrečný lak. Dále v roce 2009 manželé Staňkovými z Dolních Kounic. *Evidenční karty movitého předmětu a kulturní památky*, i.č. 12.

⁴⁹⁵ Stáří obrazu je odhadováno do 19. století. O jeho původu nemáme přesné informace. I tento obraz restaurovali manželé Staňkovi z Dolních Kounic roku 2012.

⁴⁹⁶ Obraz je také malovaný olejem. Jeho stáří se odhaduje na začátek 20. století. Nemáme k němu podrobnější záznam.

⁴⁹⁷ Stáří morašického betlému odhadujeme na začátek 20. století. Betlém byl roku 1993 nově natřen pestrými barvami, protože se již olupovala původní barva. Všechny původní figurky jsou vyrobené ze sádry. V posledních letech byly navíc přikoupeny figurky zvířat zhotovené z plastu. Podrobně v: *Evidenční karty movitého předmětu a kulturní památky*, i. č. 31.

o velmi vzácnou památku, která neodmyslitelně patří k historii vybavení zdejšího kostela. Dnes můžeme v kostele najít alespoň její kopii.

Předpokládá se, že původ Madony na půlměsíci sahá až na začátek 15. století. Tato více než jeden metr vysoká dřevěná poloplastika zdobila moravický kostel až do začátku 20. století. Byla zde umístěna ve výklenku v lodi, který je v současnosti používán jako šatna. Odtud se dostala do soukromých rukou, dále na zámek Budkov a od roku 1950 má své místo v depozitáři Moravské galerie v Brně – Řečkovicích.⁴⁹⁸

Madona na půlměsíci je soška vyřezaná z lipového dřeva o velikosti 107 x 31 x 22 centimetrů. Ikonograficky je socha charakterizovaná jako Apokalyptická žena, Královna nebes. Je škoda, že se nedochovala soška dítěte Ježíška, která byla původně nasazena na levé ruce. V pravé ruce Madona svírá žezlo. Celá figura stojí na půlměsíci, je manýristicky protáhlá s vyjádřením jemného pohybu v esovitém prohnutí postavy. Intenzivně vystupují velké proporce hlavy s pevnými, výraznými tvary. Tvář Madony má ve výrazném oválném obličejí značně zhrublé rysy. Proti tomu se poloplastika vyznačuje mělkými záhyby a celkově jemným zpracováním drapérií.

Je velmi těžké odhadnout původ tohoto uměleckého díla. Svým zpracováním poukazujícím na nižší kvalitu zpracování a tvarovou redukci lze předpokládat, že se jedná o práci odvozenou, opírající se typologicky hodnotnější předlohu. Celý sochařský typus odrážející se na moravické Madoně je hojně rozšířen v jižním Německu a v Salzbursku, kde také nacházíme analogicky ikonograficky shodné typy apokalyptických žen.⁴⁹⁹ Ovšem co se týká původu Madony na půlměsíci z moravického kostela, lze uvažovat i o tendencích spojených s pohusitskou dobou v českých zemích.⁵⁰⁰

4.4 Věž kostela

Věž vybudovaná v roce 1696 předstupuje před loď kostela v ose západního průčelí. Má téměř čtvercový půdorys s rozměrem strany 5 metrů. Věž dosahuje do výšky přibližně dvaceti metrů. Má celkem dvě patra. Každé z nich na severní a jižní straně osvětlují dvě malá renesanční okénka zakončená kulatým obloukem, krytá dřevěnými žaluziemi. Na jižní stěně

---

⁴⁹⁸ Ve farní kronice se nám dochoval následující záznam: „V lodi na straně epištoly byl výklenek a v něm stála dřevěná socha Panny Marie s děťátkem. Byla to práce velice nepěkná, proto byla odstraněna, jisté osobě darována a výklenek zazděn.“ ... „Výklenek na straně epištolní upraven ku pověšení ornátů.“ V současné době lze moravickou Madonu najít v Moravské galerii v Brně – Řečkovicích pod inventárním číslem Z 2700. Srov. CHAMONIKOLASOVÁ Kaliopi, *Madona na půlměsíci*, zpráva z roku 2010.

⁴⁹⁹ Např. Madona z Weidorfu z roku 1429 nebo Plzeňská Madona. Podrobně v: STAŇKOVSKÝ Bohuslav, *Staročeské Madony*, s. 27.

⁵⁰⁰ Podobně jako u Madony z františkánského kostela v Plzni. Srov. CHAMONIKOLASOVÁ Kaliopi, *Madona na půlměsíci*, zpráva z roku 2012.

věže se nacházejí sluneční hodiny z roku 1908 s ocelovým ukazatelem a do půlkruhu vyrytými římskými číslicemi.⁵⁰¹

Do pater věže je možné vstoupit po úzkém šnekovitém schodišti z předsíně kostela. Schodiště je původní z roku 1696. Ručně tesané dřevěné náslapy jsou spojené ocelovými trny. Podél zdi je ukotvené vetknutými úchyty ručně kované madlo.

V prvním patře se nachází malá síň se vstupem na kůr. Schodiště pak pokračuje do druhého zvonického patra. Víme, že tato část věže byla původně dřevěná. Změna nastala až v 18. století, kdy i toto patro bylo vyzděno. Na druhém podlaží věže jsou zavěšeny tři zvony, o kterých vzhledem k jejich pohnuté historii bude pojednáno zvlášť.

Střecha věže má jehlanovitý tvar. Do začátku 20. století byla střecha šindelová. Od roku 1908 šindel nahradil pozinkovaný plech ošetřený červeným nátěrem. V současnosti je střecha již osmým rokem pokryta pálenou taškou bobrovkou stejně jako loď kostela. Na samém hrotu věže je upevněna makovice a korouhev s šesticípou hvězdou a křížem na vrcholu.

4.4.1 Historie moravských zvonů

V kostele svaté Anny v Morašicích jsou zavěšeny tři zvony. Ovšem zásluhou dvou světových válek je jejich historie značně pohnutá. Nejstarší zvon, o kterém je veden záznam ve farní kronice, byl z roku 1706 a nesl nápis „*Ora pro nobis s. Joachim Anno 1706.*“ Mimo jiné měl na sobě blíže neurčený reliéf. Jeho hmotnost byla 127 kg a zněl tónem „Dis“. Spolu s ním byly ve věži ještě další dva zvony. Druhý, mladší zvon, měl na sobě nápis „*Ke cti a chvále Boží, sv. Anny, sv. Augustina. Svobodná mládež moravská. 1881.*“ Zdobil ho reliéf svaté Anny a svatého Augustina. Vážil 90 kg a byl laděn do tónu „F“. Navíc zde byl malý zvon o průměru asi 25 cm znějící tónem „A“. Na základě zvonové konference, která se konala v Hostěradicích roku 1917, však byly dva velké zvony zrekvírovány pro válečné účely. Malý zvon pro svoji velikost byl moravskému kostelu ponechán. Ovšem i tento maličký zvon dlouho kostelíku nesloužil. Z důvodu velkého přetížení, kdy nahrazoval dva chybějící zvony, brzy pukl a kostel byl zcela beze zvonů.⁵⁰²

---

⁵⁰¹ Hodiny byly rekonstruovány roku 1963, kdy došlo k ulomení ocelového ukazatele. Dále roku 1988, kdy se při opravách omítek věže ujal renovace slunečních hodin pan Emil Veis z Morašic a zasadil se o jejich časové zpřesnění. Srov. VEIS Emil, *Církevní dění a kostel sv. Anny v Morašicích*, s. 45.

⁵⁰² Pro rekvizici zvonů byla stanovena norma, že se musí odevzdat všechny zvony z věže, které mají průměr větší než 25 cm. Proto mohl být ve zvonici ponechán jen maličký zvon, o kterém nemáme podrobnějších informací. Srov. *Pamětní kniha farnosti Ttstěnice od roku 1204*, nestránkováno.

Nové zvony ve věži kostela zazněly až roku 1926. Tehdy se představitelé obce dohodli, že nechají ulít tři nové zvony.⁵⁰³ Největší, s nápisem „*Ora pro nobis s. Joachim*“, byl zcela hladký bez reliéfu, vážil 143 kg a zněl tónem „D“. Druhý zvon s nápisem „*Ke cti, chvále Boží sv. Anny a sv. Augustina. Obec Morašice 1926*“ již měl na těle reliéf svaté Anny, vážil 93 kg a zněl v tónu „F“. Nejmenší zvon měl nápis „*sv. Floriáne oroduj za nás*“ a také měl na sobě reliéf znázorňující svatého Floriána a ukřižovaného Ježíše Krista. Zvon vážil pouhých 36 kg a zněl v tónu „G“. Ovšem ani tyto zvony na morašické zvonici nemohly dlouho sloužit. Podobně jako jejich předchůdci, i ony musely být v době druhé světové války sejmuty a odevzdány do sléváren k rekvizici. Roku 1942 na věži opět nezůstal ani jediný zvon. O dva roky později se ale podařilo pořídit do zvonice alespoň jeden malý zástupný zvonek ulitý ze železa. Nesl jméno „*Sv. Václav*“ a sloužil jako umíráček. Tento zvon už ve zvonici zůstal.

Další dva zvony se k němu přidaly až o mnoho let později. Roku 1969 totiž začal shánět hornokounický farář Antonín Němčanský zvony pro svůj kostel. Morašičtí k němu přišli s prosbou, zda by neopatřil zvony i pro jejich malý kostelík, jež by nahradily ty, které byly odevzdány během válek. A po roce jednání měl morašický kostel opět tři zvony, které zůstaly na věži zavěšeny dodnes.⁵⁰⁴

Ve věži kostelíka svaté Anny tedy v současnosti najdeme tři zvony. Největší na sobě nese nápis: „*ULIL G. KNOS – R. MANOUŠEK V MARTINICÍCH U VEL. MEZIŘÍČÍ. SV. CYRILE A METODĚJI ORODUJTE ZA NÁS! MORAŠICE L. P. 1970.*“ Zvon váží 186 kg a zní tónem „D2“. Menší zvon s nápisem: „*ULIL G. KNOS – R. MANOUŠEK V MARTINICÍCH U VEL. MEZIŘÍČÍ + KE CTI SVÉ PATRONKY SV. ANNY VĚNOVALI VĚŘÍCÍ Z MORAŠIC. – L. P. 1970*“ má na sobě reliéf kříže a váží 104 kg. Zní tónem „F2“.⁵⁰⁵ Posledním zvonek je již zmiňovaný „umíráček“.

4.4.2 Báň kostela a její dokumenty

Na vrcholu věže je usazen hrot s makovicí, šesticípou hvězdou, větrnou korouhvičkou a křížovnickým kotvicovým „křížem naděje.“ Tyto komponenty byly na věž umístěny v roce

⁵⁰³ Zvony byly vyrobeny v Brně firmou Hiller. Jejich svěcení proběhlo v srpnu 1926. Podrobněji tamtéž.

⁵⁰⁴ Zvony měla nejprve vyrobít zvonářka paní Dittrichová z Brodku u Prostějova, ale nakonec byla zakázka realizována panem Manouškem a Knosem z Velkého Meziříčí. Při příležitosti jejich zavěšení do zvonice byla pořízena nová elektroinstalace s novými samospouštěcími hodinami. Tyto hodiny se ale ukázaly jako velmi nespolehlivé. Po několika opravách je nechal trstěnický farář roku 2008 vyměnit za nové. Svěcení zvonů a jejich první rozeznění proběhlo v září 1970. Jednalo se o velkou slavnost, které se zúčastnilo devět kněží z okolních farností. Podrobně v: *Pamětní kniha farnosti Trstěnice od roku 1204*, nestránkováno.

⁵⁰⁵ Oba větší zvony měly původně znít tóny „D“ a „F“, ale nakonec mají zvuk o jednu oktávu vyšší, než bylo navrženo.

2010 jako napodobeniny. Původní makovice a hvězda z ocelového plechu nesly silné známky poškození po střelbě, a tak byly zhotoveny nové z mědi, přesně podle původní předlohy z roku 1908.⁵⁰⁶

Při poslední generální opravě kostela roku 2010 byla původní stará makovice sejmuta a otevřena. V ní se nacházela uzavřená schránka válcovitého tvaru vyrobená ze zinkového plechu. Celá byla obalená černou sypkou hmotou a na dvou místech se našly otvory po střelbě. Po otevření v ní zástupci obce a farnosti našli více než sto let staré dokumenty, pět mincí a maličký mosazný dvouramenný křížek. Dokumenty z roku 1908 byly až na jeden všechny dobře čitelné. Podávaly zprávu o tehdejší papeži, trstěnickém faráři, starostovi obce Morašice a správci školy.⁵⁰⁷ Našla se zde i zmínka o opravě kostela. Dvouramenný křížek byl do schránky jako jediný vložený z předchozího otevření makovice. Kdy to bylo, nám ale není známo.

Po zhotovení dvou nových vodotěsných pouzder z mědi byly do makovice vloženy kopie všech původních dokumentů z roku 1908⁵⁰⁸ a přiloženy nové písemnosti. Patřily mezi ně záznamy o počasí, živnostenské listy, vizitky řemeslníků, kteří pracovali na kostele, i místních občanů, jízdenky, etikety, papírové vlajky, poštovní známky, mariánské obrázky, růženec, znak s brožurou obce a osobní dopis kronikáře obce Morašice.⁵⁰⁹

Do druhé měděné schránky bylo vráceno pět mincí a křížek z původního nálezu. Navíc občané přidali padesát jiných mincí a odznak obce Morašice z roku 2006. Vše bylo pečlivě zapečetěno a uloženo v makovici. Ta byla na věž kostela slavnostně vrácena na den státního svátku svatého Václava roku 2010.⁵¹⁰

4.5 Prostranství kolem kostela

Kolem kostela svaté Anny v Morašicích stával od nepaměti hřbitov. Víme, že zde byl již v 17. století. A i když bylo roku 1783 vydáno nařízení o zrušení hřbitovů kolem kostelů, v Morašicích přesto hřbitov zůstal zachovaný. Hřbitov byl lemován zdí a hroby

---

⁵⁰⁶ Nový ukazatel větru, šesticípá hvězda, makovice a kříž jsou ukovány z mědi. Na všech je vyražen letopočet 1908 a 2010. Zhotovil je Josef Kolínek.

⁵⁰⁷ Pod objevenými listinami byl podepsaný farář Ondřej Králík, starosta Tomáš Herman a správce školy Richard Sedláček. Navíc se v makovici našel jeden zcela nečitelný dokument a kousek vizitky.

⁵⁰⁸ Originály jsou nyní uloženy v okresní archivu ve Znojmě.

⁵⁰⁹ Kronikář Emil Veis vypracoval třináctistránkový dokument s názvem „My Morašičtí Vám Morašickým“, v němž pojednává o tom, jak se žilo a žije v současných Morašicích, o místních zvycích atd. od roku 1908.

⁵¹⁰ Před uložením do bání kostela se konala veřejná výstava na obecním úřadě, kde si mohli místní po dobu dvou týdnů prohlédnout vše, co se ve schránkách našlo, i to, co tam bude nově uloženo. Pro opatření nového obsahu měděných schránek se sešlo velké množství darů – mincí, které obyvatelé Morašic přinesli, aby mohly být vloženy do makovice. Srov. VEIS Emil, *Církevní dění a kostel sv. Anny v Morašicích*, s. 71.

s jednoduchými pomníčky nebo jen s dubovými kříži byly roztroušeny okolo kostela. O necelých padesát let později ale hřbitov přestal kapacitně vyhovovat potřebám obce a přestalo se zde pochovávat. Počátkem dvacátých let 19. století byl hřbitov nejprve o osm metrů rozšířen, ale již roku 1826 byl oficiálně zrušen.⁵¹¹ V roce 1923 byla odstraněna i zeď, kterou byl obehnán, a pořízen byl drátěný plot.

Ve dvacátých letech 20. století nechalo zastupitelstvo obce osázet terén okolo kostela okrasnými keři, růžemi a živým plotem. Uvnitř ohrazeného prostoru byly vysázeny lípy. Mimo jedné, která při bouřce roku 1983 padla na kostel a musela být odstraněna, je zde vidíme růst i dnes.

Celkově lze konstatovat, že současnou podobu prostranství kolem kostela svaté Anny máme z roku 2011. Kolem kostelíka je malý parčík osetý trávou s živým plotem na jižní straně a lípami na straně severní. Ke vstupu do budovy vede z návsi nově dlážděný kamenný chodník.

---

⁵¹¹ Pokus o zvětšení hřbitova s sebou neslo rozšíření plochy určené k pochovávání o osm metrů jihovýchodním směrem. Navíc byla na jižní straně zdi vystavěna márnice. Současný hřbitov byl vybudován na západním okraji obce.

5 Kostel sv. Jiljí v Prosiměřicích

Prosiměřický kostel je poslední popisovanou památkou, které je věnována pozornost v této práci. Tento původem gotický kostel se do skupinky sakrálních staveb s renesančními prvky na Moravskokrumlovsku zařadil díky stavebním akcím provedených koncem 16. století.

Ze všech popisovaných sakrálních budov má tento kostel za sebou nejbohatší stavební historii, o níž však máme dochovaných jen velmi málo zpráv; absence základních informací komplikovala sestavení textu do obvyklé struktury. Nejvýznamnějšími prameny jsou obvykle farní kroniky a záznamové knihy. Ovšem jediná dochovaná prosiměřická farní kronika je psána až od druhé poloviny 20. století. Pro správnou rekonstrukci a doplnění stavebně historického popisu stavby jsem tentokrát využila záznamy ze stavebně historického průzkumu kostela z konce minulého století.

Kostel sv. Jiljí je vystavěn v centru obce Prosiměřice, těsně obklopený vedlejšími budovami, a není tedy na první pohled tak dobře zpozorovatelný jako ostatní v práci popisované kostely. Navíc vzhledem ke své pseudogotické úpravě, kterou prošel, byly některé renesanční prvky potlačeny. Nic to ale nemění na skutečnosti, že koncem 16. století prošel zásadní renesanční dostavbou, která tuto stavbu právem řadí do goticko-renesančních staveb, a má tedy místo i v této práci.

5.1 Obec Prosiměřice a stručná historie farnosti

Vinařská obec Prosiměřice se rozkládá mezi Znojmem a Moravským Krumlovem ve vzdálenosti asi 12 km od okresního města Znojma. Obec s nadmořskou výškou 205 m leží v rozsáhlé nížině Dyjskosvrateckého úvalu na soutoku říček Křepička a Jevišovka. Vznikla sloučením dvou samostatných obcí stojících vedle sebe, Prosiměřic a Bohutic. Samotné jméno Prosiměřice se v minulých letech psalo různě. Předpokládá se, že bylo odvozeno od vlastního jména Prosimír.⁵¹²

Prosiměřicko bylo vzhledem k své příjemné nadmořské výšce a úrodné půdě osídlováno již v nejstarších dobách, ale první písemnou zmínku máme až z roku 1226, kdy

---

⁵¹² Název obce byl v minulosti často poněmčován. V kronikách je zaznamenáno několik vlastních jmen, kterými Prosiměřice prošly jako např. Prosmeritz, Prosemeriz, Prostmaz, Prostomeritz, Prostmeritz, Prostomirtze, Prostiměřice. Tyto názvy využívané v minulosti jsou důležité při vyhledávání archivních dokumentů. Nejstarší je z roku 1226. Srov. POLÁKOVÁ Květoslava, *780 let Prosiměřic*, s. 60.

král Otakar II. ve výměnné listině zmiňuje obec Prosiměřice.⁵¹³ Předpokládá se, že v té době byla již v Prosiměřicích fara zřízená některým moravským knížetem.⁵¹⁴ Tuto skutečnost máme ale potvrzenou až roku 1241 za zdejšího faráře Konráda, který byl roku 1250 vystřídán později exkomunikovaným diecézním knězem Sperem.⁵¹⁵

Od roku 1333 získává loucké opatství ve Znojmě veškerý majetek farnosti Prosiměřice a spolu s ním i právo obsazovat zdejší faru svými řeholními kněžími. První z nich byl Draslaw,⁵¹⁶ jenž uzavřel dohodu o odvádění desátku s vedlejší obcí Práče. Následoval Zachariáš, Niklas Smolík a Wolfgang. O těchto kněžích nemáme podrobnější zprávy, stejně jako o následujících dvou Pavlech.⁵¹⁷

Začátkem 16. století ovládli Prosiměřice luteráni. Prosiměřickou farnost tehdy spravoval nekatolický farář Simon Schubert.⁵¹⁸ Pod katolickou správou farnost přešla až roku 1568, kdy se stal novým farářem katolický loucký řeholní kněz Salomon Weiß.⁵¹⁹ S koncem století přišly nové problémy s katolickým knězem Valentinem Hagenem,⁵²⁰ který odpadl ze své víry a veřejně se dopouštěl nepřístojností. Přes všechny snahy olomouckého biskupa Stanislava v 16. století nejen že prosiměřickou farnost zcela ovládl protestantismus a česká Jednota bratrská, ale došlo i k velkým změnám v národnostním složení obyvatelstva

---

⁵¹³ Král Přemysl Otakar se roku 1226 rozhodl přestavět knížecí hrad v nedalekém Znojmě, ale neměl potřebné pozemky, proto se je rozhodl vyměnit za nemovitý majetek, který vlastnil v okolních vesnicích s opatem znojenského louckého kláštera Floriánem. Ten na dohodu přistoupil, proto král vyměnil klášteru kostel v Prosiměřicích včetně fary a veškerých přilehlých pozemků. Podrobně Výměnná listina z 19.9.1226.

⁵¹⁴ Srov. WOLNY Gregor, *Kirchliche Topographie sv. IV.*, s. 243.

⁵¹⁵ Diecézní kněz Sper se na faru v Prosiměřicích vetřel protiprávně s nadějí, že ho podpoří sám král Přemysl. To se ale nestalo a záhy byl biskupem Brunem sesazen a následně exkomunikován z důvodu neposlušnosti.

⁵¹⁶ Draslaw spravoval prosiměřickou faru v letech 1373-1389.

⁵¹⁷ Zachariáš byl prosiměřickým farářem roku 1407, Niklas ho vystřídál roku 1434. Kdy nastoupil Wolfgang nevíme, ale sloužil zde do roku 1480. Poté nastoupil Pavel. Vystřídán byl druhým knězem Pavlem, který zde působil až někdy do začátku 16. století.

⁵¹⁸ Víme o něm, že roku 1523 získal místo u sv. Jakuba v Jihlavě jako nekatolický duchovní, což potvrzuje domněnku, že Prosiměřice v té době nespravoval katolický kněz. Srov. tamtéž.

⁵¹⁹ Salomon Weiß byl vystřídán až roku 1572. V době svého působení v Prosiměřicích se musel potýkat se zadržovanými desátky. Srov. WOLNY Gregor, *Kirchliche Topografie sv. IV.*, s. 243.

⁵²⁰ Kněz Valentin Hagen byl pro své nepřístojné chování vykázán louckým opatem Šebestiánem Freitagem a poslán do vězení, ale držitel panství Jindřich Březnický v blízkých Horních Dunajovicích se Hageny zastal u městské rady. Hagen byl nakonec propuštěn. Po následujícím incidentu byl ale Valentin zatknut a eskortován přímo k biskupovi, a nakonec vsazen do vězení pro duchovní ve Vyškově. Po odpykaném trestu a pokání pokračoval ve sužbě, kdy se roku 1587 stal farářem v Tuřanech. Srov. ŠÍPEK Zdeněk, *Dějiny Horních Dunajovic*, s. 19.

a do naprosté převahy se dostali Němci.⁵²¹ Ti odmítali až do samotného konce století odvádět desátek, který náležel louckému klášteru.⁵²²

Od začátku 17. století převzali duchovní správu Prosiměřic řeholní kněží z Louky a fara tak zůstala na dalších dvě stě let v katolických rukou.⁵²³ Loučtí řeholníci se snažili v Prosiměřicích co nejrychleji prosadit znovu katolické vyznání. Změny nastaly až po událostech Bílé hory. I z Prosiměřic museli jinověrci odejít nebo přijmout katolické vyznání. Prosiměřické panství v té době vlastnil nejvyšší zemský maršálek Pertold Bohobud, který po stavovském povstání přišel o veškerý majetek a emigroval do Německa. Prosiměřické panství přešlo pod správu Moravského Krumlova.⁵²⁴ Pobělohorská doba a období třicetileté války byla pro Prosiměřice celkově obdobím velkého strádání. Švédská vojska, která se roku 1634 prohnala krajem, zasáhla i Prosiměřice, kde vyplenila kostel, faru a několik domů.⁵²⁵ Po třicetileté válce došlo v Prosiměřicích k prudkému poklesu obyvatelstva. Přestože odešlo mnoho německých rodin, česky mluvící katolické obyvatelstvo ve vsi neustále zůstávalo v menšině.⁵²⁶ V obci zůstalo mnoho opuštěných a zpustlých domů.⁵²⁷ Vinice, jež poskytovaly zdejšímu obyvatelstvu obživu, byly naprosto zničené. I po skončení třicetileté války v době působení faráře Martina Kappela a Hermana Kellera neustávaly ničivé vpády loupeživých vojsk provázené požáry a znovu byl zničen místní kostel, jenž musel být po opravě znovu vysvěcen.⁵²⁸

Ani 18. století není v dějinách Prosiměřic popisováno jako příznivé období. Vesnici sužovaly přírodní pohromy. Nejčastější z nich byly povodně rozvodněné řeky Jevišovky,

---

⁵²¹ O převaze Němců svědčí i žádost následujícího faráře Tobiáše Theophila kardinálu Dietrichštejnovi, aby posvětil nový hřbitov v Prosiměřicích. Kardinál mu odpověděl, že přijede, ale přísně zakázal, aby byli na novém hřbitově pohřbíváni nekatolíci, ač je z dopisu zřejmé, že těch byla naprostá většina. Srov. WOLNY Gregor, *Kirchliche Topografie sv. IV.*, s. 243.

⁵²² Problémy s desátky započaté během působení kněze Salomona Weiße trval až do roku 1597. Po táhlých sporech, komu vlastně desátek náleží, byl vrácen klášteru v Louce. *Státní okresní archiv ve Znojmě*, PROS/1, Archiv městečka Prosiměřice 1556-1887.

⁵²³ Řeholníci z Louky pak farnost spravovali až do roku 1811. Vystřídalo se jich tu celkem dvacet jedna. Byli to Tobiáš Theophilus, Gregor Engel, Martin Kappel, Hermann Keller, Ambrož, Kaspar Krieger, Godefried Ammon, Christophor Elger, Celestin Wočkowsky, Eustach Kretschmer, Josef Wočkowsky, Tomáš Scheiber, Ferdinand Kapoun, Carl Kunitz, Heinrich Grana, Hermenegild Mayer, Michael Dresner, Rudolf Dubsky, Kryštof Freiburger a posledním byl loucký převor Carl Seitz. Srov. WOLNY Gregor, *Kirchliche Topografie sv. IV.*, s. 243.

⁵²⁴ Pertold Bohobud z Lipé se osobně zúčastnil stavovského povstání a měl být popraven. U císaře se mu ale podařilo získat milost a zachránit si život. Přesto ale nezískal zpět svoji hodnost ani zkonfiskovaný majetek, do kterého bylo zahrnuto i prosiměřické panství. Srov. tamtéž.

⁵²⁵ Napáchané škody se podařilo odstranit až ve čtyřicátých letech 17. století.

⁵²⁶ Nejvíce Čechů žilo v blízké osadě Hostivice vedle Prosiměřic. Máme o ní záznam od roku 1657, ale do konce století došlo k jejímu zániku.

⁵²⁷ Poměr opuštěných gruntů byl v Prosiměřicích v poměru 17:10, což bylo ještě nejmenší číslo ve srovnání s okolními vesnicemi. Například ve vedlejších Práčích to bylo 39:9.

⁵²⁸ Jednalo se o období 1654-1657. Podrobněji ve stavební historii kostela.

kteřá kolem Prosiměřic vytvářív meandr.⁵²⁹ Mnohem ničívějšív ale pro obec vřdy bylo rabování a ničení spojené s vojsky, jež Prosiměřicemi táhla nebo si zde dokonce vybudovala svřj tábor. Po zkušenosti během třicetileté války se podobná situace zopakovala po roce 1750, v období sedmileté války, kdy si v katastru Prosiměřic opět vybudovalo svřj tábor vojsko.⁵³⁰

Změnu v duchovní správě s sebou přinesl rok 1784, kdy byl zrušen loucký klášter a patronem kostela se stal Náboženský fond.⁵³¹ Na faře v Prosiměřicích pak až do roku 1811 působil dosavadní převor louckého kláštera Carl Seitz. Ten zaznamenal útrapy, jež farnost prožila za napoleonských válek v letech 1805-1809, kdy francouzští vojáci táhnoucí přes Prosiměřice ničili a rabovali vše, na co narazili. V této době se sice podařilo uchránit budovu kostela před zničením, avšak fara už ušetřena nebyla.⁵³² Na náklady Náboženského fondu byla později roku 1814 opravena.⁵³³

Roku 1812 nastoupil do Prosiměřic jako nový farář Leopold Weiß,⁵³⁴ který spolu s farností přečkal epidemii cholery zataženou do oblasti z Asie. Tato obávaná infekční nemoc zasáhla Prosiměřice v letech 1831-1832. Nejdřív se objevila v sousední želetické farnosti, kde měla obzvláště těžký průběh, a ve své lehčí formě přešla do Prosiměřic. Zde nakonec onemocnělo 400 osob, což byla naprostá většina obyvatelstva. Vzhledem k mírnějšívmu průběhu, než zaznamenali v okolních vsích, zemřelo na cholera 22 nakažených.

Druhá polovina 19. století byla pro farnost klidným obdobím, které se neslo ve znamení stavebních oprav a úprav fary i kostela. Hlavní práce, týkající se především rekonstrukce fary, začaly za faráře Františka Talského a Leopolda Knoppa⁵³⁵ a pokračovaly až do začátku dalšího století. Život v prosiměřické farnosti koncem 19. století ovlivnil

---

⁵²⁹ Místní byli vřdy zvyklí na drobné záplavy, kdy se na jaře, když tál sníh, a v létě po prudkých bouřkách řeka vylila ze svého koryta a zaplavila okolní louky. Od 18. století máme ale záznamy velkých záplav, kdy byla vesnice odtržena od ostatních obcí, došlo k záplavě polí a někteři obyvatelé museli být evakuováni. Tyto pohromy se zřídka objevují i v polovině 20. století během druhé světové války, kdy došlo k protržení hráze. K regulaci řeky, která zamezuje opakování podobných pohrom, došlo roku 1963. 750 let, s. 29.

⁵³⁰ Pluk pod vedením maršálka L. J. Dauna využíval prostoru v okolí Prosiměřic k vojenskému výcviku. Jednalo se o vojensky vhodné místo mezi Brnem a Vídní.

⁵³¹ Později po vzniku samostatného Československa přešly patronátní povinnosti na Zemský úřad v Brně.

⁵³² Farář Carl Seitz, jež na faře působil od roku 1782, musel roku 1805 dokonce utéci do Znojma. Největšív újmu způsobili vojáci ve farních vinných sklepích, kde vypili všechno víno. Podrobnějšív zápisy doložené v: *Dicéznív archiv Biskupství brněnského v Rajhradě*, Prosiměřice BOB/744, P 733, 1779.

⁵³³ Při opravě roku 1814 byla celá fara pokryta novou krytinou z pálené hlíny, opravena kuchyň a šest pokojů. Po sedmi letech zde ale vypukl požár a shořely farní hospodářské budovy.

⁵³⁴ Leopold Weiß působil v Prosiměřicích v letech 1812-1834. Tento premonstrát byl později jmenován hostěradickým děkanem. Zůstal zde až do své smrti. Dožil se osmdesáti čtyř let. *Dicéznív archiv Biskupství brněnského v Rajhradě*, Prosiměřice BOB/744, P 225, 1818-1948.

⁵³⁵ Oprava fary proběhla roku 1873. Od roku 1888 pak začala oprava kostela, která je podrobně popsána v historii kostela.

vlastenecký kněz a významný český spisovatel Václav Kosmák,⁵³⁶ patřící k nejvýznamnějším osobnostem obce. I když na faru v Prosiměřicích přišel až roku 1893, kdy byla celá farnost německá, rychle si získal oblibu všech farníků i širšího okolí. Jeho povídky patřily mezi nejčtenější regionální literaturu.

Zvláštní kapitolou v dějinách farnosti Prosiměřice je začátek 20. století. V obci, která byla především německá, se v letech 1915-1916 objevila italská menšina. Z důvodu vojenského nebezpečí v severní Itálii sem byli evakuováni především starci, ženy a děti.⁵³⁷ Ti se zde usadili již natrvalo a došlo k promíchání nejen s německou většinou, ale i s českým obyvatelstvem. Pro Prosiměřice byly typické smíšené domácnosti. Podle dostupných zpráv spolu tyto národnostní skupiny vycházely velmi dobře a hovořilo se o klidném soužití.

Klidný život v obci narušila první světová válka. Narukovat museli zdraví muži a ve vesnici zůstaly jen ženy, děti, staří a nemocní. Stejně jako v okolních vsích se Prosiměřice potýkaly s nouzí o potraviny a léky. Válka si nakonec i v Prosiměřicích vyžádala svoji daň na životech. Na různých frontách během ní padlo celkem 37 mužů.

Druhá světová válka se na Prosiměřicích podepsala nejvíce ve svém závěru, stejně jak tomu bylo u předchozích popisovaných farností. V dubnu a květnu roku 1945 byly Prosiměřice hojně ostřelovány palubními zbraněmi ruských letadel. Místní obyvatelstvo se muselo ukrývat ve vojenských krytech a sklepích. Důvodem byla německá vojenská ústředna, která byla zřízena na prosiměřické poště. Největší škody ves utrpěla při náletech začátkem května, kdy střely zasáhly obytné domy. Během tohoto období našťastí nebyl nikdo vážně zraněn a ostřelování se tak obešlo bez ztrát na životech.

Po válce došlo k obrovské změně ve složení prosiměřického obyvatelstva. V listopadu 1945 bylo z obce odsunuto čtyřicet německých rodin a Prosiměřice začaly být postupně osídlovány českým obyvatelstvem.⁵³⁸ Zalidnění poloprázdné, původně německé obce probíhalo velmi rychle. Noví usedlíci do Prosiměřic přišli především z Horácka, Volyně a ze Znojma. Došlo k prohloubení vzájemné blízkosti s vedlejší obcí Bohutice novou

---

⁵³⁶ Václav Kosmák se narodil roku 1862 v Martínkově. Byl známý jako český spisovatel. Psal básně, povídky, romány a písně. Čerpal především ze života kněze a venkovských lidí. Během svého života působil v několika farnostech. Nejprve v Tvarožné, Hostimi, Moravských Budějovicích, Biskupicích, Řeznovicích, Mutěnicích. Do Prosiměřic přišel roku 1893 na vlastní žádost. Byl zde velmi oblíbený, ale od začátku svého působení zde se potýkal se zdravotními potížemi. Zemřel na faře roku 1898 na selhání ledvin. V Prosiměřicích je i pochován. Na jeho památku je před vchodem na faru postaven památník. Srov. HLADÍK Jaroslav, POLÁKOVÁ Květoslava, POLÁK Jaromír, *Prosiměřice 1226-1996*, s. 69-71.

⁵³⁷ Italští uprchlíci se kromě Prosiměřic usadili i ve vedlejších vesnicích: Bohuticích, Vítonicích, Oleskovicích a Stošíkovicích. Podrobnosti ve: *Státní okresní archiv ve Znojmě*, PROS/1, Řádové společenstvo Prosiměřice 1888-1937.

⁵³⁸ V Prosiměřicích žilo v roce 1945 celkem 550 Němců. Až na výjimky byli všichni vyhnáni. Přijalo je Bádensko-Württembersko, Bavorsko a Hesensko. Někteří se usadili i v sousedním Rakousku. Dva se odstěhovali do Kanady a jeden do USA. Srov. Kolektiv autorů, *Okres Znojmo. Jižní Morava. Vyhnání Němců z vlasti*, s. 220.

zástavbou tak, že nešlo odlišit, které domy patří ještě do Prosiměřic. A tak se již roku 1946 Prosiměřičtí a Bohutičtí domluvili na právním sloučení obou obcí pod jeden administrativní celek s názvem Prosiměřice.⁵³⁹

Po válce se musely Prosiměřice rychle vyrovnat nejen s novou politickou a kulturní situací, ale i s problémy vzniklými prudkou změnou složení obyvatelstva, které se muselo spolu sžít. Rozdíly mezi přistěhovalci s sebou nesly časté neshody. Mnohým se na nové bydliště nepodařilo zvyknout, proto se odstěhovali a jejich místo nahradili zase jiní.⁵⁴⁰ Noví osídlenci si s sebou navíc z míst svého původního bydliště přinášeli různé zvyky a obyčeje, které bylo třeba sladit. Základnou se staly právě křesťanské zvyky, které napomohly k získání jednoty v obci. Poté, co se z německé farnosti stala česká, měl nezastupitelný podíl na jejím rozvoji nový český farář Bohumil Kuba.⁵⁴¹ Ten nastoupil na faru v Prosiměřicích na žádost nových českých farníků a začal sloužit bohoslužby v národním jazyce. I díky působení místního faráře zůstaly Prosiměřice i v období komunismu živou farností.

Po revolučním roce 1989 se začala obec Prosiměřice prudce rozvíjet a tento rozvoj pokračuje až do současnosti. Nadále si drží prvenství zemědělství, především pěstování vinné révy. Objevilo se i nemálo drobných soukromých živnostníků. Také život ve farnosti prudce ožil. Kromě slavení tradičních církevních slavností a svátků se farnost pečlivě věnuje nejen dětem a mládeži, ale i dospělým.

Od druhé světové války se ve farnosti Prosiměřice vystříдалo celkem šest duchovních správců. Po Bohumilu Kubovi, který ve farnosti působil nejdéle, nastoupil Josef Čermák a Josef Kohoutek. Tito kněží se silně vepsali do paměti místních farníků, kteří po nich pojmenovali současné kostelní zvony.⁵⁴² Po nich farnost spravoval František Caha spolu s jáhny, kteří svoji aktivitu soustředili především na mládež.⁵⁴³ Po smrti Františka Cahy převzal prosiměřickou farnost nový kněz Petr Rössler.⁵⁴⁴ Od roku 2005 je současným

---

⁵³⁹ O spojení Bohutic a Prosiměřic. Srov. Prosiměřice 1226-1996, s. 22 a 23.

⁵⁴⁰ Po volbách v květnu roku 1946 zvítězila v Prosiměřicích Komunistická strana Československa. Na druhém místě byla Československá strana lidová, dále Československá strana národně socialistická a poslední Československá sociální demokracie. Také funkcionáři však měli mezi sebou časté rozpory, což bránilo rozvoji a klidu v obci. Srov. HLADÍK Jaroslav, POLÁKOVÁ Květoslava, POLÁK Jaromír, *Prosiměřice 1226-1996*, s. 34-36, 56.

⁵⁴¹ Bohumil Kuba nastoupil do Prosiměřic roku 1946 a zůstal tu až do své smrti roku 1981. První českou mši svatou sloužil 5. července 1946. Pro zajímavost, první český sňatek a křest v Prosiměřicích se uskutečnil o rok dříve. Srov. *Kronika farnosti Prosiměřice od roku 1945 do současnosti*, nestránkováno.

⁵⁴² Josef Čermák působil ve farnosti v letech 1981-1989. Josef Kohoutek v letech 1989-1994. O pojmenování zvonů podrobně v kapitole o vybavení věže.

⁵⁴³ František Caha se soustředil především na opravy kostela a fary. Na faře působil na sklonku svého života v letech 1994-2001. Jako jáhni mu vypomáhali Josef Dvořák, Petr Bartoňek a Marek Dunda, který se nejvíce věnoval pastoraci mládeže. Srov. *Kronika farnosti Prosiměřice od roku 1945 do současnosti*, nestránkováno.

⁵⁴⁴ O Prosiměřice se staral v letech 2001-2005. Srov. tamtéž.

prosiměřickým farářem Jindřich Čoupek, který je zároveň moderátorem FATYMU Přímětice-Bítov. Prosiměřičtí farníci tak mají ještě větší možnost se zúčastňovat rozličných pastoračních farních aktivit.⁵⁴⁵

Kromě kostela svatého Jiljí a fary najdeme v obci Prosiměřice i další sakrální památky, mající svůj původ v 19. století. V části bývalých Bohutic, směrem na Kyjovice, se jedná o zvonici, kapličku a sochu svatého Vavřince. V severní části Prosiměřic se nachází socha svatého Jana Nepomuckého. Neobvyklou kulturní památkou z 18. století je pranýř, kterého si můžeme všimnout přímo v centru obce nedaleko od kostela.⁵⁴⁶

5.2 Kostel sv. Jiljí – proměna stavby v průběhu dějin

O nejstarší historii kostela svatého Jiljí v Prosiměřicích toho víme jen málo, protože se nedochovaly původní kroniky. Současná Kronika farnosti Prosiměřice je psaná od roku 1945. Kromě několika zachovaných listin svědčících o počátcích obce nám mnohé prozrazují například listiny nalezené v báni kostela, nezanedbatelným zdrojem vypovídajícím o podobě kostela v průběhu dějin jsou i zprávy z archeologických průzkumů.

5.2.1 Historické počátky a stavební úpravy budovy do přelomu 15. a 16. století

Počátky historie kostela svatého Jiljí v Prosiměřicích sahají zřejmě do začátku 13. století. Zmiňovaná listina z roku 1226 vydaná českým králem Přemyslem Otakarem I. nepředstavuje pouze nejstarší zmínku o obci Prosiměřice, ale je také svědectvím toho, že budovy kostela a fary v Prosiměřicích v té době již stály. I když lze předpokládat, že zde byl již v 8. – 9. století románský kostel, archeologické průzkumy prokazují, že tuto stavbu právě ve 13. století nahradil současný zděný kostel postavený v raně gotickém slohu.⁵⁴⁷

---

⁵⁴⁵ FATYM Přímětice-Bítov je společenství katolických kněží, jáhnů a laických spolupracovníků, kteří spravují větší množství farností. Jedná se o farnosti: Vranov nad Dyjí, Přímětice, Bítov, Olbramkostel, Starý Petřín, Štítary na Moravě, Chvalatice, Stálky, Lančov, Horní Břečkov, Prosiměřice, Vratěnin, Citonice, Šafov, Korolupy, Těšetice, Lubnice, Lukov, Práče a Vratěnin. V brněnské diecézi působí od roku 1996. FATYM se navíc snaží pomáhat v různých oblastech pastorační práce v Čechách i na Moravě. V rámci společných akcí farního týmu se například na faře v Prosiměřicích každoročně konají duchovní obnovy exercičního typu pro mládež, ženy i muže, kterých se zúčastňují věřící z celého okolí.

Podrobnější informace na <http://www.fatym.com/search.php?rsvelikost=sab&rstext=all-phpRS-all&rstema=16>. (cit. 22. 10. 2018).

⁵⁴⁶ Kamenný pranýř s vytesaným letopočtem 1794 je svědkem toho, že Prosiměřice měly samostatné trestní právo. Roku 1996 byl pranýř zrestaurován. Srov. <https://www.prosimerice.cz/index.php/pamatky>. (cit. 11. 11. 2018).

⁵⁴⁷Srov. WOLNY Gregor, *Kirchliche Topografie sv. IV.*, s. 243.

Z archeologických průzkumů víme, že původní raně gotická stavba z 13. století byla zřejmě inspirovaná tehdy již stojícím kostelem svaté Kunhuty v sousedních Hostěradicích. Kostel v Prosiměřicích byl, vzhledem k prostoru, kde se nacházel, postaven ve skromnějším stylu. Tato původní raně gotická stavba byla vystavěna z lomového kamene. Jednalo se o plochostropou budovu bez opěráků s pravoúhle uzavřeným presbytářem. V lodi kostela byla vystavěna kruchta s přístupem z dnešního středního okna v hlavní lodi. Vcházelo se zřejmě schodištěm připevněným vně západního průčelí. Je škoda, že z nejstarší gotické stavby se nedochoval žádný zjevný slohově uchopitelný architektonický prvek a tyto nejstarší části byly nahrazeny současnými renesančními prvky.⁵⁴⁸

Další stavební etapa přišla ve 30. letech a pokračovala až do třetí třetiny 14. století. Stavba kostela se v té době přizpůsobila neklidným válečným časům. V obci nebylo žádné opevněné sídlo a ani kostel nebyl obehnan žádnou zdí nebo hradbou, která by ho chránila. Největší a nejdůležitější stavba musela být tedy přizpůsobena tak, aby odolala případným válečným výbojům. Na jižním boku lodi vyrostla věž s kaplí v podvěží. Měla dvě patra s prolomenými štěrbinovými okénky s útočnou funkcí. Věž byla zřejmě hlavním útočištěm pro kněze a farníky v době ohrožení. Na zadním průčelí byl vyzděn nový štít s typicky prolomeným gotickým oknem zdobeným kružbami. Došlo k úpravě raně gotického pravoúhle zalomeného presbytáře do dnešní podoby. Nejen presbytář, ale i loď kostela byla v té době nově vyztužena opěrnými pilíři. Presbytář i loď byly nově zalomeny. Kněžiště zdobila křížová a paprscitá žebrová klenba, kterou od lodi kostela oddělil vítězný oblouk. V severní straně presbytáře byl v té době zapuštěný svatostánek se stříškovitým obloukem. Koncem 14. století byla křížovou klenbou zřejmě nově zaklenuta i kaple v podvěží, kdežto hlavní loď i vedlejší loď kostela zůstaly v té době ještě plochostropé. Vzhledem k plochému stropu působila tedy celá budova mnohem drobnějším dojmem, neboť hlavní i vedlejší loď kostela byly mnohem nižší, než je známe v současnosti.

Jak přesně koncem 14. století vypadala věž kostela, nelze přesně odhadnout. V tomto období vyhořela, o čemž svědčí dobové stopy po požáru. Byla dvojpatrová s trémovými stropy a vstup na ni se nacházel na dnešní půdě. Jaký tvar ale mělo soudobé zastřešení, nevíme.⁵⁴⁹

V 15. století přibýlo v kostele několik architektonických prvků, dokreslujících ještě gotickou podobu kostela. Jednalo se především o zdvojené gotické sedile na jižní straně presbytáře a pravoúhlý portálek v severním průčelí hlavní lodi.

---

⁵⁴⁸ Srov. ELIÁŠ Jan, *Stavebně-historický průzkum*, s. 29.

⁵⁴⁹ Srov. WOLNY Gregor, *Kirchliche Topografie sv. IV.*, s. 243.

5.2.2 Renesanční úpravy

Určitá náboženská stabilizace v zemi a klid zbraní přinesly prostor pro rozsáhlé stavební akce provedené na kostele v Prosiměřicích v 16. století. Právě renesanční stavební zásahy přetvořily stavbu do podoby, jak ji známe dnes. Přestavba datovaná do 80. let 16. století se stala zřejmě jednou z nejvýznamnějších ve stavební historii kostela.

Stavební renesanční akce ale začaly již na přelomu 15. a 16. století. Předpokládá se, že v presbytáři byl v této době vyhlouben nový kredenční výklenek. Dále došlo k zaklnutí původního plochého stropu v boční lodi třemi poli křížové klenby s jemnými klínovými žebry. O renesančním původu této úpravy svědčí širší čelo klenutí, které již není lomené, nýbrž eliptické až oválné.⁵⁵⁰

Rozsáhlé renesanční úpravy budovy proběhly za louckého opata Frytaga z Čepiroh a jsou datovány do roku 1583, jak je zaznamenáno na přístavbě věže. Tato stavební akce zcela změnila dosavadní vzhled kostela. Stejně jako v boční lodi došlo i v hlavní lodi k odstranění rovného trámového stropu a nosné zdi kostela byly nadezděny lomovým kamenem asi o jeden metr. Nadezdívku pak dostal i presbytář a gotický vítězný oblouk mezi presbytářem a hlavní lodí. Na západním průčelí byl vystavěn nový štít s volutovými křídly a oblým horním lalokem, v němž byl vkován železný kříž. Spolu s následným novým zaklnutím hřebínkovou křížovou klenbou hlavní lodi pak stavba nabyla na impozantnosti a působila mnohem mohutněji. Změnami prošla i kostelní okna. Původní malé otvory s lomenými gotickými oblouky vystřídala prostorná renesanční okna s obloukem půlkruhovitěho tvaru.

V interiéru došlo k rozšíření kostelní kruchty, jež byla protažena více do lodi kostela. Zrušeno bylo původní boční schodiště. Na kruchtě se začalo vcházet novými kamennými vřetenovými schody. Do šnekovitěho schodiště se vstupovalo z boční lodi gotickým portálem, jenž získal již renesanční okosení nad soklem. Nový renesanční portál byl vybudován pod věží při vstupu do kaple s nově zaklnutou žebrovou klenbou.

Vzhledem ke svému umístění přinesla největší změnu do vzhledu budovy nástavba zvonicevého patra věže. Věž celkově získala nový vzhled. Původní drobná okénka s lomenými oblouky byla nahrazena širokými renesančními okny s kulatými oblouky. Největší ozdobou věže se stalo pět zděných hlavic ve tvaru jehlanů.

---

⁵⁵⁰Srov. WOLNY Gregor, *Kirchliche Topografie sv. IV.*, s. 243.

3.2.3 Stavební akce v období baroka

Podle dobových dokumentů předpokládáme, že kostel svatého Jiljí v Prosiměřicích měl začátkem 17. století renesanční vzhled. Je škoda, že v době třicetileté války kolem roku 1620 byl tehdy nově přestavěný kostel zcela vypleněn a poničen. Dříve než došlo k jeho úplné obnově, zopakovala se tato událost po dvaceti letech během útoku švédských vojsk.⁵⁵¹ Krása renesanční úpravy kostela vynikla až po roku 1655, kdy stavba prošla další opravou, vyzdobením a opětovným vysvěcením.⁵⁵² Celkově můžeme říci, že i v druhé polovině 17. století se všechny stavební akce na kostele soustředily na opravy a odstranění válečných škod.

Velkou změnu pro kostel svatého Jiljí v Prosiměřicích s sebou přinesla až barokní přestavba uskutečněná koncem sedmdesátých a počátkem osmdesátých let 18. století. Soustředila se především na změnu renesančních oken v kostele. Velká okna s půlkruhovým obloukem byla značně zmenšena a tvar oblouku byl mírně stlačen. V interiéru došlo ke změnám v zákristii, jež byla barokně zaklenuta a spojena s novou barokní kazatelnou instalovanou před vítězný oblouk do lodi kostela.⁵⁵³ Do období baroka také spadá fresková výzdoba boční kaple. Tu svými výjevy zobrazujícími zajetí Židů a Kristův křest vymaloval Josef Wintelharter.⁵⁵⁴

Koncem 18. století došlo k přistavění barokně klasicistní předsíně. Další klasicistní úpravy kostela, i vzhledem k malým finančním prostředkům, se omezily spíše na drobné úpravy a opravy, které nijak nenarušily goticko-renesanční celek stavby.⁵⁵⁵

5.2.4 Opravy kostela v 19. století a začátkem 20. století

Začátek 19. století byl pro kostel klidovým obdobím. Situace se zkomplikovala až roku 1821, kdy v Prosiměřicích propukl požár, při němž došlo i k poškození kostela. I když poškození nebylo velké, musela být opravena střecha a zdi. Na některých místech byla

---

⁵⁵¹ Švédská vojska prošla Znojemskem ve čtyřicátých letech 17. století. Srov. Tamtéž s. 246., ELIÁŠ Jan, *Prosiměřice – Stavebně historický průzkum*, s. 33-36.

⁵⁵² Wolny uvádí, že kostel v té době měl dva boční oltáře v hlavní lodi (Matky Boží a Nejsvětější Trojice) a třetí oltář (svaté Anny) v malé boční kapli. K další tehdejší výbavě patřila křtitelnice. Srov. WOLNY Gregor, *Kirchliche Topografie sv. IV.*, s. 243.

⁵⁵³ Na kazatelnu s kuželovitou stříškou se vcházelo ze zákristie po válcovitých schůdcích.

⁵⁵⁴ Tento malíř vymaloval i kostel Nejsvětější Trojice v Běhařovicích, podrobněji je o něm pojednáno při popisu maleb v kostele v Běhařovicích.

⁵⁵⁵ Přístavba předsíně byla současnými historiky hodnocena jako „architektonicky bezohledná, nicméně vžitá a vzhledem ke svému stáří vykazující určitou historickou hodnotu.“ Srov. ELIÁŠ Jan, *Prosiměřice – Stavebně historický průzkum*, s. 69.

položena nová krytina z pálených tašek a obnovy se dočkaly omítky a římsy v interiéru kostela. Během této opravy došlo k prolomení vstupních dveří kostela z důvodu pohodlnějšímu vstupu do budovy.⁵⁵⁶ O patnáct let později tuto opravu doplnily ještě nové omítky na budově kostela a věže a další opravy poškozených míst střechy.

Opravy ve třicátých letech 19. století, které byly spíše lokálního charakteru, nakonec vyústily v celkovou rekonstrukci kostela, jež se nakonec uskutečnila v letech 1857-1859. Nejprve muselo být kompletně opraveno zdivo kostela včetně omítek⁵⁵⁷ a následně se pozornost přesunula na okna, jež vykazovala velké známky poškození, proto byly pořízeny úplně nové rámy se skleněnými výplněmi. Zcela nové pálené tašky se nakonec dočkala i celá střecha kostela.⁵⁵⁸

Po zednických pracech se pozornost přesunula i na výbavu interiéru. Kostel dostal dva nové oltáře,⁵⁵⁹ kazatelnu, lavice, obrazy křížové cesty a křtitelnici. Velkou investicí bylo pořízení i zcela nových varhan. Víme, že po opravě roku 1860 stál v čele presbytáře hlavní oltář s mramorovou menzou a sochou svatého Jiljí. Nad ním byl zazděn do středního okna presbytáře v nice obraz svatého Jana Nepomuckého.⁵⁶⁰

Roku 1888 byla v prosiměřickém kostele obnovena hudební kruchta s nosnými dřevěnými sloupy. Vše totiž bylo již ve velmi špatném stavu a hrozilo, že se celá zhroutí. Po dokončení oprav byly nakonec repasovány i varhany.⁵⁶¹ Následně o dva roky později nechal farář Leopold Knopp vyměnit dlažbu v presbytáři. Původní kamenné dláždění vystřídala nová keramická dlažba. V lodi k výměně podlahové krytiny nedošlo, k lokálním opravám místní zedníci použili zbytky dlažby z presbytáře. Poslední oprava v 19. století,

---

⁵⁵⁶ K velkým škodám došlo především na farních budovách, kde opravy stály 1500 zlatých. Pro porovnání opravy kostela vyšly na 360 zlatých. Doloženo v: *MZA Brno, Moravské místodržitelství, církevní oddělení, B 15, ič. 704, sign. 9/2.*

⁵⁵⁷ Je zajímavé, že na opravu roku 1857-1859 zřejmě odkazuje i Gregor Wolny ve své topografii, kde uvádí, že kostel byl roku 1860 zcela modernizován. Je pozoruhodné, že zmiňuje goticky klenutou loď a předsíň. Podle doložených informací ale v té době k regotizaci klenby v kostele nedošlo a zůstala zachována renesanční podoba stavby. Srov. *WOLNY Gregor, Kirchliche Topografie sv. IV., s. 243.*

⁵⁵⁸ Původní okna byla zasazena ve zcela zničených rámech, z nichž osm bylo shledáno již neopravitelnými. Zednické práce prováděl Antonín Bieger, pokrývačské práce měl na starost Karel Oberwimmer. Náklady za celou opravu přesáhly 1000 zlatých. Doloženo ve *Spisovém archivu pro Moravu NPÚ v Brně, Prosiměřice – farní kostel sv. Jiljí s kaplí, USKP 18889/7-6679.*

⁵⁵⁹ Jeden z nich byl zasvěcený Matce Boží. Oba oltáře zaplatili farníci ze svých darů.

⁵⁶⁰ Obraz namaloval Antonín Maulpertsch. Pořízen byl ze zrušeného kláštera kartuziánů v Brně. Srov. *ELIÁŠ Jan, Prosiměřice – Stavebně historický průzkum, s. 38.*

⁵⁶¹ Oprava shnilého dřeva kůru byla provedena za faráře Leonarda Knoppa. Varhany dostaly nové obložení píšťal a prošly celkovým čištěním a laděním. Srov. *tamtéž.*

provedená na kostele roku 1897, se týkala střechy. Jednalo se nejen o výměnu střešní krytiny, ale i o obnovu zcela zničené dřevěné vazby.⁵⁶²

Začátkem 20. století se přehnal přes Prosiměřice nebezpečné bouřky, které poničily i kostel svatého Jiljí. Následkem toho tehdejší farář Johan Prosswitz začal podnikat potřebné kroky pro nápravu škod. První stavební akce začaly roku 1904. Jednalo se o opravu silně poškozené hlavní římsy v presbytáři, jež hrozila brzkým spadnutím. Při té příležitosti se dočkala obnovy i zeď kolem kostela a farní zahrady.⁵⁶³ Farář Prosswitz pokračoval v drobných opravách kostela i v dalších letech. Nejvýznamnější z nich se uskutečnila roku 1912, kdy střecha kostela dostala novou pálenou tašku.⁵⁶⁴ Následujícím větším stavebním zásahem byla po dvanácti letech nutná oprava zdiva nad hlavním portálem kostela při vstupu do předsíně, kde hrozilo zhroucení celého klenutí.⁵⁶⁵

5.2.5 Opravy a úpravy stavby v letech 1970-1977

Sedmdesátá léta 20. století byla obdobím největších rekonstrukcí a změn minulého století. Kostel již působil sešle a potřeboval několik oprav, které měly být původně jen lokální, ale nakonec přerostly v celkovou opravu prosiměřického kostela. Hned na prahu roku 1970 se uskutečnila kompletní oprava všech omítek v exteriéru kostela, které byly následně nově obíleny,⁵⁶⁶ a o čtyři roky později na to navázaly rozsáhlé práce v interiéru, které měly podpořit původní goticko-renesanční vzhled kostela.

Větší opravy byly provedeny v polovině sedmdesátých let za faráře Bohumila Kuby, jenž pracovní postupy pečlivě zaznamenával do farní kroniky.⁵⁶⁷ Veškeré práce roku 1975 začaly čištěním a úpravou stěn. Odstraněny byly všechny barevné nátěry v presbytáři i v lodi. Očištění se dočkalo kamenné ostění nad portálem do zákristie a žebrová klenba v presbytáři, která byla v předešlých letech barevně upravena. Na místo původního barevného vymalování

---

⁵⁶² Opravu zrealizoval farář Václav Kosmák. Srov. *Kronika farnosti Prosiměřice od roku 1945 do současnosti*, nestránkováno.

⁵⁶³ Celková rekonstrukce zdi kolem kostela a fary trvala téměř tři roky. Dokončena byla až roku 1907. Pořízena byla i nová vstupní brána. Doloženo v: *Diecézní archiv Biskupství brněnského v Rajhradě*, Prosiměřice BOB/744, P 225, 1818-1948.

⁵⁶⁴ Oprava se schválením biskupskou konsistoří v Brně musela být provedena po prudké bouři roku 1912, která původní střechu značně poškodila. Doloženo v: *Diecézní archiv Biskupství brněnského v Rajhradě*, Prosiměřice BOB/744, P 733, 1779.

⁵⁶⁵ Jednalo se o obnovu roku 1925 uskutečněnou za faráře Františka Kršňáka.

⁵⁶⁶ Doloženo ve *Spisovém archivu pro Moravu NPÚ v Brně*, Prosiměřice – farní kostel sv. Jiljí s kaplí, USKP 18889/7-6679.

⁵⁶⁷ Všechny práce byly provedeny podle pokynů NPÚ v Brně pod dohledem Dr. Stehlíka a především architekta Augustina Žlábka. Pochopení pro opravu kostela našel prosiměřický farář i u okresního tajemníka Ladislava Nevřka, díky kterému farnost získala nemalý státní finanční příspěvek. Práce si prováděli většinou farníci sami. Srov. *Kronika farnosti Prosiměřice od roku 1945 do současnosti*, rok 1975, nestránkováno.

doplněného v presbytáři zlatými hvězdičkami rozjasnila prostory kostela lomená bílá barva, tzv. památková běl. Loď zdobila výmalba tónovaná do světle pískového okru. Právě tato barevnost nejvíce umocnila původní goticko-renesanční vzhled spolu s přirozeným vzhledem původních kamenných prvků, i když byly v lodi kostela v klenbách ještě zachovány novodobé nástěnné malby.⁵⁶⁸

K čistému vzhledu stěn přispěla i úprava dřevěného obložení. To bylo opraveno a ponecháno jen v hlavní lodi, ale v celém prostoru pod věží a v presbytáři bylo úplně odstraněno.⁵⁶⁹ Právě v kněžišti byl kladen co největší důraz na to, aby byl prostor pročištěn a nepůsobil rušivě. Proto zde byla vytrhána barevná keramická dlažba, kterou nahradily nové kamenné dlaždice ve studeném odstínu. Odstraněny z presbytáře byly i novodobé lavice ze světlého dřeva.

Stávající lavice v lodi z 18. století byly ponechány, ale barevné úpravy se dočkala kostelní kruchta, která musela být nově natónována právě do tmavého odstínu kostelních lavic, aby do prostoru lépe zapadala. Roku 1974 již také došlo k drobným přesunům kostelního vybavení. Bylo shledáno, že pseudobarokní oltář pocházející z druhé poloviny 19. století je nevhodně situovaný v prostoru pod věží, kde byl umístěn na jižní straně. Toto místo je pohledově velmi významné, protože nabízí přímý průhled lomenými oblouky z hlavní lodi kostela. Národní památkový ústav doporučil, aby na tomto místě byla instalována historicky hodnotnější pozdně gotická pieta, a proto tato dřevěná plastika vystřídala původní oltář. Ten byl přesunut na severní stranu hlavní lodi.⁵⁷⁰

Archeologické sondy roku 1975-1976

Roku 1975 byly v rámci historického stavebního průzkumu při archeologických sondách v kostele svatého Jiljí objeveny původní gotické nálezy. V boční lodi v oblasti schodiště se jednalo o původní sedlový portál a také gotické okno v průčelí této boční kaple. V kapli pod věží byl zaznamenán sondážní nález polychromovaných žeber a torza nástěnných maleb.⁵⁷¹ Překvapivým objevem byla malba z období baroka na stěnách kaple. Ta ale nakonec zůstala zaomítaná a k její obnově nedošlo. Po těchto objevech měla pokračovat obnova kostela započatá roku 1974 tak, aby co nejvíce zhodnotila středověký prostor presbytáře a boční kaple, na což by pak stylově navázal opravený interiér lodi.

---

⁵⁶⁸ Malby měly oživit prostor. Podrobněji v popisu kostela.

⁵⁶⁹ Za obložení bylo zdivo silně poškozeno vlhkostí, proto bylo nutné nahodit nové omítky.

⁵⁷⁰ Doloženo ve *Spisovém archivu pro Moravu NPÚ v Brně*, Prosiměřice – farní kostel sv. Jiljí s kaplí, USKP 18889/7-6679.

⁵⁷¹ O jejich restauraci se postarali manželé Míčkovi z Prahy. *Kronika farnosti Prosiměřice od roku 1945 do současnosti*, rok 1975, nestránkováno.

Ovšem při následných opravných pracích došlo k odhalení dalších gotických prvků v presbytáři. Nejprve zde byla objevena původní renesanční malba kolem svatostánku pravého vinného kmene, jejíž původ sahá do 14. století. Následoval objev zřejmě nejstarší malby v kostele znázorňující přísahu, kterou spojujeme s biskupským svěcením kostela. Všechny tyto malby byly postupně zrestaurovány.⁵⁷²

Následovaly další ohromující objevy. Jednalo se o zcela zazděné sedile s kamenným okosem hran s trojlaločným završením v kamenném portále. Dále o tvarově shodné zdvojené sedile dělené sloupkem s hrotitými oblouky ozdobenými kružbou. Jako poslední byl objeven výklenek završený trojlaločím. Veškeré kamenné části v presbytáři byly čisté bez polychromie. Všechny tyto velmi vzácné raně gotické nálezy byly následně šetrně zbaveny pozdějších zazdívek, důkladně vyčištěny a upraveny tak, aby vynikla jejich krása.⁵⁷³ Tato citlivá rehabilitace objevených prvků učinila z kostela svatého Jiljí výjimečnou stavbu s jasnou gotickou převahou. Nedílnou součástí této raně gotické památky je však i renesanční přestavba s nespornými dobovými prvky.

5.2.6 Změny provedené po roku 1977 v souvislosti s liturgickou reformou

Po liturgické reformě došlo i v prosiměřickém kostele ke změnám. Farář Bohumil Kuba poprosil o návrh nového řešení vybavení v kostele architekta Augustina Žlábkem, který ochotně vyhověl a pomohl při novém uspořádání zařízení.⁵⁷⁴ Mimo to, že i zde bylo ze sakrálního prostoru odneseno několik drobných novodobých sošek, byl do centrální části presbytáře umístěn nový oltář, aby mohla být mše svatá sloužena čelem k lidu. S tímto novým obětním stolem už ale nekorespondovalo předešlé vybavení presbytáře. Jednalo se o mariánský pseudogotický hlavní oltář.⁵⁷⁵ Ten byl nakonec vzhledem k nevhodnému a umělecky nekvalitnímu provedení z kostela odstraněn a prostor v kněžišti zůstal volný. Prázdné místo ozdobila prosiměřická Madona s mrtvým Kristem. Tato cenná gotická pieta, umístěná roku 1974 do ústraní v síni pod věží, na svém místě dlouho nezůstala. V rámci liturgické reformy a podpory středověkého vzezření kněžiště ji nechali přesunout právě přímo

---

⁵⁷² Opravu provedli opět Míčkovci.

⁵⁷³ Sondy v kostele v Prosiměřicích byly provedeny v červnu 1975 archeologickým pracovníkem Národního památkového ústavu v Brně Žlábkem. V jakém období došlo k zazdění těchto původních prvků, není uvedeno. Srov. ELIÁŠ Jan, *Prosiměřice – Stavebně historický průzkum*, s. 41-43.

⁵⁷⁴ Návrh uspořádání presbytáře je přiložen ve farní kronice.

⁵⁷⁵ Spolu s tímto novodobým oltářem byl z kostela odstraněn i barokní oltář, jenž byl uložený v boční kapli. Srov. *Kronika farnosti Prosiměřice od roku 1945 do současnosti*, rok 1975, nestránkováno.

do čela presbytáře, což mělo nejvíce odpovídat jejímu historickému i liturgickému významu.⁵⁷⁶

5.2.7 Rekonstrukce kostela v letech 1995-1996

V průběhu osmdesátých let docházelo k běžným drobným údržbám kostela,⁵⁷⁷ které vyústily v generální opravu celého kostela roku 1995. Zasloužil se o ni především tehdejší prosiměřický farář František Caha, který se současně zaměřil i na opravu fary.⁵⁷⁸

Práce na kostele se soustředily především na exteriér. Celá budova byla kompletně oklepaná, zbavena starých omítek. Zedníci pak všude nahodili nové omítky a kostel dostal současný bílý nátěr. Obnovy se dočkala i střecha. K zastřešení pokrývači použili novou pálenou tašku, historickou krytinu bobrovku. Nový a čistý vzhled kostela ještě podpořily práce na kamenném ostění gotických oken a vstupního portálu. Tyto pískovcové prvky dělníci důkladně očistili a místy zvýraznili jejich tvar. Na závěr byly instalovány na věž nové věžní hodiny a kostel sv. Jiljí v Prosiměřicích se zaskvěl v nové kráse.

V interiéru se farář nejprve zaměřil především na řešení vytápění. Zdejší kostel patří totiž k nejstudenějším v okolí a František Caha rozhodl, že je třeba umístit do studeného prostoru topení. Nechal je nainstalovat v podobě elektrických radiátorů do lavic. Kostel byl důkladně vyčištěn a vymalován na bílo. Na závěr ještě proběhla oprava varhan a výměna oken v presbytáři a ve věžní kapli. Farář oslovil malíře Ludvíka Kolka a ten pro kostel navrhl nová vitrážová okna.⁵⁷⁹

Rekonstrukce započatá roku 1995 a probíhající především roku 1996 nakonec trvala necelé dva roky a byla dosud poslední velkou uskutečněnou opravou prosiměřického kostela, i když drobné udržovací práce na kostele probíhají neustále.⁵⁸⁰ Je vhodné zmínit, že během ní došlo k objevení renesančního portálu pod věží kostela se vstupem do ossaria.⁵⁸¹

---

⁵⁷⁶ O pietě je pojednáno samostatně v rámci vybavení kostela.

⁵⁷⁷ Mezi významnější patřila oprava kůru roku 1981 a olověných kolejnic u vitrážových oken roku 1988. Podrobně je vše zaznamenáno ve farní kronice pod uvedenými roky.

⁵⁷⁸ Františku Cahovi bylo tehdy 71 let. Oprava kostelů patřila k jeho zálibám. Pomáhali mu kaplani Petr Bartoněk a následně Josef Dvořák, současný farář v Trstěnicích a Hostěradicích.

⁵⁷⁹ Podrobněji o oknech v následném současném popisu kostela.

⁵⁸⁰ Např. roku 2001 kostel dostal nové kované vstupní dveře.

⁵⁸¹ Kostnici je věnována samostatná podkapitola na následujících stranách.

5.3 Nynější podoba kostela sv. Jiljí v Prosiměřicích, jeho vybavení a výzdoba

Ze všech kostelů, kterým se věnuje tato práce, kostel svatého Jiljí byl nejvíce zasažen stavebními proměnami. Původně gotický kostel, který prošel rozsáhlou renesanční přestavbou a přístavbou, ale i pozdějšími drobnými barokními a klasicistními úpravami, má dnes goticko-renesanční vzhled. Je to nejstarší budova v obci Prosiměřice situovaná na dominantním místě uprostřed ulicové návsi na mírném návrší.

Jedná se o dvojloďní stavbu nepravidelného půdorysu. Celý objekt sestává z na východ orientovaného pětiboce zakončeného kněžiště, jež je ze severní strany doplněno přístavbou obdélné zákristie s válcovitým přístavkem. Největší částí budovy je neodsazená hlavní loď obdélníkového půdorysu s přidruženou užší a nižší boční lodí na jižní straně. K té se ve střední části přimyká hranolová věž čtvercového půdorysu. Na západní straně lodi je přistavěna obdélná předsíň s válcovitým schodištěm na kruchtě a půdu kostela. Celá stavba je ztužena celkem deseti opěrnými pilíři. Pět zpevňuje východní část presbytáře, dva severní stranu hlavní lodi, jeden se nachází nakoso na nároží hlavní lodi a další dva na nárožích boční lodi. Většinou odstupňované masivní opěráky jsou nezdobné s jednoduchým tesaným okosem a pultovými stříškami.

Mezi gotickými opěráky se v masivních zdech budovy nacházejí gotická okna. Prostor presbytáře osvětlují celkem čtyři okna s lomeným gotickým obloukem. Okna v kněžišti jsou jednoduchá, na rozdíl od gotického okna v jižním průčelí věže a v hlavním štítu, která jsou okrášlena gotickým kamenným ostěním a kružbami. V lodích kostela se nachází dalších pět velkých oken. Ta jsou již renesanční s půlkruhovitými oblouky. Na severní straně hlavní lodi najdeme tři a z jižní strany přilehlé boční lodi jsou další dvě. Navíc na jižní straně lodi vedle věže je prolomeno malé obdélné okénko. Další dvě drobná barokní okna osvětlují prostory zákristie a dvě malá obdélná okna jsou vybudována i na severní a jižní straně předsíně. Kostel tedy osvětluje celkem čtrnáct oken s novodobými okenními výplněmi.⁵⁸²

Střecha kostelní lodi je sedlová a plynule přechází nad boční loď a presbytář. Na rozdíl od zastřešení věže je ve všech částech střechy kostela použita novodobá červená pálená taška bobrovka, a to včetně postranních výběžků a pultíků opěrného systému.

Kostel v průběhu dějin prošel mnohými stavebními úpravami. Přesto si však zachoval mnoho původních gotických a renesančních zdobných prvků, které byly po regotizaci ve 20. století očištěny, obnoveny a zvýrazněny. Některé z nich, jako například pískovcové

---

⁵⁸² Podrobnější popis oken je v rámci popisu interiérů.

ostění hrotitých oken věže, jsou podpořeny okrovým odstínem. Tím právě nejstarší původní prvky vynikají a jsou na první pohled viditelné. Všechny omítky v exteriéru kostela jsou totiž obíleny čistě bílým nátěrem s jemným zvýrazněním soklu.⁵⁸³ Celý kostel v kombinaci bílé barvy a červených střech působí jednoduchým prostým dojmem.

Protože se kostel v Prosiměřicích nenachází v otevřeném prostoru, jak je tomu v Běhařovicích, Višňovém a Morašicích, ale je zasazen mezi ostatní budovy, má velmi dominantní západní průčelí kostela s předsíní a válcovitým přístavkem se šnekovitými schody vedoucími na půdu kostela. Hlavní renesanční průčelí uzavřené korunní římsou, na níž je nasazený volutový štít s renesančním kovaným křížem na vrcholu, je členěno dvěma bočními pilastry. V jejich meziprostoru se nachází půdní okno s kulatým obloukem kryté novodobými skládacími okenicemi. Pod ním ve střední ose hlavního průčelí je viditelné hrotité okno zdobené kružbou. To však není dobře zřejmé, protože v hlavní ose tohoto renesančního štítu je přistavěna barokně-klasicistní předsíň. Přístavba je vyztužena jednoduchými bočními pilastry uzavřenými korunní římsou. Štít předsíně zdobí reliéfní emblém kalicha a hostie spolu s nápisem „POJĎME A KLAŇME SE JEMU.“

Do prostorného interiéru kostela svatého Jiljí v Prosiměřicích můžeme vstoupit jen třemi možnými vstupy. Jeden je ze severní strany budovy dveřmi do zákristie, druhý na západní straně věže a třetí se nachází právě pod zmiňovaným nápisem západního průčelí, jímž vejde do vstupní kostelní předsíně.

Předsíň kostela obdélníkového půdorysu je zaklenuta barokní valenou klenbou. Ve stěnách předsíně jsou vyhloubeny niky prolomené ležatými obdélnými okny opatřenými uměleckým kovaním. Zde v předsíni se na průčelní zdi kostela nachází hlavní portál vedoucí do hlavní lodi kostela. Původní gotický portál s typickým lomeným obloukem je vyroben ze šedého jemnozrnného pískovce. V něm jsou vsazeny soudobé umělecky kované dvoukřídlé dveře se skleněnými výplněmi.⁵⁸⁴ Po pravé straně od portálu je ve zdi zapuštěna kamenná kropenka⁵⁸⁵ a po levé straně pískovcová pokladnička.⁵⁸⁶ Na podlaze předsíně je položena novodobá travertinová dlažba.

Hrotitým gotickým portálem vstoupíme přímo do hlavní lodi kostela do prostoru pod kůrem. Rozměry nejprostornější části kostela jsou přibližně 90 m², přičemž délka lodi je

---

⁵⁸³ Všechny omítky jsou novodobé. Nejstarší jsou z 60. let 20. století. Výjimku tvoří špaleta pod přízemním oknem na jižní straně věže, která vykazuje gotické znaky a je možné, že je původní. Jako fasádní barva je použita historizující běl. Omítka se místy začíná loupat.

⁵⁸⁴ Dveře vyrobil roku 1975 podle návrhu architekta Augustina Žlábka pan František Votava.

⁵⁸⁵ Kropenka je zhotovena z mušlového vápence, stejně jako v kostele v Morašicích.

⁵⁸⁶ Pískovcová pokladnička na milodary je okutá barokními dvířky zdobenými volutami.

přibližně 13,5 metrů a šířka 6,5 metrů.⁵⁸⁷ Loď je zaklenuta třemi poli renesanční hřebínkové klenby bez pásů.⁵⁸⁸ Celý prostor lodi je osvětlován třemi renesančními okny s mírně stlačenými oblouky v severním průčelí. Okna mají novodobé skleněné vitrážové výplně. V prostředním okně je vyobrazen svatý Václav a ve východním okně svatý Vojtěch. Západní okno je excentrické s ohledem na to, že osvětluje také kruchtu. Jeho výplň má geometrizující klasicizující vzor.⁵⁸⁹

Dřevěná kruchta se opírá o západní průčelí a je nesena čtyřmi dřevěnými sloupy. Její poprseň je rozčleněna do čtyř obdélných polí. Dřevěná kruchta je ošetřena tmavě hnědým nátěrem, což podporuje tmavý vzhled interiéru. Podlaha v lodi kostela je dlážděna čtvercovými šablonami leštěného přírodního kamene žluto-okrového zbarvení.⁵⁹⁰ Vzhledem k tomu, že okna jsou prolomena v severním průčelí, odkud nedopadá do kostela příliš mnoho světla, působí tak celkově interiér lodi spíše tmavě, a to i přes čistě bílé vymalování. I lomený vítězný oblouk mezi lodí a kněžištěm je jen obílen.⁵⁹¹

Ten odděluje hlavní loď kostela od nejstarší části celé stavby, jíž je kněžiště. Jeho délka je přibližně 9 metrů a šířka 6,5 metrů.⁵⁹² Presbytář je uzavřen pěti stranami oktogonu a zaklenut jedním travé hrotité gotické žebrové křížové klenby a v závěru klenbou paprscitou s jednoduchými kruhovými svorníky. Žebra dosedají na jehlancovité a zaoblené konzoly. I když je křížová a paprscitá klenba soudobá, stáří presbytáře je datováno do konce 14. století.⁵⁹³ Východní stěna presbytáře uprostřed křížového pole je prolomena třemi hrotitými gotickými okny s novodobými barevnými vitrážemi s medailony světců. Tyto skleněné výplně mají původ v padesátých letech 20. století. Nejnovější vitráží v kostele je vyplněno okno v ose presbytáře. Představuje symbol Nejsvětějšího Srdce Ježíšova a v kostele je od roku 1998.⁵⁹⁴ Čtvrté okno vyobrazující sv. Rodinu osvětluje presbytář z jižní strany.

---

⁵⁸⁷ Délka lodi měřená v exteriéru včetně mohutných nosných zdí je až 18 metrů. Přesné údaje je možno zhlédnout v příložených plánech kostela.

⁵⁸⁸ Čela hřebínkové klenby v kostele v Prosiměřicích jsou mírně stlačená, což svědčí až o pozdějším renesančním původu.

⁵⁸⁹ Skleněné vitráže do oken byly pořízeny v letech 1950-1952. Náklady zaplatili farníci. Srov. *Kronika farnosti Prosiměřice od roku 1945 do současnosti*, nestránkováno.

⁵⁹⁰ Leštěný žlutý kámen, jímž je podlaha v lodi vydlážděna, má zřejmě barokní původ. ELIÁŠ Jan, *Prosiměřice – Stavebně historický průzkum*, s. 17.

⁵⁹¹ Ještě začátkem 20. století byl interiér kostela barevně vymalován. Strop v lodi zdobily barevné dekorativní motivy a na vítězném oblouku byla vymalována eucharistie a dva klanějící se andělé. Zaznamenáno na příložených fotografiích ve farní kronice.

⁵⁹² Přesné vnitřní i vnější rozměry jsou uvedeny v plánech v příloze.

⁵⁹³ Srov. ELIÁŠ Jan, *Prosiměřice – Stavebně historický průzkum*, s. 14.

⁵⁹⁴ Autorem novodobé vitráže v čele presbytáře je Ludvík Kolek. Ježíšovo srdce je znázorněno otevřené, jak krvácí. Je zde použit symbol ohně, který šlehá v horní části obrazu, zatímco v dolní části stéká Ježíšova krev. Vše se odehrává na fialovém postním podkladě, aby vynikla Kristova velikonoční oběť. Autor poukazuje na symbol

Úzká okna s lomeným obloukem jsou jednoduchá bez zdobení. Původní kamenné ostění se v oknech nedochovalo.

Dochovalo se však ostění kredenčního výklenku⁵⁹⁵ ve východním závěru presbytáře a v jižním průčelí pod oknem, kde je prolomeno gotické sedile s kružbou ve tvaru jeptišky. Vlevo je sdružené sedile opět s hrotitým gotickým kamenným ostěním ve tvaru jeptišky, avšak zdobnějšího charakteru s kružbami zdobenými drobnými jehlancovými konzolami.

Podobné sdružené sedile s jednodušším zdobením najdeme i na protější straně presbytáře. Sedile je vybudováno po levé straně od barokního kamenného portálu patřící vstupu do zákristie. Kamenné ostění portálu je zdobeno jednoduchým terčíkem s volutami. V něm jsou zavěšeny původní jednokřídlé dubové dveře s uměleckým kovááním.

Vlevo od portálu je ve zdi vyhloubeno sanktuárium se stříškovitým obloukem. Původní kamenné ostění je jemně žlábkované. Svatostánek uzavírají gotická mřížovaná dvířka vyrobená z nýtovaných pásků zdobených hvězdičkami. Původní gotický svatostánek není jedinou vzácností, kterou můžeme v presbytáři prosiměřického kostela vidět. Kolem něho je totiž odhalené pole s gotickou omítkou a fragmentem původní malby spadající do počátku 15. století. Jedná se o dekorativní vzor v okrovém provedení. Hned vedle portálu do zákristie je vyobrazena přísazná ruka s kružnicemi. Když pomíneme tuto původní gotickou fresku, je prostor celého presbytáře vymalován čistě bíle, aby vynikla kamenná žebra a původní kamenná ostění šedé barvy přírodního kamene v kněžišti. K podpoře studené barevnosti presbytáře přispívá travertinové dláždění podlahy.

K presbytáři je ze severní strany přilehlá zákristie. Jedná se o pozdně barokní přístavbu s klasicistními prvky obdélníkového půdorysu o vnitřních rozměrech přibližně 3 x 5 metrů.⁵⁹⁶ Prostor je zaklenut barokní valenou klenbou. Osvětlují ji drobná obdélná pozdně klasicistní okna na východní a západní stěně.⁵⁹⁷ Největší architektonickou zajímavostí zákristie je výklenek na jihozápadní straně, v němž se nalézá klasicistní vchod na kazatelnu – do hlavní lodi kostela.⁵⁹⁸

Prostor hlavní lodi je v jižním průčelí prolomen třemi oblouky⁵⁹⁹ do boční lodi. Ta je stejně jako hlavní loď obdélného půdorysu. Je ovšem kratší a užší.⁶⁰⁰ Tento prostor je zaklenut třemi poli pozdně gotické žebrové křížové klenby s tím, že jednotlivá travé jsou oddělena

---

Ježíšova srdce jako středu svaté Rodiny, které se stává středem mnoha rodin současných. Srov. *Korespondence Ludvíka Kolka a Františka Cahy z 21. 10. 1998.*

⁵⁹⁵ Pozdně gotický drobný kredenční výklenek je rámován hladkým ostěním ve tvaru jeptišky.

⁵⁹⁶ Přesné rozměry jsou uvedeny v plánech v příloze.

⁵⁹⁷ Okna mají běžné trojtábulkové novodobé zasklení.

⁵⁹⁸ O kazatelně je podrobněji pojednáno v podkapitole o vybavení kostela.

⁵⁹⁹ První dva oblouky v přední části mají hrotitý tvar. Třetí má balistický tvar kvůli zavěšené kruchtě.

⁶⁰⁰ Vnitřní rozměry boční lodi jsou přibližně 13 x 4 metry. Přesné údaje jsou uvedeny na plánech v příloze.

příčnými žebry vybíhající přímo ze stěn a nejsou podpírána konzolami stejně jako v hlavní lodi.⁶⁰¹ Na čelní východní straně je mělká nika s patrným zazděným renesančním bočním vstupem a na protilehlé západní stěně je prolomen vstup se sedlovým renesančním portálem osazeným dubovými dveřmi. Za nimi se nachází šnekovité schodiště, kterým je možno vystoupit na kůr.⁶⁰² Loď osvětluje okno se stlačeným renesančním obloukem na jižní straně. Jeho barevná novodobá vitráž vypodobňuje Pannu Marii s Jezulátkem.⁶⁰³ I zde je prostor vymalován na čistě bílo a na zemi je barokní kamenná dlažba stejně jako v hlavní lodi.

5.3.1 Vybavení kostela sv. Jiljí v Prosiměřicích

Stejně jako v ostatních popisovaných kostelích, i v Prosiměřicích se do vybavení zdejšího kostela promítla liturgická reforma. Velký vliv také měly regotizační opravy na přelomu 20. a 21. století, jejichž cílem bylo, aby kostel působil čistým až strohým dojmem. Původní plány na odstranění nadbytečných soch však nebyly plně realizovány, a proto dnes zdobí kostel několik sochařských děl, z nichž je nejhodnotnější socha Piety, které ve své práci věnují zvláštní pozornost.

Presbytář

V presbytáři prosiměřického kostela se nachází hned několik komponentů. V centrální části na mírně vyvýšeném stupínku je umístěn novodobý mramorový oltář. Jedná se o jediný oltář v presbytáři, protože, jak již bylo zmíněno při popisu dřívějších oprav, původní mariánský novogotický oltář, v minulosti umístěný v centru východního průčelí, byl odstraněn. Jeho místo dnes nahradil velký dřevěný kříž s korpusem.⁶⁰⁴ I když prostor presbytáře nepatří zrovna k nejprostornějším, právě zde můžeme vidět hned několik soch se zmiňovanou dřevěnou plastikou Piety. Ta je v současnosti umístěna na kamenném podstavci po pravé straně vedle hlavního kříže. Na severovýchodní straně kněžiště po obou stranách kredenčního výklenku, v němž je umístěná droboučká soška panny Marie, jsou také na kamenných klasicistních podstavcích instalovány dvě dřevěné sochy. Jedná se o sochu Panny Marie – Neposkvrněné srdce a Pána Ježíše – Nejsvětější Srdce Páně.⁶⁰⁵

---

⁶⁰¹ Stavební detaily odpovídají stavební praxi začátku 16. století.

⁶⁰² První čtyři stupně vřetenovitého schodiště jsou vystavěny z původního pískovcového kamene z 16. století. Ostatní pozdější nášlapy jsou betonové a dřevěné.

⁶⁰³ Vitráž věnovali farníci z Bantic roku 1950.

⁶⁰⁴ Tělo Krista je polychromované. Stáří kříže datujeme do konce 19. století. Srov. *Evidenční karta movité kulturní památky z roku 2009*, č. 21.

⁶⁰⁵ Sochy o velikosti přibližně jeden metr byly vyrobeny koncem 19. století. Srov. *Evidenční karty kulturních movitých památek z roku 2009*, č. 16 a 17.

Mezi hlavním křížem a svatostánkem vyhloubeným do zdi je zavěšen obraz představující patrona kostela sv. Jiljí s laní.⁶⁰⁶ I když stáří obrazu datujeme do konce 19. století, je dílo značně ztmavlé a působí temným dojmem.⁶⁰⁷ Před svatostánkem je z druhé strany zavěšeno pseudogotické bohatě zdobené věčné světlo ukované z mosazi.

V prostoru po bočních stranách kněžiště bývají příležitostně umístovány židle pro ministranty. Posledním stálým vybavení presbytáře je novodobý sedes postavený před oltářem a taktéž novodobý dřevěný ambon. Najdeme ho instalovaný na epištolní straně kněžiště před vítězným obloukem.

Prosiměřická Pieta

K historicky nejvzácnějšímu vybavení kostela v Prosiměřicích patřila socha Piety, i když v minulosti nebyla vždy doceněna a její místo v kostele se v průběhu dějin měnilo. Dnes už, stejně jako v kostele v Morašicích, originál této sochy nenajdeme. Avšak věrná kopie je umístěna na centrálním místě v prostoru presbytáře na kamenném podstavci.

Přestože nevíme nic o jejím původu, odborníci odhadují, že prosiměřická Pieta vznikla kolem roku 1400. Jedná se o dřevěnou plastiku o výšce 130 cm. V kostele byla umístěna zřejmě až do konce 20. století.⁶⁰⁸ Roku 1977 byla socha odborně zrestaurována na Akademii výtvarných umění v Praze, kde došlo i k odstranění nepůvodních barevných nánosů.⁶⁰⁹ Nejstarší fotografie sochu znázorňují jako polychromovanou se stříbrným pláštěm. Po obnově zůstala socha jen v čistém dřevěném provedení bez barevné povrchové úpravy. Umístěna byla nejprve na kamenný podstavec do centra presbytáře, ale koncem minulého století byla nahrazena kopií. Originál dnes najdeme uložený v depozitáři Moravského muzea v Brně.

---

⁶⁰⁶ Svatý Jiljí je jedním z nejoblíbenějších středověkých světců. Narodil se zřejmě kolem roku 640 v Athénách v Řecku jako syn velmi bohatých rodičů. Už ve svém mládí byl známý svou dobročinností. Po smrti svých rodičů všechnu svůj majetek rozdal a odcestoval do Marseille v Provincii na jihu Francie, kde se po nějaké době studií uchýlil do samoty a stal se poustevníkem. Žil v poustevně blízko řeky Rhony. Při lovu krále Vamby v temných lesích zasáhl poustevníka Jiljího šíp, který král vystřelil do tmy po prchající lani. Král poustevníka našel, jak chrání laň, a vylekal se, že ublížil člověku. Poustevníkovi ošetřil ránu a spřátelil se s ním. Velmi si ho oblíbil pro jeho dobrotu a svatý způsob života. Chtěl se mu nějak odvděčit a na místě poustevníkovy jeskyně nakonec vystavěl klášter, kde se Jiljí stal opatem. Roku 721 postupně jeho mniši opravili benediktýnský klášter v Saint Gilles u Arles, který se časem stal centrem jeho kultu. Sv. Jiljí zemřel 1. září roku 725. Znázorňován je jako stařec s bílým plnovousem v bílém hábitu. Jeho atributy jsou šíp, laň nebo jelen. Srov. www.krelov.farnost.cz/svaty-jilji/. (cit. 10. 10. 2018).

⁶⁰⁷ Jedná se o olejomalbu na plátně. Výška obrazu je 215 cm. Srov. *Evidenční karta kulturní movité památky z roku 2009*, č. 22.

⁶⁰⁸ Umístění sochy v minulosti nebylo v centrální části presbytáře, ale po většinu času byla instalována na podstavci v boční kapli. Podle výpovědi pamětníků v polovině minulého století byla dokonce zřejmě nějakou dobu mimo kostel vystavena povětrnostním vlivům. V úředních dokumentech jsem o tom ale záznam nenašla.

⁶⁰⁹ Restaurování sochy zařídil farář František Caha. Oprava trvala přibližně jeden rok.

Jde o dřevěnou sochu o velikosti 130 x 105 cm.⁶¹⁰ Jedná se o sedící sochu Panny Marie, která na klíně drží mrtvé tělo Ježíše Krista. Kristus je položen téměř ve vertikální rovině. Jeho ruce leží podél těla. Socha Piety je pevných, poněkud hrubších rysů. Tělo Ježíšovo působí strnulým dojmem. Na oválných obličejích není ještě jemně vypracovaná mimika. Značná propracovanost je však již viditelná na vlnovitě zprohýbané roušce a plášti Panny Marie. Ten končí horizontálně pod Mariinými koleny a vytváří na okrajích drapérie svislé trubcovité řasy.⁶¹¹

Hlavní a boční loď

Nejdůležitějším vybavením hlavní lodi jsou vyřezávané barokní lavice z roku 1770. Jedná se celkem o 33 tmavých dubových lavic poskládaných do dvou bloků podél bočních stěn lodi.⁶¹² Spolu s kazatelnou, kterou taktéž datujeme do konce 18. století, se jedná o nejstarší vybavení hlavní lodi. Kazatelna o celkové výšce asi 4 metry je vystavěna nad úrovní lavic u vítězného oblouku na evangelijní straně. Poprseň i baldachýn jsou bohatě řezbářsky zdobeny s polychromií. Součástí kazatelny jsou také dřevěné sochy.⁶¹³ Ve spodní části se nachází malý anděl s deskami desatera a křížem a na středu baldachýnu vyhlíží do prostoru kostela socha Panny Marie s Ježíškem. Nepřehlédnutelná je ve dřevě vyřezávaná drapérie baldachýnu.

Ostatní vybavení hlavní lodi je již mladší a spadá do druhé poloviny 19. století. Jedná se o čtyři sochy instalované na dřevěných podstavcích na stěnách hlavní lodi mezi okny a prolomenými vstupy do boční kaple. Na levé straně najdeme sochu sv. Jiří šlapajícího po těle draka a sv. Františka z Assisi šlapajícího po penězích. Na protější stěně můžeme spatřit sochu sv. Heleny držící v ruce kříž a sv. Alžbětu Durynskou s chlebem v ruce. Všechny tyto sochy jsou dřevěné s barevnou povrchovou úpravou a mají velikost necelý metr. Do stejného časového období můžeme zařadit i bohatě vyřezávaný čtrnáctidílný cyklus křížové cesty, jenž zdobí stěny hlavní lodi. Křížová cesta v podobě kolorovaných reliéfů je zhotovena v pseudogotickém stylu.⁶¹⁴

I v boční lodi najdeme vybavení z poloviny 19. století. Na jižním průčelí mezi vstupem do kaple pod věží jsou umístěny dva oltáře. Na jednom z nich je vitrína se soškou Jezulátka a na druhém je bílý dřevěný svatostánek. U renesančního výklenku na východní

---

⁶¹⁰ Kopie je o něco málo menší. Její velikost je uváděna 110 cm.

⁶¹¹ Srov. *Evidenční list movité kulturní památky z roku 2003*, č. 75.

⁶¹² Lavice mají rozměr 200 x 106 cm. Jsou přiřazeny až ke zdi.

⁶¹³ Stejně jako kazatelnu i sochy datujeme do roku 1770. Nejedná se o pozdější dodatky, ale o původní součást kazatelny.

⁶¹⁴ Výška jednoho obrazu je 150 cm. Autor je neznámý.

straně boční lodi se nachází křtitelnice z roku 1770. Zdobená kád' s víkem, vytesaná do kamene a kolorovaná do hnědého odstínu, je uložena na válcovitém dřívku.⁶¹⁵ Zed' nad křtitelnicí zdobí zavěšené sousoší s výjevem Kristova křtu a bílou holubicí se svatozáří. Na protější straně boční lodi najdeme umístěnou dřevěnou vyřezávanou zpovědnicí.⁶¹⁶

V západním průčelí lodí kostela je vystavěna dřevěná kruchta. Najdeme na ní několik novodobých lavic. Nejdůležitějším vybavením jsou ale varhany. Jedná se o nástroj z konce 19. století uložený v novogotické skříni zdobené zlacenými řezbami. Přes několik generálních oprav, kterými v minulosti varhany prošly, jsou v současnosti běžně používány.⁶¹⁷

5.4 Renesanční věž kostela

Přibližně uprostřed jižního průčelí se k boční lodi přimyká hranolová věž. Renesanční stavba čtvercového půdorysu o délce vnější strany šest metrů je vystavěna z hrubých masivních zdí, jež sahají do výšky přibližně třiceti metrů. Stavba má původně gotický základ, avšak původní gotické patro bylo zrušeno a nahrazeno renesanční a klasicistní přístavbou.⁶¹⁸ Vnější zdi jsou hladce omítnuté bez štukové výzdoby s jednoduchou římsou v úrovni předposledního patra a horní části zvonicevého patra. Fasádní barva věže je čistě bílá, což je v kontrastu s okrovými a šedými prvky kamenného ostění u bočního vchodu a oken.

V přízemí věže je vybudovaná malá kaple. Vchází se do ní z boční lodi kostela, kde je jižní průčelí prolomeno hrotitým gotickým obloukem. Vnitřní prostor čtvercového půdorysu má rozměr strany 4,5 metru. Kaple je zaklenuta křížovou klenbou, kde žebra spojená na vrcholu svorníkem dosedají na římsové konzoly. Jižní a východní strana je prolomena gotickými hrotitými okny zasazenými v nálevkovitých špaletách a stejně jako v presbytáři vyplněna novodobými vitrážemi.⁶¹⁹ Vzácností je obnovená polychromie žeber z 16. století, která spolu s barevnými okenními skly barevně rozjasňuje bílý prostor stěn. Na podlaze v boční kapli najdeme barokní dlažbu stejného charakteru jako v lodích kostela, ovšem menšího čtvercového formátu.

Vybavení kaple v přízemí věže je skromné. V jižním průčelí se nachází malý oltář s drobnou soškou Panny Marie Lurdské. Nad ním je zavěšen vzácný barokní reliéf

---

⁶¹⁵ Velikost křtitelnice bez víka je 95 cm + 53 cm víko s křížkem.

⁶¹⁶ Zpovědnic zřejmě patří k vybavení kostela pořízené v 19. století. Dnes je natřena na tmavě hnědo.

⁶¹⁷ Největší zaznamenaná oprava varhan v hodnotě 130 000 Kč je ve farní kronice datována do roku 1996.

⁶¹⁸ Původní gotické zdivo je z vnitřní strany viditelné do výšky asi 70 cm.

⁶¹⁹ Centrální vitráž zobrazuje motiv mše svaté. Autorem je Ludvík Kolek. Dvě okolní vitráže z poloviny 20. století vyobrazují Svatou rodinu a svatého Vojtěcha. ⁶¹⁹ Srov. *Evidenční list movité kulturní památky z roku 2003*, č. 36.

znázorňující svatého Jiljí s laní a vyřezávaný dřevěný kříž.⁶²⁰ Po levé straně jižního průčelí najdeme harmonium. Zbytek prostoru v kapli pod věží vyplňují dvě řady novodobých lavic.⁶²¹

Do prvního patra věže je možno vstoupit z pudy boční lodi otvorem se zbytkem pravoúhlého kamenného ostění v severním průčelí boční zdi věže. Zdivo v prvním patře věže je téměř holé, jen se zbytky původních gotických omítek. Na stěnách jsou patrné stopy po požáru. Celý prostor je z každé strany věže odvětráván drobnými střílnovými okénky s široce otevřenými špaletami ozdobenými kamenným pískovcovým ostěním. Tato drobná okénka jsou zde také jediným zdrojem denního světla. Na podlaze v prvním patře nacházíme ramena žebrových schodů z lomového kamene a rub křížové klenby přízemí.

Provizorními žebrovými schody lze vystoupit i do dalších poschodí. Druhé patro věže má již zděnou zvýšenou podlahu.⁶²² Zde jsou stěny vyzděny cihlami. Typicky renesanční stěny jsou také holé, neomítnuté. I toto patro věže je odvětráváno střílnovými okénky. Na konstrukci stropu jsou zde použity jen dřevěné trámy.

Nejvyšší zvonicevé patro věže je ze všech čtyř stran osvětlováno renesančními okny s kulatým obloukem s kamenným ostěním. Okno prolomené v západním průčelí má v horní části vsazené věžní hodiny. Zdivo v interiéru nejvyšší části věže je opět čistě renesanční, bez omítek.

Věž prosiměřického kostela je zastřešena zděnou cihlovou polygonální jehlancovitou střechou. Vrcholy všech jehlanů zdobí drobné kříže. Na nejvyšším centrálním jehlanu je pod křížem navíc viditelná menší bāň.

5.4.1 Zvony

Nejdůležitějším vybavením věže jsou tři zvony zavěšené v posledním patře. Jejich přesná historie není známa z důvodu nedochovaných farních matrik. Ze záznamů faráře Františka Cahy z roku 1998 v současné farní kronice víme, že toho roku kromě malého „umíráčku“ ve věži nebyl žádný velký zvon. Zřejmě je potkal podobný osud jako zvony v okolních farnostech, které byly použité pro válečné účely, ovšem žádný záznam o tom nemáme. Právě farář Caha byl prvním iniciátorem pořízení nových zvonů. To se podařilo až

---

⁶²⁰ Barevný vyřezávaný reliéf je datován do 18. století. Vyřezávaný dřevěný kříž se zbytky polychromie není jasně časově zařazen.

⁶²¹ Lavice jsou z poloviny 20. století. V kapli se nacházejí tři páry.

⁶²² Podlaha zakrývající prvky stropu prvního patra byla dodatečně přestavěna zřejmě koncem 18. století.

roku 2008 za faráře Jindřicha Čoupka, kdy byly do zvonice zavěšeny tři nové zvony nesoucí jména po farářích působících v prosiměřické farnosti.⁶²³

Největší zvon „Bohumil“ váží 480 kg a zní tónem „A“. Druhý jménem „František“ o hmotnosti 350 kg je laděn do tónu „E“. Posledním velkým zvonek pořízeným před deseti je zvon jménem „Josef“, jehož hmotnost je 150 kg. Laděný je do „C“. Všechny zvony jsou laděny durově vzhledem k původnímu umíráčku.

Zvon Panny Marie – „umíráček“ je nejstarším zvonek ve zvonici. Jeho historie sahá do roku 1784. Má na sobě vyražený majuskulní nápis: „IOHANN GEORG SHEICHEL IN ZNAYM 1784.“ Je zdobený reliéfem Ukřižovaného Krista a Madony. Velikost i průměr tohoto zvonu je necelých 40 cm a zní tónem „A“.

5.4.2 Listiny z bány kostela

Při opravě střechy v letech 1995-1996 byla v kostelní makovici nalezena malá zaletovaná plechová schránka, ve které se nacházelo celkem asi sto předmětů různorodého historického materiálu, který se vztahoval k dějinám prosiměřické farnosti. Jednalo se především o listiny z roku 1839, 1894 a 1926.⁶²⁴ Našly se zde ale i například staré fotografie, mapy, mince, bankovky a odznaky. Vzhledem k současným povětrnostním podmínkám nebyly originály již vráceny zpět do bány, ale jsou nyní uloženy v Jihomoravském muzeu ve Znojmě. Do nové kované schrány byly k současným dokumentům vloženy jen kopie a fotografie historického nálezu.⁶²⁵

5.5 Kostnice pod věží

Během rekonstrukce kostela v letech 1995-1996 byl při pracích na omítkách věže v ose východní stěny objeven v zemi zazděný vstup do ossaria. Prostor pod věží pod úrovní terénu o rozměrech přibližně 4 x 4 metry je vybudován ze surového kamene, neomítnutý. Jsou

---

⁶²³ Jednalo se o kněze, kteří se hluboko zapsali do paměti prosiměřických farníků. Prvních z nich byl Bohumil Kuba, který ve farnosti působil od roku 1945 až do roku 1981. Další byli jeho nástupci Josef Čermák (1981-1989) a Josef Kohoutek (1989-1994). Poslední zvon je pojmenován po Františku Cahovi, který farnost spravoval v letech 1994-2000. Zvony vyrobila rodinná firma manželů Dytrychových.

⁶²⁴ Historický materiál se vztahoval k obcím Bohutice, Bantie, Vítonice, Práče a nejvíce informací se týkalo Prosiměřic.

⁶²⁵ Celý historický materiál objevený v prosiměřické báni byl odborně zpracován a při výročí 770 let Prosiměřic vystaven na obecní výstavě v kulturním domě v Prosiměřicích. Dnes je přístupný v Jihomoravském muzeu ve Znojmě. Podrobně je možno si o nálezu přečíst v publikaci vydané roku 2000 v POLÁKOVÁ Květoslava, *Tajemství prosiměřické makovice*, od s. 22.

zde uloženy dvě vrstvy lidských kostí.⁶²⁶ Kostnice je zcela nepřístupná, protože přístupový vchod byl opět pečlivě zazděn.

5.6 Současný vzhled okolí kostela

Kostel svatého Jiljí je postaven uprostřed ulicové návsi na mírně vyvýšené terase vymezené cihlovou klasicistní zdí. Na severní straně od kostela je zeď nahrazena hospodářskou farní budovou a z jižní strany jinou hospodářskou budovou selského typu. Ze severní strany jsou vybudovány patrové přístavky bývalé prosiměřické školy. Právě tyto budovy jsou největším architektonickým problémem, protože svou vzdáleností pouhých dvou metrů od kostela stísní budovu a brání dopadu světla do sakrálního prostoru, neboť právě ze severního průčelí jsou do kostelní lodi prolomena okna. Původně se kostel svatého Jiljí nacházel uprostřed středověkého hřbitova, který ho obklopoval až do 19. století. Dnes už ale po bývalém hřbitově není v exteriéru kostela ani památka. Bezprostřední prostor kolem budovy je vylitý betonem a přístupové cesty jsou okrasným způsobem vydlážděny betonovými dlaždicemi. Jihovýchodní plocha je oseta trávnikem s okrasnou růžovou výsadbou a mladými okrasnými stromky. V udržovaném travnatém prostoru před západním průčelím věže najdeme postavený dřevěný misijní kříž a poblíž kamennou sochu svatého Jana Nepomuckého.

---

⁶²⁶ V kostnici je uloženo jen málo celých koster. Většina kosterních pozůstatků se zde nalézají jen v úlomcích. Záznam z odhalení kostnice pod věží zaznamenal farář František Caha do farní kroniky roku 1998.

6 Architektonické srovnání sakrálních staveb v Běhařovicích, Višňovém, Morašicích a Prosiměřicích a jejich osudů

O renesanční stavby na Moravskokrumlovsku není nouze. Z tohoto období je zde vystavěno velké množství zámků, městských domů a mlýnů. Přesto o sakrálních budovách už toto tvrdit nelze. Do moravskokrumlovského děkanství patří čtyřicet kostelů a kaplí, z nichž právě kostely v Běhařovicích, Višňovém, Morašicích a Prosiměřicích si dochovaly svoji renesanční podobu nebo renesanční prvky.

Pokud klademe důraz na tyto renesanční prvky, pak zvláštní pozornost patří především kostelu Nejsvětější Trojice v Běhařovicích, který byl vystavěn v období renesance a mísí se u něho gotický sloh s renesančním. U ostatních tří kostelů se tato domněnka již nepotvrdila. Jedná se o budovy podstatně starší, jejichž původ sahá do období rané gotiky.

Přesto podle popsané historie a současné podoby těchto staveb můžeme říci, že všechny pojí základní skutečnost, a sice že v průběhu renesance získaly tyto budovy podobu, v jaké je známe dnes. Po podrobném zkoumání lze vysledovat, že každá z těchto památek spolu se svými farnostmi mají propojenou historii, a to nejen dějinnou, ale i stavební. Asi není divu, že všechny kostely jsou postaveny v jednom jihozápadním pásmu regionu Moravský Krumlov a nejsou od sebe navzájem vzdáleny více než 10 km. Nikde jinde v regionu již kostely s renesančními prvky nenajdeme.

U čtyř popisovaných sakrálních staveb můžeme navíc pozorovat zvláštní propojenost, a to především mezi dvojicemi – kostelem Nejsvětější Trojice v Běhařovicích a kostelem sv. Jana Křtitele ve Višňovém. Višňovský kostel je pak spojnicí mezi další dvojicí, kterou tvoří kostel sv. Jiljí v Prosiměřicích a sv. Anny v Morašicích.

Jistý vliv na uvedené skutečnosti má to, že jednotlivé farnosti jsou ve vzájemně sousedském vztahu, a proto velmi podobně jen s drobnými nuancemi prožívaly historické události, které se týkaly celého Moravskokrumlovska. K sounáležitosti a blízké spolupráci přispívala i propojenost farností díky shodné duchovní správě, ke které v průběhu dějin docházelo. Týkalo se to především vztahů farností, kde byl jeden duchovní správce: Višňové – Trstěnice; Višňové – Běhařovice a potažmo i Trstěnice / Hostěradice – Prosiměřice.

6.1 Podobnost osudů kostela v Běhařovicích a ve Višňovém

Jak již bylo zmíněno, kostel v Běhařovicích je památkou vystavěnou v období renesance a svoji původní podobu si zachoval v podstatě do současnosti. Máme zaznamenán přímo rok, kdy byl dostavěn – 1596.

Ovšem se stejným rokem se pojí hlavní renesanční přestavba kostela ve Višňovém, a stejně jako v Běhařovicích, máme nad hlavním portálem zaznamenány totožný letopočet – 1596. Právě tohoto roku byl višňovský kostel zcela přestavěn. Zachoval si sice své gotické rysy v presbytáři, ale loď změnila svoji podobu a budově přibyla zcela nová renesanční věž.

Po této rekonstrukci se kostel ve Višňovém začal značně podobat kostelu v Běhařovicích. Když si odmyslíme novogotickou přístavbu zákristií po bocích presbytáře z 19. století, provedenou hrabětem Spieglem, shledáme, že oba kostely mají shodné architektonické rysy i v současnosti.

Obě stavby jsou jednolodní se sedlovou střechou, s polygonálním kněžištěm orientovaným na východ a hranolovitou věží přistavěnou v západním průčelí. V presbytáři běhařovického kostela je sice zřejmé typické renesanční zaklenutí i výmalba, ovšem zaklenutí obou lodí je v podstatě totožné s velmi podobnou štukovou renesanční výzdobou. Shodná je podoba oken i kamenného ostění v obou budovách a shodné užití kamenných prvků (konzoly a římsy). I řešení přistavěných renesančních věží nese tytéž architektonické rysy. Celkově můžeme říci, že nebýt pseudogotické přístavby kostela sv. Jana Křtitele ve Višňovém, lze tuto stavbu považovat za velmi podobnou zmenšeninu kostela v Běhařovicích.

Po prozkoumání pramenů lze navíc konstatovat, že od nepaměti vládly mezi višňovskou a běhařovickou farností spřízněné vazby a mnoho oprav probíhalo paralelně. A až do 20. století měly oba kostely velmi podobné vybavení, což je možno porovnat podle historických fotografií.

6.1.1 Objasnění původu kostela v Běhařovicích

Díky těmto vazbám a dobovým pramenům tak můžeme lépe odhalit nejasný původ kostela v Běhařovicích, který byl až do nedávna považován za ryze katolickou stavbu. Tato skutečnost byla odvozována ze zápisu ve farní kronice z 19. století.

Podle něho byl kostel postavený od počátku jako katolický, a to především z důvodu, že katolický románský kostel sv. Václava, který farnost měla, byl v té době již v zuboženém stavu a nedostačoval pokrýt potřeby tehdejší věřící obce. Navíc se podle starých zápisů jevil jako nepřilíš reprezentativní. Na starých listinách z bání kostela stálo: „...*Tento kostel je*

*příliš malý a krajně nevzhledný. Nemajíc ani pořádné věže. Má pramalého smyslu, aby byl ve farnosti dále vydržován...*⁶²⁷ Z těchto důvodů nechtěl majitel tavíkovického velkostatku investovat do jeho opravy. Proto nechal majitel tavíkovického panství Teufel⁶²⁸ vystavět nový kostel, který by se stal chloubou celého kraje. Navíc se kronika odvolává na to, že novokřtění kostel nepotřebovali, neboť měli v Tavíkovících vybudovaný svůj společenský dům.

Druhá dosud ve farnosti ne příliš proklamovaná verze vzniku vychází z toho, že Jiří Kristián Teufel zřejmě nebyl katolického vyznání a kostel nechal vybudovat pro novokřtence, kteří byli ve farnosti hojně zastoupeni. Navíc katoličtí věřící údajně novou svatyni nepotřebovali, protože měli svůj kostel sv. Václava.⁶²⁹

K objasnění původu kostela Nejsvětější Trojice nám pomáhají zjištěná fakta a vzájemné vztahy mezi popisovanými kostely, které prošly v renesanci stavebními úpravami. Po důkladném prozkoumání dochovaných pramenů bylo možné zjistit, že kostely ve Višňovém a v Běhařovicích mají shodné architektonické rysy, ale i v historiích farnosti lze vysledovat shodné osudy a vzájemné přátelské vazby mezi tavíkovským a višňovským panstvím. Víme totiž, že koncem 16. století bylo višňovské i tavíkovické panství pod správou evangelických pánů – ve Višňovém Zahrádečtí a v Tavíkovících Jiří Kristián Teufel. Podle dobových záznamů byli katolíci v oblasti v zanedbatelné menšině, proto tehdejší kostel sv. Václava musel naprosto dostačovat. A je doloženo, že ještě v 17. století oba kostely sloužily k nekatolickým účelům. Navíc zpětný zápis o původu kostela z 19. století, o nějž se opírá farní kronika, může být pisatelem ovlivněn ve prospěch katolického původu kostela. Z uvedeného vyplývá, že katolický původ kostela je velmi nepravděpodobný.

6.2 Společné osudy kostelů ve Višňovém, Prosiměřicích a Morašicích

Kostel sv. Jana Křtitele ve Višňovém můžeme považovat za pomyslný spojník mezi dalšími dvěma kostely s renesančními prvky – kostel sv. Anny v sousedních Morašicích a kostel sv. Jiljí v Prosiměřicích. Stejně jako presbytář višňovského kostela, i jádra dalších dvou sakrálních staveb mají svůj původ v období rané gotiky. I když neznáme přesnou

---

⁶²⁷ Srov. FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Pamětní kniha farnosti Běhařovice od roku 1778 do současnosti*, nestránkovaná část.

⁶²⁸ Farní kronika sice zastává názor, že Teufel byl vyznání katolického, jinak by se nemohl těšit přízni vévody Matyáše. Podle zápisů v obecní kronice Jiří Kristián Teufel patřil k novokřtěncům, ale nelze podle toho soudit, že nechal vystavět nekatolický kostel.

⁶²⁹ K tomuto názoru se přiklání např. Gregor Wolny nebo Alois Hrudíčka. Srov. WOLNY Gregor, *Kirchliche Topografie*, sv. IV., s. 245 a HRUDIČKA Alois, *Topografie*, s. 642.

počáteční dataci těchto staveb, z dochovaných dobových listin víme, že ve 13. století již tyto katolické kostely v osadách Višňové, Morašice a Prosiměřice stály. V období renesance prošly razantní proměnou do podoby, v jaké ji známe v současnosti.

Kostely sv. Anny a sv. Jiljí však, na rozdíl od kostelů ve Višňovém a v Běhařovicích, prošly renesanční úpravou pod katolickou správou farnosti. I v Morašicích a Prosiměřicích sice začátkem 16. století bylo nekatolické obyvatelstvo, ovšem v druhé polovině tohoto století, kdy došlo k renesančním úpravám, již byly farnosti katolické. V Morašicích to byla správa křížovníků a v Prosiměřicích premonstráti z Louky. U obou kostelů v těchto obcích máme zaznamenaný dřívější rok přestavby, jinak tomu bylo ve Višňovém a v Běhařovicích. V Prosiměřicích se jedná o letopočet 1583 a v Morašicích dokonce o rok 1550, který je vyryt na portálu kostela. Zmíněné úpravy však měly podobný průběh jako u kostela sv. Jana Křtitele.

U všech těchto staveb byla zachována původní podoba presbytáře. Došlo však k novému zaklnutí lodí a k přístavbě renesanční věže v západním průčelí stavby.⁶³⁰ V kostele sv. Jiljí byla až do 20. století navíc velmi podobná štuková výzdoba hlavní lodě jako v kostele sv. Jana Křtitele. Všechny tři kostely – sv. Jana Křtitele, sv. Jiljí a sv. Anny prošly barokní úpravou, v 19. – 20. století zpětnou regotizací a restaurací původních renesančních prvků. S tím, že v prosiměřickém kostele po opravě na konci 20. století již nebyla obnovena renesanční štuková výzdoba v lodích kostela a podoba interiéru se přiklonila ke strohé gotické podobě.

I když má dvoulodní budova kostela sv. Jiljí v Prosiměřicích se svou masivní goticko-renesanční věží zdobenou zděnými hlavicemi mírně odlišné architektonické řešení než zbývající tři zmiňované stavby, u všech čtyř staveb najdeme společné prvky již při prvním pohledu. Až do přestavby na konci 20. století mělo architektonické řešení interiéru kostela v Prosiměřicích velmi podobný vzhled jako kostel ve Višňovém. A považujeme-li vzezřením i historickým vývojem kostel ve Višňovém za blízce příbuzný kostelu v Běhařovicích, tak ani kostelík sv. Anny, vzhledem k podobnosti, kterou prokazuje s višňovským kostelem, nemůže zůstat opomenut. Všechny tyto znaky poukazují na vzájemnou propojenost popisovaných sakrálních staveb a nelze popřít jejich společné goticko-renesanční prvky.

---

⁶³⁰ V Prosiměřicích bylo dostavěno jen jedno patro.

Závěr

Ve své práci jsem se po krátkém dějinném úvodu zabývala především historií a současnou podobou čtyř kostelů s renesančními architektonickými znaky. Pokusila jsem se proniknout především do stavební historie kostelů Nejsvětější Trojice v Běhařovicích, sv. Jana Křtitele ve Višňovém, sv. Anny v Morašicích a sv. Jiljí v Prosiměřicích a jejich farností. Představená práce si nenárokují podat vyčerpávající studii jednotlivých staveb, nýbrž mojí snahou bylo poskytnout u každé z budov základní přehled jejich stavebního vývoje a současné podoby zasazený do historického kontextu.

Startovní metou pro mě byl kostel Nejsvětější Trojice v Běhařovicích, který mě jako první nejen zcela oslnil svou krásou, ale také ve mně vyvolával spoustu otázek, na něž jsem neznala odpověď. Právě v této práci jsem se pokusila podat odpověď na to, proč zrovna v tak malé obci na Znojemsku mohl být postaven kostel nebývalých rozměrů a krásy. Díky proniknutí do historie stavby se podařilo prokázat, že kostel nikdy neprošel barokní ani pseudogotickou přestavbou a většina viditelných architektonických prvků je skutečně původních a nejedná se o napodobeniny. Během analýzy pramenů při zpracovávání textu mě zaujala mnohá fakta, týkající se především života farnosti a s tím spojených prací na kostele. Vedla mě ale také k prozkoumání okolí a hledání společných rysů u ostatních možných kostelů, kterým jsem věnovala následující kapitoly.

Dalším kostelem, na který se práce zaměřovala, je kostel sv. Jana Křtitele ve Višňovém. I zde jsem se pokusila co nejvíce proniknout do dějin farnosti a následně sestavit historický vývoj stavby. Podařilo se mi prokázat provázanost mezi kostelem sv. Jana Křtitele a Nejsvětější Trojice. I když višňovský kostel je původem mnohem starší, prošel rozsáhlou renesanční přestavbou probíhající paralelně s výstavbou kostela v Běhařovicích, čímž získal dnešní vzhled. U tohoto kostela však nebyla cesta tak přímá, jak by se mohlo zdát. Budova byla v průběhu dějin ještě přestavována a dostavována. Práce popisuje jednotlivé stavební akce a objasňuje, které části višňovského kostela jsou původní a které byly přistavěny v 19. století.

Dalším kostelem, jemuž je v práci věnována pozornost, je kostelík sv. Anny v Morašicích. U této drobné stavby jsem předpokládala zcela renesanční původ. Tato hypotéza však byla vyvrácena. Historie stavby sahá až do rané gotiky, což pro mě bylo překvapivé. Nicméně i zde byla prokázána renesanční přestavba a text popisuje i další stavební úpravy provedené na této sakrální památce.

Posledním kostelem, jímž jsem se v práci podobným způsobem zabývala, byl kostel sv. Jiljí v Prosiměřicích. I zde bylo mým cílem pomocí stejné struktury popsat dějiny farnosti, budovy i současnou podobu kostela. Je zde popsány markantní stavební zásahy v období renesance zastíněné v důsledku regotizace v 19. století. Popis jednotlivých oprav a úprav pak objasňuje a popisuje současný vzhled budovy.

U všech kostelů jsem se snažila sestavit popis současné podoby staveb, výzdoby a vybavení. Mimo shodné struktury jsem se také pokusila v jednotlivých kapitolách zaměřit na specifika jednotlivých staveb. Pozornost je tak v textu věnována i vzácným gotickým madonám, jež zdobily presbytáře, kostelním kryptám, kostnici, nálezům v kostelních báních, ale také třeba i potížím spojeným s cyklicky se opakující devastací střechy v kostele v Běhařovicích.

V závěrečné kapitole, která zastřešuje celek práce, jsem se snažila poukázat na společné znaky popisovaných staveb. Včetně podkapitoly, kde jsem se pokusila vysvětlit původ kostela v Běhařovicích, který se podařilo objasnit díky vzájemným souvislostem odhaleným až podrobnějším zkoumáním a průzkumem faktů spojených s ostatními kostely.

Do celé práce jsem se mimo nosných zpráv snažila zařadit i zajímavosti a doplňující informace, které provázely osudy jednotlivých kostelů. K tomu jsem využívala zejména poznámkový aparát.

Svoji práci nepokládám za zcela vyčerpávající a jsem si vědoma toho, že některé mé závěry je možné považovat spíše za hypotézu, která nemusí být všeobecně přijata. Věřím však, že v širším kontextu může posloužit jako podklad či doplněk studie či jiné vědecké práce týkající se sakrální renesanční architektury v Čechách nebo jako předloha pro publikaci vydanou pro potřeby farnosti. Především však doufám, že dokáže v ucelené formě podat informace o jednotlivých kostelích a doplnit tak absenci souhrnného materiálu ve zmíněných farnostech. Tyto řádky mají za cíl primárně přiblížit tyto obdivuhodné stavby nejen farníkům, ale i dalším zájemcům.

Přála bych si, aby i tato práce přispěla k většímu zájmu o tyto významné a zajímavé stavby. Kéž by pomohla tyto kostely, určené zejména k modlitbě a ztišení, nejen lépe poznat a pochopit, ale i ocenit a chránit jejich krásu pro příští generace.

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

Římskokatolický farní úřad v Běhařovicích:

FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Pamětní kniha farnosti Běhařovice od roku 1778 do současnosti.*

FIALA Josef, GARGOŠ Jaromír, BRADÁČ Jiří, *Kronika farnosti Běhařovice od roku 1950 do současnosti.*

MIKYSKA Alois, *Galerie kněží brněnské diecéze okres Znojmo*, nedatováno.

ŠKARDA Jan, *Kniha zesnulých a odvedených v období světových válek.*

Kopie listin z bány kostela z roku 1602, 1884 a 1986.

Historické fotografie kostela Nejsvětější Trojice v Běhařovicích.

Římskokatolický farní úřad v Prosiměřicích:

Korespondence Františka Cahy a Ludvíka Kolka z roku 1998.

Evidenční karty movitých předmětů a kulturních památek.

Kronika farnosti Prosiměřice od roku 1945 do současnosti.

Římskokatolický farní úřad v Hostěradicích:

Pamětní kniha farnosti Trstěnice od roku 1204 do současnosti.

Evidenční karty movitého předmětu a kulturní památky, farnost Trstěnice.

CHAMONIKOLASOVÁ Kaliopi, *Madona na půlměsíci*, zpráva z roku 2012, Brno.

Římskokatolický farní úřad ve Višňovém:

Kronika farnosti Višňové r. 1900-1950.

GRMOLEC František, *Pamětní kniha farnosti Višňové a chrámu Páně sv. Jana Křtitele, Višňové 1950-2010.*

Kronika farnosti Višňové od roku 2011 do současnosti.

Kopie listin z bány kostela z roku 1825 a 1899.

Úřad městyse Běhařovice:

MATOUŠEK František, *Pamětní kniha Běhařovice 1923.*

Historické mapy a fotografie městyse a kostela Nejsvětější Trojice v Běhařovicích.
Kronika školy v Běhařovicích.

Obecní úřad Tavíkovice:

Zde uložena periodika:

Věstník Ústředny jednoty řepařů československých, roč. XIV. únor 1993.

Obecní kronika od roku 1920.

Obecní úřad Morašice:

Obecní kronika s dobovými fotografiemi.

Diecézní archiv Biskupství brněnského v Rajhradě:

Fondy:

Římskokatolická farnost Běhařovice, B 174, 1694-1947.

Korespondence, BKB 222, 1694-1947.

Běhařovice a Horní Kounice BH 22, 1683-1700.

Tavíkovice, zámecká kaple T 24, 1872-1920.

Přeskače, hřbitovní kaple P/551, 1862-1915.

Kostel sv. Jana Křtitele ve Višňovém, W 16.

Trstěnice BKB/744.

Prosiměřice BOB/744, P 733, 1779.

Státní památkový úřad pro Moravu a Slezsko v Brně:

Fondy:

Farní kostel Nejsvětější Trojice v Běhařovicích BĚH/ 1 S–1/56. 1938-1958.

Kostel v Přeskačích P/1–S 70/ 30. 1932.

Kostel sv. Jana Křtitele ve Višňovém do roku 1920, B 679.

Morašice – filiální kostel, SAK/PAM, 50S50/38.

Spisový archiv pro Moravu NPÚ v Brně:

Fondy:

Kostel Nejsvětější Trojice Běhařovice, B/66, 1971-2009.

Běhařovice, kaple sv. Václava, BV/61.

Přeskače, P/64, 1964-2007.

Běhařovice 1596-1837 + evidence Zvonařství moravského, Znojmo.

Evidenční listy movitých a nemovitých kulturních památek Jihomoravského kraje.

Kostel sv. Jana Křtitele ve Višňovém, B/16687/768888.

Morašice – kostel sv. Anny, USKP 20372/7.

Prosiměřice – farní kostel sv. Jiljí s kaplí, USKP 18889/7-6679.

Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv ve Znojmě:

Fondy:

Farní úřad Běhařovice, F. 16, 1717-1951.

Archiv obce Tavíkovice, Tav/1, 1889-1945.

Archiv obce Přeskače, Pr/1, 1895-1945

Archiv obce Běhařovice, Běh/1, 1500-1945.

Místní národní výbor Morašice, Mor/1, 1945-1976

Archiv městečka Prosiměřice, Pros/1, 1556-1887.

Archiv městečka Višňového, Viš/1, 1840-1945.

Archiv historických fotografií NPÚ v Brně:

Fondy:

Běhařovice – Farní kostel Nejsvětější Trojice, M/I-17/ 192.

Materiály uložené u paní Ludmily Juřenové ve Višňovém:

ÁRON Antonín, *Paměti*, audionahrávka.

ADÁMEK Josef, *Paměti*, audionahrávka.

JUŘENOVÁ Ludmila, *Zápisy z hraběcí hrobky*, rukopis.

KNOFLÍČKOVÁ Julie, *Paměti*, rukopis.

MÁTLOVÁ Marie, *Paměti*, audionahrávka z roku 2016.

MÁTLOVÁ Marie, *Paměti a sbírka dopisů od Františka Venuty*.

Sbírky a materiály zapůjčené od soukromých osob:

Soukromá sbírka dopisů a fotografií paní Marie Venutové, Dobronice.

Soukromá sbírka fotografií a životopisů kněží běhařovické farnosti paní Heleny Horákové z Běhařovic.

FIALA Josef, *Paměti*. Audionahrávka z roku 2016. Uloženo v Tavíkovících č. p. 163.

Soukromá sbírka fotografií pana Emila Veise, Morašice.

Použitá literatura

- BARTLOVÁ Milena, *Pravda zvítězila: výtvarné umění a husitství 1380-1490*. Praha, Academia 2015. ISBN 978-80-200-22502-9.
- BERAN Jiří, *70 let školy ve Višňovém*. Znojmo, OU Višňové 2009.
- BERAN Jiří, JELÍNKOVÁ Marcela, VANČUROVÁ Ivana, *450 let povýšení obce Višňové na městys*. Znojmo, OU Višňové 2000.
- BLAHA Jan, *Z dějin a pamětí obce Morašice*. Hrotovice, JAS 2003.
- BLAHA Jan, *Toulky morašickou minulostí*. Hrotovice, JAS 2013.
- BLÁHA Jaroslav, ŠAMŠULA Pavel, *Průvodce výtvarným uměním III*. Praha, Práce 1996. ISBN 80-208-0386-6.
- BLAŽÍČEK Oldřich, KROPÁČEK Jiří, *Slovník pojmů z dějin umění*. Praha, Aurora 2013. ISBN 978-80-7299-104-4.
- BUBEN Milan, *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*. Praha, Logik 2000. ISBN 80-902811-0-9.
- CERMANOVÁ Pavlína, NOVOTNÝ Robert, SOUKUP Pavel, *Husitské století*. Praha, Lidové noviny 2014. ISBN 978-80-7422-277-1.
- ČERNO Jan, SKLENÁŘ Martin, KOTKOVÁ Květoslava, *Moravský Krumlov ve fotografii*. Moravský Krumlov, TMK a. s. 2005. ISBN 80-239-60708-8.
- ČERNOUŠEK Tomáš, *Liturgický prostor*. Olomouc, Matice cyrilometodějská 1995.
- DACÍK Tomáš, *Církevní řády a kongregace v České republice*. Brno, Cerm 1998. ISBN 80-902811-0-9.
- DOBEŠ Jiří, STOKLASA Radovan, *Kostely na Moravě, Třebíčsko, Rosicko, Moravskokrumlovsko I. díl*. Rožnov pod Radhoštěm, Stoklasa 2008.
- DVORSKÝ František, *Vlastivěda moravská, II. místopis. Hrotovský okres*. Brno, Musejní spolek v Brně 1916. ISBN 978-80-86347-80-6.
- GOMBRICH Ernest Hans, *Příběh umění*. Praha, Mladá fronta a Argo 1997. ISBN 80-204-0685-9. ISBN 80-7203-143-0.
- ELIÁŠ Jan, *Prosiměřice, farní kostel sv. Jiljí, stavebně historický průzkum*. Brno 1996.
- HAŇÁK Vilém, *Vlastivěda moravská – Moravsko-Krumlovský okres*. Brno, Musejní spolek v Brně 1913. ISBN 978-80-86347-62-2.

HLADÍK Jaroslav, POLÁKOVÁ Květoslava, POLÁK Jaromír, *Prosiměřice 1226-1996*. Znojmo, SPRINT 1996.

HRDLIČKA Vladislav, *Historie 40 let budování obcí Tavíkovice – Dobronice – Čermákovice – Medlice – Horní Kounice – Přeskače 1945-1985*. Tavíkovice, MNV Tavíkovice 1985.

HEROUT Jaroslav, *Staletí kolem nás*. Praha – Litomyšl, Paseka 2002. ISBN 80-7185389-5.

HEROUT Jaroslav, *Slabikář návštěvníků památek*. Pardubice, Tvorba 1994.

HLOBIL Ivo, PETRŮ Eduard, *Humanismus a raná renesance na Moravě*. Praha, Academia 1992. ISBN 80-200-0385-1.

HORNÍČKOVÁ Kateřina, ŠRONĚK Michal, *Umění české reformace (1380-1620)*. Praha, Academia 2010. ISBN 978-80-200-1879-3.

HRUDIČKA Alois, *Topografie diecéze brněnské*. Ed. 1908/1907, Brno 1908.

JELÍNKOVÁ Marcela a kol., *Městys Višňové slovem i obrazem*. Brno, F.R.Z. 2014. ISBN 978-80-87332-72-6.

JOHNSON Paul, *Dějiny renesance*. Brno, Barrister a Principal 2004. ISBN 80-86598-68-3.

JUŘÍK Pavel, *Encyklopedie šlechtických rodů*. Praha, Universum 2014. ISBN 978-80-242-4573-7.

KNOZ Tomáš, *Pobělohorské konfiskace. Moravský průběh, středoevropské souvislosti, obecné aspekty*. Brno, Matice moravská 2006. ISBN 80-86488-34-9.

KOCOUREK Jaroslav, PODHORSKÝ Marek, *Pozoruhodná místa naší vlasti*. Olomouc, Rubico 2015. ISBN 978-80-7346-192-8.

Kolektiv autorů, *ABC kulturních památek Československa*. Praha, Panorama 1985. ISBN 401-22-857.

Kolektiv autorů, *Brněnská diecéze 1777-2007 historie a vzpomínky*. Biskupství brněnské, Reprint 2006. ISBN 80-901647-4-9.

Kolektiv autorů, *Denní modlitba církve*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 1995.

Kolektiv autorů, *Dějiny českého výtvarného umění II/1. od počátků renesance do závěru baroka*. Praha, Academia 1989. ISBN 80-200-0069-0.

Kolektiv autorů, *Dějiny umění*. Praha, Agro 1998. ISBN 80-7203-076-0.

Kolektiv autorů, *Ilustrovaná encyklopedie*. Praha, Encyklopedický dům 1995. ISBN 80-901647-3-0.

Kolektiv autorů, *Kostel Panny Marie Matky jednoty křesťanů 10 let*. Tavíkovice, ŘKFÚ Běhařovice, Akcent 2012.

Kolektiv autorů, *Moravský Krumlov ve svých osudech*. Brno, Musejní a vlastivědná společnost 2009. ISBN 978-80-86249-56-8.

Kolektiv autorů, *Okres Znojmo. Jižní Morava. Vyhnání Němců z vlasti 1945-1946*. Geslingen Steige 2018. ISBN 978-3-927498-44-0.

Kolektiv autorů, *Sborník Státního archivu Znojmo 2010. Historický a vlastivědný sborník Znojemska a Moravskokrumlovska*. Znojmo THB, a. s. 2011. ISBN 978-80-86931-58-6.

Kolektiv autorů, *100 let založení muzea v Moravském Krumlově 1907-2007*. Moravský Krumlov, Gloria Rosice 2007. ISBN 978-80-270-2416-2.

KOPEČEK Pavel, *Liturgie a architektura: moderní sakrální architektura v Čechách a na Moravě*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2013. ISBN 978-80-244-3959-4.

KUBÍČEK Jaromír, PAPÍRNÍK Miloš, *Bibliografie okresu Znojmo*. Brno, Musejní a vlastivědná společnost v Brně, Okresní knihovna ve Znojmě a Státní vědecká knihovna v Brně 1992. ISBN 80-85048-36-1.

KRATOCHVÍL Augustýn, *Vlastivěda moravská II. Místopis. Ivančický okres*. Brno, Musejní spolek v Brně 1904, Brno, GARN 2007. ISBN 978-80-86347-65-3.

KRČÁLOVÁ Jarmila, *Centrální stavby české reformace*. Praha, Academia 1974.

LIBOR Jan, *Přeskače 1279–2009: Z dějin rolnické vsi na Moravskokrumlovsku*. Přeskače, OÚ Přeskače 2009. ISBN 978-80-254-5806-8.

NOVÁK Pavel, *Tavíkovice – Kostel Panny Marie Matky jednoty křesťanů*. ŘKFÚ Běhařovice, Akcent 2000.

ODEHNALOVÁ Alena, *Vybrané kapitoly z dějin kultury*. Brno, Cerm 1997. ISBN 80-7204-058-8.

PIJOAN José, *Dějiny umění svazek V*. Praha, Odeon 1979.

PLAČEK Miroslav, FUTÁK Petr, *Páni z Kunštátu. Rod erbu vrchních pruhů na cestě trůnu*. Praha 2006.

PLAČEK Miroslav, *Moravské hrady za vlády Přemyslovců a jejich poměry*. Brno 2006.

POJSL Miloslav, *Dvanáct století naší architektury*. Olomouc, Nakladatelství Olomouc 2011. ISBN 80-7182-060-1.

POKORNÝ Ladislav a kolektiv, *Obnovená liturgie*. Praha, Česká katolická charita 1976.

POLÁKOVÁ Květoslava, *Tajemství prosiměřické makovice*. Prosiměřice, MONDO 2000. ISBN 80-902309-3-8.

POLÁKOVÁ Květoslava, *780 let Prosiměřic*. Znojmo, SPRINT 2006. ISBN 80-903762-5-8.

- ROZEHNALOVÁ Eva, TOMÍŠKOVÁ Marie a kolektiv, *Církevní stavby*. Brno, ÚÚR Brno 1995. ISBN 80-85124-48-3.
- RYCHLÍK Jan, PENČEV Vladimír, *Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí*. Praha, Vyšehrad 2013. ISBN 978-80-7429-387-0.
- SAMEK Bohumil, *Umělecké památky Moravy a Slezska I*. Praha, Akademie věd ČR Ústav dějin umění 1994. ISBN 80-200-0474-2.
- SEDLÁK Stanislav, *Stručné dějiny obce Tavíkovice*. MNV Tavíkovice 1970.
- STAŇKOVSKÝ Bohuslav, *Staročeské Madony*. Šumperk, Baarova společnost pro poznání Chodska a jeho zvelebování se sídlem v Domažlicích 1947.
- ŠIDLOVSKÝ Evermont, *Svět liturgie. Slovník základní církevní terminologie*. Praha, Fénix 1991. ISBN 80-85245-12-4.
- ŠÍPEK Zdeněk, *Dějiny Horních Dunajovic*. Znojmo, OHD 1994.
- ŠÍPEK Zdeněk, *730 let Morašic*. Moravský Krumlov, OU 1983.
- ŠÍPEK Zdeněk, *750 let obce Višňové*. Brno. MNV Višňové 1985.
- UGWITZ Antonín, *Příběhy města Moravského Krumlova a sousední vesnice Rokytné*. Brno 1883.
- VASILOVÁ Ludmila, *Kostel sv. Jana Křtitele ve Višňovém*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, Katedra církevních dějin a dějin křesťanského umění 2015.
- VEČEŘA Petr, *Běhařovice 650 let*. Běhařovice, OÚ Běhařovice 1999.
- VEČEŘA Petr, *Tavíkovice 650 let*. Tavíkovice, OÚ Tavíkovice 1999.
- VEIS Emil, *Církevní dění a kostel sv. Anny v Morašicích od raných dob do současnosti*. Morašice 2003.
- VEIS Emil, *Faráři trstěnické farnosti od roku 1253*. Morašice 2013.
- VINTER Vlastimil, *Stručný slovník památkové péče*. Ústí nad Labem, Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Ústí nad Labem 1983.
- WOLNY Gregor, *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften, svazek IV*. Brno 1860.

Internetové zdroje

Oficiální webové stránky Českého statistického úřadu: www.czsu.cz

Oficiální webové stránky městyse Běhařovice: www.obec-beharovice.cz

Oficiální webové stránky obce Přeskače: www.obecpreskace.cz

Oficiální webové stránky obce Tavíkovice – Dobronice: www.tavikovice.cz

Oficiální webové stránky obce Velké Leváře: www.levare.sk

Oficiální webové stránky obce Višňové: www.visnove.cz

Oficiální stránky obce Prosiměřice: www.prosimerice.cz

Oficiální stránky farnosti Višňové na Slovensku: www.visnove.fara.sk

Oficiální stránky farnosti Křelov: www.krelov.farnost.cz

Farní tým FATYM: www.fatym.com.

Mapy městyse Běhařovice: www.mapy.cz

Hasiči aktuálně: www.pozary.cz

Hrbáč – pokrývač: www.hrbac-strechy.cz

Česká televize – Křesťanský magazín: www.ceskatelevize.cz.

Česká televize – ČT 24: www.ct24.ceskatelevize.cz.

Staré mapy: www.oldmaps.cz

Staré mapy: www.staremapy.cz

Dějepis – učebnice: www.dejepis.com.

Přílohy

Seznam příloh⁶³¹

Historická listina a mapy

Příloha č. 1: Listina z roku 1253 s nejstarší zmínkou o Višňovém a Morašicích. Nejstarší v práci zmiňovaná listina s celkovým překladem od Mgr. Pavla Frice. Uložena v MZA v Brně. Zdroj: Fotografie pana Emila Veise z roku 2013.

Příloha č. 2 a 3: Současné mapy části regionu Moravský Krumlov. Zdroj: www.mapy.cz.

Příloha č. 4: Historická mapa z 19. století. Výřez z Moravskokrumlovska s německými názvy obcí. Na mapě jsou červeně zvýrazněny Běhařovice, Višňové, Morašice, Prosiměřice. Zdroj: www.staremapy.cz - <https://www.staremapy.cz/sbirky-starych-map-v-cr/>.

Příloha č. 5: Vojenská mapa z roku 1764. Je na ní možné najít Višňové a Morašice. Zdroj: www.oldmaps.cz - http://oldmaps.geolab.cz/map_root.pl?lang=cs&map_root=1vm.

Příloha č. 6: Mapa regionu Moravský Krumlov z počátku 20. století. Zdroj: Příloha Vlastivědy moravské.

Kostel Nejsvětější Trojice v Běhařovicích

Příloha č. 7 a 8: Pohled na kostel z jižní a jihovýchodní strany. Foto z roku 2016.

Příloha č. 9 a 10: Interiér kostela. Pohled z presbytáře a od hlavního vstupu do lodi. Foto z roku 2019.

Příloha č. 11 a 12: Fotografie presbytáře z roku 2019.

Příloha č. 13: Detail renesanční výmalby v presbytáři. Foto z roku 2019.

Příloha č. 14: Štuková výzdoba stropu v lodi kostela. Foto z roku 2019.

Příloha č. 15 a 16: Svatostánek s vitrážovým oknem Nejsvětější Trojice. Foto z roku 2019.

Příloha č. 17: Hlavní oltář v centru presbytáře. Foto z roku 2019.

Příloha č. 18: Křtitelnice ze sedmdesátých let 20. století. Foto z roku 2019.

Příloha č. 19: Současná podoba poškozených Winterhalterových fresek v presbytáři – Milosrdný Samaritán a Maří Magdaléna. Foto z roku 2019.

Příloha č. 20: Milosrdný Samaritán. Vlastní rekonstrukce detailu Winterhalterovy fresky v presbytáři. Lavírovaná kresba z roku 2018. Autorka: Ludmila Vasil'ová.

Příloha č. 21: Šnekovité schodiště vedoucí do oratoře a kostelní krypty. Foto z roku 2019.

Příloha č. 22: Interiér bývalé kostelní krypty. Foto z roku 2019.

Příloha č. 23: Interiér schodišťové části věže. Foto z roku 2019.

Příloha č. 24: Pohled do zvonicevého patra. Foto z roku 2019.

Příloha č. 25: Pohled z věže kostela. Foto z roku 2019.

Příloha č. 26 a 27: Kryptový kámen s iniciálami stavitele kostela – Jiřího Kristiána Teufela z roku 1596. Vpravo – renesanční portál z téhož roku. Fotografie z roku 2017.

Příloha č. 28: Fotografie kostela z roku 1946. Snímek zaznamenává následky vichřice, která strhla celou střechu včetně krovů a odnesla ji až do míst současného hřbitova na kraji obce. Zdroj: Farní úřad Běhařovice.

---

⁶³¹ Není-li uvedeno jinak, fotografie pořídila autorka práce Ludmila Vasil'ová.

Příloha č. 29 a 30: Kostel Nejsvětější Trojice v padesátých letech 20. století. Zdroj: Římskokatolický farní úřad Běhařovice.

Příloha č. 31: Kostel Nejsvětější Trojice v Běhařovicích v sedmdesátých letech 20. století. Zdroj: *Archiv historických fotografií NPÚ v Brně*, Běhařovice – Farní kostel Nejsvětější Trojice, M/I-17/192.

Příloha č. 32 a 33: Interiér kostela v sedmdesátých letech 20. století. Zdroj: *Archiv historických fotografií NPÚ v Brně*, Běhařovice – Farní kostel Nejsvětější Trojice, M/I-17/192.

Příloha č. 34: Pohled do presbytáře roku 1972. Zdroj: Římskokatolický farní úřad Běhařovice.

Příloha č. 35 a 36: Fotografie z roku 1960 s kazatelnou. Vpravo – pohled do lodí kostela. Zdroj: *Archiv historických fotografií NPÚ v Brně*, Běhařovice – Farní kostel Nejsvětější Trojice, M/I-17/192.

Příloha č. 37 a 38: Plány kostela z roku 2010 – technický náčrtek se zaměřením na boční pohled budovy s průřezem a půdorys stavby. Zdroj: Římskokatolický farní úřad Běhařovice.

Kostel sv. Jana Křtitele ve Višňovém

Příloha č. 39 a 40: Pohled na višňovský kostel z náměstí. Východní strana. Foto z roku 2019.

Příloha č. 41 a 42: Interiér lodí. Pohled od hlavního vstupu a z presbytáře. Foto z roku 2019.

Příloha č. 43: Snímek presbytáře. Foto z roku 2019.

Příloha č. 44: Strop v lodí kostela. Foto z roku 2019.

Příloha č. 45: Detail štukových žebér v lodí kostela. Foto z roku 2019.

Příloha č. 46: Renesanční portál s letopočtem rekonstrukce roku 1596. Foto z roku 2019.

Příloha č. 47 a 48: Gotické sedile na jižní straně presbytáře s gotické sanktuarium na severní straně presbytáře. Fotografie z roku 2019.

Příloha č. 49 a 50: Renesanční náhrobky z konce 16. století zapuštěné v západním průčelí lodí. Foto z roku 2019.

Příloha č. 51: Interiér dnes již nepřístupné kostelní krypty. Fotografie z roku 2010.

Příloha č. 52 a 53: Interiér renesanční věže. Foto z roku 2019.

Příloha č. 54: Fotografie kostela z roku 1932. Pohled od dnešního kruhového objezdu. Zdroj: Římskokatolický farní úřad Višňové.

Příloha č. 55: Interiér kostela ve třicátých letech 20. století. Zdroj: Římskokatolický farní úřad Višňové.

Příloha č. 56: Plán půdorysu kostela sv. Jana Křtitele ve Višňovém. Zdroj: Ing. Pavel Lukeš, Konice.

Kostel sv. Anny v Morašicích

Příloha č. 57 a 58: Pohled na kostel z jihovýchodní a jihozápadní strany. Foto z roku 2019.

Příloha č. 59: Pohled do lodí a presbytáře kostela z kůru. Foto z roku 2019.

Příloha č. 60: Loď kostela při pohledu z presbytáře. Foto z roku 2019.

Příloha č. 61: Kněžiště kostela sv. Anny. Foto z roku 2019.

Příloha č. 62 a 63: Morašická Madona na půlměsíci a gotické sanktuarium. Foto z roku 2019.

Příloha č. 64 a 65: Renesanční portál z mušlového vápence. Detail kamene se zkamenělými schránkami mořských živočichů. Fotografie z roku 2019.

Příloha č. 66: Masivní šnekovité schodiště na kůru a do věže kostela. Foto z roku 2019.

Příloha č. 67: Interiér zvonicevého patra. Fotografie z roku 2019.

Příloha č. 68: Nákras půdorysu kostela. Zdroj: Emil Veis, Morašice.

Příloha č. 69: Kostel na nejstarší dochované fotografii z roku 1907. Zdroj: Obecní úřad Morašice.

Příloha č. 70: Kostel se šindelovou střechou v roce 1940. Zdroj: Obecní úřad Morašice.

Příloha č. 71: Fotografie kostela z roku 1954. Zdroj: Obecní úřad Morašice.

Příloha č. 72: Rekonstrukce budovy v roce 1963. Zdroj: Obecní úřad Morašice.

Kostel sv. Jiljí v Prosiměřicích

Příloha č. 73 a 74: Pohled na kostel sv. Jiljí v Prosiměřicích z náměstí. Foto z roku 2019.

Příloha č. 75 a 76: Interiér kostela. Pohled do lodi kostela a do presbytáře. Foto z roku 2019.

Příloha č. 77: Interiér boční kaple. Fotografie z roku 2019.

Příloha č. 78: Pohled na gotické klenutí kaple pod věží. Foto z roku 2019.

Příloha č. 79: Okna v presbytáři. V centru je vitráž od Ludvíka Kolka. Foto z roku 2019.

Příloha č. 80: Okno v kapli pod věží. Autor vitráže: Ludvík Kolek. Foto z roku 2019.

Příloha č. 81 a 82: Gotické sedile v jižní straně presbytáře a Prosiměřická pieta. Foto z roku 2019.

Příloha č. 83: Detail obnovených maleb na žebrech v kapli pod věží. Foto z roku 2019.

Příloha č. 84 a 85: Sanktuárium s malbou vinného kmene a přísěznou rukou s kružnicemi – nejstarší malbou v kostele. Foto z roku 2019.

Příloha č. 86: Renesanční portál se vchodem do kostnice odkrytý během rekonstrukce kostela koncem 20. století. Dnes je portál již zazděný. Foto z roku 1996. Zdroj: Římskokatolický farní úřad Prosiměřice.

Příloha č. 87: Pohled do kostnice pod věží kostela. Fotografie z roku 1996. Zdroj: Římskokatolický farní úřad Prosiměřice.

Příloha č. 88: Masivní schodiště vedoucí na kůr a do věže. Foto z roku 2019.

Příloha č. 89: Vchod do renesanční přístavby věže z půdy kostela. Fotografie z roku 2019.

Příloha č. 90 a 91: Pohled do interiéru věže. Schodiště a zvonicevé patro. Fotografie z roku 2019.

Příloha č. 92 a 93: Fotografie kostela z druhé poloviny 20. století. Zdroj: Římskokatolický farní úřad Prosiměřice.

Příloha č. 94 a 95: Pohled do interiéru kostela ve třicátých letech 20. století. Zdroj: Římskokatolický farní úřad Prosiměřice.

Příloha č. 96 a 97: Rekonstrukce kostela roku 1995. Zdroj: Římskokatolický farní úřad Prosiměřice.

Příloha č. 98 a 99: Nákrasy půdorysu kostela. Červeně je zaznamenáno gotické jádro a modře renesanční přístavba a přestavba. Autor: PhDr. Jan O. Eliáš. Zdroj: Římskokatolický farní úřad Prosiměřice.

Příloha č. 100: Politické, kulturní a náboženské poměry v českých zemích v období renesance – od jejího pronikání až po nástup baroka. – Doplňující text. Autorka textu: Ludmila Vasil'ová.

Obrazová příloha

Historická listina

Příloha č. 1: Listina z 29. prosince 1253 s prvními zmínkami o Višňovém a Morašicích. Je nejstarší zmiňovanou listinou v práci. Je uložena v MZA v Brně.

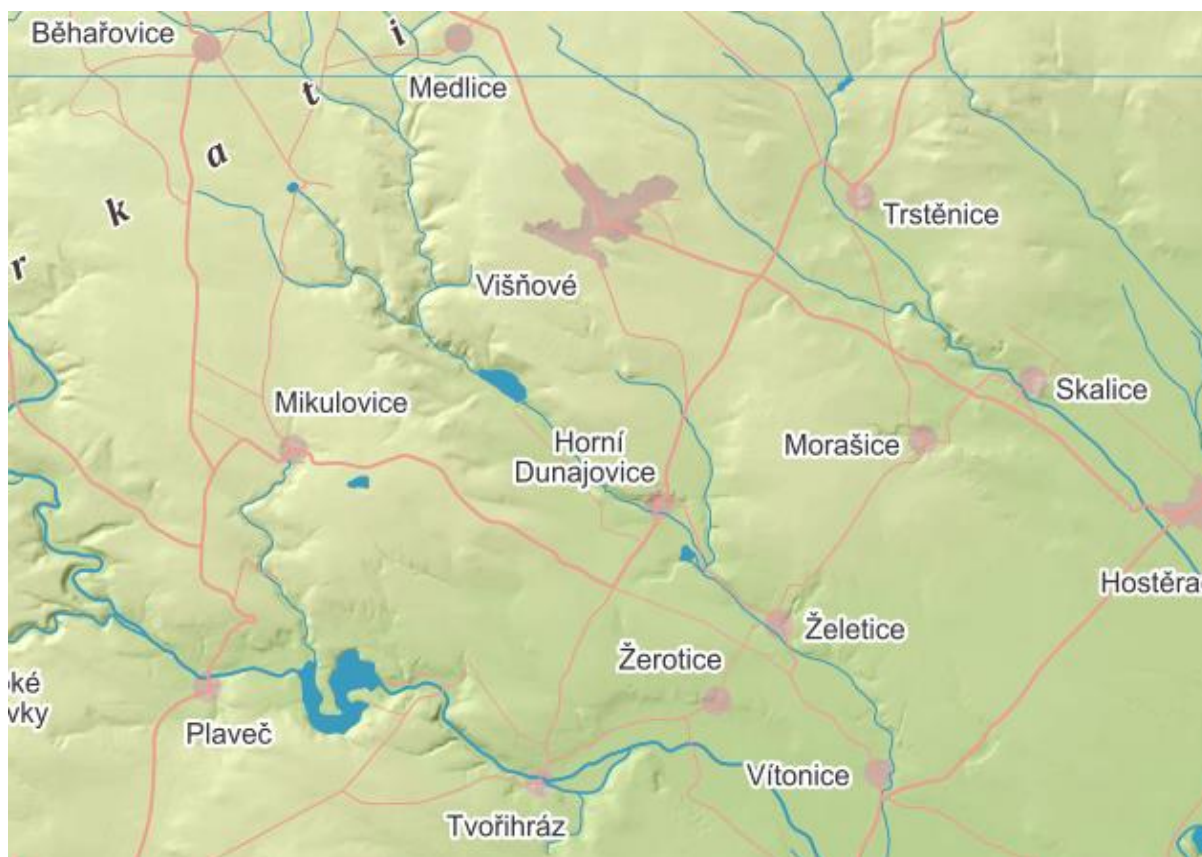
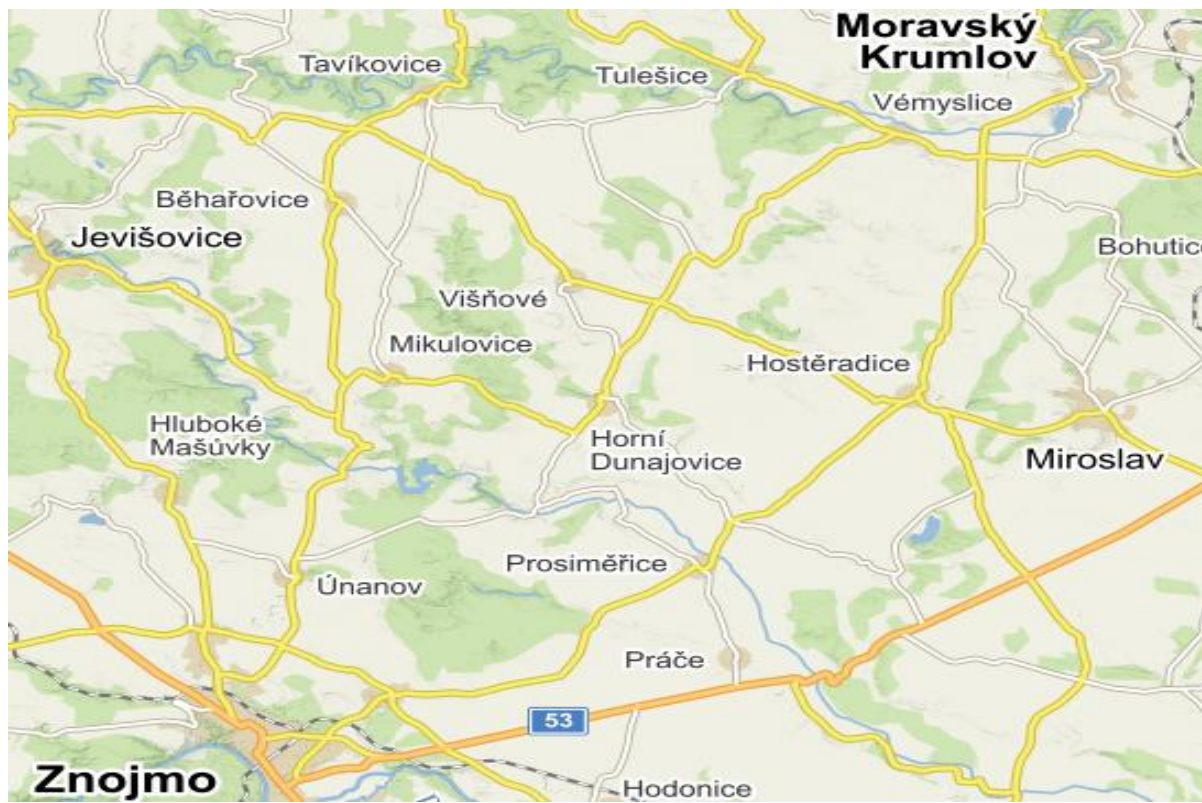
Úplný překlad:

Ve jménu božím Amen. Bratr Anselm z řádu německých rytířů, z Boží milosti biskup varmijský, všem věrným v Kristu, kteří tuto listinu uvidí v pravdě, posílá pozdrav. Protože je zbožné a čestné stavět vlastní konání na dostatečné opatrnosti, na památku věrných v Kristu, co nejvíce na listině, jež jest oporou paměti, známkou pravdy a důkazem pravdy. Nechť tedy znají jak lidé v současnosti, tak potomstvo nastoupivší v Kristu, že my Anselm, biskup jsme se souhlasem a z vůle ctihodného otce a pána Brunona z Boží milosti biskupa olomouckého, vysvětili kostel v Trstěnicích, jenž již byl vymezen a nadán dole psanými dary: dvěma lány v téže vesnici a vinicemi, které se nazývají hora, s právem, jež se jmenuje horenské, a s náležitými desátkami z těch samých vinic. Totéž s polovinou vinice v Morašicích. Totéž s úplnými desátkami z obilí a z dobytka v Trstěnicích. Totéž s desátkami v Morašicích. Totéž s desátkami v Jehřicích a s desátkami ve Střelcích. Totéž s desátkami v Džbánicích. Vše bylo odhadnuto s ostatním příslušenstvím obvyklým způsobem a rozumně pod vedením faráře téhož kostela pana Volchmara, jehož nerušeného a pokojného majitele řečeného kostela a daru, a zajisté také řečený kostel, totiž blahé paměti pana Rudperta biskupa olomouckého a jeho nástupce často řečeného pana Brunona biskupa olomouckého kostela a kapituly jsme shledali dostatečnou opatrností, i zesílenou ochranou privilegií, pravomocí přítomných vysvětili. Často řečený kostel s darem a ostatním příslušenstvím jsme přijali pod ochranu Boha všemohoucího a svatých apoštolů Petra a Pavla a naši, všechny útočníky nebo zcizovatele toho daru veřejně exkomunikujeme. Tomu jsou za svědky. Bratr Sigfríd z řádu německých rytířů. Bratr Ludvík z téhož řádu. Bratr Vojtěch řečený z Babinbergu se svým bratrem Heřmanem z řádu kazatelů. Jan, plebán v Holasích a děkan znojemské provincie. Bohumír z Petrovic. Petr z Vrbova. Konrád z Bohutic. Berngerus z Miroslavi. Oto z Višňového. Plebán Boreas ze Žerotic. Eneas z Krhova. Litold z Olbramovic. Bratr Jindřich z řádu Milosrdných bratří svatého Jana a další. Na čehož ověření svědectví přítomnou listinu opatřenou naší pečeti udělujeme. Dáno v Trstěnicích. V roce 1253, na den svatého Tomáše z Canterbury, biskupa a mučedníka.

Současné a historické mapy

Současné mapy

Příloha č.2 a 3: Současné mapy jižní části moravskokrumlovského regionu.

Historické mapy

Příloha č. 4: Historická mapa z 19. století. Výřez z Moravskokrumlovska s německými názvy obcí. Na mapě jsou červeně zvýrazněny Běhařovice, Višňové, Morašice, Prosiměřice.

Příloha č. 5: Vojenská mapa z roku 1764. Je na ní možné najít Višňové a Morašice.

Příloha č. 6: Mapa regionu z počátku 20. století.

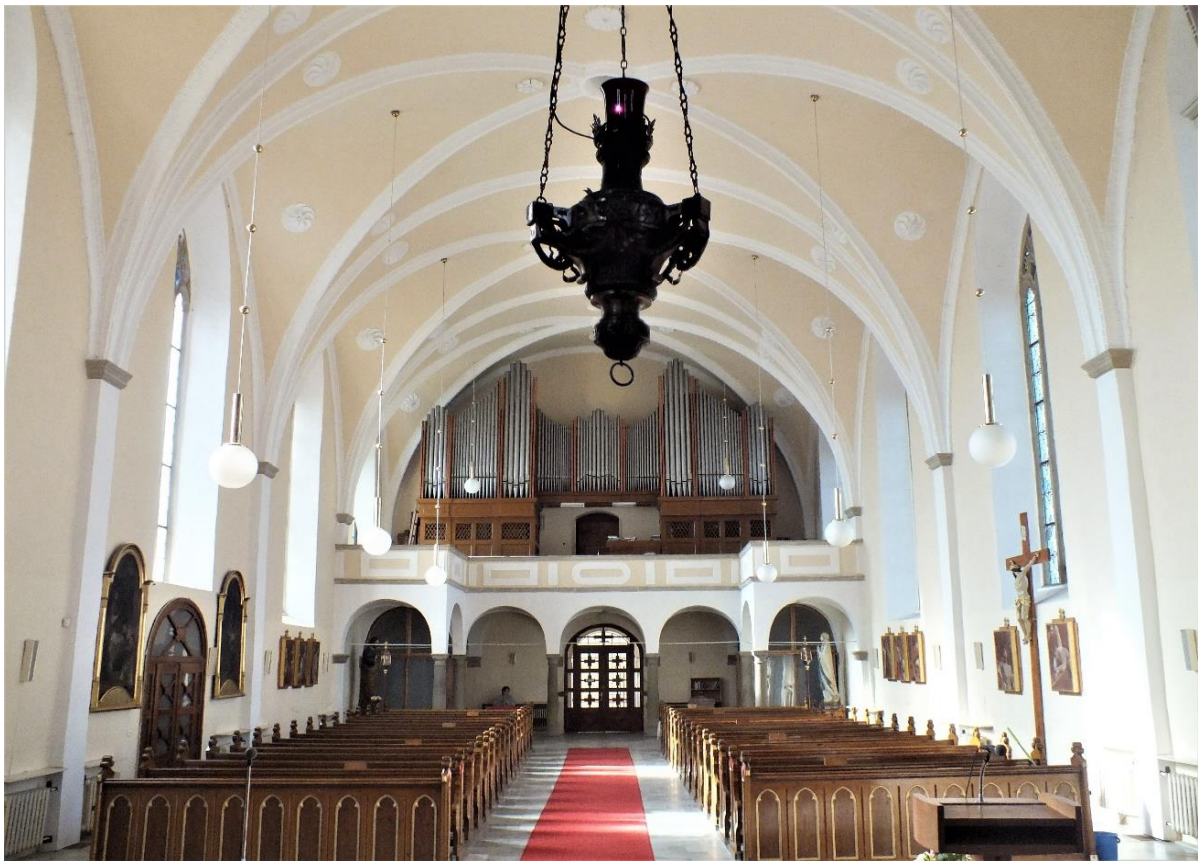
Kostel Nejsvětější Trojice v Běhařovicích

Současná podoba kostela

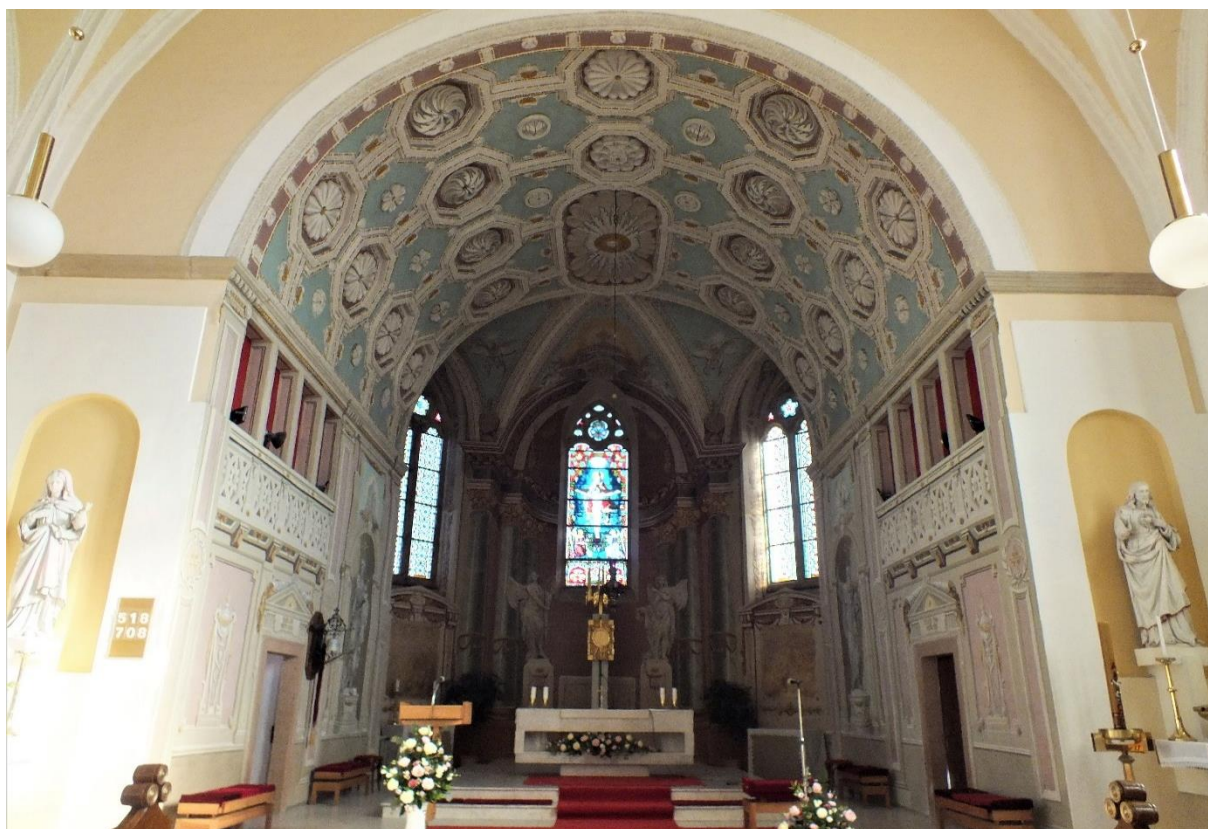
Příloha č. 7 a 8: Pohled na kostel z jižní a jihovýchodní strany. Foto z roku 2016.

Příloha č. 9 a 10: Interiér kostela. Pohled z presbytáře a od hlavního vstupu do lodi. Foto z roku 2019.

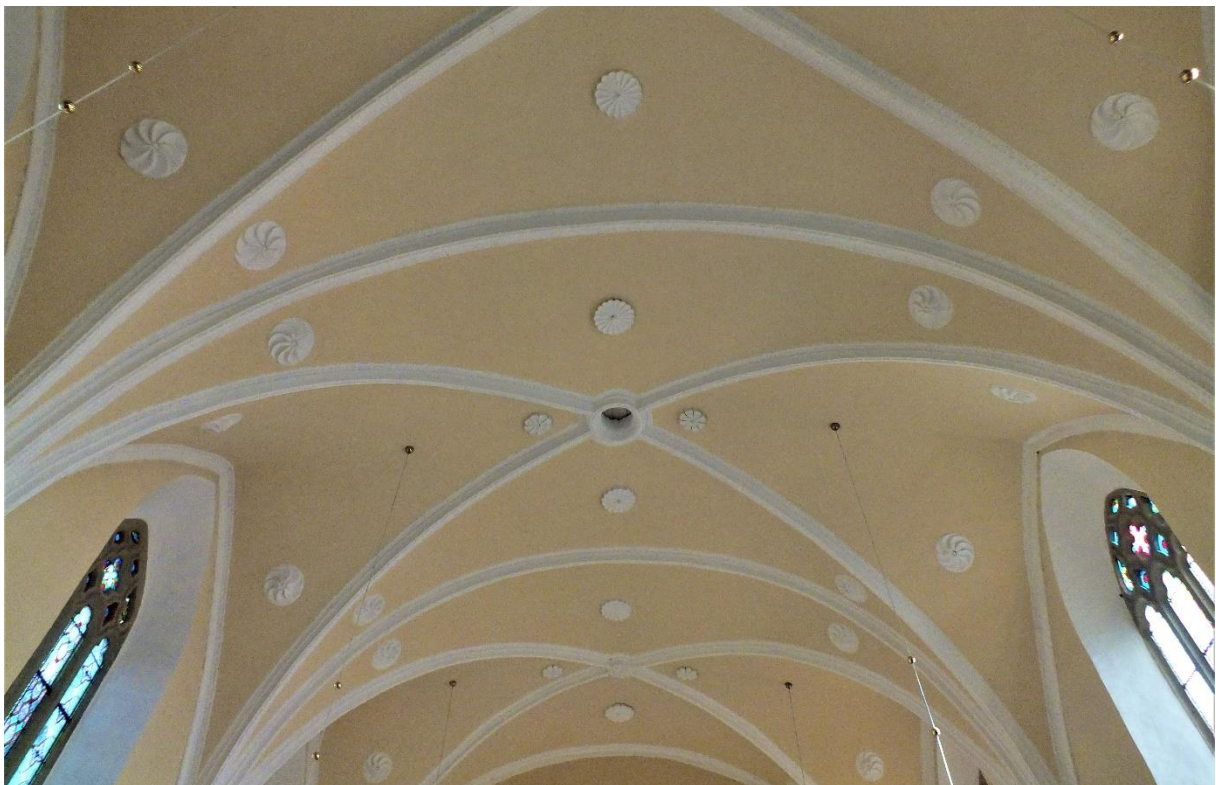

Příloha č. 11 a 12: Fotografie presbytáře z roku 2019.

Příloha č. 13: Detail renesanční výmalby v presbytáři. Foto z roku 2019.

Příloha č. 14: Štuková výzdoba stropu v lodi kostela. Foto z roku 2019.

Příloha č. 15 a 16: Svatostánek s vitrážovým oknem Nejsvětější Trojice. Foto z roku 2019.

Příloha č. 17: Hlavní oltář v centru presbytáře. Foto z roku 2019.

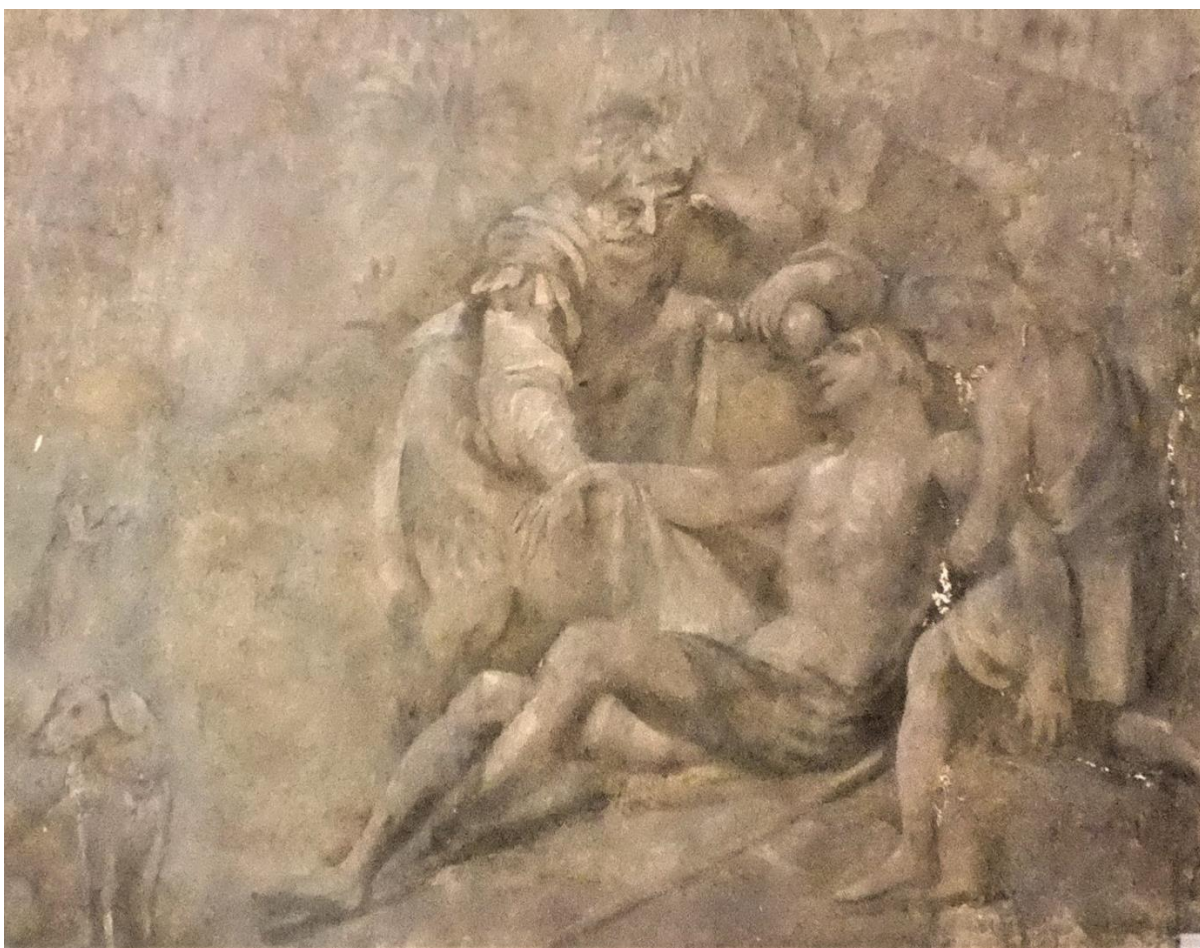

Příloha č. 18: Křtitelnice ze sedmdesátých let 20. století. Foto z roku 2019.

Příloha č. 19: Současná podoba poškozených Winterhalterových fresek v presbytáři - Milosrdný Samaritán a Maří Magdaléna. Foto z roku 2019.

Příloha č. 20: Milosrdný Samaritán. Vlastní rekonstrukce detailu Winterhalterovy fresky v presbytáři. Autor: Ludmila Vasil'ová. Lavírovaná kresba z roku 2018.

Příloha č. 21: Pohled na schodiště vedoucí do oratoře a kostelní krypty. Foto z roku 2019.

Příloha č. 22: Interiér bývalé kostelní krypty. Foto z roku 2019.

Příloha č. 23: Interiér schodišťové části věže. Foto z roku 2019.

Příloha č. 24: Pohled do zvoncového patra. Foto z roku 2019.

Příloha č. 25: Pohled z věže kostela. Foto z roku 2019.

Příloha č. 26 a 27: Kryptový kámen s iniciálami stavitele kostela – Jiřího Kristiána Teufela z roku 1596. Vpravo – renesanční portál z téhož roku. Fotografie z roku 2019.

Historické fotografie a plány kostela

Příloha č. 28: Fotografie kostela z roku 1946. Snímek zaznamenává následky vichřice, která strhla celou střechu včetně krovů a odnesla ji až do míst současného hřbitova na kraji obce.

Příloha č. 29 a 30: Kostel Nejsvětější Trojice v padesátých letech 20. století.

Příloha č. 31: Kostel Nejsvětější Trojice v Běhařovicích v sedmdesátých letech 20. století.

Příloha č. 32 a 33: Interiér kostela v sedmdesátých letech 20. století.

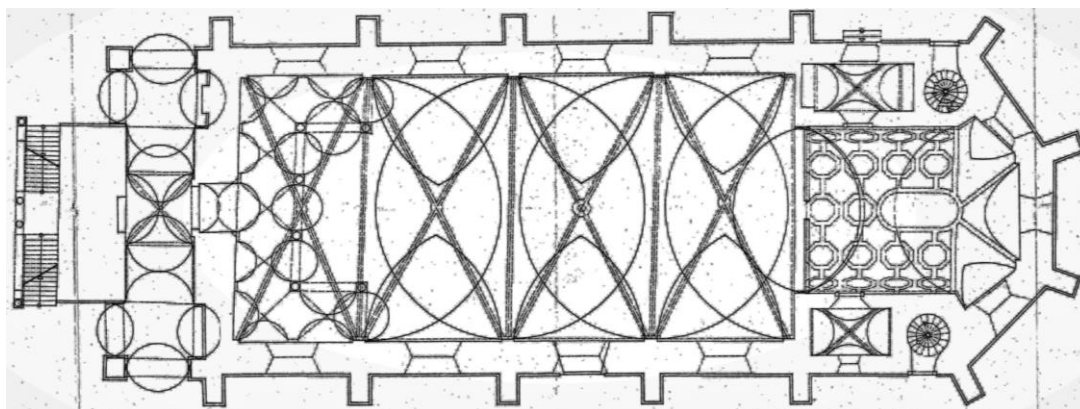
Příloha č. 34: Pohled do presbytáře roku 1972.

Příloha č. 35 a 36: Fotografie z roku 1960 s kazatelnou. Vpravo – pohled do lodi kostela v roce 1979.

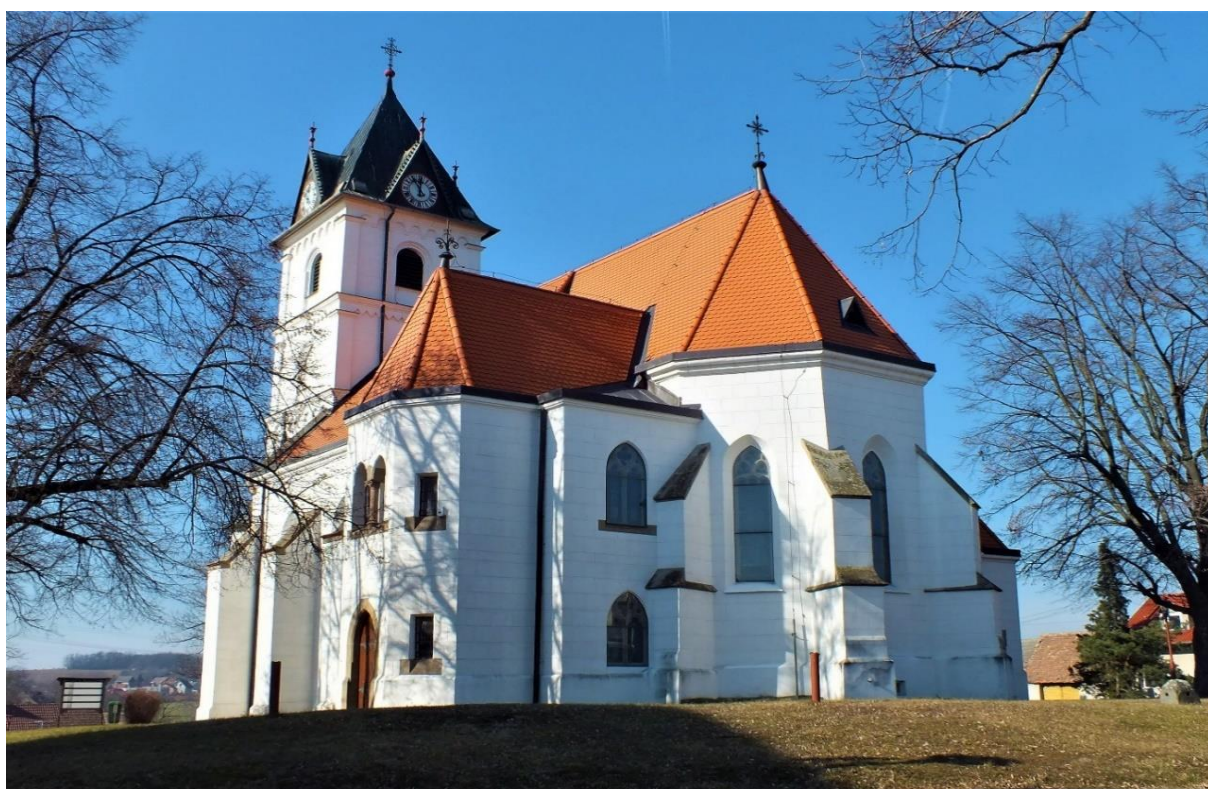
Plány kostela

Příloha č. 37 a 38: Plány kostela z roku 2010 – technický náčrt se zaměřením na boční pohled budovy s průřezem a půdorys stavby.

Kostel sv. Jana Křtitele ve Višňovém

Současná podoba kostela

Příloha č. 39 a 40: Pohled na višňovský kostel z náměstí. Foto z roku 2019.

Příloha č. 41 a 42: Interiér lodi. Pohled od hlavního vstupu a z presbytáře. Foto z roku 2019.

Příloha č. 43: Snímek presbytáře. Foto z roku 2019.

Příloha č. 44: Strop v lodi kostela. Foto z roku 2019.

Příloha č. 45: Detail štukových žeber v lodi kostela. Foto z roku 2019.

Příloha č. 46: Renesanční portál s letopočtem rekonstrukce roku 1596. Foto z roku 2019.

Příloha č. 47 a 48: Gotické sedile na jižní straně presbytáře s gotické sanktuarium na severní straně presbytáře. Fotografie z roku 2019.

Příloha č. 49 a 50: Renesanční náhrobky z konce 16. století zapuštěné v západním průčelí lodi. Foto z roku 2019.

Příloha č. 51: Interiér dnes již nepřístupné kostelní krypty pod presbytářem. Fotografie z roku 2010.

Příloha č. 52 a 53: Interiér renesanční věže. Foto z roku 2019.

Historické fotografie

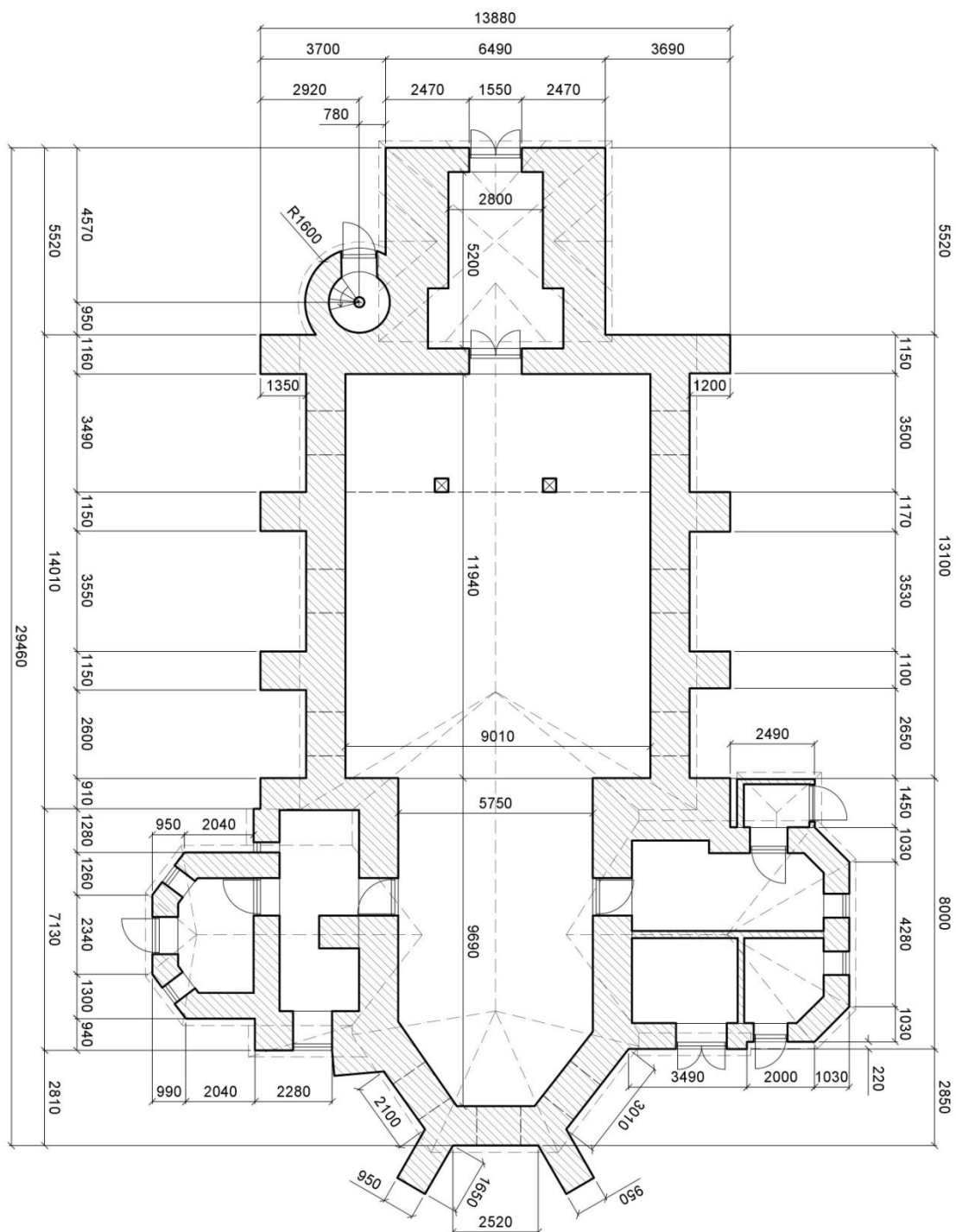
Příloha č. 54: Fotografie kostela z roku 1932. Pohled z náměstí.

Příloha č. 55: Interiér kostela ve třicátých letech 20. století.

Plány kostela

Půdorys kostela sv. Jana Křtitele ve Višňovém
Katastrální území Višňové 782602, parcelní číslo 3898/7
Měřítko: 1: 200
Zakreslil: Ing. Pavel Lukeš 3. 4. 2015

Příloha č. 56: Plán půdorysu kostela sv. Jana Křtitele ve Višňovém.

Kostel sv. Anny v Morašicích

Současná podoba kostela

Příloha č. 57 s 58: Pohled na kostel z jihovýchodní a jihozápadní strany. Foto z roku 2019.

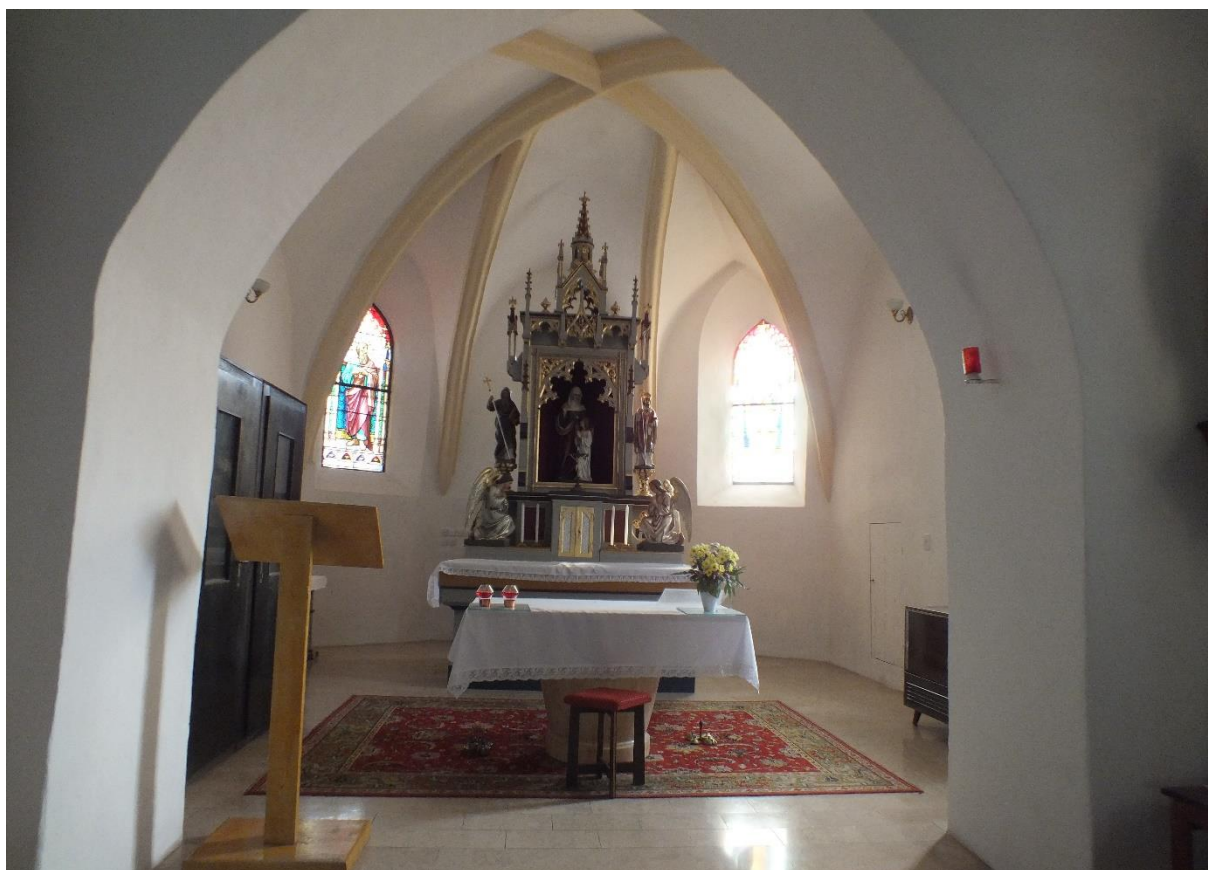

Příloha č. 59: Pohled do lodi a presbytáře z kůru. Foto z roku 2019.

Příloha č. 60. Loď kostela při pohledu z presbytáře. Foto z roku 2019.

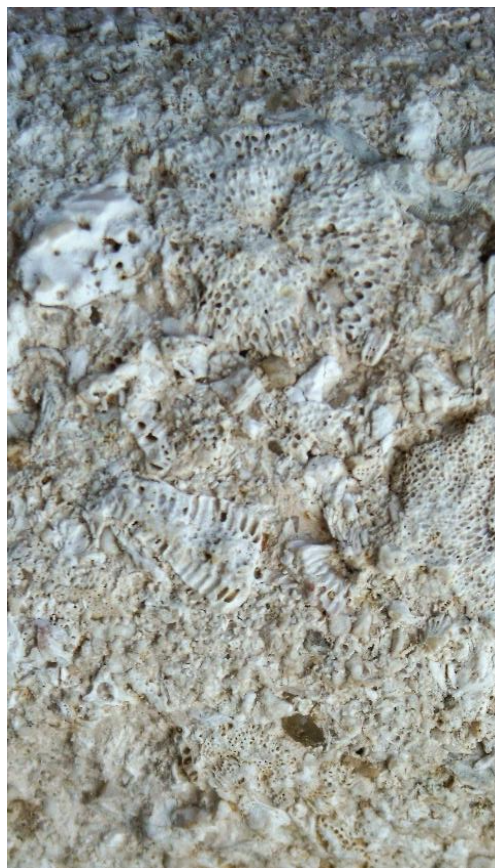

Příloha č. 61: Kněžiště kostela sv. Anny. Foto z roku 2019.

Příloha č. 62 a 63: Morašická Madona na půlměsíci a gotické sanktuárium. Foto z roku 2019.

Příloha č. 64 a 65: Renesanční portál z mušlového vápence. Detail kamene se zkamenělými schránkami mořských živočichů. Fotografie z roku 2019.

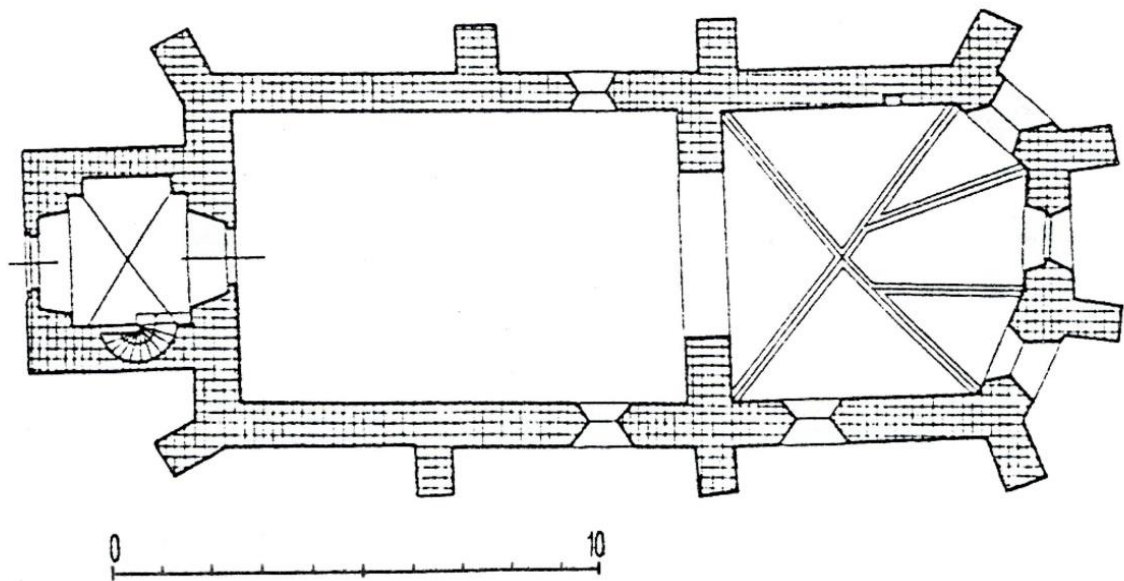
Příloha č. 66: Masivní šnekovité schodiště na kůr a do věže kostela. Foto z roku 2019.

Příloha č. 67: Interiér zvonického patra. Fotografie z roku 2019.

Plány kostela

Příloha č. 68: Nákres půdorysu kostela.

Historické fotografie

Příloha č. 69: Kostel na nejstarší dochované fotografii z roku 1907.

Příloha č. 70: Kostel se šindelovou střechou v roce 1940.

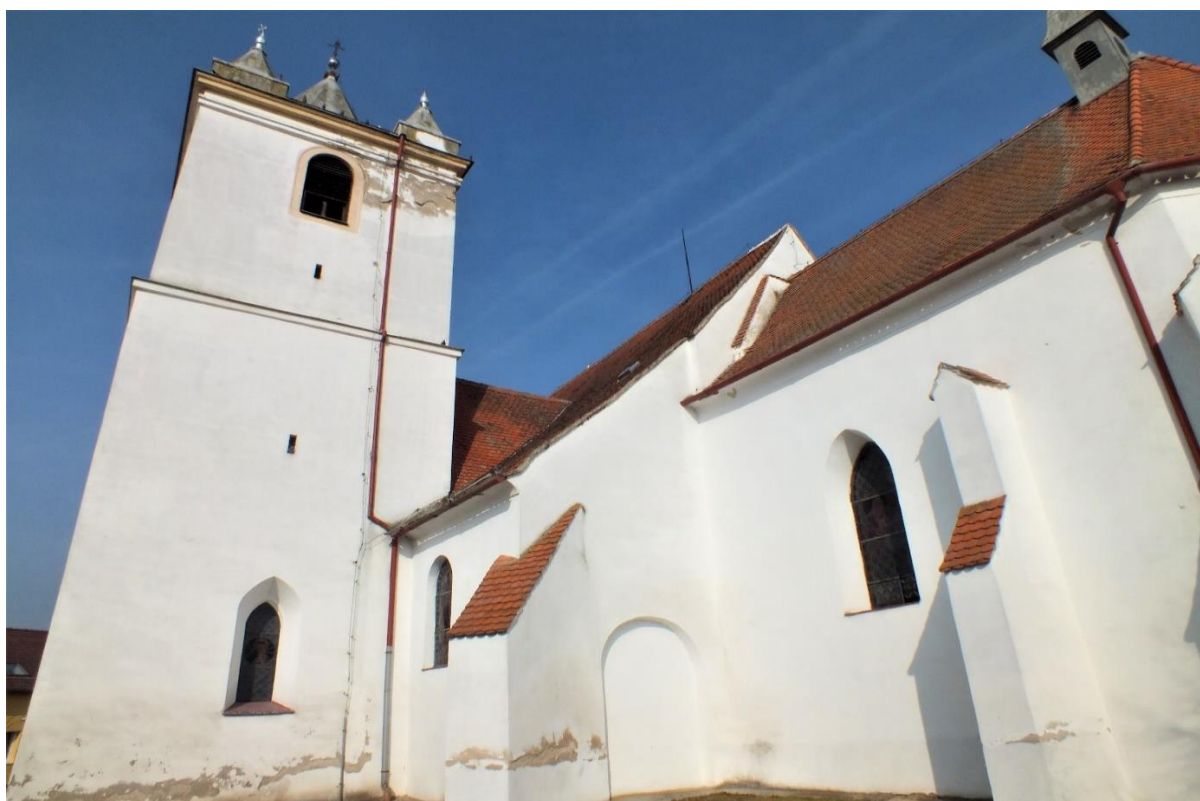
Příloha č. 71: Fotografie kostela z roku 1954.

Příloha č. 72: Rekonstrukce budovy v roce 1963.

Kostel sv. Jiljí v Prosiměřicích

Současná podoba kostela

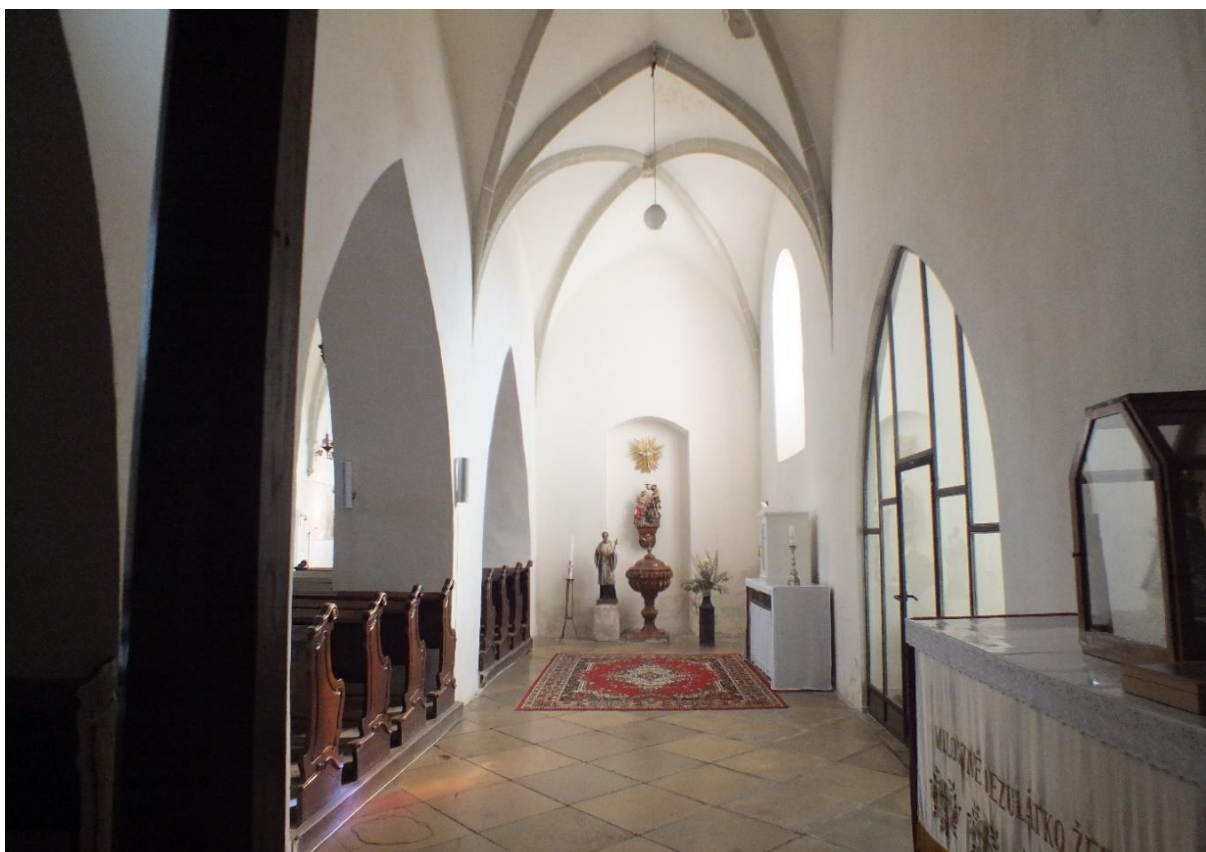

Příloha č. 73 a 74: Pohled na kostel sv. Jiljí v Prosiměřicích z náměstí. Západní a jižní strana.

Příloha č. 75 a 76: Interiér kostela. Pohled do lodi kostela a do presbytáře. Foto z roku 2019.

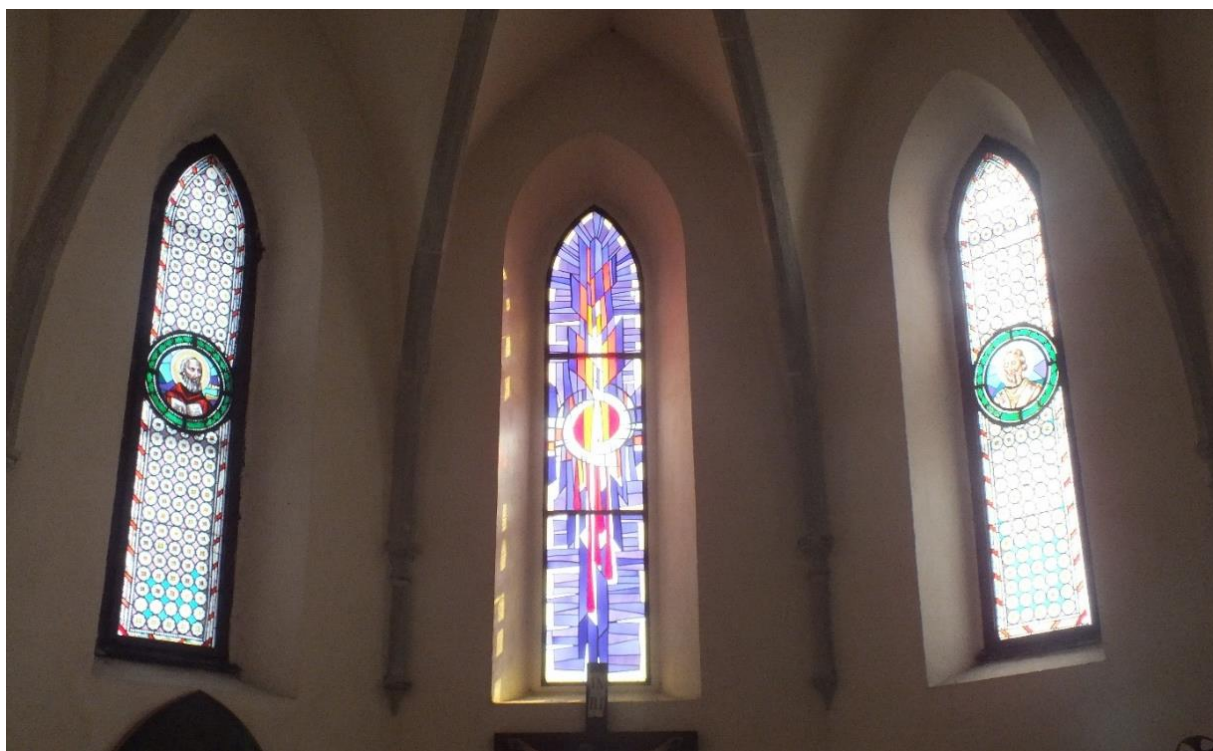

Příloha č. 77: Interiér boční kaple. Fotografie z roku 2019.

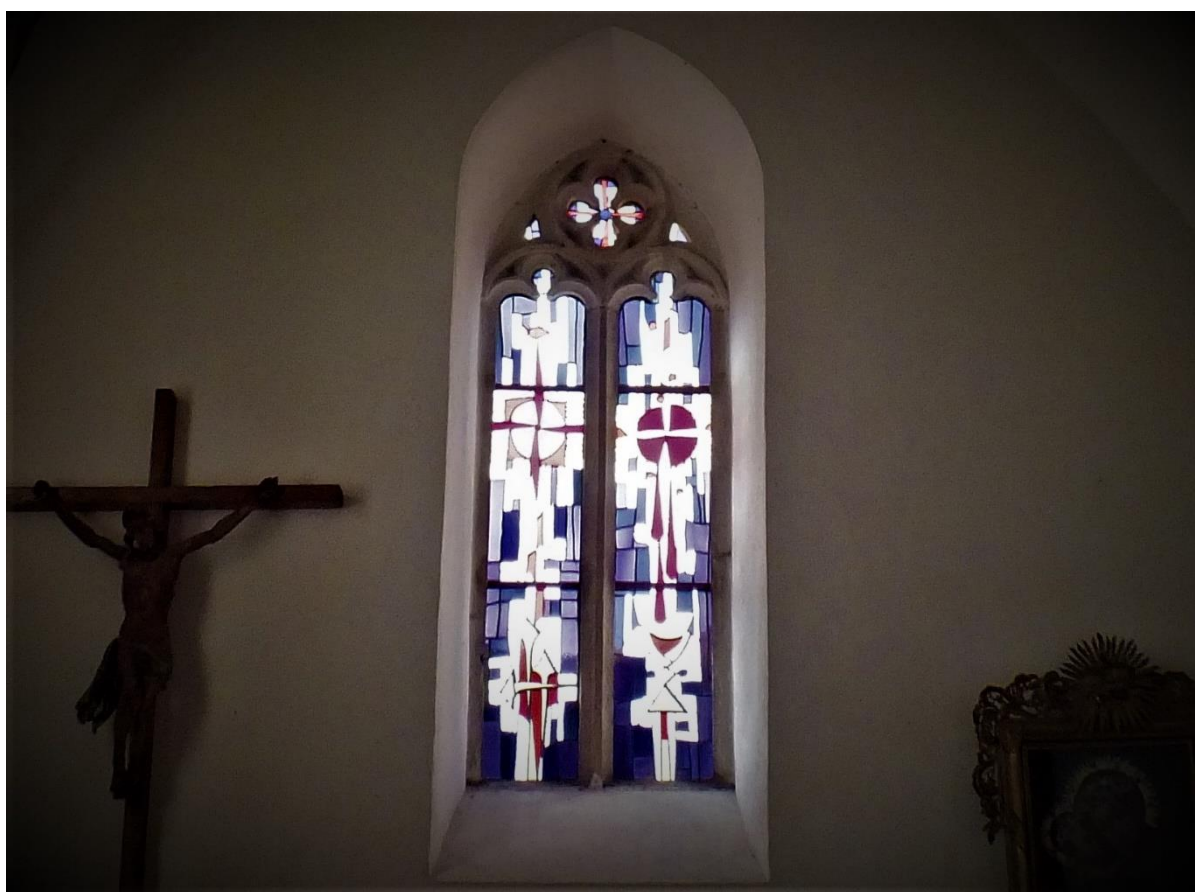

Příloha č. 78: Pohled na gotické klenutí kaple pod věží. Foto z roku 2019.

Příloha č. 79: Okna v presbytáři. V centru je vitráž od Ludvíka Kolka. Foto z roku 2019.

Příloha č. 80: Okno v kapli pod věží. Autor vitráže: Ludvík Kolek. Fotografie z roku 2019.

Příloha č. 81 a 82: Gotické sedile v jižní straně presbytáře a Prosiměřická pieta. Foto z roku 2019.

Příloha č. 83: Detail obnovených maleb na žebrech v kapli pod věží. Foto z roku 2019.

Příloha č. 84: Sanktuárium s malbou vinného kmene a přísežnou rukou s kružnicemi.

Příloha č. 85: Detail přísežné ruky – nejstarší malby v kostele. Fotografie z roku 2019.

Příloha č. 86: Renesanční portál se vchodem do kostnice odkrytý během rekonstrukce kostela koncem 20. století. Dnes je portál již zazděný. Foto z roku 1996.

Příloha č. 87: Pohled do kostnice pod věží kostela. Fotografie z roku 1996.

Příloha č. 88: Masivní schodiště vedoucí na kůr a do věže. Podhled. Foto z roku 2019.

Příloha č. 89: Vchod do renesanční přístavby věže z půdy kostela. Fotografie z roku 2019.

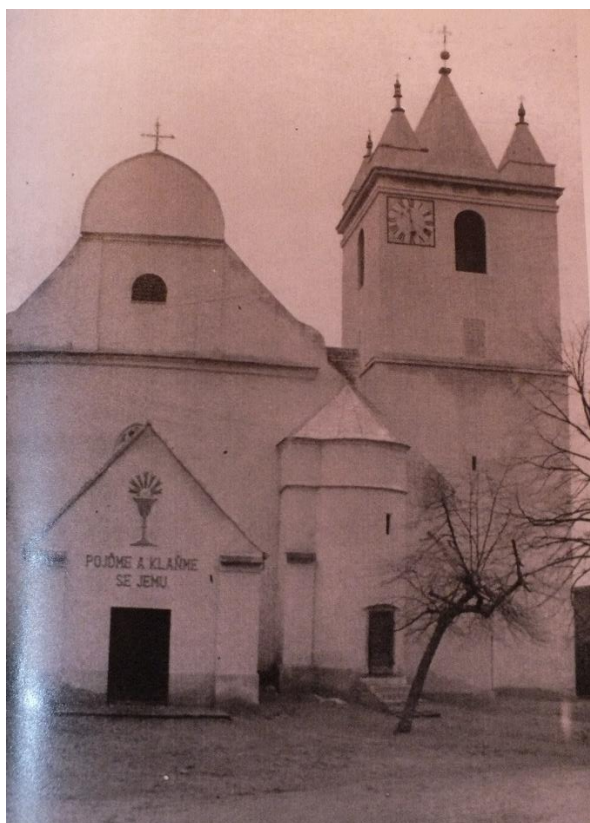
Příloha č. 90: Interiér věže. Renesanční přístavba – schodišťová část. Foto z roku 2019.

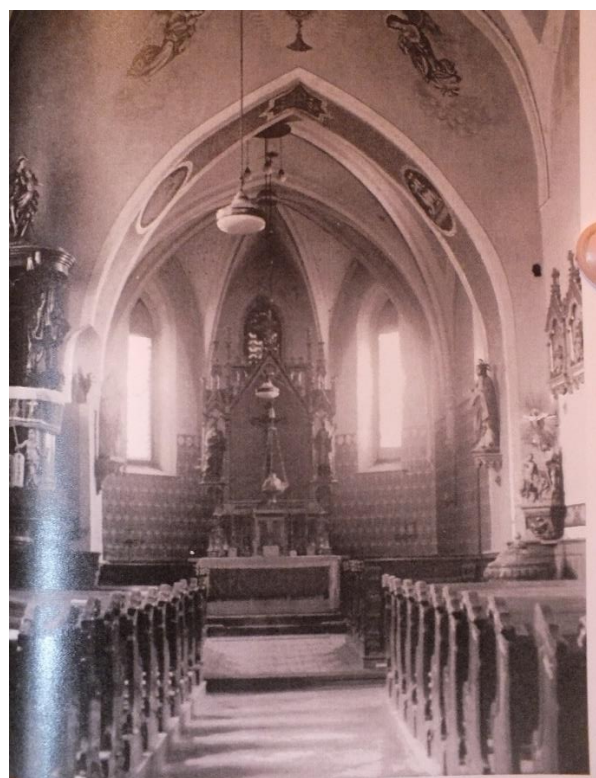
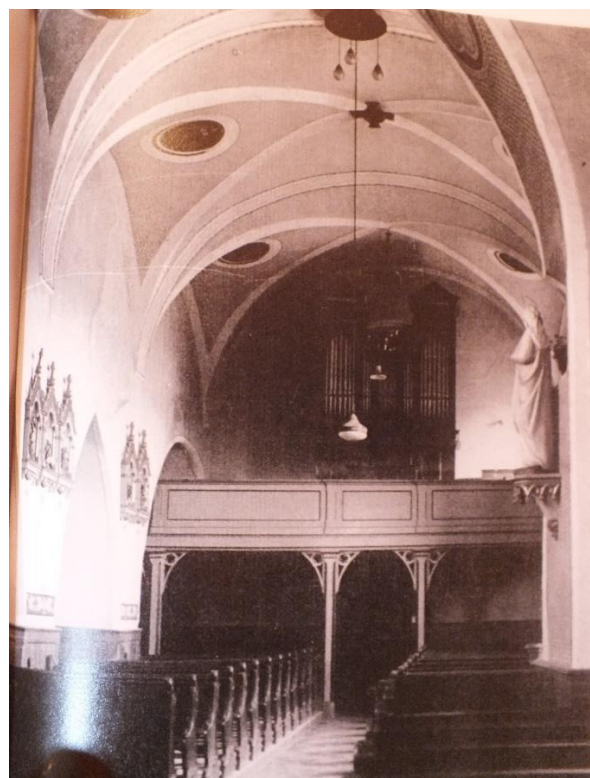
Příloha č. 91: Pohled do zvonického patra. Fotografie z roku 2019.

Historické fotografie

Příloha č. 92 a 93: Fotografie kostela z druhé poloviny 20. století.

Příloha č. 94 a 95: Pohled do interiéru kostela ve třicátých letech 20. století.

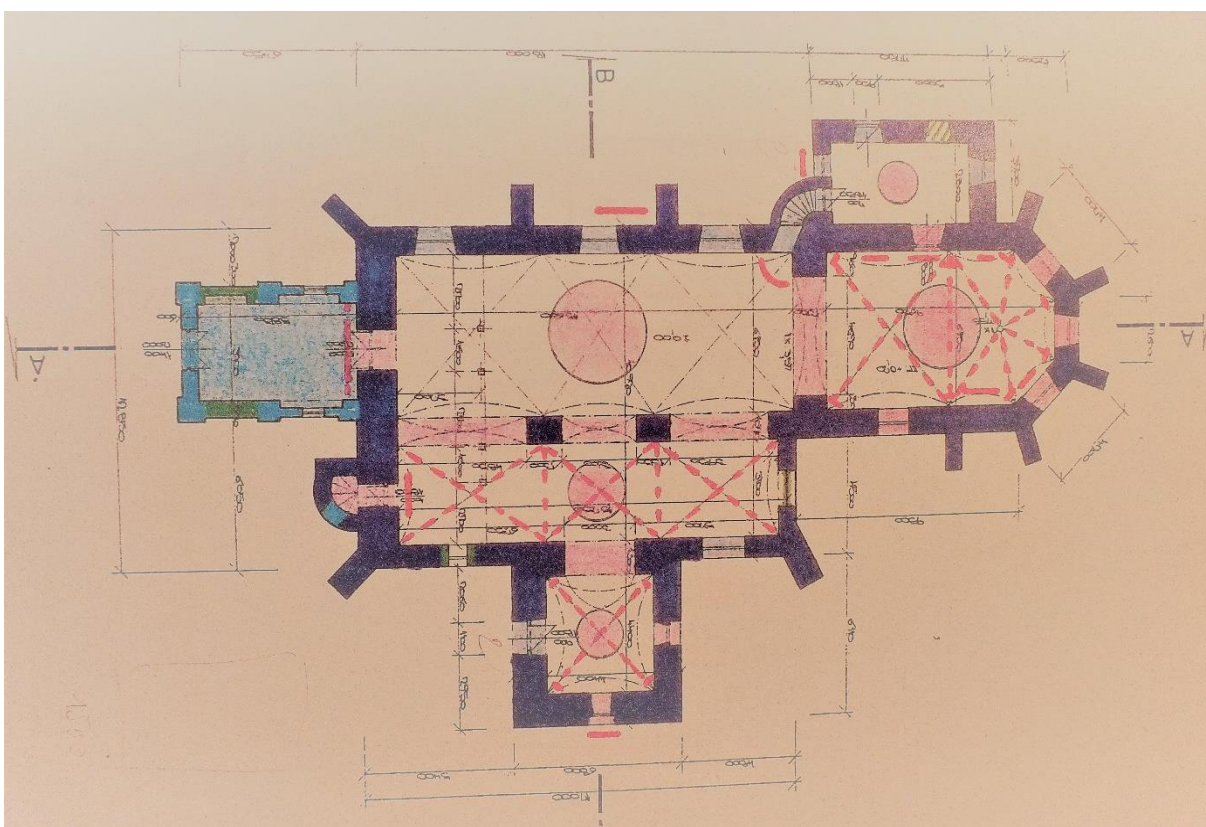
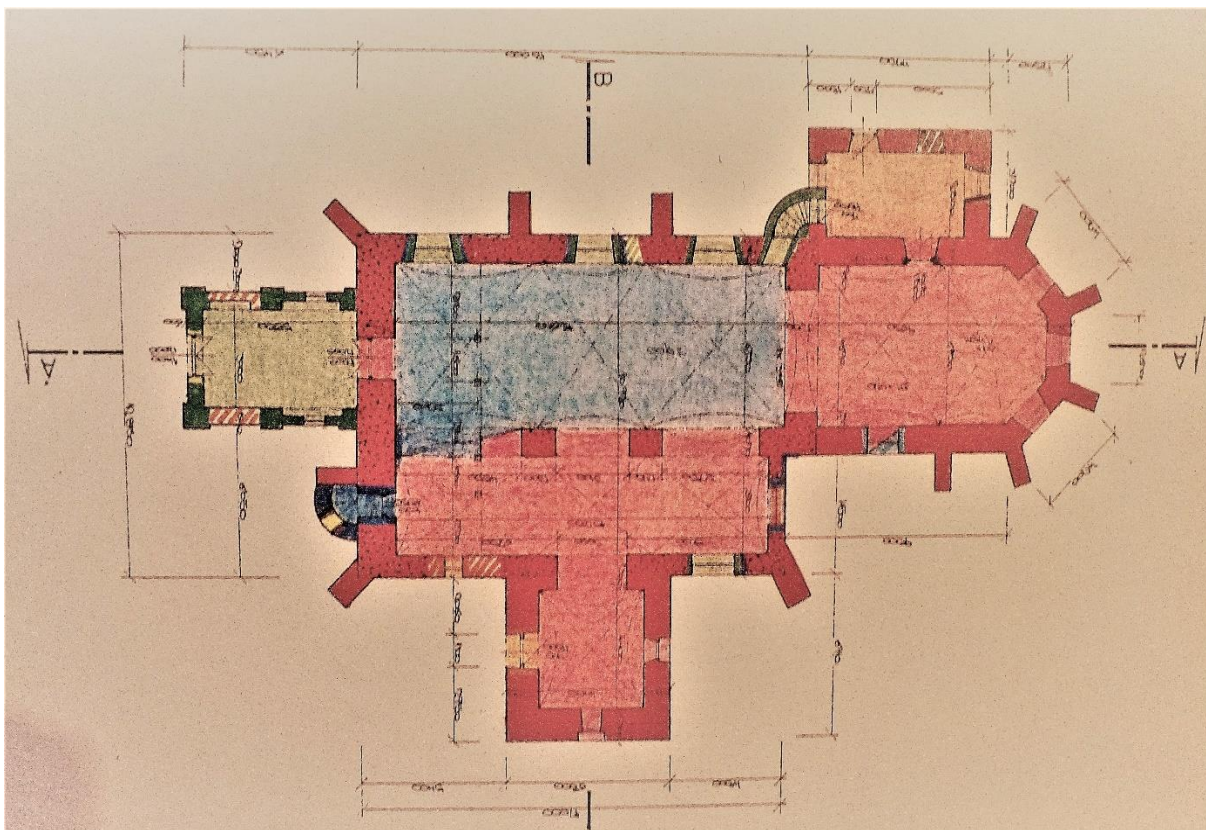

Příloha č. 96 a 97: Rekonstrukce kostela roku 1995.

Plány kostela

Příloha č. 98 a 99: Nákrisy půdorysu kostela. Červeně je zaznamenáno gotické jádro a modře renesanční přístavba a přestavba.

Příloha č. 100: Doplnující text na následující straně.

Textová příloha

Politické, kulturní a náboženské poměry v českých zemích v období renesance – od jejího pronikání až po nástup baroka

I když do českých zemí začala silně pronikat renesance až za vlády Habsburků, první drobné projevy nového renesančního myšlení registrujeme mnohem dříve. Někteří autoři zastávají názor, že to bylo za vlády Jagellonců, jiní se přiklání dokonce k tomu, že první náznaky jsou patrné již v období vlády Jiřího z Poděbrad.⁶³² Ten vládl v Čechách v období doznívajících sociálních nepokojů spojenými s husitskými válkami a lze říci, že se mu podařilo zemi po občanských bojích stabilizovat.⁶³³ Přesto ale husitství přineslo velké sociální změny spojené s rozvojem měst a oslabením vlivu katolické církve s prosazením bazilejských kompaktát.⁶³⁴ Velký význam mělo i v oblasti kulturní. Na jedné straně došlo k obrovským škodám v podobě boření a vypalování kostelů a klášterů, na druhé straně se zasloužili o kultivaci češtiny a podporu vzdělání.⁶³⁵ Negativním prvkem byl však úpadek Karlovy univerzity.⁶³⁶ Jiří z Poděbrad byl zvolen českým králem roku 1458. Dařilo se mu udržovat přátelské vztahy s rakouským císařem a v českých zemích se snažil udržet křehký náboženský

---

⁶³² Jiří z Poděbrad se narodil roku 1420. Zemřel roku 1471. Po jeho smrti se velmi krátce ujala vlády jeho žena Johana se synem Jindřichem Poděbradským. Ti pak doporučili, aby se novým českým králem stal představitel polského rodu Jagellonců. K prvnímu pronikání renesance do Českých zemí srov. BARTLOVÁ Milena, *Pravda vítězí: výtvarné umění a husitství 1380-1490*. HLOBIL Ivo, *Humanismus a raná renesance na Moravě*. RYCHLÍK Jan, PENČEV Vladimír, *Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí*. HORNÍČKOVÁ Kateřina, ŠRONĚK Michal, *Umění české reformace (1380-1620)*.

⁶³³ Husitské boje vypukly v Čechách roku 1415 po upálení Jana Husa. Měly charakter občanské války, kdy proti sobě stály dva tábory husitských radikálů a katolíků. Husitské bouře provázely útoky na katolické fary, kláštery a kostely s ničivými následky. V Čechách vznikala nová husitská města např. Tábor. Proti husitům byly vedeny dvě křížácké výpravy. Za konec husitských válek považujeme až Lipanskou bitvu roku 1434, kde byli Táborští poraženi. Srov. HORNÍČKOVÁ Kateřina, ŠRONĚK Michal, *Umění české reformace (1380-1620)*, od s. 17.

⁶³⁴ Program českých reformátorů byl zformulován do čtyř hlavních bodů: svobodné hlásání slova Božího, svaté přijímání pod obojí způsobou, zbavení kněží světského panování hmotného majetku a trestání zjevných hříchů. Jako pátý bod bylo přidáno odmítnutí Zikmunda jako českého krále. Basilejská kompaktáta označovala „kompromisní“ články na basilejském koncilu roku 1433 na naléhání českých husitů. Jednalo se o soubor smluv a dohod mezi husity a basilejským koncilem, které upravovaly náboženské poměry v Čechách a na Moravě. Koncil tak uznával kališníky jako autonomní součást římské církve. Hlavním z nich bylo povolení české bohoslužby a přijímání Čechům a Moravanům pod obojí způsobou, pokud jsou dospělí a pokud o to požádají. Podrobněji HORNÍČKOVÁ Kateřina, ŠRONĚK Michal, *Umění české reformace (1380-1620)*, s. 17-34.

⁶³⁵ Destrukce uměleckých děl a drahocenných předmětů nebyla totiž pro husity jen radikálním revolučním gestem, ale praktickým odstraněním bohatých předmětů z církevní půdy za cílem vytvořit prázdný asketický prostor. Nutno podotknout, že prvotní odpor husitů k obrazům a umělecké výzdobě kostelů vůbec z důvodu modloslužby postupně vyprchal. I husité se nakonec k tomuto vyjadřování postupně vrátili, protože neměli k dispozici zatím jinou komunikační vyjadřovací techniku. Srov. tamtéž, s. 46.

⁶³⁶ Karlova univerzita byla v době první české reformace považována ve světě za univerzitu „kacířskou“ a její diplomy nebyly v Evropě uznávány. CERMANOVÁ Pavlína, NOVOTNÝ Robert, SOUKUP Pavel, *Husitské století* s. 71.

mír dodržováním kompaktát. Protože neměl sám hlubší vzdělání, obklopoval se především zahraničními vzdělanými humanisty z Francie a Německa. Právě ti na dvoře Jiřího z Poděbrad začali pozvolna ohlašovat blížící se renesanci, která se z Itálie do českých zemí ale v plném proudu dostala až za půl století.⁶³⁷ Přes svoji diplomatickou vládu byl Jiří ke konci vlády prohlášen za kacíře a vyhlášena proti Čechám křížová výprava. Na jeho doporučení se však po jeho smrti následujícím vladařem stal patnáctiletý Vladislav Jagellonský (Vladislav II.).⁶³⁸

Za vlády Jagellonců na českém trůně se nebývale upevnila moc české šlechty a vznikla česká stavovská monarchie. Vladislav byl považován za slabého krále, což šlechtě vyhovovalo. Vladislav, ačkoliv podporoval katolickou církev, zachovával v zemi kompaktáta. Přes občasné lokální náboženské nepokoje toto období lze ale označit za klidové. Mimo povoleného oficiálního husitství se ale v zemi začaly rychle šířit nejrůznější sekty, které většinou neměly dlouhého trvání. Výjimkou se stal vznik Jednoty bratrské,⁶³⁹ která se v 15. století stala hlavním propagátorem vzdělanosti a českého jazyka. Celkově lze říci, že v Čechách v 15. a 16. století v náboženské oblasti vznikla velmi specifická situace, která v Evropě neměla obdoby. Působilo zde celkem pět náboženských skupin vedle sebe, z nichž největší vliv měli většinoví utrakvisté a menšinoví katolíci.⁶⁴⁰

Po smrti Vladislava II. usedl na český trůn jeho syn Ludvík.⁶⁴¹ V době jeho vlády se Evropou začalo rychle šířit lutherské učení, které se následně rychle uchytilo i v Čechách a v 16. století sehrálo v českých zemích důležitou roli. I v Čechách se postupně vlivem přicházející renesance začal měnit životní styl. Přes šíření renesance ve světě je u nás doba jagellonská obdobím dozrívání pozdní gotiky, která u nás byla označována jako „gotika vladislavská“. Vyznačovala se především tím, že šlechta si místo strohých opevněných hradů začala stavět prostorné a dobře přístupné zámky s goticko-renesančními prvky.

Po smrti Ludvíka Jagellonského, který zemřel bezdětný, byl zvolen roku 1526 českým králem Ferdinand I., kterým nastupují na český trůn Habsburkové. Ferdinand spojil ve formě

---

⁶³⁷ Proslulý byl především Francouz Antonio Marini a Němec Martin Mayr. Srov. tamtéž, s. 393.

⁶³⁸ Vladislav Jagellonský (1471-1516). Byl zvolen na doporučení Jiřího z Poděbrad, ač měl sám své vlastní děti. Přiklonil se z politických důvodů k polskému králi Kazimírovi, kterému nabídl spojenectví a nástup jeho syna na český trůn. Začal vládnout jako velmi mladý, nepřipravený na panovnické povinnosti. Často dával na rady sněmu. Říkalo se mu proto posměšně „král dobře“ Srov. RYCHLÍK Jan, PENČEV Vladimír, *Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí*, s. 173.

⁶³⁹ Duchovním vůdcem Jednoty bratrské byl Petr Chelčický (1390-1460). Čeští bratři jako první v Kralicích nad Oslavou přeložili celou Bibli do češtiny ne z latiny, ale z původních jazyků. Jednota bratrská nebyla ale v Čechách nikdy oficiálně povolena. Hned začátkem 16. století byla v Čechách výslovně zakázána.

⁶⁴⁰ Podrobně srov. HORNÍČKOVÁ Kateřina, ŠRONĚK Michal, *Umění české reformace (1380-1620)*, s. 13.

⁶⁴¹ Ludvík Jagellonský nastoupil na trůn po svém otci roku 1516. V zemi podporoval katolické vyznání, což bylo spojené s odporem jinověrců. Jako mladý král se potýkal s problémy spojenými s tureckým ohrožením země. Zemřel po bitvě proti Turkům roku 1526 utonutím v močálu. Srov. RYCHLÍK Jan, PENČEV Vladimír, *Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí*, s. 175-176.

personální unie české země, rakouské země, Uhry a Chorvatsko, čímž položil základ mocné habsburské monarchie. Z hlediska obrany proti Turkům byl vznik tohoto soustátí výhodný.⁶⁴² Svoji politiku Ferdinand opíral o katolickou církev, která se po období předchozího zvolnění opět začínala vzmáhat. V zemi byla dodržována kompaktáta, tedy bylo uznáváno vyznání katolické a kališnické. Proti luteránům a Jednotě bratské však panovník vystupoval ostře. Luteránů a příslušníků Jednoty bratské v zemi ale v polovině 16. stolní prudce přibývalo a začala se k nim hlásit většina obyvatelstva, což vedlo ke stále většímu napětí mezi stavy a panovníkem a vyústilo v české stavovské povstání,⁶⁴³ které bylo ze strany krále rázně potlačeno. Došlo k upevnění moci krále a potlačení měst. Přes provedená opatření Čechy zůstaly stavovskou monarchií, kde král měl veškerou výkonnou moc a o zákonodárnou moc se dělil se stavy.

V roce 1547 svěřil král vládu v Čechách svému druhorozenému synovi Ferdinandu Tyrolskému, jenž se přičinil o zmírnění napětí po stavovském povstání, které v Čechách nadále přetrvávalo. Právě Ferdinand Tyrolský byl velkým milovníkem renesančního umění a v zemi byl velmi oblíbený.⁶⁴⁴ Roku 1556 se Ferdinand stal císařem, což posílilo jeho prestiž v zemi.⁶⁴⁵ Okamžitě svého nového titulu začal používat k posílení katolicismu v zemi. Povolal do země jezuity. Vzhledem k náboženskému míru v Augsburku⁶⁴⁶ však byli jinověrci tolerováni i v Čechách. Mnohem uvolněnější byla situace právě na Moravě, kde se usadili novokřtělci.⁶⁴⁷

Po smrti Ferdinanda I. roku 1564 se stal jeho nástupcem jeho nejstarší syn Maxmilián.⁶⁴⁸ Maxmilián byl v náboženské otázce mnohem smířlivější a tolerantnější než jeho otec. Zesílil vliv jezuitů v Čechách, ale na druhou stranu nijak výrazně neodporoval

---

⁶⁴² Ferdinand I. musel obraně proti Turkům věnovat velkou pozornost. I když české země nebyly válkou přímo ohroženy, nesly největší náklady na její vedení. Za padesát let stouply náklady až na jeden milion zlatých. Srov. tamtéž, s. 181.

⁶⁴³ České stavovské povstání propuklo roku 1546. Roku 1547 král Ferdinand vydal manifest, slibující milost všem, kdo poprosí o odpuštění. Pánům a rytířům udělil král pardon, avšak vyrazil vojensky proti Praze, kde obsadil Pražský hrad. Došlo k potlačení měst, která přišla o značnou část svého majetku. Podrobně tamtéž, s. 182-185.

⁶⁴⁴ Ferdinand Tyrolský spravoval Čechy v letech 1547-1567. Ferdinand se těšil velké oblibě především u měšťanstva a do paměti se zapsal zejména svým, v té době velmi neobvyklým, stavovským sňatkem s Filipínou Welserovou, dcerou obchodníka. Tamtéž, s. 185.

⁶⁴⁵ Od té doby, s výjimkou Marie Terezie, všichni Habsburkové používali tento titul na českém trůně.

⁶⁴⁶ Augsburským mírem skončila náboženská válka v Německu roku 1555. Byla zde stanovena zásada „koho je vláda, toho je náboženství.“ V praxi to znamenalo, že svobodná města se mohla hlásit buď ke katolictví nebo k luteránství a k tomu mohla nutit i své poddané. Ti, kteří se nechtěli podrobit, měli právo se vystěhovat. Srov. RYCHLÍK Jan, PENČEV Vladimír, *Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí*, s. 187.

⁶⁴⁷ Jednalo se o sektu, která byla vypovězena z Dolního Rakouska. Vyznačovali se tím, že nekřtili malé děti, ale jen dospělé osoby, protože dítě není schopno rozumem pochopit význam křtu. Protože byli velmi schopnými řemeslníky, šlechta je ráda přijímala na svých panstvích. Na jižní Moravě prosluli zejména výrobou keramiky.

⁶⁴⁸ Maxmilián byl roku 1562 korunován českým králem jako Maxmilián I. a téhož roku císařem jako Maxmilián II.

jinověrcům. Tento postoj se nakonec obrátil proti němu, protože jedni i druzí se domnívali, že je panovník zradil. Evangelíci se v té době začali velmi rychle vzmáhat a chtěli si zajistit ještě větší náboženskou svobodu. Využili toho, když chtěl Maxmilián II. prosadit přijetí svého nejstaršího syna Rudolfa za příštího českého krále. Maxmilián tedy roku 1575 zaručil svobodu všem, kteří vyznávají články České konfese, katolíkům i staroutrakvistům.⁶⁴⁹

Na dobu následujících třiceti pěti let nastoupil na trůn velký milovník vědy a umění císař Rudolf II.⁶⁵⁰ Na rozdíl od svých předchůdců sídlil trvale v Praze, z níž se stalo centrum vědy, umění a kultury. V rudolfinské době dosáhla renesance v Čechách svého vrcholu. Ve velkých městech vyrostlo množství paláců a honosných šlechtických sídel. Důraz byl kladen na vzdělání, k čemuž přispěla hustá síť jezuitských škol. Rudolf byl vychováván u dvora ve Španělsku, což byla katolická velmoc, a tato skutečnost se odrazila i na jeho vládě, kdy do nejvyšších funkcí dosazoval katolíky. Nicméně rázné vystoupení proti nekatolíkům dlouho odkládal, takže poslední čtvrtina 16. století byla v jeho zemích považována za období náboženského klidu.⁶⁵¹ Hned začátkem 17. století ale Rudolf jednoznačně vystoupil proti Jednotě bratrské a čeští protestanti byli zahrnuti do opozice.⁶⁵² Napjaté náboženské vztahy vyostřovala válka s Turky a neshody s císařovým bratrem Matyášem, který roku 1608 získal vládu v Uhrách, Rakousku a na Moravě.⁶⁵³ Rudolfovi s podporou českých protestantů vedle císařského titulu zůstaly Čechy, Slezsko a Lužice. Pro udržení Zemí koruny české si ale protestantská strana prosadila od císaře jasné písemné uznání České konfese. Roku 1609 byl vydán tzv. Majestát.⁶⁵⁴ V Čechách tedy přestala definitivně platit zásada „koho vládá, toho

---

⁶⁴⁹ Česká konfese (vyznání) = kompromis mezi luterány a českými bratry. Základem se stala augsburská konfese z roku 1530. Maxmilián potřeboval stavům z politických důvodů vyhovět, ale nechtěl se podvolit tak velkému ústupku, proto náboženskou svobodu zaručil jen ústně. Srov. tamtéž, s. 190.

⁶⁵⁰ Syn Maxmiliána Rudolf II. Vládl v období 1576-1611. Jednalo se o velmi pozoruhodnou a rozporuplnou osobnost sužovanou dědičnými chorobami a obsesemi. Zřejmě trpěl maniodepresivní psychózou. Jeho vláda byla protkána obdobím apatie, kdy jen zřídka zasahoval do politických záležitostí. To střídalo období nebývalé politické činnosti. Srov. tamtéž, s. 190.

⁶⁵¹ Roku 1599 náhle Rudolf prudce zasáhl do tohoto období náboženského klidu, kdy byli všichni protestanti odstraněni ze všech zemských úřadů v Čechách i na Moravě. Katolická strana měla za sebou podporu španělského vyslance, proto byla označována za „španělskou stranu“. Srov. tamtéž, s. 190-193.

⁶⁵² Roku 1602 obnovil Rudolf II. téměř sto let starý mandát proti Jednotě bratrské, který formuloval tak, aby mohl být použit proti luteránům. V boji proti Jednotě vystoupil výrazně olomoucký biskup František z Ditrichštejna. Srov. RYCHLÍK Jan, PENČEV Vladimír, *Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí*, s. 192-193.

⁶⁵³ Dlouhá turecká válka, která začala na východě země boji roku 1591 za sultána Murada III., skončila příměřím, které se podařilo s Turky vyjednat roku 1606, a příštích šedesát let pak Turci nekonali žádné výboje do habsburských zemí. Ač chtěl Rudolf pomocí války posílit v zemi katolicismus, příměří vedlo k tomu, že v zemi byla respektována svoboda protestantů. Srov. tamtéž, s. 193-194.

⁶⁵⁴ Majestát Rudolfa II. na náboženskou svobodu – pergamenová listina, která jasně potvrzovala Českou konfesi, právo obsazovat konsistoř a dohlížet na dění na Karlově univerzitě. Vznikla v době vrcholícího konfesního napětí, kdy docházelo k stále většímu posilování vlivu katolické církve, ač si stavové uhájili svoje výsady. Na Moravu se majestát nevztahoval, protože už rok patřila Matyášovi. Ten ale již roku 1608 zde vyhlásil

náboženství“ a poprvé v dějinách byla v Českých zemích jasně stanovena náboženská svoboda pro všechny obyvatele, včetně poddaných. S Majestátem se ale nesmířila španělská strana a Rudolf sám se snažil, aby Majestát co nejrychleji zrušil a připravoval vojenský zásah proti protestantům i proti svému bratru Matyášovi. To vyústilo až k pasovským bojům, které nakonec Rudolfa II. roku 1611 stály českou korunu.⁶⁵⁵ Novým českým králem se stal jeho bratr Matyáš II.⁶⁵⁶

Smrtí Rudolfa II. získal Matyáš nejen českou korunu, ale i císařský titul. Své sídlo přesunul do Vídně a Praha a s ní České země začaly ztrácet na významu. Nový panovník velmi brzy zklamal protestanskou stranu, protože začal obcházet Majestát a všechny důležité zemské úřady obsazoval výhradně katolíky. Jako bezdětnému panovníkovi se mu podařilo v Čechách zabezpečit vládu pro svého bratrance Ferdinanda Štýrského, který po smrti Matyáše roku 1619 nastoupil na trůn.

17. století od svého počátku bylo ve znamení náboženského rozdělení, kdy celá Evropa byla rozdělena na katolický a protestantský tábor. Boj mezi katolíky a protestanty, jenž vyústil k prvnímu velkému celoevropskému konfliktu – třicetileté válce,⁶⁵⁷ měl za sebou ale především politický podtext. Českým zemím, které v tu dobu byly především protestantské, kde ale téměř sto let vládli katoličtí Habsburkové, se konflikt nemohl vyhnout. Došlo zde ke stavovskému povstání. Protestanté obviňovali katolické úředníky z porušování náboženské svobody a roku 1618 bylo Pražskou defenestrací zahájeno české stavovské povstání. Protestanté odmítali Ferdinanda Štýrského jako českého vladaře a domáhali se prosazení náboženských svobod. Svého vrcholu povstání dosáhlo v létě 1619, kdy Země Koruny české byly spolkem pěti zemí s vlastním zemským zřízením, rozhodující moc neměl král, ale stavy. Ústava zaručovala obranu protestantské víry, ale platil nadále i Rudolfův majestát se svobodou pro katolíky. Stát měl protestantský charakter. Generální sněm sesadil

---

záruku náboženské svobody. HORNÍČKOVÁ Kateřina, ŠRONĚK Michal, *Umění české reformace (1380-1620)*, s. 38-39.

⁶⁵⁵ Tzv. Pasovský vpád provázelo ničivé drancování pasovských vojsk od Vyššího Brodu v jižních Čechách až po Prahu. Trvalo od konce ledna 1611 do poloviny března 1611. Srov. RYCHLÍK Jan, PENČEV Vladimír, *Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí*, s. 197.

⁶⁵⁶ V dubnu roku 1611 se sešel sněm všech Zemí Koruny české. Na požadavek protestantské strany s podporou katolíků byl Rudolf II. přinucen abdikovat. Postoupil České země Matyášovi a ponechal si jen Pražský hrad a císařský titul. Následujícího roku 1612 ve věku 60 let Rudolf II. zemřel. Srov. tamtéž, s. 197.

⁶⁵⁷ Ničivá síla třicetileté války (1618-1648) se nevyhnula Čechám. Došlo při ní k velké ztrátě na životech nejen vojáků, ale i civilního obyvatelstva především na Moravě v poslední fázi boje. Třicetiletá válka skončila tzv. Vestfálským mírem založeným na kompromisu mezi rakouskými Habsburky a Švédskem a Francií. Svata říše římská se rozpadla na malé státečky, nad kterými císař neměl žádnou reálnou moc, bylo třeba souhlasu říšského sněmu. Co se týká náboženství, měl každý vladař právo ve své zemi prosazovat náboženství podle svého uvážení. Srov. RYCHLÍK Jan, PENČEV Vladimír, *Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí*, s. 213.

Ferdinanda z českého trůnu. Zvolen byl Fridrich Falcký,⁶⁵⁸ jenž měl být spíše titulárním panovníkem ve státě šlechtické monarchie. Jeho vláda však neměla dlouhé trvání.

Proti protestantské nadvládě v Čechách vojensky zasáhl císař Ferdinand. Roku 1620 došlo na západ od Prahy k bitvě na Bílé hoře.⁶⁵⁹ Stavovská vojska byla poražena, král Fridrich utekl z Prahy. Řada účastníků povstání se vzdala Ferdinandu II. a města ho opět uznala za českého krále. Ferdinand se rozhodl tvrdě potrestat povstalce a prosadil v českých zemích rekatolizační koncepci. To vedlo k posílení panovnickovy moci i v oblastech, kde dříve mohl rozhodovat jen spolu se stavy. Český trůn byl prohlášen dědičný Habsburkům a v náboženském ohledu bylo ustanoveno, že v zemi nesmí zůstat nikdo, kdo se nesrovná s panovníkem ve víře, tedy kdo není katolík. Nové nařízení se dotklo českých i moravských protestantů, případně i neoficiálních sekt, které byly před Bílou horou tolerovány. Do této skupiny patřili na Moravě rozšíření novokřtěnci.⁶⁶⁰

Po událostech Bílé hory nadále vládli v českých zemích Habsburkové, tak jak tomu bylo již sto let před tím. Došlo ale k nahrazení koncepce stavovské monarchie tehdy modernějším systémem absolutní monarchie. V náboženské oblasti šlo o prosazení vynucené náboženské jednoty a odstranění koexistence různých náboženství v zemi. Bitva na Bílé hoře je důležitým mezníkem v českých politických, ale i v kulturních dějinách, kdy období renesance přechází do baroka.

---

⁶⁵⁸ Fridrich Falcký vládl v Čechách jen jednu zimu tzv. „Zimní král“. Panoval v letech 1619-1620. Po bitvě na Bílé hoře, které se osobně nezúčastnil, utekl z Prahy do Kladska a odtud do Slezska a Braniborska.

⁶⁵⁹ Bitva na Bílé hoře se uskutečnila 8. listopadu 1620 u letohrádku Hvězda na západ od Prahy. Z vojenského hlediska nebyla nijak výjimečná. Trvala asi dvě hodiny. Po krátkém útoku se totiž stavovské vojsko rozuteklo. Srov. tamtéž, s. 202-207.

⁶⁶⁰ Roku 1627 byla vydána obnovená zemská ústava (Obnovené zřízení zemské) podporující habsburský absolutismus a katolické vyznání v zemi. Kdo se nechtěl své víry vzdát, byl nucen do půl roku prodat svůj majetek a odejít do jiné země. Odhaduje se, že celkový počet emigrantů mohl stoupnout až na počet 200 000 osob. V zemi mohli zůstat Židé. Ostatní odcházeli většinou do Saska, Slezska a Uher, tj. Slovenska. Zde k rekatolizaci nedošlo vzhledem k válečnému nebezpečí z turecké strany. Srov. tamtéž, s. 205.